

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise aruanne 2013. aasta

06. mai 2014

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje püsihindaja
Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Eesti Maaülikool**

Tartu 2014

SISUKORD

Sissejuhatus	6
1. Püsihindamise metoodiline lähenemisviis	8
1.1. Püsihindamise ülesehitus ja kasutatavate metoodikate selgitus	8
2. MAK 1. telje meetmete rakendamise tulemused ning seosed 2. telje meetmetega	11
2.1. MAK 1. telje toetuse saajate ülevaade	11
2.2. Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuse kättesaadavus (1.1, 1.2, 1.3)	14
2.3. Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamine (1.4, 1.8)	18
2.4. Metsade majandusliku väärtuse parandamine, kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine (1.5.1, 1.5.3)	23
2.5. Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine (1.6, 1.5.2)	25
2.6. Põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine (1.7, 1.9)	31
2.7. Konkurentsivõime näitajate muutus	32
2.8. MAK 1. ja 2. telje rakendamise tulemuste analüüs	34
2.9. Meede 1.1 – koolitus- ja teavitustegevused (111)	38
2.10. Meede 1.2 – põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus (112)	47
2.11. Meede 1.3 – nõuandesüsteemi ja –teenusete toetamine (114, 115)	56
2.11.1. Tegevus 1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114)	59
2.11.2. Tegevus 2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine	61
2.11.3. Tegevus 3 – nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks (115)	63
2.12. Meede 1.4.1 – investeeritud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks (121) ..	66
2.13. Meede 1.4.2 – investeringud loomakasvatusehitistesse (121)	77
2.14. Meede 1.4.3 – bioenergia tootmise investeeritud toetus (121)	89
2.15. Meede 1.5 – metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise toetus	98
2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine	98
2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123)	102
2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine	107
2.16. Meede 1.6 – põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeritud toetus (123)	108
2.17. Meede 1.7 – põllumajandus- ja toidu- ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine (121, 124, 132, 133)	115
2.18. Meede 1.8 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri investeeritud toetus (125) ..	119
2.19. Meede 1.9 – tootjarühmade loomine ja arendamine (142)	124
3. MAK 3. telje meetmete rakendamise tulemused	129
3.1. Meede 3.1 – majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas (311, 312)	129
3.2. Meede 3.2 – külade uuendamine ja arendamine (321, 322, 323)	139
4. Leader-meetme rakendamise tulemused (341, 41, 421, 431)	143
4.1. Alameede – kohaliku arengustrateegiate koostamine (341)	143
4.2. Alameede – kohalike tegevusrühmade juhtimine, oskuste omandamine ja piirkonna elavdamine (431)	144
4.3. Alameede – kohaliku arengustrateegia rakendamine (41)	146
5. Püsihindamistegevuste kokkuvõte	157
5.1. Püsihindamise tagamiseks teostatud tegevused	157
5.2. Teostatud hindamistoimingud	158

5.3.	Andmekogumine.....	159
5.4.	Kommunikatsioon ja teavitamine hindamise protsessis	159
5.5.	Tuvastatud raskused ja lisatöö vajadus	160
Lisad	.....	160

LÜHENDID JA MÕISTED

Lühendid	Lühendi tähendus
BLV	Brutolisandväärtus
CMEF	Euroopa Komisjoni poolt kehtestatud ühine seire- ja hindamisraamistik
EAFRD	Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond
EMTAK 2008	Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator
EMÜ	Eesti Maaülikool
FADN	Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas (<i>Farm Accountancy Data Network</i>)
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
KOV	Kohalik omavalitsusüksus
MAK	Eesti maaelu arengukava 2007–2013
MPÜ	Maaparandusühistu
MTÜ	Mittetulundusühing
NLV	Netolisandväärtus
PM	Põllumajandusministeerium
PRIA	Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet
RAK	Eesti riiklik arengukava 2004–2006
SA	Statistikaamet

Mõisted	Mõiste kirjeldus
Heakskiidetud taotlus	toetuse taotlus, millele on PRIA teinud toetuse määramise otsuse (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Üks isik võib olla mitme heakskiidetud taotlusega toetuse saaja.
Määratud toetuse summa	toetuse taotlejale PRIA poolt määratud toetuse summa (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte). Tegemist on heakskiidetud taotlusega, mille alusel võib teha investeeringu ja järgnevad maksed.
Sektor	püsihindamise kontekstis on toetuse saajad jaotatud kolme gruppi ehk sektorisse: põllumajandus, metsandus, toiduainete tööstus. Jaotamise aluseks on toetuse saaja poolt märgitud tegevusala või EMTAK 2008 kood.
Kogu sektor	käsitletakse riikliku statistikat ehk SA andmetel riigi majandusharude kohta koostatud statistikat. Riiklik statistika iseloomustab vastavat majandusharu sektorit ning annab aluse võrdlusteks. Püsihindamise raames valitakse vastavalt meetme või tegevusala võrdlemiseks võimalikult samase majandusharu sektori andmed riikliku statistika

	alusel.
Tegevusala	toetuse saaja poolt märgitud tootmisalane liigitus vastavalt CMEFi juhisele: põllukultuurid, aiandus, püsilikultuurid, piimakarjakasvatus, loomakasvatus (v.a piimakari), seakasvatus, linnukasvatus, segatootmine. Püsihindaja võib rakendada tegevusala jaotust ka teiste metodoloogiliste jaotuste alusel, mis vastavalt märgitakse ära (nt standartkogutulu, EMTAK 2008).
Toetatava investeeringu/tegevuse summa	määratud abikõlblik maksumus, s.o toetuse saaja planeeritud investeeringu summa.
Toetuse saaja	isik, kellele toetus on määratud (sõltumata sellest, kas toetus on juba välja makstud või mitte).
Toetusõiguslik maa	põllud, mille pindala on vähemalt 0,30 ha ning mille kohta on PRIA Põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registris andmed (vastab ÜPP seaduse §14 lg 2 p 1 ja 2 sätestatud nõuetele). Toetusõiguslik maa jaguneb järgmiste kasutusviiside alusel: põllukultuurid, pikaajaline rohumaa, looduslik rohumaa, püsilikultuurid ja muu maa.
Toetusalune maa	toetusõiguslikust maast see osa, millele on vaadeldaval aastal PRIA poolt määratud ja makstud otsetoetusi ÜPP seaduse §12 tähenduses;
Väljamakstud taotlus	toetuse taotlus, millele PRIA on teinud toetuse maksmise otsuse (toetus on välja makstud). Eelnevalt on teostatud ka toetuse määramine (olemas määratud toetuse summa).
Välja makstud investeeringu/tegevuse summa	toetuse saaja teostatud investeeringu summa, mille alusel on toetus välja makstud.

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK) toetuste kasutamine on jõudnud viimase aastani. Käesolev aruanne kajastab eelneva perioodi tulemusi. Euroopa Komisjoni maaelu arengu komitee andis MAK 2007–2013 heakskiidu 29. novembril 2007, mil avanes võimalus kasutada ühise põllumajanduspoliitika ja maaelu arengu toetusi Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD). MAKi raames oli Eestil võimalik kasutada ligikaudu 925,2 mln eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks. Perioodil 2007–2013 rahastatakse EAFRD fondist 714,6 mln euro ning kaasfinantseeritakse Eesti riigi eelarvest 210,6 mln euro ulatuses.

MAKi meetmete rakendamine toimub Põllumajandusministeeriumi ja tema valitsemisala asutuste koostöös. Metsamajanduslikke meetmeid rakendatakse koostöös Keskkonnaministeeriumi valitsemisala asutustega. Meetmete rakendusüksus ja makseasutus on PRIA. Käesoleva aruandeperioodi lõpuks 31.12.2013 on PRIA poolt rakendatud 1. telje kõik üheksa meetet koos peamiste alameetmetega. Samuti on rakendatud kaks 3. telje meetet koos alameetmetega ning *Leader*-meede. Projektide lõpetamine on aktiivne ja viimastel aastatel tuleb tähelepanu pöörata loobumistele ning toetuse tulemuslikkusele.

MAKi strateegilise lähenemisega seoses rakendatakse seire- ja hindamise süsteemi, mis on sätestatud Nõukogu määruse (EÜ) 1698/2005 artiklis 86. EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituut on MAK perioodil 2007–2016 püsihindaja 1., 3. ja 4. telje raames. MAK 2007–2013 2. telje püsihindaja on Põllumajandusuuringute Keskus (PMK). Püsihindajad teevad omavahel koostööd, et hinnata telgede vahel tekkinud seoseid ja mõju ettevõtjatele. Püsihindaja pädevus on määratletud põllumajandusministri 21. märts 2011. a määrusega nr 26 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Vastavalt korrale edastab Eesti Maaülikool Põllumajandusministeeriumile aruandeaastal rakendatud toetuste kohta aruandeaastale järgneva aasta 1. aprilliks seirearuande koostamiseks vajaliku teabe:

- ülevaade arengukava 1., 3. ja *Leader*-meetme toetustest, mis sisaldab andmeid tulemus- ja mõjunäitajate kohta, võttes arvesse arengukavas sätestatud eesmärgid ning sisend- ja väljundnäitajaid;
- ülevaade 1., 3. ja *Leader*-meetme püsihindamisalastest tegevustest;
- vajaduse korral muu teave toetuste tõhusamaks rakendamiseks.

Püsihindamisel lähtutakse EL ühisest seire- ja hindamisraamistikust (CMEF- *Common monitoring and evaluation framework*). Lisaks on koostatud püsihindaja poolt andmete analüüsi metoodika.

- Püsihindamise tulemusena on võimalik iga-aastaselt juhtida abiraha paremat ärakasutamist programmi ning meetmete eesmärkidest lähtuvalt.
- Püsihindamisega tagatakse struktureeritud ülevaade toetuse saajatest ja kaasnevatest sotsiaalmajanduslikest näitajatest.

Püsihindamise käigus kogutud andmete tulemused perioodil 2007–2013 võetakse kokku käesolevas aruandes. Püsihindamise tulemuste analüüsimisel lähtutakse maaelu arengu meetmete kolme põhieesmärgi täitmisest, milleks on:

- põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamine ümberkorraldamise, arendamise ja innovatsiooni toetamisega;
- keskkonna ja paikkonna parandamine maade hooldamise toetamisega;
- maapiirkondade elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamise soodustamine.

Püsihindamine hõlmab kõiki MAK 2007–2013 1., 2., 3. telje ja *Leader*-meetme toetusi, mis on seotud põllumajanduse ja metsamajanduse konkurentsivõimega, maade hooldamise ja keskkonnaga, elukvaliteediga ja tegevuste mitmekesistamisega. Võetakse arvesse olukordade mitmekesisust, alates rahvastiku puuduse käes kannatavatest ääremaadel asuvatest maapiirkondadest ja lõpetades linnakeskuste suureneva surve all olevate maapiirkondadega.

Käesoleva aruande koostajad ja püsihindamise teostajad meetmete lõikes on:

Kersti Aro – meede 1.1, 1.3 ja *Leader*-meede;

Jaana Prants – meede 1.2, 1.5.1, 1.5.3, 1.7, 1.8 ja 3.2;

Risto Räisa – meede 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.5.2, 1.9, 3.1 ja 2. telje kokkuvõte;

Mati Mõtte – meede 1.6, 1. telje kokkuvõte ja üldosa. Andmepäringute tegemine.

1. PÜSIHINDAMISE METOODILINE LÄHENEMISVIIS

1.1. PÜSIHINDAMISE ÜLESEHITUS JA KASUTATAVATE METOODIKATE SELGITUS

Püsihindamise aruande eesmärgiks on anda hinnang MAKi eesmärkidele läbi saavutatud tulemuste. Hindamisel uuritakse sekkumise tulemuslikkust, tõhusust (ressursside ja saavutatud tulemuste suhet), otstarbekust ning programmi toimet. Püsihindamise aruanne sisaldab analüüsi toetuse saajate majanduslikust olukorrast, struktuuridest, tööhõivest ja lisandväärtuse kasvust ning sektoreid iseloomustavatest näitajatest.

Püsihindaja ülesandeks on jälgida arengukava kulgu ja teha ettepanekuid rakendamise kvaliteedi parandamiseks, vaadata läbi rakenduskava muudatusettepanekud, et tagada arengukava eesmärkide efektiivsem saavutamine. Samuti peab püsihindaja tegema ettevalmistused ja andma sisendi arengukava vahe- ja järelhindamiseks ning teostama valdkonna või meetmepõhised uuringud.

Püsihindamiseks vajalikud põhiaandmed kogutakse PRIA, toetuse taotlejate äriplaanidest ning äriregistri teabesüsteemist. Püsihindaja analüüsib järgmiseid kohustuslikke näitajaid:

- Väljundnäitajad – kajastavad meetme rakendamisel otseseid rahalisi ja arvulisi tulemusi. Püsihindaja poolt mõõdetakse peamiselt meetme kasusaajate hulka. Näitajad jaotuvad EK poolt kehtestatud näitajad kui ka siseriiklikud täiendavad näitajad. EK kohustuslikud näitajad pärinevad PRIAst ja siseriiklike näitajatena on kasutusele võetud erinevad riikliku statistikaga võrreldavad jaotused (nt maakonnad, KOVD, tegutsemise aeg ja müügitulu).
- Tulemusnäitajad – mõõdetakse sekkumise otsest ja vahetut tulemust ning näitajad annavad teavet muutuste kohta. Näiteks ülevaated otseste abisaajate majandusliku käitumise, suutlikkuse või tulemuslikkuse kohta. EK kohustuslikud näitajad kui ka siseriiklikud näitajad pärinevad äriplaanidest, äriregistrist, FADNst või küsitlustest (nt BLV, uut toodet või tehnoloogiat juurutavad ettevõtted, tootmiskulu seosed põhivara ja investeringutega).
- Mõjunäitajad – CMEFi raamistikus nähakse ette seitse ühist mõjunäitajat majanduskasvu, töökohtade, tootlikkuse, bioloogilise mitmekesisuse, keskkonnasõbralike piirkondade, vee ja kliimamuutuste kohta. Üldjuhul on mõju hindamine tulemusnäitajate kokkuvõtmine ja täiendavate ristkontrollide teostamine. 1. ja 3. telje püsihindamise käigus keskendutakse otseselt kahele näitajale, milleks on majanduskasv (mõõdetuna NLV kaudu) ja tööjõu tootlikkus (BLV alusel).

CMEF raamistikus nähakse ette igale meetmele eriomased ja eesmäärke hõlmavad hindamisküsimused. Programmi vahehindaja Ernst&Young Baltic AS andis vastused meetmespetsiifilistele hindamisküsimustele.

Käesoleva aruande koostamise ja püsihindamise käigus keskendutakse üheksale küsimusele, mis on otseselt seotud tulemusnäitajate kogumisega ja samal ajal saab nimetada antud näitajaid oma iseloomu alusel tulemusnäitajateks. Vastavad hindamisküsimused on järgmised:

1. Mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris? (112)
2. Mil määral on abi lihtsustanud mõlemast soost noorte põllumajandustootjate pikaajalise tegevuse alustamist? (112)
3. Mil määral on abi kaasa aidanud põllumajandussektori konkurentsivõime parandamisele? (112, 113, 114, 121, 123, 124, 125)
4. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud uute tehnoloogiate ja uuenduste juurutamisele? (121, 123)
5. Mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa? (121, 123)
6. Mil määral on investeeringutoetused kaasa aidanud põllumajandusettevõtete pikaajalisele ja jätkusuutlikule tegevusele? (121)
7. Mil määral on investeeringutoetused edendanud talumajapidamistegevust mittepõllumajandusliku tegevuse suunas? (311)
8. Mil määral on toetus kaasa aidanud tegevuse mitmekesistamise ja ettevõtluse edendamisele? (312)

Püsihindamisega seotud näitajate ajaline raamistik

Püsihindamise aruanne koostatakse eelmise kalendriaasta (aruandeaasta) andmete alusel võttes arvesse kumulatiivselt kõik toetuse saajad. Aruandes keskendutakse aruandeaasta lõpuks saavutatud toetuse saajate hulgale ja nende tulemusnäitajate analüüsimisele. Analüüsimise aluseks on aruandeaastale eelnenud majandusaasta näitajad ja aruandeaasta lõpuks kogutud kumulatiivsed seirenäitajad. Seega kasutatakse väljund-, tulemus- ja seirenäitajate analüüsimiseks kumulatiivset meetodit. Käesolev püsihindamise aruanne keskendub perioodil 01.01.2008–31.12.2013 toetust saanud ettevõtjate tulemuste analüüsimisele 2012. aasta majandusnäitajate alusel.

Andmete usaldusväärsuse tagamiseks võetakse analüüsi alla maksimaalne võimalik arv toetusega seotud isikuid (äriühingud, FIEd, MTÜd jt), kelle andmed on kvaliteetsed ja usaldusväärsed. Sellest tulenevalt kajastab aruanne valdavalt üldkogumi alusel tehtud analüüsi või kogumi alusel tehtud analüüsi, mis tagavad 95,0% usaldatavuse. Valimi kalkulaator avaldub kujul:

$$n = t \times \Delta^2 \times (1-p) \times N / \Delta^2 \times N + t^2 \times (1-p)$$

N- üldkogum; t- normaaljaotuse kohane usaldusnivoo; Δ- lubatud piirviga; p- üldjaotuse osakaal ehk tõenäosus;

Maakondade ja KOV üksuste alusel tehtud analüüsides kasutatakse ettevõtja rakenduspiirkonna andmeid, mis annavad toetuste jaotumisest ülevaate investeeringuobjektide paiknemise alusel. Samas tuleb jälgida, et analüüsi tulemused ei pruugi kattuda PRIA seirearuandes esitatud tulemustega, kuna PRIA kasutab eelkõige toetuste jaotuse kajastamisel ettevõtja registreerimise asukoha andmeid. Teadaolevalt ei ühti toetatava investeeringu summa püsihindaja ja PRIA aruande võrdlemisel, kuna püsihindaja kasutab toetuse väljamaksmisega seonduvalt

korrigeeritud andmeid. PRIA esitab aruandes summad vastavalt koostatud käskkirjadele ning edasised muudatused ei ole kasutusel.

Andmete analüüsimisel kasutatakse kirjeldava statistika meetodeid, millest olulisemad on variatsiooniread, sagedustabelid, risttabelid, arvkarakteristikud iseloomustamaks jaotuse keskmist tendentsi (mediaan, miinimum, maksimum), hajuvust iseloomustavad arvkarakteristikud (ulatus, standardhälve). Püsihindamise aluseks olevaid andmeid hoitakse *Oracle Database 10g Express Edition* keskkonnas ja päringute ning ka osaliselt analüüsi teostamise keskkonnaks on *SAP Business Objects Infoview* programm. Täiendavalt kasutatakse andmeanalüüsiks MS Excel funktsionaalsust ja *SPSS* programmi.

Uuringu aruanne koosneb 1., 2., ja 3. telje kokkuvõttest koos järeldustega ja iga meetme kohta tehtud analüüsist koos põhitulemuste ning järeldustega. Aruande juurde kuuluvad analüüsitabelid (lisa 1) ja tulemustabelid (lisa 2).

2. MAK 1. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED NING SEOS 2. TELJE MEETMETEGA

MAK 1. telg on suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime ja põllumajandusvaldkonna inimpotentsiaali arendamisele. Abi jõuab põllumajandustootjateni läbi koolitus- ja teavitustegevuste, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise toetuse, nõuandesüsteemi ja -teenuste toetamise, põllumajandusettevõtete ajakohastamise, metsade majandusliku väärtuse parandamise ja metsandussaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise, põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise ning põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri toetamise kaudu. Aktiivselt on alustatud tootjaorganisatsioonide toetamist, mille kaudu edendatakse ühistegevust.

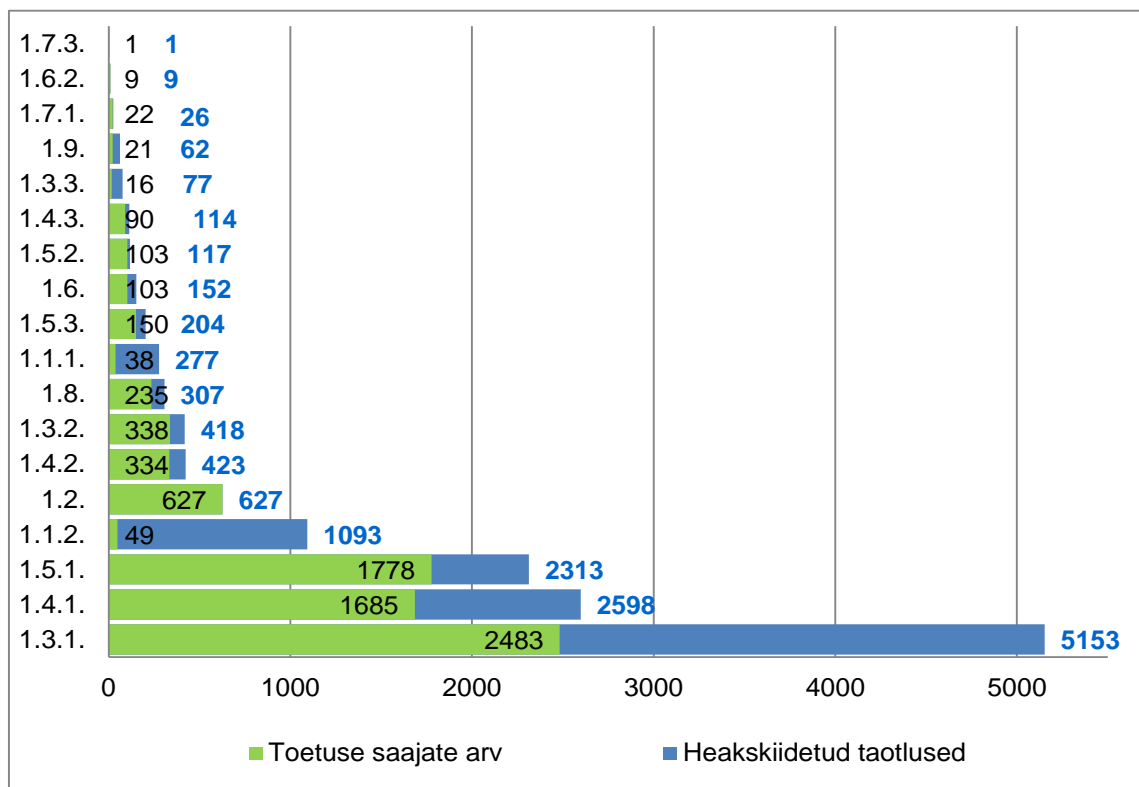
MAK 2. telg on suunatud mullastiku, eluslooduse, veekeskkonna, põllumajandusmaastike säilitamise ja parendamise ning maapiirkondade ja maamajanduse jätkusuutlikkuse tõstmisele. Seetõttu on MAKi 1. ja 2. telg vaadeldavad üksteisega seoses ning vajalik on leida kokkuvõtlikud tulemused. Arvestades, et 2. telje toetused moodustavad märkimisväärse osa MAKi eelarvest (35,8%) ning samuti moodustavad märkimisväärse osa põllumajandusettevõtjate toetuste portfelligi, peaks tekkima piiritletud seos ettevõtjate investeerimisotsuste ja 2. telje toetuste eesmärgi vahel. Eeldatavalt tekkib sünergial põhinev kumulatiivne efekt jätkusuutlikkuse tõusu osas. Käesolevas peatükis vaadeldakse ja antakse hinnanguid 1. ja 2. telje toetuste seostele, mis tugineb täiendavatel analüüsidel koostöös 2. telje püsihindajaga (Põllumajandusuuringute Keskusega).

2.1. MAK 1. TELJE TOETUSE SAAJATE ÜLEVAADE

Investeeringutoetused on Eesti põllumajanduspoliitilistes valikutes ning põllumajanduse arengus olnud väga olulisel kohal alates 2001. aastast. Toetuste rakendamisel ja eriti investeeringutoetuste puhul on oluline hinnata nende kättesaadavust tootjate suuruse ja sihtgrupi alusel. Kuna meetmete eesmärk on konkurentsivõime suurendamine, mille eelduseks on küllaltki ühtlane toetuse jagunemine. Vastasel juhul tekib pöörddefekt – suurem ebavõrdsus konkurentsivõimes. Investeeringutoetuse kasutamine sõltub ettevõtja valikutest, majanduslikust seisust ja toetuse tingimustest. Nimetatud tegurite koosmõju avaldub praktikas toetuse kasutamises. Toetuste kättesaadavuse hindamise üks lihtsamatest meetoditest on analüüsida kordustaotlejate osakaalu ja meetmete sünergia.

MAK 2007–2013 heakskiidetud taotluste ja toetuse saajate arvu võrdlemisel ilmneb, et esineb korduvat toetuse saamist nii meetmesiseselt kui ka meetmete üleselt.

Joonis 1 alusel ilmneb sarnaselt varasemate aastatega, et taotluste ja toetuse saajate arv MAK 1. telje raames on kõige suurem meetmetes 1.3.1., 1.4.1. ja 1.5.1. Meetme 1.4.1 viimase taotlusvooruga suurenes korduvalt toetust saanud ettevõtjate osakaal 3,4 protsendipunkti ja meetme 1.3.1 puhul 3,9 protsendipunkti (koondtulemus vastavalt 35,2% ja 51,9%). **Võrreldes 31.12.2012 seisuga ei ole toimunud märkimisväärset muutust.**

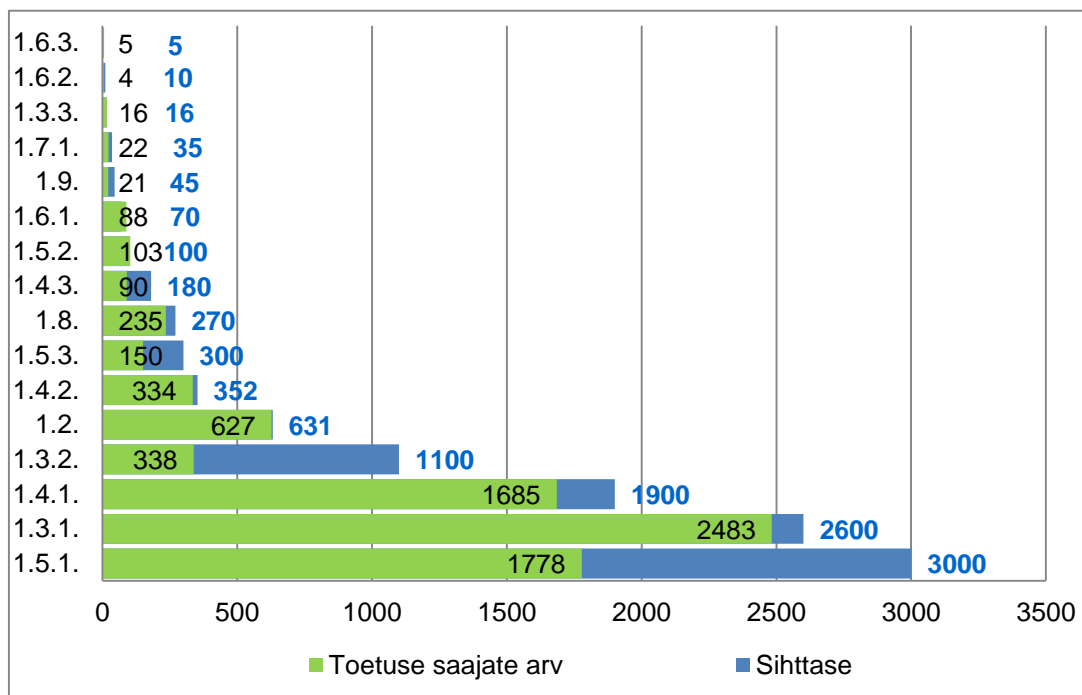

Joonis 1. Heakskiidetud taotluste ja toetuse saajate arv seisuga 31.12.2013

Kuna korduvalt toetuse saamine mõjutab ühe rohkem ettevõtte põhivara väärtust ja omakorda kogu ettevõtte väärtust, mis annab ka konkurentsieelise, siis soovitame uuel programpperioodil aktiivselt tähelepanu pöörata varem toetust saanud ettevõtjate põhivara ja toetussummade suuruse vahekorrale.

Vaadeldes toetuse saajate arvu vastavalt meetme eesmärkideks seatud sihttasemetega, siis kõige optimaalsem on tulemus taotlusvoorude lõpuks meetmete 1.2., 1.5.2, 1.3.1, 1.4.1, 1.4.2 ja 1.8 puhul (Joonis 2). Sihttaseme täitmine on rahuldav meetmete 1.4.3, 1.5.3 ja 1.5.1 raames. Erandiks on meede 1.6.1 puhul sihttaseme oluline ületamine, kuid see on pigem tingitud ebaõigest taseme seadmisest.

Püsihindamise kontekstis on oluline, et toetuse saajate andmed oleks kajastatud ühekordselt välistades nii ühe kui ka erinevate meetmete vahel ettevõtjate kordumise. Analüüsi eesmärk on tagada statistiline väljundnäitajatel põhinev ülevaade toetust saanud ettevõtjate ja organisatsioonide üldarvu kohta. Selleks võetakse vaatluse alla 1. ja 3. telje ning *Leader*-meetmest toetust saanud ettevõtjate ja organisatsioonide nimekiri ning teostatakse ristvõrdlemine välistades ettevõtjate dublikaadid. Ühtlasi teostatakse toetuse saajate uus klassifitseerimine meetmete lõikes vastavalt dominantsele (suurimale) toetuse summale. Kokkuvõtteks saadakse nimekiri, mille alusel on võimalik arvestada EK kohustuslikke tulemusnäitajaid.

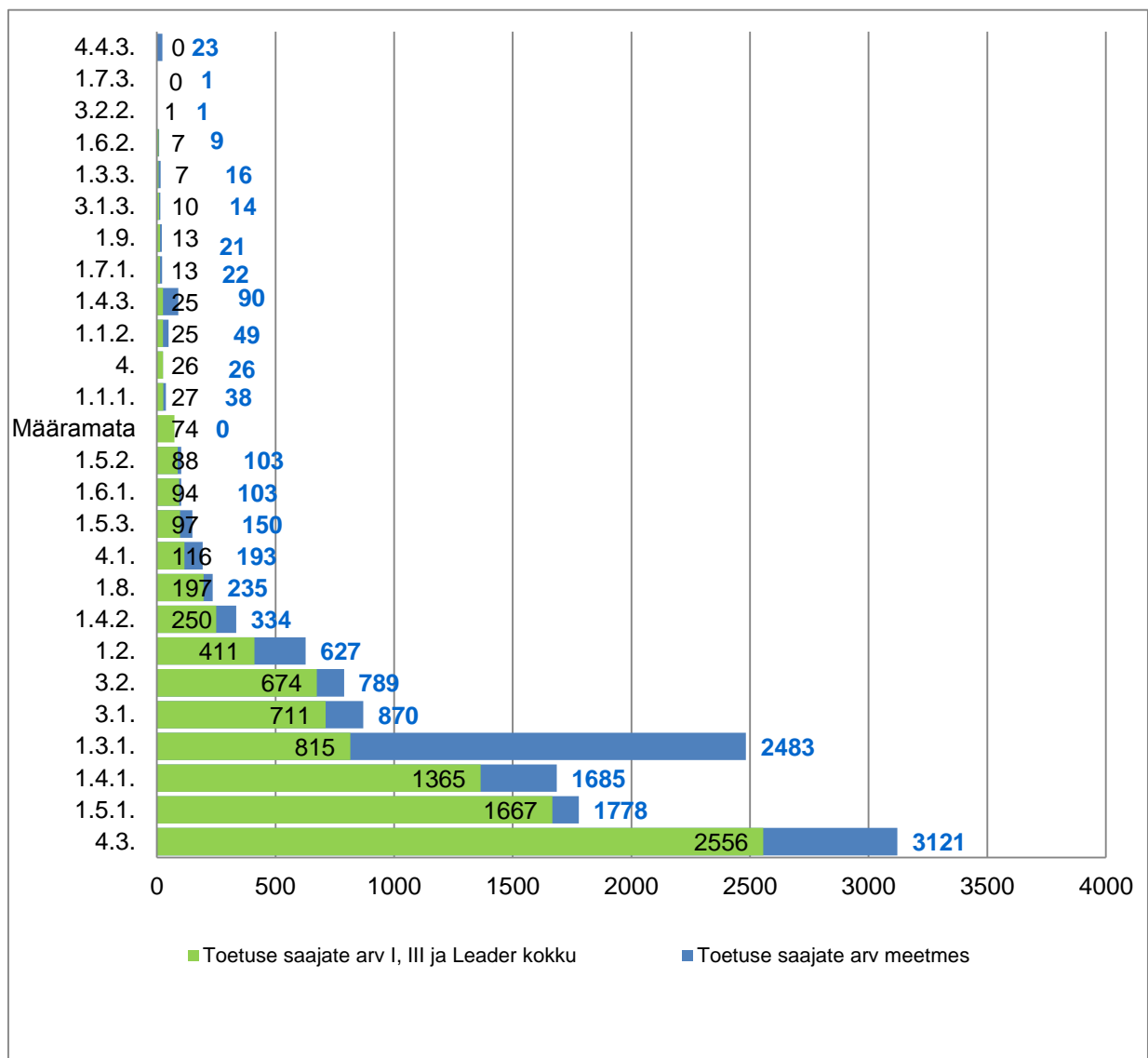

Joonis 2. Toetuse saajate arv ja programmiperioodi lõpuks seatud sihttasemete võrdlus 1. telje meetmete lõikes seisuga 31.12.2013

Seisuga 31.12.2013 on nimetatud kolme telje alusel toetust saanud kokku 13 119 juriidilist isikut. Võrreldes 31.12.2012 seisuga on lisandunud 1 764 isikut meetmete lõikes. Meetmete vahelise võrdluse ja ettevõtjate ümberjaotamise tulemusena ilmneb, et 64 ettevõtja puhul ei ole võimalik domineerivat meetet määrata. Võimalik on määrata üksnes domineeriv telg. Arvestades kõik toetuse saajad ühekordselt, siis on kokku 9 269 juriidilist isikut. Telgede vahelise võrdlusena on 1. telje toetuse summa üle 50% osakaaluga ettevõtjaid 5 167 juriidilist isikut, 3. telje toetuse summa ülekaaluga 1 402 ja *Leader*-meetme ülekaaluga 2 700 juriidilist isikut. Ülevaate toetuse saajate arvust domineeriva meetme ja kumuleeritud toetuse summa alusel annab järgnev Joonis 3.

MAK 1., 3. telje ja *Leader*-meetmes on toetuse saajate kattuvus 29,3%. Kattuvus on eelmise aruandeperioodiga võrreldes suurenenud 0,6 protsendipunkti.

Võrreldes tulemusi kajastatud toetuse saajate arvuga näeme, et kõige suurem toetuse saajate kattuvus teiste meetmetega on meetme 1.4.3 ja 1.3.1 puhul. Antud meetme toetuse saajatest üle 67,0% on mõne teise meetme all toetust saanud. See tähendab, et üksnes nõuandetoetust või väga väikeses summas mõnda teist toetust on saanud 815 ettevõtjat (toetuse summa 873,4 tuhat eurot). Meetmete 1.6 ja 1.5.1. osas on kattuvus teiste meetmetega kõige väiksem jäädes vahemikku 6,0-9,0%. Ülejäänud meetmetes, sh suure toetuse saajate arvuga nagu 1.4.1, 1.4.2, 3.1, 3.2 ja *Leader*-meetme (3. telje sekkumisvaldkonnaga) toetuse saajate kattuvus on vahemikus 18-25%.

Joonis 3. Toetuse saajate arv meetmes ja vastavalt ümberjaotamisele meetmete üleselt seisuga 31.12.2013

2.2. INIMPOTENTSIAALI ARENG JA NÕUANDETEENUSE KÄTTESAADAVUS (1.1, 1.2, 1.3)

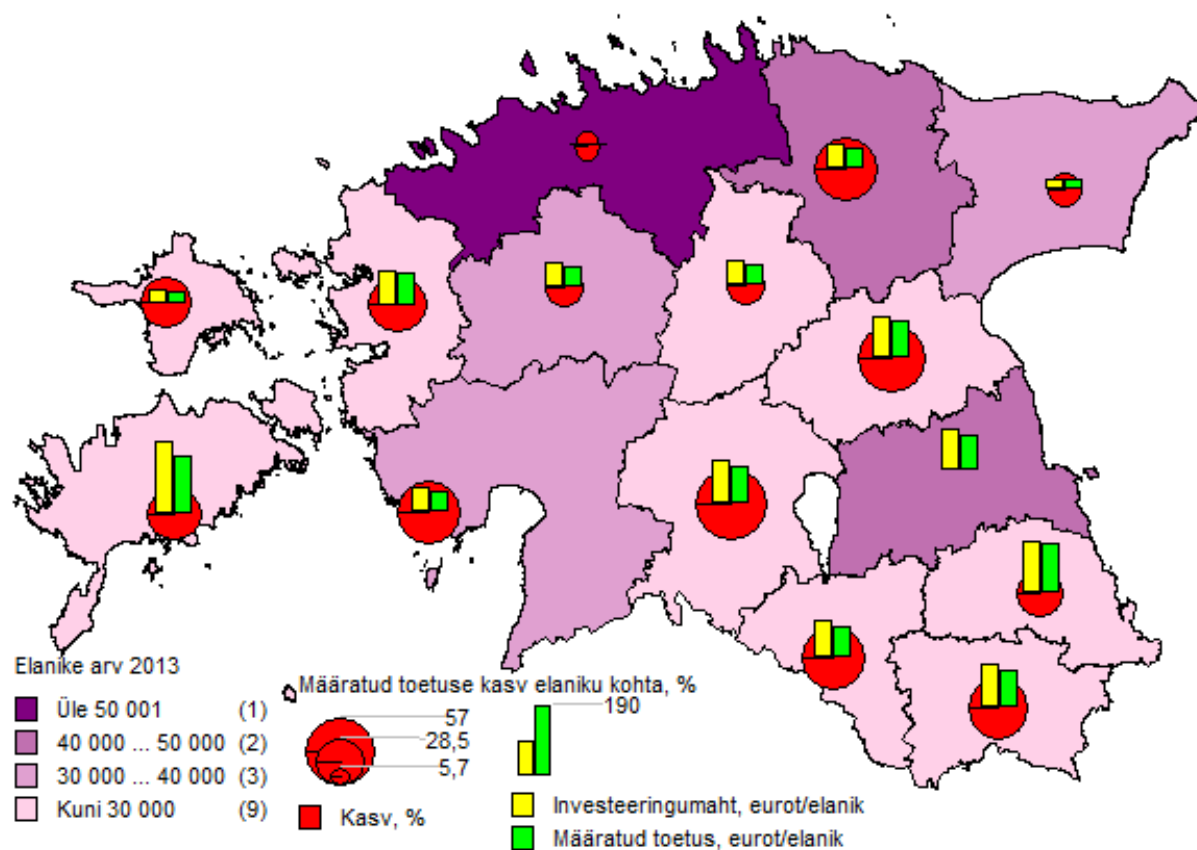
Perioodil 2008–2013 meetmetest 1.1 (üksnes maakondlikud tegevused), 1.2 ja 1.3 (tegevus 1 ja tegevus 2) toetust saanud isikuid jagus suuremal või vähemal määral igasse Eesti maakonda. Kõige enam oli toetuse saajaid Harjumaal (10 260 isikut) ja kõige vähem Hiiumaal (881 isikut). Meetmete määratud toetuse summa moodustas investeeringu kogumaksumusest keskmiselt 89%. **Kõrge toetuse määr tulenes meetmete omapärast, kuna meetmetes nimetatud tegevusi toetati kuni 100% ulatuses abikõlblikest kuludest.**

Inimpotentsiaali arenguks ja nõuandeteenuse pakkumiseks oli toetust määratud maapiirkonna elaniku kohta keskmiselt 60 eurot ja maapiirkonna ettevõtja kohta keskmiselt 760 eurot (lisa 1 tabel 2A). Keskmisest suurem investeeringu kogumaksumus ja määratud toetuse summa maapiirkonna elaniku (Joonis 4) ja ettevõtja kohta oli Saaremaal (elaniku kohta vastavalt 188 eurot ja 153 eurot ning ettevõtja kohta vastavalt 1 920 eurot ja 1 557 eurot) ja Põlvamaal (elaniku

kohta vastavalt 142 eurot ja 130 eurot ning ettevõtja kohta vastavalt 1 519 eurot ja 1 395 eurot). Kõigist maakondadest eristus Harjumaa, kus investeringu kogumaksumus elaniku kohta oli kuus eurot ja ettevõtja kohta 73 eurot ning määratud toetuse summa oli elaniku kohta viis eurot ja ettevõtja kohta 60 eurot. Suhteliselt madal investeringu kogumaksumus ja määratud toetuse summa elaniku ja ettevõtja kohta oli ka Ida-Virumaal.

Määratud toetus elaniku kohta kasvas 2013. aastal võrreldes perioodiga 2008–2012 keskmiselt 15%. Määratud toetus elaniku kohta kasvas enam Viljandimaal (kasv 57%) ja Jõgevamaal (kasv 51%) ning vähem Ida-Virumaal (kasv 16%) ja Harjumaal (11%). Tarumaal määratud toetuse summa elaniku kohta kahanes (kahanemine 2,2%), kuna lisaks Harjumaale toimus ka Tartumaal maaelanikkonna kasv (Harjumaa maaelanikkond kasvas 30 tuhande ja Tartumaa kuue tuhande inimese võrra).

Inimpotentsiaali areng ja nõuandeteenuste kättesaadavus on suhteliselt hea Ida- ja Lõuna-Eesti maakondades ning Saaremaal, madalaim aga Harjumaal ja Ida-Virumaal. Kujunenud olukord peegeldab Eesti erinevate piirkondade nõudlust või vajadust maamajanduslikus valdkonnas enesetäiendamise ja nõuandeteenuse ning noortaluniku toetuse järele.

Joonis 4. Toetuse jagunemine (euro) ja kasv (%) maakondade lõikes elanike arvu kohta

Vastus hindamisküsimusele, mil määral on abi kaasa aidanud inimpotentsiaali parandamisele põllumajandussektoris (meetme kood 112), tugineb meetme 1.2 rakendamistulemustele. Hindamisküsimuse vastust on täiendatud meetme 1.1 ja 1.3 rakendamistulemustega.

Meetme 1.2 rakendamist saab aruandeperioodi lõpuks lugeda toetuse kasutamise kui ka ettevõtjate sotsiaalmajanduslike näitajate alusel edukaks. Hindamisküsimusele annavad vastuse järgmised punktid:

- Eestis on leidunud piisavalt noori, kes on alustanud põllumajandusliku tootmisega või on võtnud põllumajandusliku tootmise vanemalt üle. Meetme 1.2 toetuse saajate hulgas (kokku 627 toetuse saajat) domineerisid ettevõtlusega alustavad isikud (315 toetuse saajat). Toetust saanud ja vanemalt põllumajandustootmise ülevõtjaid oli 193 ning juba tegutsevaid ettevõtjaid 119.
- Ettevõtte omanike keskmine vanus toetuse taotlemise aastal oli olenevalt taotlusvoorst 29-33 eluaastat. Kuna meetme määrase järgi peab toetuse taotleja olema noorem kui 40 eluaastat, võib toetuse saajaid pidada tunduvalt nooremaks. Taotlusvoorude lõikes on ettevõtja keskmine vanus järjest langenud ehk igasse järgmisesse taotlusvooru on lisandunud üha nooremaid ettevõtjaid (esimeses taotlusvoorus oli toetuse saaja keskmine vanus 32 eluaastat, viimases 29 eluaastat).
- Meetme 1.2 on andnud positiivse impulsi kõrge kvalifikatsiooniga põllumajandusettevõtjate tekkele. Toetuse saamise hetkel oli vajalik põllumajanduslik haridus 480 toetuse saajal. Pärast toetuse saamist omandas põllumajandusliku hariduse veel 44 toetuse saajat. Seega moodustasid 2013. aasta lõpuks põllumajandusliku haridusega noortalunikud 83% meetme 1.2 toetuse saajatest. Samas on probleemiks kujunemas põllumajandusliku hariduseta ettevõtjate hariduse tähtaegne omandamine, kuna neljas esimeses taotlusvoorus ligi 2/3 toetust saanud põllumajandusliku hariduseta ettevõtjatest ei ole suutnud etteantud tähtajaks (36 kuu jooksul alates toetuse määramisest) põllumajanduslikku haridust omandada.
- Toetust saanud noortalunike keskmine toetusõigusliku maa pindala ja loomühikute arv on aastatega suurenenud, mille alusel võib arvata, et meetme 1.2 toetuse saajate ettevõtluskogemus on samuti suurenenud.
- Toetuse saajatel on kohustus arvestades toetuse saamise aastast viiendal majandusaastal saavutada vähemalt 2 400 euro suurune müügitulu. Nimetatud nõude täitmisel noortalunikel probleeme ei ole, kuna toetust saanud FIEde keskmine müügitulu ületas müügitulu nõuet ligi üheksa ning OÜ esindajatel 27 korda.

Analüüsides täiendavalt meetme 1.1 ning meetme 1.3 tegevuse 1 ja tegevuse 2 alusel inimpotentsiaali arengut, siis avalduvad järgmised tähelepanekud:

- Meetme 1.1. koolitus- ja teavitustegevustel osalejatest (üksikarvestuses) 85% olid hõivatud põllumajanduse, 11% toiduainete tööstuse ja 4% metsanduse sektoris. Võrreldes eelmise aruandluse perioodiga ei ole tegevustel osalejate tegevusalade proportsioonid muutunud (aastatel 2008–2012 toimunud tegevustel osalejatest 86% olid hõivatud põllumajanduse, 9% toiduainete tööstuse ja 5% metsanduse sektoris). Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal (EMTAK 2008 arvestades) põllumajanduses hõivatud 17 700, metsamajanduses 7 200 ja toiduainete tööstuses 13 200 inimest vanuses 15-74 aastat. **Seega on meetme 1.1 tegevustel osalenud 58% põllumajanduses, 7,7% metsanduses ja 9,7% toiduainete tööstuses hõivatutest, kokku 32% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest.** Erinevatel

koolitustegevustel osalenud isikute sooline ja vanuseline analüüs näitas, et kuuel järjestikusel aastal (aastatel 2008–2013) on koolitustegevustel osalenud meeste osakaal stabiilselt pisut kõrgem kui naiste osakaal (2013. aastal moodustasid mehed 55% ja naised 45% osalejatest).

- **Tegevusalade esindajate proportsioon koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes on püsinud kuue aasta jooksul suhteliselt muutumatuna.** Aastatel 2008–2013 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainetetööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 22% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainete tööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil kuuel aastal vaid 0,1% kuni 3,0% kahes sektoris hõivatutest.
- Perioodil 2008–2013 tehti koolitus- ja teavitustegevusi kokku 1 358 päeva ulatuses. Nii üleriigilisi kui ka maakondlikke tegevusi tehti seitsmes valdkonnas. Koolitus- ja teavitustegevusi oli kokku 1 159, millest 40% olid üleriigilised ja 60% maakondlikud tegevused. Kõige enam toimus valdkonda „muu“ (497 tegevust) jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (199) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (184) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (114), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (106) ja „uute nõuete“ (56) valdkonna tegevusi. „Info- ja sidetehnoloogia“ valdkonna-alaseid tegevusi tehti kolm.
- Meetme 1.3 nõuandeteenuse toetuse saajaid oli 2 551, kes said perioodil 2008–2013 nõuandetoetust keskmiselt 2,2 taotlusele (mediaan 2,0). Meetme 1.3 keskmine nõuandeteenuse toetuse summa toetuse saaja kohta on aastate võrdluses kasvanud, olles 2013. aasta lõpuks 1 398 eurot toetuse saaja kohta (2012. aasta lõpus oli vastav näitaja 1 230 eurot ja 2011. aasta lõpus 1 011 eurot). Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk on toetada nõuandeteenuse kättesaadavust põllumajandustootjate ja erametsa valdajate jaoks, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 98% ning metsandusega tegelevate isikute osatähtsus nõuandetoetuse saajatest oli sarnaselt varasematele aastatele tagasihoidlik (2,0% toetuse saajatest). Toetuse saajad kasutasid nõuandeteenust 107 695 tunni ulatuses. Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet (65 438 tunni ulatuses, mis moodustas osutatud nõuandeteenuse tundide mahust 61%).
- Statistikaameti andmetel oli 2010. aastal toimunud põllumajandusloenduse andmetel turuletootvate põllumajanduslike majapidamiste (EMTAK 2008 arvestades) arv kokku 11 255. **Seega on meetme 1.3 nõuandeteenuse toetust saanud 23% põllumajandusele orienteeritud majapidamistest.**

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi MAK 1. telje eesmärgid rõhutavad kõigi kolme sektori arengut, siis läbi koolitus- ja teavitustegevuse ning nõuandeteenuse toetuse ei ole see rakendunud. Nii on jätkuvalt küsitav, kas meetme 1.1 ning meetme 1.3 tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames pakutakse nii põllumajandustootjatele, erametsa valdajatele ja meetme 1.1 raames ka toiduainete töötajatele võrdses mahu tegevusi ja teenuseid. Kuna meetmed 1.1 ja 1.3 on valdavalt pakkumisele orienteeritud tegevused ja teenused, siis järgmisel arengukava perioodil võiks keskenduda erinevate sihtgruppide nõudlusele, kus nii põllumajandustootjad, erametsa valdajad ja toiduainete töötajad saavad ise valida

koolituse, kus on võimalik oma erialaseid teadmisi omandada või täiendada ning saada nõuannet ka väljaspool Eestit.

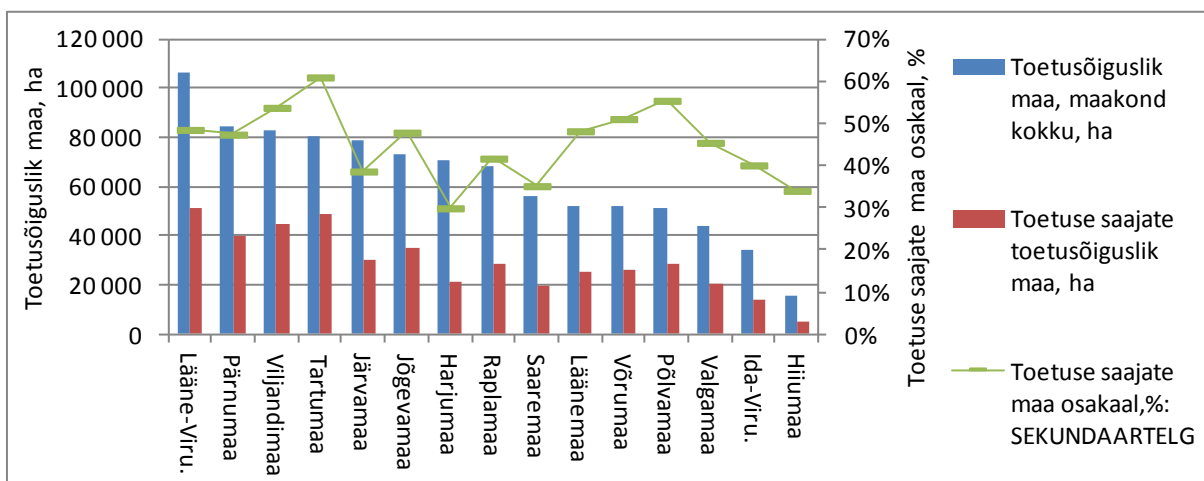
2.3. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.4, 1.8)

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamisele on suunatud MAKi meetmed 1.4 (alameetmed 1.4.1, 1.4.2 ja 1.4.3) ning 1.8. Meetme 1.4 üldeesmärk on toetuse saajate konkurentsivõime suurendamine põllumajandusliku tegevuse arendamise, nõuetele vastava põllumajanduse ning biomassi kasutuse edendamise kaudu. Meetme 1.8 eesmärk on põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine.

Perioodil 2007–2013 on ettevõtjad meetmete 1.4 ja 1.8 raames esitanud kokku 4 920 toetuse taotlust, millest seisuga 31.12.2013 on heaks kiidetud 3 442 (70%). Taotlused on jäänud enamasti rahuldamata MAKi eelarve piiratuse tõttu. Kuna osadele toetuse saajatele on määratud toetus mitmes taotlusvoorus või erinevate meetmete alusel, siis on konkurentsivõime parandamiseks toetust saanud kokku 2 073 erinevat isikut.

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks on meetmete 1.4 ja 1.8 raames määratud toetust kokku 257,2 mln eurot, s.o keskmiselt 74,7 tuhat eurot heakskiidetud taotluse kohta ja 123,5 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Seisuga 31.12.2013 on määratud toetusest välja makstud 83% (212,5 mln eurot) mis on MAKi meetmete lõikes üks kõrgemaid näitajaid.

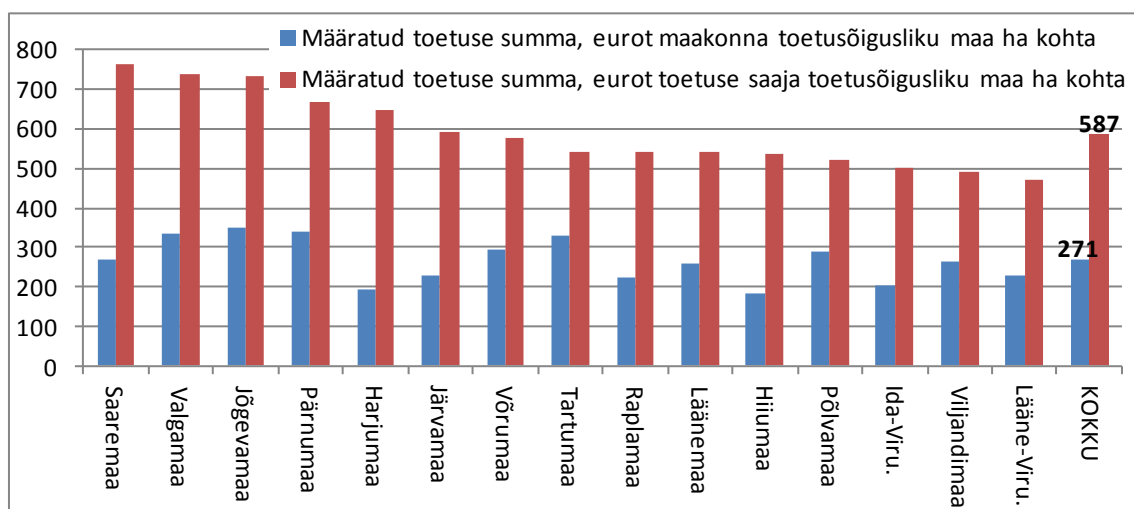
MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse jaotumist maakondade lõikes. 2013. aasta lõpu seisuga oli Eestis kokku kasutuses 948,8 tuhat hektarit toetusõiguslikku maad. Sellest 46% (438,3 tuhat hektarit) kasutasid need ettevõtjad, kellele on määratud toetus meetmete 1.4 ja 1.8 alusel. Kõige kõrgem oli toetuse saajate maa osakaal maakonna kogu toetusõiguslikust maast Tartumaal ja Põlvamaal, kõige väiksem oli näitaja Harju-, Hiiu- ja Saaremaal (Joonis 5).

Joonis 5. Toetuse saajate toetusõigusliku maa osakaal maakonna kogu toetusõiguslikust maast

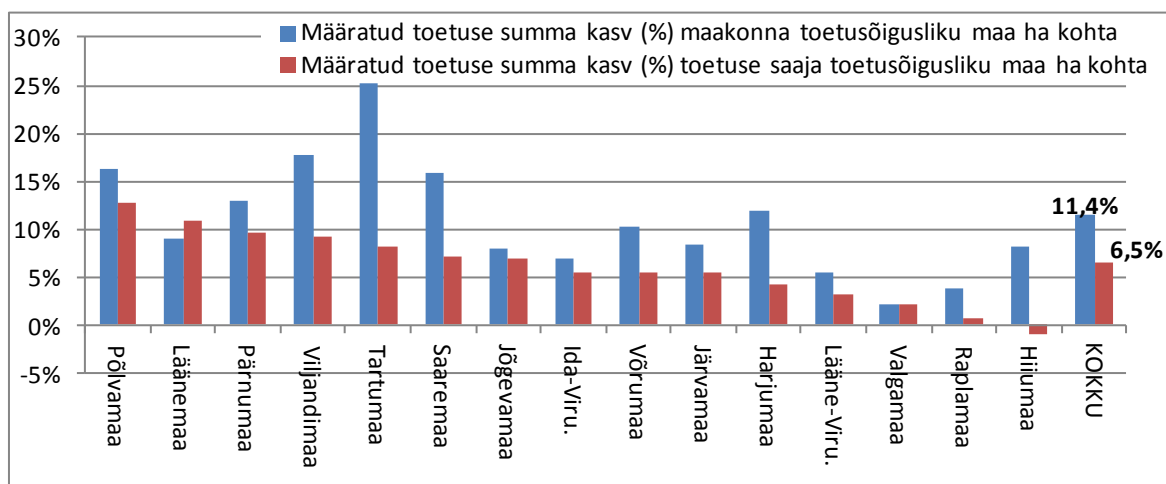
Arvestades, et meetmete 1.4 ja 1.8 alusel määratud toetuse summa on 257,2 mln eurot ning toetuse saajate kasutuses on kokku 438,3 tuhat hektarit toetusõiguslikku maad, siis määratud toetuse summa on keskmiselt 587 eurot toetuse saaja toetusõigusliku maa hektari kohta (Joonis 6). Saare-, Valga- ja Jõgevamaal on näitaja keskmisest kõrgem. Samas Lääne-Viru-, Viljandi- ja

Ida-Virumaa ettevõtjad on saanud toetust hektari kohta teiste piirkondadega võrreldes mõnevõrra vähem.

Joonis 6. Määratud toetuse summa toetusõigusliku maa hektari kohta

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks ellukutsutud meetmete rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti määratud toetuse summa kasvu hektari kohta 2013. aastal võrreldes perioodi 2008–2012 näitajaga. Perioodil 2008–2012 oli määratud toetuse summa kokku 228,3 mln eurot ning 2013. aasta lõpuks oli vastav näitaja 257,2 mln eurot – kasv 13%. Toetuse saajate toetusõiguslik maa suurenes samas 5,8% võrra. Seoses sellega kasvas 2013. aastal määratud toetuse summa toetuse saaja toetusõigusliku maa hektari kohta keskmiselt 6,5% (Joonis 7). Suurem oli kasv Põlva- ja Läänemaal, väiksem Hiiu- ja Raplamaal. Kuna toetusõigusliku maa kogupind püsib suhteliselt stabiilne, siis määratud toetuse summa kasv kogu toetusõigusliku maa hektari kohta oli 11,4%.

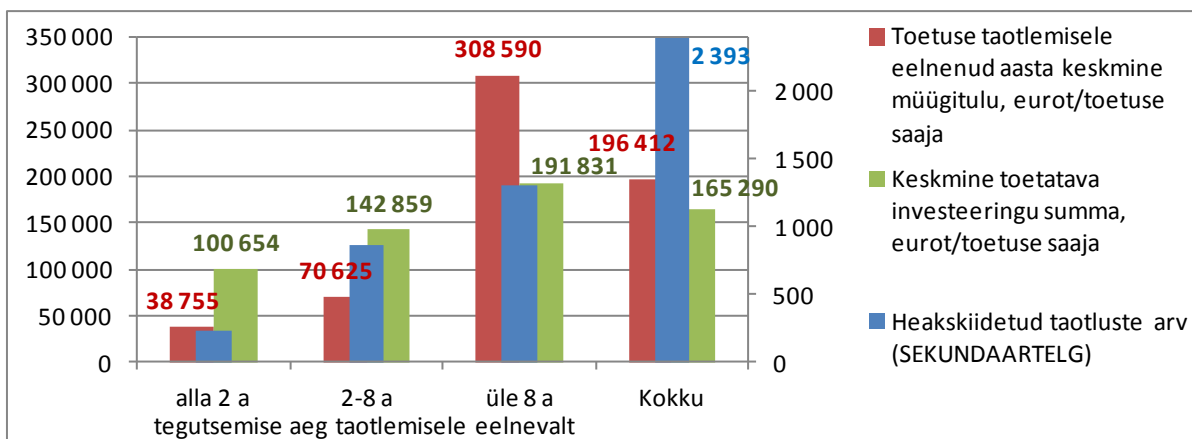

Joonis 7. Määratud toetuse summa kasv 2013. aastal võrreldes perioodi 2008–2012 näitajaga

Investeeringu vajadus võib sõltuda sellest, kui kaua ettevõtja on tegutsenud. Selgitamaks, millised ettevõtjad konkurentsivõime parandamiseks sagedamini toetust taotleavad, analüüsiti toetuse saajate tegutsemise aega maakonniti. Tegutsemise aja täpsemaks uurimiseks jagati toetuse saajad tegutsemise aja alusel gruppideks. Toetuse saaja tegutsemise ajaks määrati periood ettevõtja äriregistris registreerimise kuupäevast kuni toetuse taotlemise kuupäevani.

Müügitulu analüüsi toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaasta näitaja alusel. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja tegutsemise aeg ja müügitulu olid teada (3 442-st heakskiidetud taotlusest analüüsi 2 393).

Analüüsi tulemusel selgus, et toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg taotlemisele eelnevalt oli 8,0 aastat (lisa 1 tabel 3.1-B). Alla kahe aasta tegutsenud ettevõtjaid oli toetuse saajate seas kõigest 9,7%, samas kui üle kaheksa aasta tegutsenud toetuse saajaid oli 54% kõigist toetuse saajatest. Toetuse saajate majandustegevuse hindamiseks analüüsi tegutsemise aja gruppide lõikes toetuse saajate keskmist müügitulu suurust. Toetuse saajate keskmine müügitulu oli 196,4 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Nii müügitulu, toetava investeeringu summa kui määratud toetuse summa suurenevad ühtlaselt toetuse saaja tegutsemise aja kasvades (Joonis 8). Alla kahe aasta tegutsenud toetuse saajate müügitulu oli keskmisest märkimisväärselt madalam (38,8 tuhat eurot) ulatudes 20%-ni kõigi toetuse saajate keskmisest müügitulust. Kaks kuni kaheksa aastat tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu moodustas 36% toetuse saajate keskmisest müügitulust. Kui analüüsist jätta välja kõige suurema müügituluga toetuse saaja, siis on üle kaheksa aasta tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu 248,1 tuhat eurot ning kõigi toetuse saajate keskmine näitaja 163,6 tuhat eurot.

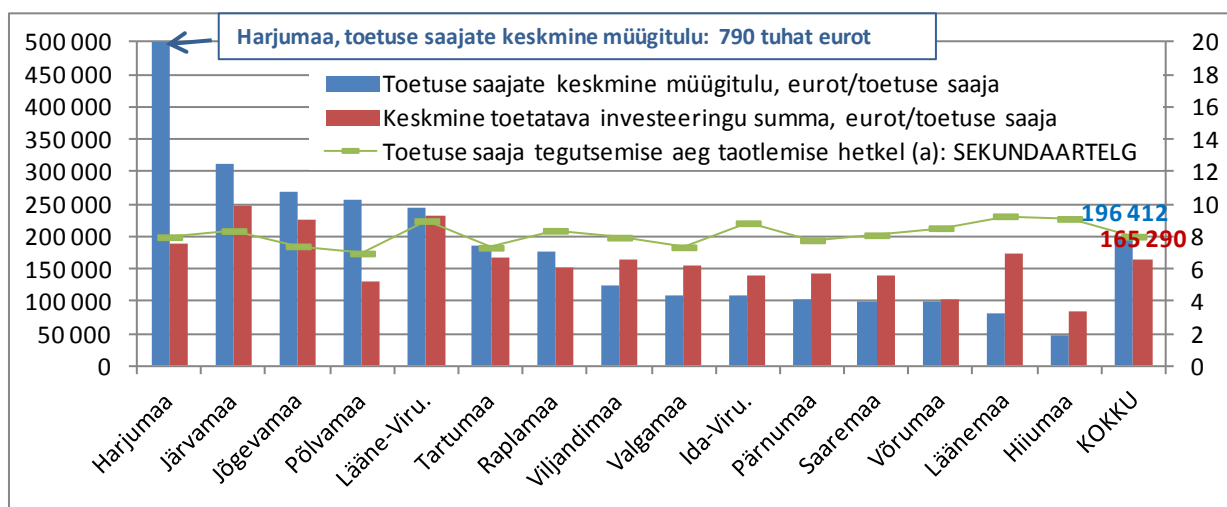

Joonis 8. Toetuse saajate keskmine müügitulu ja toetatava investeeringu summa ettevõtjate tegutsemise aja gruppide lõikes

Kõigi toetuse saajate (3 442 toetuse saajat heakskiidetud taotluste alusel) keskmine toetatava investeeringu summa oli 150,4 tuhat eurot heakskiidetud taotluse kohta. Analüüsides toetatava investeeringu summat koos müügituluga toetuse saajate tegutsemise aja gruppide lõikes, kaasati analüüsi 2 393 toetuse saajat, kelle andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad. Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 165,3 tuhat eurot (lisa 1 tabel 3.1-B). Tegutsemise aja kasvades keskmine toetatava investeeringu summa suureneb (Joonis 8). Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa on suurem kõigi toetuse saajate vastavast näitajast seetõttu, et müügitulu kohta info puudumise tõttu jäid analüüsist välja eelkõige FIED, kes teevad keskmisest väiksemaid investeeringuid.

Analüüsi tulemusi maakondade lõikes hinnates selgub, et toetuse saajate keskmine müügitulu erineb märkimisväärselt piirkonniti (Joonis 9). Suurema müügituluga ettevõtjaid on toetatud Harju-, Järva- ja Jõgevamaal. Väiksem on näitaja Hiiu-, Lääne- ja Võrumaal. Toetuse saajate

tegutsemise aeg ning keskmine toetatava investeeringu summa on maakondade lõikes märkimisväärselt ühtlasem võrreldes müügituluga.

Joonis 9. Toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatava investeeringu summa ja tegutsemise aeg maakondade lõikes

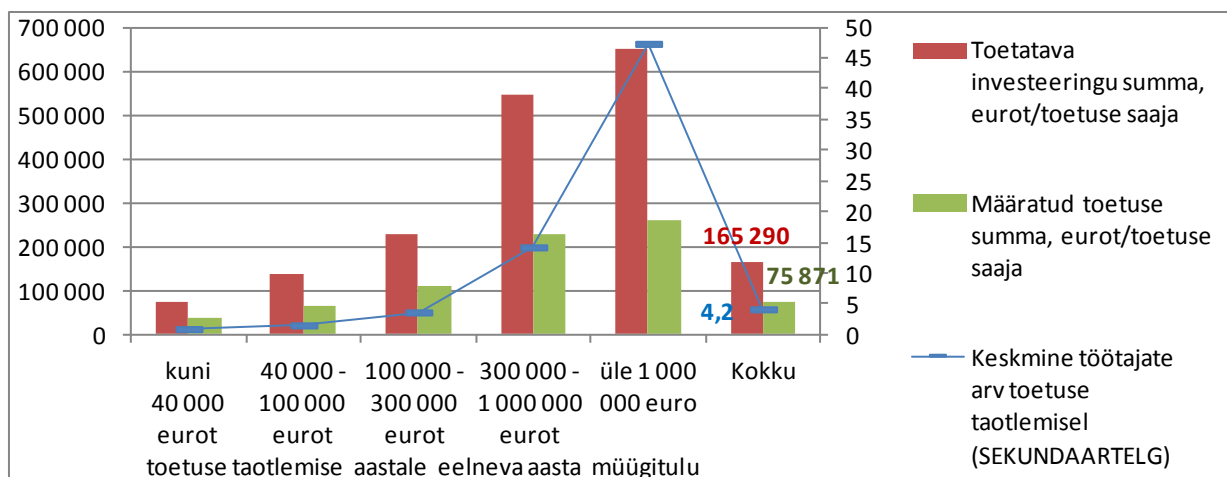
Eraldi analüüsiti tegutsemise aja ning müügitulu ja toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid nende ettevõtjate osas, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud. Selliseid toetuse saajaid oli 3 235. Andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad sealhulgas 2 225 toetuse saaja kohta (lisa 1 tabel 3.2-B). Analüüsist selgus, et väljamakse saanud toetuse saajate tulemused ei erine märkimisväärselt kõigi toetuse saajate keskmistest näitajatest. Väljamakse saanud toetuse saajate toetatava investeeringu summa oli 3,4% madalamad kõigi toetuse saajate vastavatest näitajatest. See näitab, et kiiremini viiakse ellu väiksemad investeeringud.

Põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamiseks rakendatud meetmete tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu, töötajate arvu ning toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid. Toetuse saajad jagati müügitulu alusel suurusgruppideks. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja töötajate arv ja müügitulu olid teada (3 442-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 2 393). Toetuse saajate töötajate arv määrati äriregistri andmete kohaselt. Kui äriregistris puudusid andmed ettevõtja töötajate arvu kohta, siis võeti töötajate arv toetuse taotlusest. Töötajate arvu analüüsides tuleb silmas pidada, et püsihindaja hinnangul paljud FIED ja mõned äriühingud ei arvesta oma tööjõudu objektiivselt. Võib arvata, et toetuse saajate tegelik töötajate arv on suurem, kui äriregistris või toetuse taotlusel esitatud.

Toetuse saajate keskmine müügitulu toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaastal oli 196,4 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Toetuse saajatest 50% teenivad müügitulu kuni 40 tuhat eurot ja 3,9% üle 1,0 mln euro (lisa 1 tabel 4-B). Toetuse taotlemisele eelneval aastal töötas meetme 1.4 ja 1.8 toetust saanud ettevõtetes keskmiselt 4,2 töötajat. Toetuse saajatel oli keskmiselt 21,3 töötajat 1,0 mln euro müügitulu kohta.

Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ning töötajate arv kasvavad ühtlaselt müügitulu suurenedes (Joonis 10). Analüüsitud toetuse saajate

keskmine toetatava investeeringu summa oli 165,3 tuhat eurot. Toetatava investeeringu summa ületab toetuse saaja müügitulu 84% võrra. Analüüsitud toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa oli 75,9 tuhat eurot. Määratud toetuse summa moodustab 46% toetatava investeeringu summast. Väiksema müügituluga toetuse saajatel on määratud toetuse osakaal toetatava investeeringu summast mõnevõrra kõrgem kui suurema müügituluga toetuse saajatel. Määratud toetuse ühe euro kohta said toetuse saajad keskmiselt 2,6 eurot müügitulu.

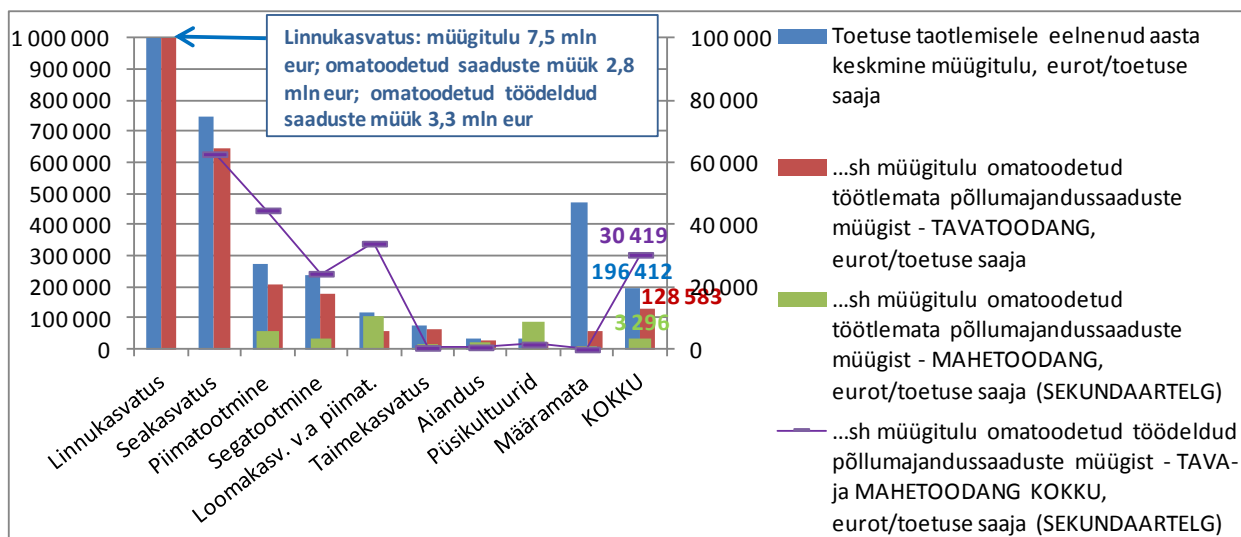
Joonis 10. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ja keskmine töötajate arv toetuse saajate müügitulu suurusgruppide lõikes

Analüüsides toetuse määramise tulemusi ettevõtjate tegevusalade lõikes näeme, et ülekaalukalt kõige suurema osa toetuse saajatest moodustavad taimekasvatajad (42% toetuse saajatest) ning segatootjad (25%). Nii töötajate arv kui keskmine toetatava investeeringu summa on kõige suuremad linnukasvatajatel, seakasvatajatel ning piimatootjatel (lisa 1 tabel 4-B).

Järgnevalt analüüsiti, kui suure osa toetuse saajate müügitulust moodustab omatoodetud põllumajandussaaduste realiseerimine, samuti omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemine. Analüüs teostati tegevusalade lõikes ning eraldi toodi välja mahetoodangu müügitulu. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja müügitulu andmed olid teada (2 393 toetuse saajat). Andmed müügitulu jaotuse kohta kogus püsihindaja PRIAst taotlustoimikutest.

Konkurentsivõime parandamiseks toetust saanud ettevõtjate toetuse taotlemisele eelneva aasta keskmine müügitulu oli 196,4 tuhat eurot. Sellest 131,9 tuhat eurot (67%) moodustas omatoodetud töötlemata põllumajandussaaduste müügist saadud tulu ja 30,4 tuhat eurot (16%) omatoodetud töödeldud põllumajandussaaduste müügist saadud tulu (Joonis 11). Kokku moodustab omatoodetud põllumajandussaaduste müügist saadud tulu 83% toetuse saajate müügitulust (lisa 1 tabel 5-B).

Toetuse taotlemisel esitatud andmete kohaselt on toetuse saajate mahetoodangu osakaal 1,9% kogu müügitulust. Põllumajandusameti andmetel on 18,1% kõigist meetmete 1.4 ja 1.8 toetuse saajatest mahetootjad. Kuna mahetoodanguna realiseeritud kauba osakaal on väga väike, võib arvata, et ettevõtjatel puudub võimalus või motivatsioon oma toodangut mahetoodanguna müüa, samuti võib arvata, et toetuse taotlemisel esitatud andmed mahemüügi kohta ei ole piisavalt täpsed.

Joonis 11. Toetuse saajate müügitulu struktuur toetuse saajate tegevusalade lõikes

Kokkuvõttes saab öelda, et meetmete 1.4 ja 1.8 abil on märkimisväärselt panustatud põllumajandusettevõtjate konkurentsivõime parandamise heaks. Meetmete 1.4 ja 1.8 alusel määratud toetuse summa moodustab 43,1% MAKi kõigi meetmete määratud toetuse summast. MAKi eelarve on võimaldunud rahuldada 70% taotlustest, mis näitab, et nõudlus investeeringutoetuste järele on jätkuvalt suur. Määratud toetuse summa on 271 eurot kogu Eesti toetusõigusliku pinna hektari kohta ning 587 eurot toetuse saaja toetusõigusliku pinna hektari kohta. Toetuse määramist ja toetuse saajaid iseloomustavad majandusnäitajad erinevad teatud määral maakondade lõikes, kuid erinevused ei ole sedavõrd süsteemsed, et selle alusel saaks teha otsuseid toetusmeetmete kujundamise kohta. Samuti on toetuse saajad väga erineva müügituluga ja tegutsemise ajaga. See näitab, et konkurentsivõime parandamiseks on olnud võimalik toetust saada erinevatel ettevõtjatel mis on hea tasakaalustatud arengu mõttes.

2.4. METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMINE, KAHJUSTATUD METSA TAASTAMINE JA METSATULEKAHJU ENNETAMINE (1.5.1, 1.5.3)

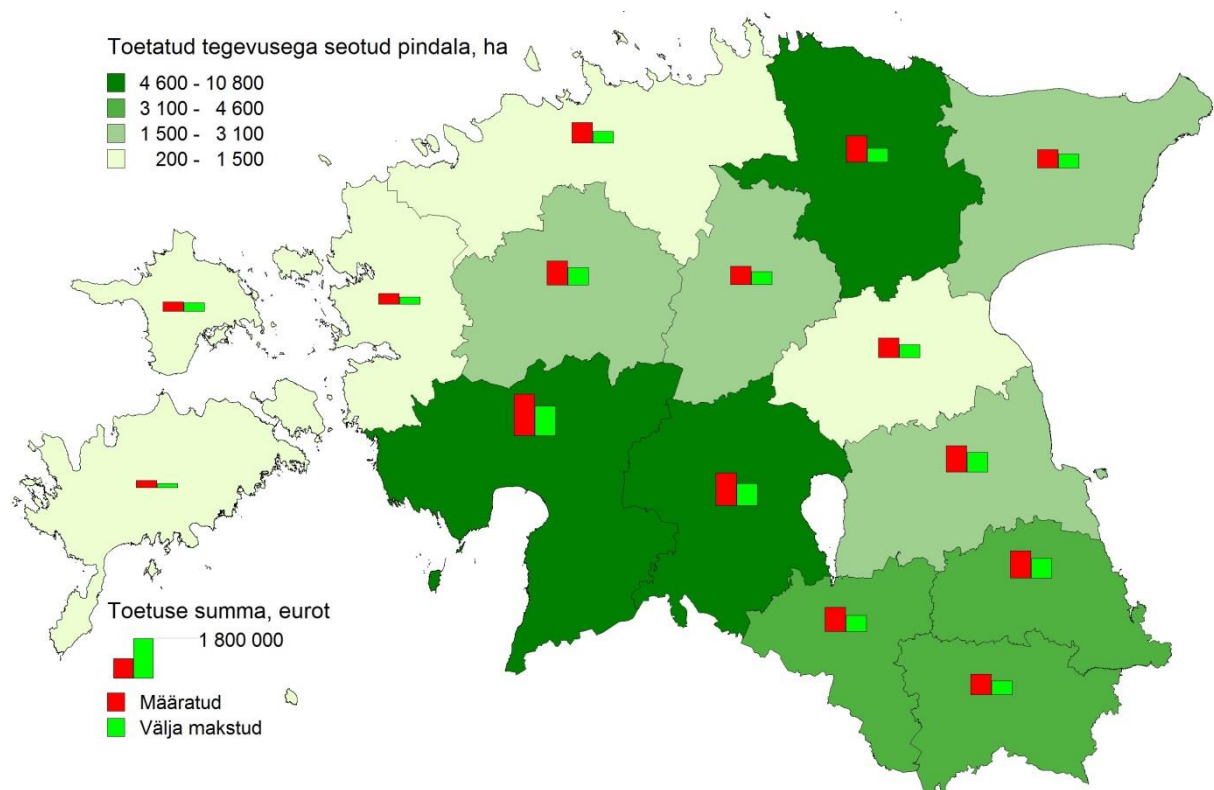
Metsa majandusliku väärtuse parandamise üldeesmärk on tõsta erametsaomanike ning metsaomanikest mittetulundusühingute ja tulundusühistute (metsaühistute) konkurentsivõimet. Metsaomanike konkurentsivõime parandamisele on suunatud MAKi meetmed 1.5.1 ja 1.5.3

Mõlemat alameedet rakendati alates 2008. aastast ning toimunud oli kuus taotlusvoor. Seisuga 31.12.2013 oli toetus määratud 1 854 toetuse saajale summas 14,3 mln eurot (keskmiselt 7,7 tuhat eurot toetuse saaja kohta). Toetuse saajatest 67% (1 251 toetuse saajat) olid füüsilised isikud, 18% (328 toetuse saajat) olid FIED ja 15% (275 toetuse saajat) olid juriidilised isikud. Toetust oli välja makstud 9,8 mln eurot, mis moodustas määratud toetuse summast 69%.

Toetuse saajate toetusega seotud metsamaa pindala oli kokku 43 527¹ hektarit (alameetme 1.5.1 raames 36 400 ha ja alameetme 1.5.3 raames 7 128 ha), moodustades kogu erametsamaa pindalast (985 450 ha) 4,4%. Kõige suurem teostatud tegevusega seotud pindala osakaal kogu erametsamaa pindalast oli Pärnumaal (11%) ning kõige madalam Saaremaal (0,3%), kuigi Saaremaal oli maakondade lõikes 31.12.2013 seisuga kõige suurem metsamaa pindala eraomandi näol. (lisa 1 tabel 1-C)

Määratud toetuse summa kokku oli kõige suurem Pärnumaal (1,8 mln eurot) ja Viljandimaal (1,4 mln eurot), moodustades kogu määratud toetuse summast vastavalt 13% ja 10%. Pärnumaal ja Viljandimaal viidi läbi ka kõige enam metsade majandusliku väärtuse parandamise ja kahjustatud metsa taastamise ning metsatulekahjude ennetamisega seotud tegevusi erametsamaa hektari alusel – erametsamaa pinnad olid vastavalt 10,7 tuhat ha (25% kogu toetatud tegevusega seotud pindalast) ja ligi 5 tuhat ha (11% toetatud tegevusega seotud pindalast). Kõige vähem oli toetust määratud vaadeldaval perioodil Saaremaal (314,0 tuhat eurot), Hiiumaal (413,7 tuhat eurot) ning Läänemaal (469,6 tuhat eurot) ning nimetatud maakondade toetatud tegevusega seotud pindalad jäid vahemikku 200 kuni 1 500 ha. (Joonis 12, lisa 1 tabel 1-C)

Joonis 12. Toetuse summa ja toetatud tegevusega seotud pindala maakondade lõikes

Vaadeldes määratud toetuse summat toetatud tegevusega seotud pindala kohta, oli kõrgeim summa Saaremaal (1,1 tuhat eurot) ja madalaim summa Pärnumaal (166 eurot). Keskmine

¹ Toetuse saajate toetusega seotud metsamaa pind võis hõlmata mitut maakonda. Arvestuse aluseks võeti tegevuse rakenduspiirkond ning selle puudumisel ettevõtja asukoht. Aluseks võeti maakond, kus toetusega hõlmatud metsapindala oli kõige suurem. Toetuse summa osas ühe taotluse raames mitme maakonnaga seotud toetuse summasummeeriti ning jagati võrdselt seotud maakondade vahel.

määratud toetuse summa toetatud tegevusega seotud pindala kohta oli 327 eurot. (lisa 1 tabel 1-C)

Väljamakstud toetuse summa osatähtsus määratud toetuse summast oli kõrgeim Hiiumaal, moodustades 88%. Seega oli näitaja keskmisest 19 protsendipunkti kõrgem. Madalam investeeringu elluviimise aktiivsus oli Lääne-Virumaal, kus väljamakse osatähtsus määratud toetuse summast moodustas 53%. (Joonis 12)

Toetuse saajate keskmise tegutsemise aja osas olulisi erinevusi maakondade lõikes ei tuvastatud. Keskmisest väikseima tegutsemisajaga ettevõtjad asusid Võrumaal (keskmine tegutsemisaeg taotlemise hetkel oli 7,3 aastat) ning keskmisest kõrgeima tegutsemisajaga ettevõtjad asusid Hiiumaal (11,6 aastat). Suurem osa ehk veidi üle 70% toetuse saajate kui ka väljamakse saanud toetuse saajatest olid tegutsenud üle 8 aasta. Keskmine tegutsemise aeg toetuse saajatel oli taotlemise hetkel 9,8 aastat. (lisa 1 tabel 3-C²)

Vaadeldes toetuse saajate ja väljamakstud toetuse saajate müügitulu jagunemist tegutsemisaja gruppide lõikes, olid suurema müügituluga ettevõtjad tegutsenud üle 8 aasta. Keskmine müügitulu jäi alla 2 aasta tegutsenud ettevõtjatel alla 100, tuhande euro ning üle 8 aasta tegutsenud ettevõtjatel oli vastav näitaja 604,5 tuhat eurot. Ka keskmine investeeringu summa oli nendel toetuse saajatel suurem, kes olid tegutsenud üle 8 aasta. Keskmine investeeringu summa toetuse saajatel oli 26,2 tuhat eurot, samas väljamakse saanud toetuse saajatel oli vastav näitaja mõnevõrra suurem (36,0 tuhat eurot). Kõrgeim oli väljamakse saanud toetuse saajate keskmine investeeringu summa Hiiumaal, kusjuures tegemist oli ka maakonnaga, kuhu kuulusid kõige suurema müügituluga ettevõtjad (keskmine müügitulu oli 4,6 mln eurot), samas ettevõtjate arv valimi osas oli äärmiselt väike. (lisa 1 tabel 3-C)

2.5. TÖÖTLEVA TÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME PARANDAMINE (1.6, 1.5.2)

Põllumajandus- ja metsandussektoris põllumajandus- ja metsasaadusi töötlevate tööstuste konkurentsivõime parandamisele ja toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamisele aitab kaasa Euroopa Põllumajandusfondist makstav toetus MAK raames meetmed 1.5.2 ja 1.6.

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks oli MAK raames perioodil 2008–2013 toetust taotlenud 341³ ettevõtjat 476 taotluse alusel summas 94,1 mln eurot. Toetust oli määratud vaadeldaval perioodil 214 ettevõtjale 278 heakskiidetud taotluse alusel (määratud toetuse summa oli 58,5 mln eurot) ning välja makstud 161 ettevõtjale 214 taotluse alusel (väljamakstud toetuse summa oli 39,8 mln eurot). Väljamakstud toetuse summa moodustas 68% kogu määratud toetuse summast.

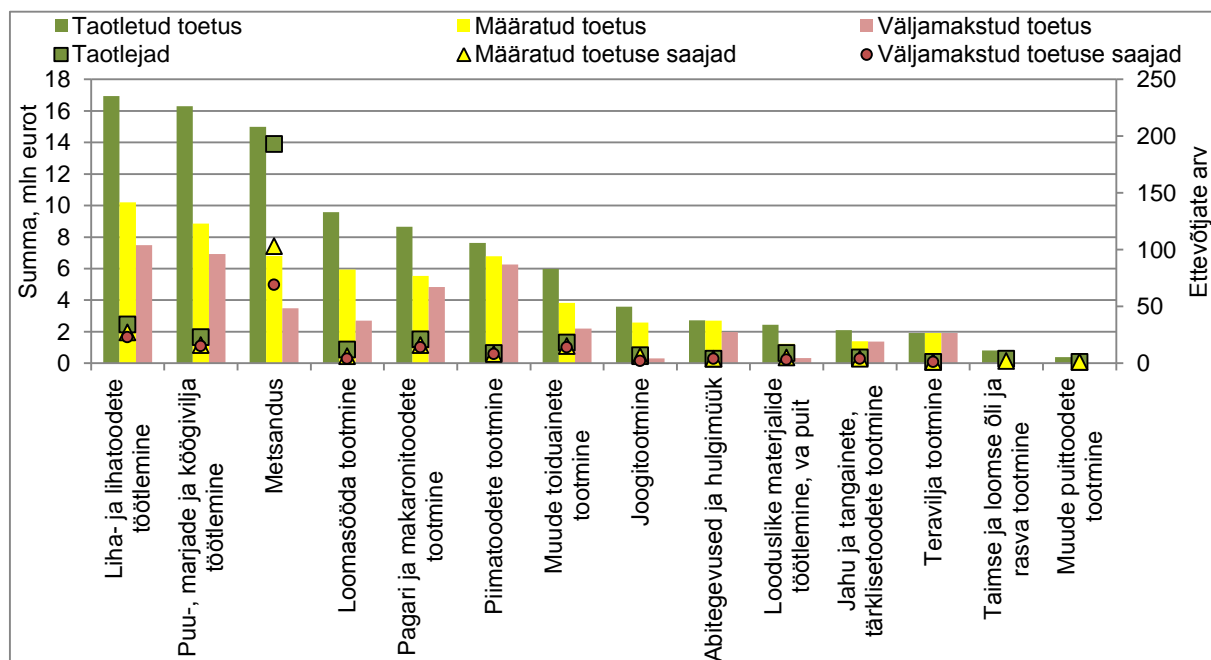
Suurema osa taotlejatest, määratud toetuse saajatest ja väljamakstud toetuse saajatest ettevõtjate arvu alusel moodustasid metsandusega tegelevad ettevõtjad, moodustades kogu töötleva tööstuse

---

² Tabelis 3.1 ja 3.2 kajastatud andmed (tegutsemise aeg, müügitulu ja toetatav investeeringu summa) olid maakondade vahel jaotatud ettevõtte registreerimise asukoha alusel.

³ Üks ettevõtja oli toetust taotlenud meetme 1.6 mõlema alameetme (1.6.1 ja 1.6.2) raames.

ettevõtjatest vastavalt 57%, 48% ning 43%. Toetust taotlesid toetuse summa alusel enim liha ja lihatoodete töötlemised (16,9 mln eurot), moodustades 18% kogu taotletud toetuse summast. Samuti oli kõrgeim liha ja lihatoodete töötlemisele määratud toetuse ja väljamakstud toetuse summa osakaal kogu töötlevatele tööstustele määratud toetuse summast, moodustades vastavalt 17% ja 19%. (Joonis 13)

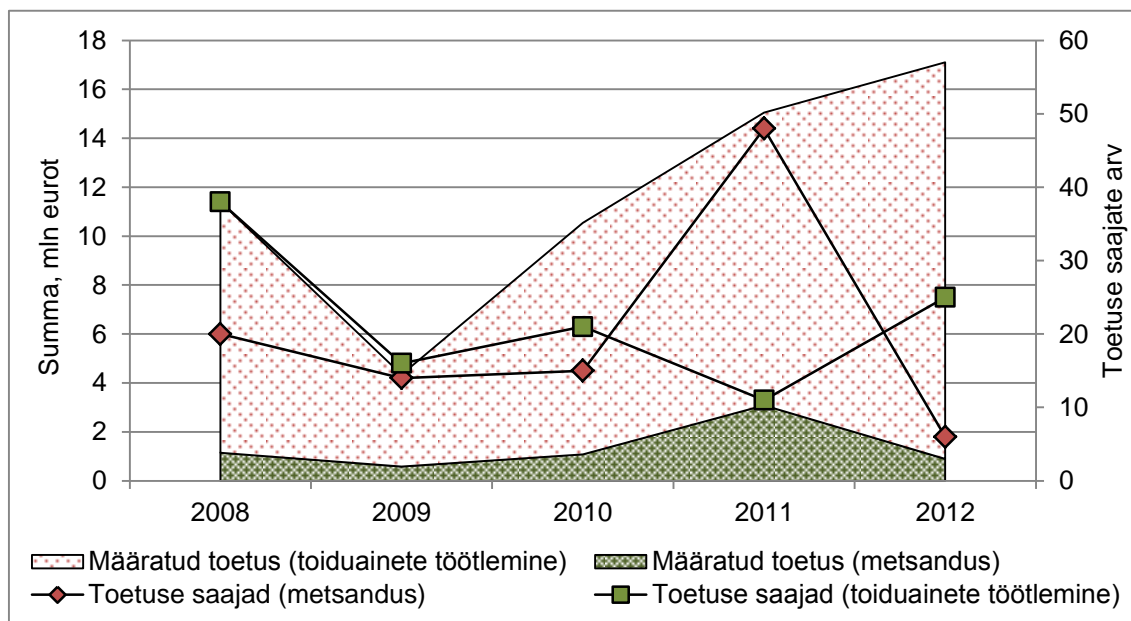

Joonis 13. Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamise toetuse jagunemine ja ettevõtjate arv tegevusalade lõikes

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks ei ole PRIA MAK raames perioodil 2008–2013 toetust välja maksnud taimse ja loomse õli ja rasva tootmisega ning muude puittoodete tootmisega tegelevatele ettevõtjatele. Eelpool nimetatud valdkondades tegelevate toetuse saajad moodustasid 1,4% kogu töötleva tööstuse määratud toetuse saajatest. (Joonis 13)

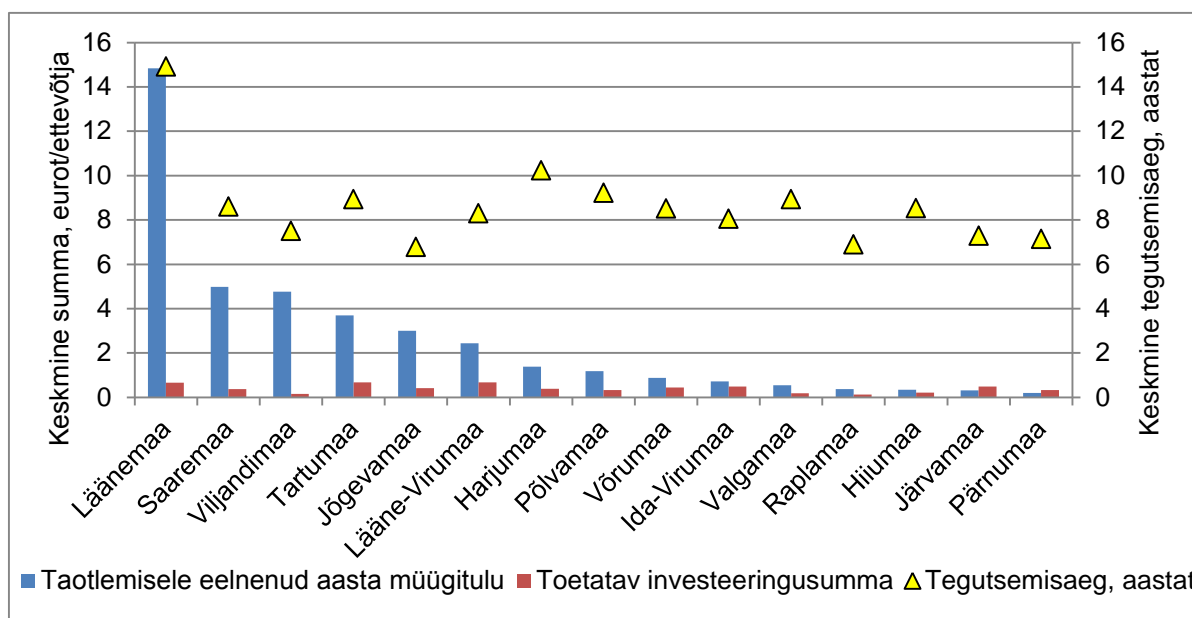
Vaadeldes keskmist taotletud (197,6 tuhat eurot), määratud (210,3 tuhat eurot) ja väljamakstud (186,0 tuhat eurot) toetuse summat taotluse kohta, oli tegevusalade lõikes rahalises mõttes kõige kallim projekt teravilja tootjal. Tegemist oli ühe projektiga ja toetuse saajaga, kelle taotletud ja investeeringu elluviimiseks määratud ning väljamakstud toetuse summa oli 1,9 mln eurot, ületades keskmist ligi kümne kordselt.

Töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamiseks suunatud toetusest määrati suurem osa summast ehk 88% toiduainete töötlemisele, samas toetuse saajate arvu poolest jagunesid metsanduse sektor (toetuse saajaid 48% kogu töötleva tööstuse toetuse saajatest) ja toiduaineid töötlev sektor (toetuse saajaid 52% kogu töötleva tööstuse toetuse saajatest) küllaltki võrdselt. Konkurentsivõime parandamiseks lisandunud uute toetuse saajate arv nii metsanduse kui ka toiduainete töötlemise sektoris oli perioodil 2008–2012 vähenenud ja seda vastavalt 26% ja 9,9%. Metsanduse sektoris oli ka määratud toetuse summa vähenenud 6,0%, samas toiduainete töötlemisele määratud toetuse summa vaadeldaval perioodil suurenes (12%). (Joonis 14)

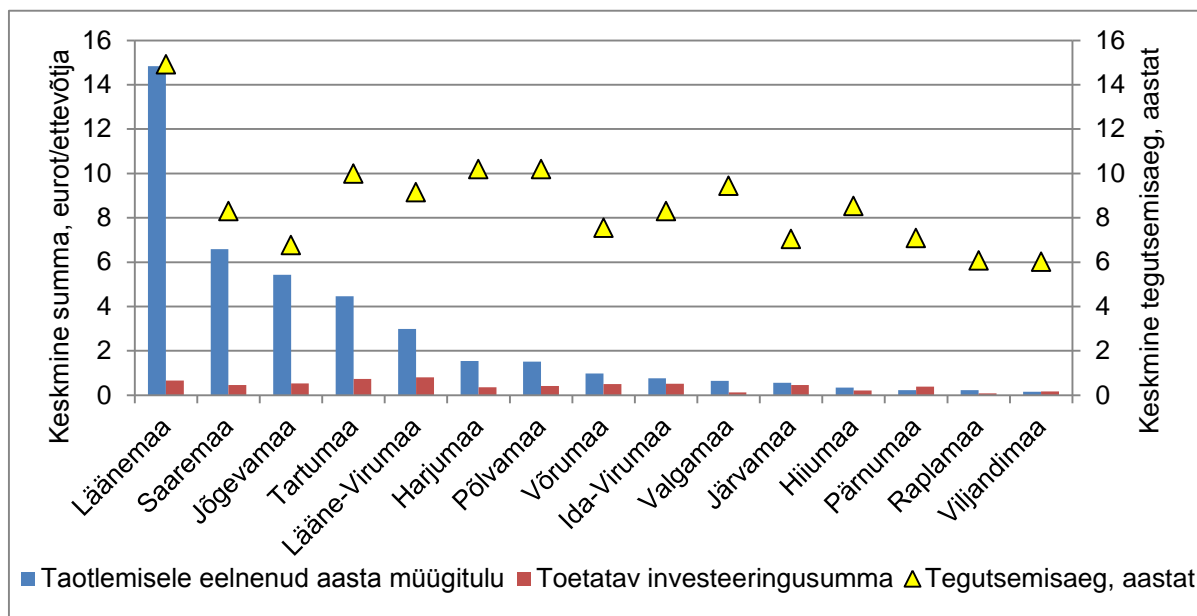
Joonis 14. Meetmete 1.5.2 ja 1.6 määratud toetuse summa ja toetuse saajate arv perioodil 2008–2012

Perioodil 2008–2013 määratud toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel oli 8,7 aastat. Toetuse saajatest kõrgeima keskmise müügitulu ja pikima tegutsemise ajaga ettevõtjad asusid Läänemaal. Keskmisest väiksema tegutsemise ajaga töötleva tööstuse ettevõtjad asusid Jõgevamaal – keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel 6,2 aastat. Määratud toetuse saajatest 58% ettevõtjaid on tegutsenud üle 8 aasta. (Joonis 17) Keskmine toetatav investeeringusumma ettevõtja kohta oli kõrgeim Lääne-Virumaal tegutsevatel toetuse saajatel (678,4 tuhat eurot) ning madalaim Raplamaal tegutsevatel toetuse saajatel (130,8 tuhat eurot). (lisa 1 tabel 3.1-D)

Joonis 15. Määratud toetuse saajatest ettevõtjate tegutsemise aeg, taotlemisele eelneva aasta müügitulu ja toetatav investeeringu summa maakondade lõikes

Välja makstud toetuse saajatest kõrgeim keskmine müügitulu, tegutsemise aeg ning toetatav investeeringu summa perioodil 2008–2013 oli Läänemaal tegutsevatel töötleva tööstuse sektori ettevõtjatel. (Joonis 16)

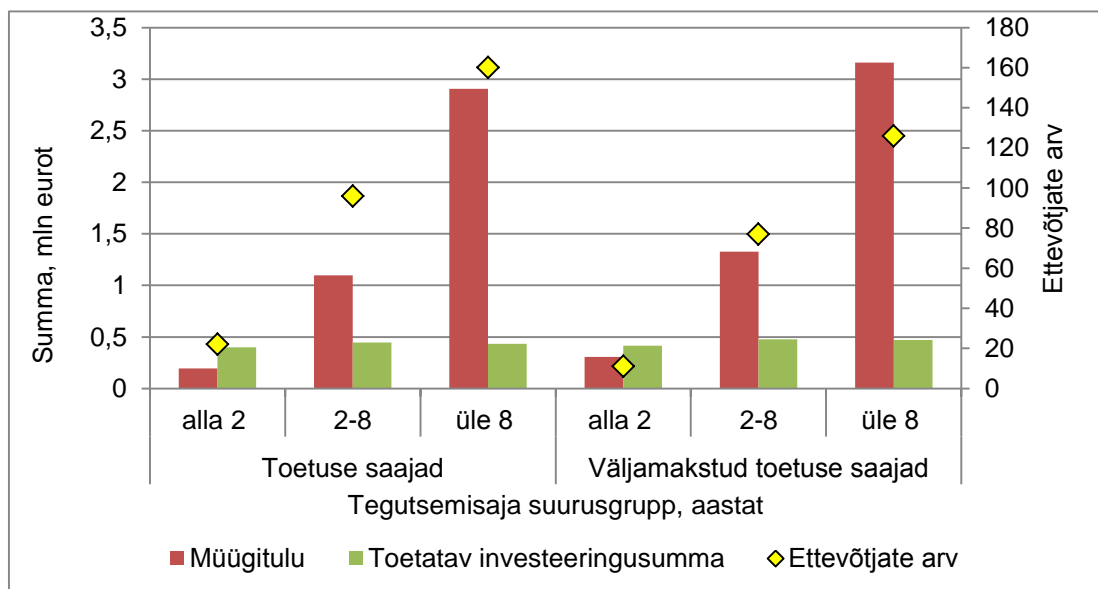

Joonis 16. Väljamakstud toetuse saajatest ettevõtjate tegutsemise aeg, müügitulu ja toetatav investeeringu summa maakondade lõikes

Keskmisest madalaima tegutsemise ajaga töötleva tööstuse ettevõtjad asusid Jõgevamaal – keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel 6,2 aastat. (Joonis 16) Välja makstud toetuse saajatest 59% ettevõtjaid olid tegutsenud üle 8 aasta. (lisa 1 tabel 3.2-D) Läänemaa domineerimine müügitulu suuruse osas tulenes peamiselt vähesest välja makstud investeeringuga toetuse saajate arvust ning väga suurest toetuse taotlemisele eelnenud aasta keskmisest müügitulu näitajatest. Kui minimaalseim müügitulu taotlemisele eelnenud majandusaastal välja makstud toetuse saajatel jäi suurusjärku tuhat eurot (metsandussektoris tegutsev ettevõtja), siis maksimaalne müügitulu näitaja oli 35,9 mln eurot (toiduainete töötlemise sektoris tegutsev ettevõtja).

Vaadeldaval perioodil oli toetuse taotlemisele eelnenud majandusaastal kõige suurema müügituluga toetuse saajad, kes on tegutsenud üle 8 aasta – keskmine müügitulu toetuse saaja kohta oli 2,9 mln eurot. Samas oli alla 2 aasta tegutsenud toetuse saajate keskmine müügitulu 195,6 tuhat eurot. Keskmine toetatav investeeringu summa oli kõrgeim 2-8 aastat tegutsevatel toetuse saajatel (445,9 tuhat eurot) ning madalaim keskmine toetatav investeeringu summa oli alla 2 aasta tegutsevatel ettevõtjatel (398,7 tuhat eurot). (Joonis 17, lisa 1 tabel 3.1-D)

Sarnaselt määratud toetuse saajatele, olid ka suurima müügituluga väljamakse saanud toetuse saajad tegutsenud rohkem kui 8 aastat. Keskmine taotlemisele eelnenud aasta müügitulu oli 3,1 mln eurot ehk mõnevõrra kõrgem määratud toetuse saajate müügitulu näitajaga. Ka keskmine toetatav investeeringu summa oli veidi kõrgem just 2 kuni 8 aastat tegutsenud ettevõtjatel, kuid keskmine toetatav investeeringusumma väljamakse saanud toetuse saajatel oli kõrgem võrreldes määratud toetuse saajate sama näitajaga. (lisa 1 tabel 3.2-D)

Joonis 17. Toetuse saajate arv ja nende taotlemisele eelneva aasta müügitulu ning toetatav investeeringusumma tegutsemisaja suurusegruppide lõikes

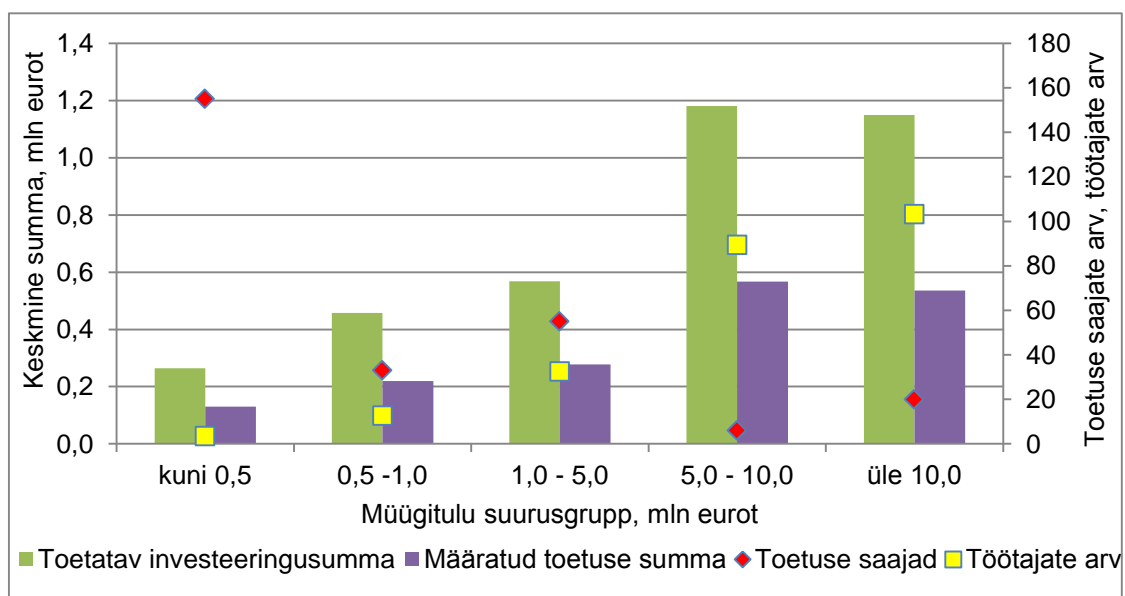
Vaadeldes toetuse saajate taotlemisele eelneva aasta müügitulu näitajat ja toetatava investeeringu summat toetuse saajate tegutsemisaja suurusegruppide lõikes, nähtus, et mida pikemalt toetuse saaja oli tegutsenud, seda suurem müügitulu taotlejal taotlemisele eelneval majandusaastal oli, samas toetatava investeeringu summa osas sellist olulist erinevust ei täheldatud. (Joonis 17) Nõrk korreleeruvus selliste tunnuste vahel nagu tegutsemisaja ja müügitulu ning toetatava investeeringu summa ja müügitulu vahel oli olemas (mõlemal juhul $r=0,3$ ehk nõrk seos). Kuid seos tegutsemisaja ja toetatava investeeringusumma vahel puudus.

Töötleva tööstuse sektori toetuse saajate jaotust töötajate arvu, müügitulu ja investeeringute suurus analüüsiti nende tegevusala ning müügitulu suurusgruppide lõikes. Analüüsi kaasati need ettevõtjad (heakskiidetud taotluste alusel), kellel oli olemas toetuse taotlemisele eelnenud aasta müügitulu näitaja. Müügitulu jagati müügitulu suurusgruppidesse püsihindaja äranägemise järgi, kuna müügitulu näitajate varieeruvus oli suur – minimaalne müügitulu oli 2 613 eurot ning maksimaalne müügitulu oli 46,3 mln eurot. Keskmise müügitulu oli 2,1 mln eurot ning mediaan 329,2 tuhat eurot. Töötleva tööstuse sektori toetuse saajate müügitulu jaotati gruppideks järgmiselt:

- kuni 500 000 eurot;
- 500 001 kuni 1 000 000 eurot;
- 1 000 001 kuni 5 000 000 eurot;
- 5 000 001 kuni 10 000 000 eurot;
- üle 10 000 000 euro.

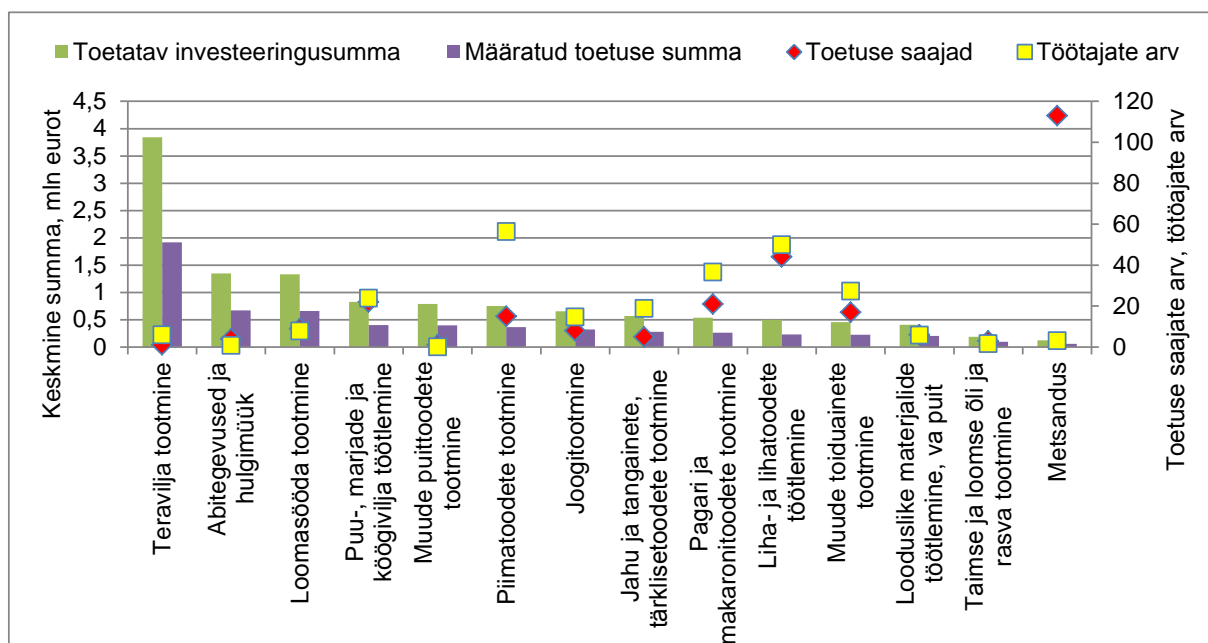
Suurem osa (58%) analüüsi kaasatud 269 heakskiidetud taotluse alusel toetuse saajaid kuulusid oma toetuse taotlemisele eelnenud aasta müügitulu näitaja alusel kuni 500,0 tuhande euro suurusesse müügitulu suurusgruppi. (Joonis 18, lisa 1 tabel 4-D) Arvuliselt oli toetuse saajaid enim esindatud vaatamata müügitulu suurusgrupile metsanduse ja liha- ja lihatoodete töötajate sektorist, moodustades vastavalt 42% ja 16% kogu analüüsi kaasatud toetuse saajatest (Joonis 19). Keskmise toetatav ning määratud toetuse summa oli kõrgeim neil ettevõtjatel, kelle taotlemisele eelneva aasta müügitulu jäi vahemikku 5,0 kuni 10,0 mln eurot. Samas oli eelpool

nimetatud müügitulu suurusgrupi alusel analüüsi kaasatud toetuse saajate arv kõige väiksem, moodustades 2,2% kogu analüüsi kaasatud toetuse saajatest. (Joonis 18, lisa 1 tabel 4-D)

Joonis 18. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa, keskmine töötajate arv ning analüüsitud toetuse saajate arv müügitulu suurusgruppide lõikes

Tegevusalade lõikes oli keskmine toetatav ning määratud toetuse summa kõrgeim teravilja tootmisega tegeleva ettevõtjal vastavalt 3,8 mln eurot ja 1,9 mln eurot. (Joonis 19; lisa 1 tabel 4-D) Kõrge toetatav ja määratud toetuse summa oli tingitud asjaolust, et nimetatud sektoris sai toetust vaid üks ettevõtja.

Joonis 19. Toetuse saajate keskmine töötajate arv, toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa tegevusalade lõikes

Keskmine töötajate arv oli kõrgeim ettevõtjatel, kelle taotlemisele eelneva aasta müügitulu oli üle 10,0 mln euro – keskmine töötajate arv oli nimetatud müügitulu suurusgrupis 103 (Joonis

18). Tegevusalade lõikes omas keskmiselt enam töötajaid piimatoodete tootjad (keskmiselt 56 töötajat) ning liha- ja lihatoodete töötlejad (keskmiselt 50 töötajat). (Joonis 19; lisa 1 tabel 4-D)

Tegevusala lõikes oli müügitulu taotlemisele eelnenud majandusaastal kõrgeim teravilja tootjal (18,2 mln eurot), kusjuures tegemist oli ühe ettevõtja ehk tulundusühistu müügitulu näitajaga. Samuti oli keskmisest kõrgem müügitulu näitaja piimatoodete tootjatel (keskmine müügitulu oli 8,6 mln eurot). Madalaima keskmise müügituluga tootjad kuulusid muude puittoodete tootjate gruppi, keskmine müügitulu toetuse saaja kohta oli 2,9 tuhat eurot.

Analüüsidest toetuse saajate müügitulu omatoodetud põllumajandussaaduste müügist ja töötlemisest, eristades tava- ja mahetoodangut, võib öelda, et perioodil 2008–2013 moodustas taotlemisele eelneva aasta müügitulust omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu liha- ja lihatoodete töötlejatel keskmiselt 1,2%, looduslike materjalide töötlejatel keskmiselt 0,6% ning puu-, marjade ja köögivilja töötlejatel keskmiselt 0,1%. Mahetoodangust saadud müügitulu taotlemisele eelnenud aasta müügitulust toetuse saajatel puudus. (lisa 1 tabel 5-D)

Toetatava ja määratud toetuse summa ning müügitulu suurusgruppide vaheline seos oli nõrk ($|r|$ oli mõlemal juhul 0,4), seega oli toetus jagunenud küllaltki juhuslikult, olenemata müügitulu suurusest. Veidi alla poole (37% kogu määratud toetuse summast) määrati ettevõtjatele, kelle taotlemisele eelnenud aasta müügitulu oli väiksem kui 500,0 tuhat eurot ning 18% kogu määratud toetuse summast määrati ettevõtjatele, kelle taotlemisele eelnenud aasta müügitulu oli suurem kui 10,0 mln eurot.

2.6. PÕLLUMAJANDUSEGA TEGELEVATE ETTEVÕTJATE KONKURENTSIVÕIME TÕSTMINE JA TURUJÕU SUURENDAMINE (1.7, 1.9)

Meetme 1.7.1 eesmärk on põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlejate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamine.

Meetme 1.7.3 eesmärk on põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete turustamise edendamise.

Meetme 1.9 eesmärk on põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise.

Spetsiifilisteks eesmärkideks on:

- jätkusuutlike tootjarühmade loomine ja arendamine, nende müügitulu ja liikmete arvu kasv;
- põllumajandustoodete ühisturustuse osatähtsuse kasv põllumajandussektori müügitulus;
- ühiselt müügiks ettevalmistatud ja töödeldud põllumajandustoodete osatähtsuse suurenemine tootjarühmade müügitulus;
- tootjarühmadesse kuuluvate tootjate tootmise ja toodangu turunõuetele vastavaks viimine.

PRIA alustas meetmete 1.7 ja 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal. Perioodil 2010–2013 oli nimetatud meetmete toetuse saajaid kokku 41 (heakskiidetud taotlusi oli 89). Määratud

toetuse summa oli kokku 8,7 mln eurot. Seisuga 31.12.2013 oli määratud toetusest välja makstud 53% (4,6 mln eurot).

Toetust saanud ettevõtjad paiknevad oma tegevuskoha alusel 14 erinevas maakonnas. Heakskiidetud taotluste arvu alusel oli kõige rohkem toetuse saajaid Tartumaal (28), Harjumaal (10) ja Järvamaal (9). Suurim investeeringu summa ja määratud toetuse summa ühe maapiirkonna elaniku kohta ning ühe maapiirkonnas tegutseva ettevõtja kohta oli samuti Tartumaal (lisa 1 tabel 2-E).

Toetust saanud ettevõtjad olid toetuse taotlemisele eelnevalt tegutsenud keskmiselt 10,2 aastat. Toetuse saajatest 70% olid tegutsenud üle 8 aasta ja nende keskmine müügitulu oli võrreldes vähem tegutsenud ettevõtjatega suurim – 9,4 mln eurot (lisa 1 tabel 3.1-E). Toetuse saajate keskmine müügitulu taotlemisele eelnenud aastal oli 7,5 mln eurot. Tegevusalade lõikes oli keskmine müügitulu suurim piima- ja piimatoodete tootmise valdkonnas tegutsevatel toetuse saajatel (lisa 1 tabel 5-E).

Kõige suurem osa toetuse saajatest tegutses piima ja piimatoodete valdkonnas (35% toetuse saajatest) (lisa 1 tabel 4-E). Toetuse saajatel oli taotlemisele eelnevalt keskmiselt 19 töötajat (mediaan 4,0). Keskmisest suurem arv töötajaid oli piima ja piimatoodete valdkonnas tegutsevatel toetuse saajatel. Toetatava investeeringu summa ja keskmine määratud toetuse summa ei sõltu märkimisväärselt toetuse saaja tegevusalast. Toetuse summa sõltub pigem meetme tingimustest (nt meetme 1.9 puhul toetatakse tootjarühma kuni viiel aastal).

Eestis on ühistegevus ja arendusalane koostöö vähe levinud. Meetmete 1.7 ja 1.9 rakendamisel ei ole toetuse taotlemine olnud aktiivne ning MAKis määratud sihttasemed jäävad tõenäoliselt saavutamata. Soovitame uuel perioodil kaaluda toetuse saamise nõuete leevendamist. Põllumajandussektor on toetamist väärt koostöö ka see, kui kolm naabrimeest ostavad ühiselt põllutöomasina. MAK 2007–2013 perioodil on suur osa toetusest läinud kaua aega tegutsenud suurtele tootjarühmadele. Uute tootjarühmade loomisele on MAKi rakendamine vähe kaasa aidanud.

2.7. KONKURENTSIVÕIME NÄITAJATE MUUTUS

Toetuse saajate konkurentsivõime mõõtmiseks kasutati statistilisi näitajaid nagu müügitulu, puhaskasum, omakapitalirentaablus, käibe ärirentaablus, tööjõukulu, tööjõu tootlikkus, NLV ja BLV. Konkurentsivõime näitajate muutuste osas vaadeldi lähemalt põhimeetmete (1.4, 1.5.2 ja 1.6) müügitulu, puhaskasumi ja BLV näitajate muutust ettevõtja kohta. Vaadeldes keskmisi näitajaid ettevõtja kohta, on meetme 1.6 toetuse saajatel müügitulu, puhaskasum ja BLV teiste meetmete (1.4 ja 1.5.2) toetuse saajate näitajatega võrreldes mitmeid kordi suurem. Müügitulu analüüsimisel selgus, et eelpool nimetatud meetmete toetuse saajate müügitulu perioodil 2007–2012 muutus oli vahemikus 2,8-16,3% aasta kohta. Puhaskasumi osas oli erandiks meetme 1.4.1 toetust saanud ettevõtjad, kelle näitaja perioodi jooksul aasta kohta keskmiselt oli positiivne. Teiste meetmete puhul on perioodi näitaja aasta kohta neutraalne või vähesel määral negatiivne, mis tähendab, et puhaskasum ei ole suurenenud.

Brutolisandväärtus (BLV) näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. BLV kajastab otseselt tootmisega loodava toodangu lisandväärtust jättes arvestamata tööjõukulud, amortisatsiooni ja finantseerimistegevusega seotud kulud. Nimetatud näitaja on tihedalt seotud ka konkurentsivõimega, kuna tootlikkust võib lugeda majanduskasvu ning konkurentsivõime põhiteguriks. Käesolevas aruandes on analüüsitud BLV muutust iga meetme raames, kuid 1. ja 3. telje kokkuvõtva näitaja leidmiseks ning muutuste analüüsimiseks kasutati meetodit, kus kõik ettevõtjad on vastavalt domineeriva toetuse summa alusel jaotatud meetmete alla. Eelmise aruandeperioodi BLV tulemustele liidetakse juurde käesoleva perioodi tulemused ning andmed kajastatakse kumulatiivselt tulemusnäitajate tabelis lisa 2 tabel R2. BLV kumulatiivne arvestamine on teostatud ettevõtjate kohta, kes olid teinud seisuga 31.12.2010 üle 80% investeeringust. Vastavalt võrreldakse 2009. ja 2011. aasta BLVd (n+2 aasta reegel CMEF metoodika alusel).

Investeeringu 2010. aasta jooksul teinud ettevõtjate BLV seisuga 31.12.2012 on n+2 reegli kohaselt ehk 31.12.2010 seisuga võrreldes suurenenud 1. telje toetuse saajate puhul investeeringu järgselt kokku summas 13,9 mln eurot. Kumulatiivselt arvestades on BLV kasv perioodil 2008-2012 investeeringu teinud toetuse saajate ja reeglit n+2 arvestades 2012. aasta lõpuks 86,6 mln eurot (Lisa 2, tabel R2). Vaadeldes tulemust iga meetme juures koostatud BLV analüüsiga aegridade meetodil, siis erinevused kasvu kumulatiivse arvestuse ning aegrea meetodil on suured. Soovitame arusaadavuse tagamiseks kasutada siseriiklikult aegrea meetodit, mis tagab ülevaatlikuma tulemuse.

Turuosa

Hindamisküsimusele, mil määral on investeeringutoetused edendanud põllumajandusettevõtete turulepääsu ja turuosa (121, 123), vastuse leidmiseks analüüsiti meetme 1.4 ja 1.6 müügitulu muutuseid. Analüüs on teostatud metoodiliselt alusel, kus toetuse saajate müügitulu mahu muutus võrreldes kogu põllumajandussektori põllumajandustoodangu müügi muutusega, millele lisandub osakaalu võrdlus, kajastab toetuse saajate turuosa muutust. Toetuse saajate turuosa kasvu perioodil 2007–2012 on meetmete lõikes tuvastatav. Perioodil 2007–2012 suurenes meetme 1.4.1 toetuse saajate turuosa 8,6 protsendipunkti võrra aastas, meetme 1.4.2 toetuse saajatel 8,0 protsendipunkti ja 1.6 meetme toetuse saajatel 0,6 protsendipunkti aastas. Täpsemad andmed koos sektori võrdlusega on esitatud vastava meetme analüüsi juures. Tulemusi saab hinnata heaks.

Uus tehnoloogia või toode

Meetme 1.4 tulemusnäitajate hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Meetme 1.4.1 kohta koguti andmeid uue tehnoloogia osas kolmanda kuni kuuenda vooru taotluste alusel. Uue tehnoloogiana arvestati neid projekte, kus toetuse taotlusele oli märgitud, et ettevõtjal puudub toetusobjektiga sarnane põhivara ning investeering moodustas vähemalt 100% toetuse saaja olemasoleva põhivara väärtusest. Uusi tooteid eraldi ei loetletud. **Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist meetmes 1.4.1,**

hinnata rahuldavaks. MAKis seatud sihttasemest (700 uue tehnoloogia kasutajat) on 2013. aasta lõpuks täidetud 97%.

Meetme 1.4.2 voorude tulemusi analüüsid saame järeldada, et nelja vooru taotluste kohta kokku võetakse 216 juhul kasutusele uus tehnoloogia. Uue tehnoloogia kasutusele võtjatest 62 kavatsevad seoses investeeringuga hakata tootma uut toodet. **Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele anda positiivse hinnangu. MAKis seatud sihttase (200 uue toote või tehnoloogia rakendajat) on 2013. aasta lõpuks ületatud 7,8% võrra.**

Meetme 1.6 raames oli uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid kasutusele võtmas 2013. aasta seisuga 87 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi 2,5 kordselt. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid planeerisid kasutusele võtta 2013. aasta seisuga alameetme 1.6.2 toetuse abil 4 tulundusühistut, seega sihttase oli täidetud 40,0%. Alameetme 1.6.3 toetuse abil planeerisid tulundusühistud rakendada viis uut tehnoloogiat ja tuua turule neli uut toodet. Sihttase on täidetud 100%. **Hindamisküsimusele saab anda positiivse hinnangu. MAKis seatud sihttase on kahe alameetmete lõikes täidetud ning kuna alameetme 1.6.2 raames on kõik toetuse saajad uut tehnoloogiat rakendamas, siis tulemus on väga hea.**

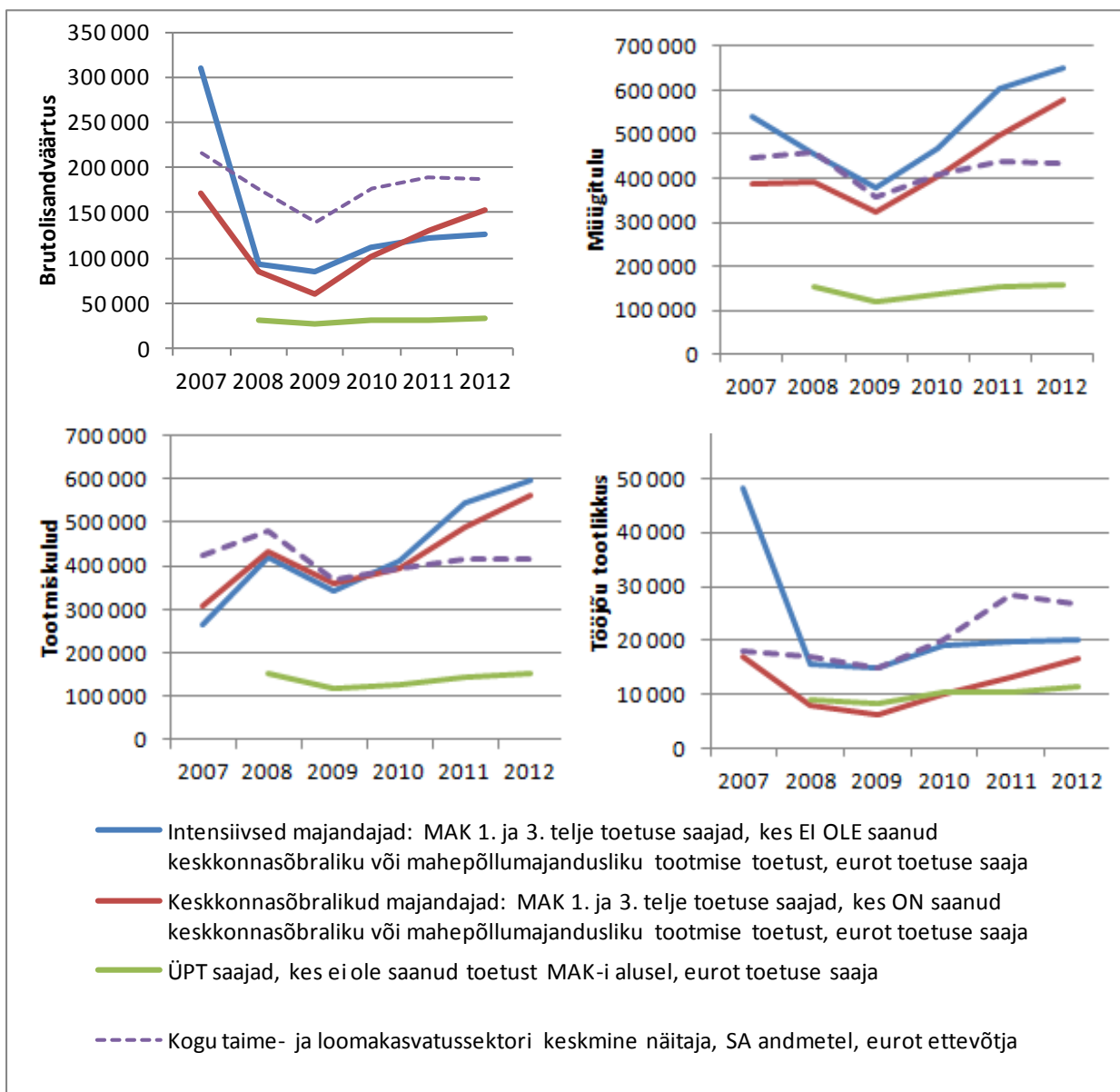
Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele vastata, et tulemus on hea ning eesmärgi täitmine on piisav.

2.8. MAK 1. JA 2. TELJE RAKENDAMISE TULEMUSTE ANALÜÜS

Seisuga 31.12.2013 on MAKi 1. ja 3. telje raames saanud toetust 6 743 erinevat füüsilist ja juriidilist isikut. Nendest 2 359 isikule (35%) on määratud ka keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust. See näitab, et Eestis majandavad paljud põllumajandusettevõtted keskkonnasõbralikult. Käesolevas alapunktis uuritakse, mille poolest erinevad keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust saanud ettevõtjad ülejäänud toetuse saajatest ja kogu sektori tulemusest.

Analüüsis jagati põllumajandusettevõtjad nelja gruppi: (1) MAKi 1. või 3. telje toetuse saajad, kes ei ole saanud keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (edaspidi: intensiivsed majandajad); (2) MAKi 1. või 3. telje toetuse saajad, kes said ka keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (edaspidi: keskkonnasõbralikud ettevõtjad); (3) ÜPT saajad, kes ei ole saanud toetust MAKi raames; (4) kogu taime- ja loomakasvatusektori keskmised näitajad. Toetuse saajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2012 kohta kättesaadavad (MAKi toetuse saajatest analüüsiti 819 ettevõtjat ning ainult ÜPTd saanud isikutest analüüsiti 263 ettevõtjat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid (erandiks oli 2007. aasta, kus andmete vähesuse tõttu kuulusid valimisse osaliselt teised ettevõtjad kui aastatel 2008–2012). Arvutati majandusnäitajate 2007.–2012. aasta väärtused, võrreldi tulemusi omavahel ning näitajate trende ajas. Kuna sektori keskmine näitaja SA andmetel väljendab suuremate ettevõtjate tulemust, siis toetuse saajate majandusnäitajate võrdlemisel sektoriga võrreldakse näitajate muutumist ajas mitte arvvaartust teatud ajahetkel.

Analüüsiti ettevõtjate järgmisi majandusnäitajaid: BLV, müügitulu, tootmiskulud, töötajate arv, tööjõu tootlikkus ja võlakordaja (lisa 1, tabel 33). Analüüsi tulemusena avaldub, et kõige paremate majandusnäitajatega on need MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajad, kes ei saanud keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetust (intensiivsed majandajad). Keskkonnasõbralike ettevõtjate majandusnäitajad on mõnevõrra tagasihoidlikumad kui intensiivsete majandajate tulemused. Kõige madalamate majandusnäitajatega on need ettevõtjad, kes ei ole saanud toetust MAKi alusel.

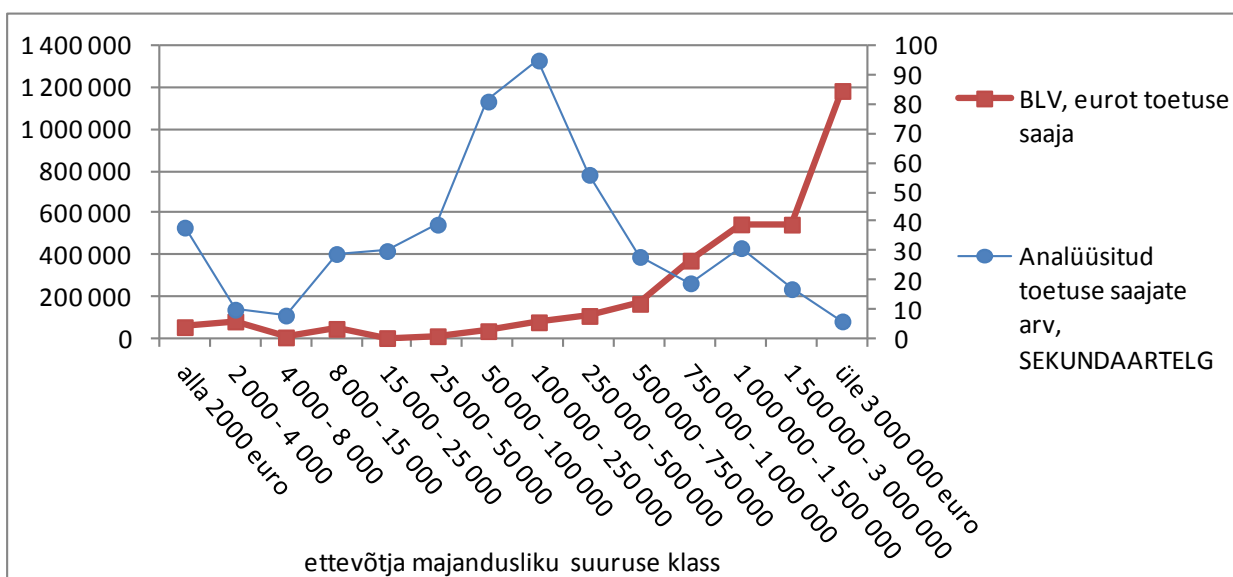

Joonis 20. MAKi 2. telje mõju BLV, müügitulu, tootmiskulude ja tööjõu tootlikkuse alusel

Keskkonnasõbralikud ettevõtjad majandavad vähem intensiivselt, mistõttu nende müügitulu on keskmiselt 17% madalam kui intensiivsete majandajate näitaja (Joonis 20). Kuna tootmiskulud on keskkonnasõbralikel ettevõtjatel keskmiselt vaid 1,2% väiksemad kui intensiivsetel majandajatel, siis on keskkonnasõbralike ettevõtjate BLV keskmiselt 17% madalam võrreldes intensiivsete majandajate omaga. Kuna keskkonnasõbralike ettevõtjate keskmine töötajate arv on märksa suurem kui intensiivsete majandajate näitaja, siis on keskkonnasõbralike ettevõtjate tööjõu tootlikkus keskmiselt 48% madalam intensiivsete majandajate omast.

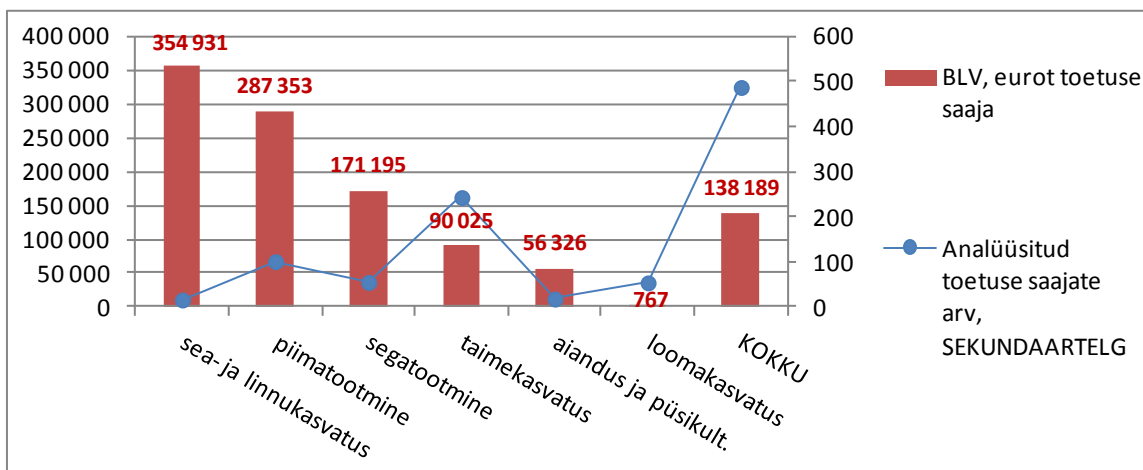
Kokkuvõttes saab väita, et 2. telje toetuste mõju maaelu arengule on märkimisväärne, sest suur osa ettevõtjaid majandab keskkonnasõbralikult. Keskkonnasõbralik majandamine vähendab oluliselt müügitulu kuid suurendab samas tootmiskulusid. Seetõttu ei ole võimalik ilma täiendavate toetusteta keskkonnasõbralikult majandada. Keskkonna ja paikkonna säilitamise meetmete toetuste abil soodustatakse selliste põllumajanduslike tootmisviiside rakendamist, mis tagavad stabiilse keskkonnaseisundi. Teise telje meetmete olemusest on tingitud, et toetuse saajate tootmistegevus on loodusressursse minimaalselt kurnav ja seetõttu ka vähem efektiivne. Praeguses olukorras on keskkonnasõbraliku või mahepõllumajandusliku tootmise toetusi saavad ettevõtjad väiksema majandusliku efektiivsusega kui intensiivsed tootjad.

MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajate 2012. a BLVd analüüsiti ettevõtjate tootmistüüpide ja majandusliku suuruse klasside lõikes. Toetuse saajad jagas tootmistüüpidesse ning majandusliku suuruse klassidesse Põllumajandusuuringute Keskus FADN metoodika kohaselt. Toetuse saajate standardkogutoodangu (majandusliku suuruse) kasvades BLV suureneb, kuid kasv ei väljendu väiksemate ettevõtjate juures (Joonis 21). Seitsme väiksema standardtoodangu grupi (toodang kuni 100,0 tuhat eurot) ettevõtjate BLV on keskmiselt 35,9 tuhat eurot toetuse saaja kohta ning näitaja ei kasva märkimisväärselt standardkogutoodangu suurenedes. BLV hakkab ühtselt kasvama siis, kui standardtoodang on ületanud 100,0 tuhande euro piiri.

Joonis 21. MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajate 2012. a BLV ettevõtjate majandusliku suuruse klasside lõikes

Analüüsitud ettevõtjate 2012. aasta keskmine BLV oli 138,2 tuhat eurot. Kõige suurem on BLV sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi ettevõtjatel, kes on ühtlasi ka kõige suurema majandusliku suurusega (Joonis 22). Kõige väiksema BLVga ettevõtjad kuuluvad loomakasvatuse tootmistüüpi.

Joonis 22. MAKi 1. ja 3. telje toetuse saajate 2012. a BLV ettevõtjate tootmistüüpide lõikes

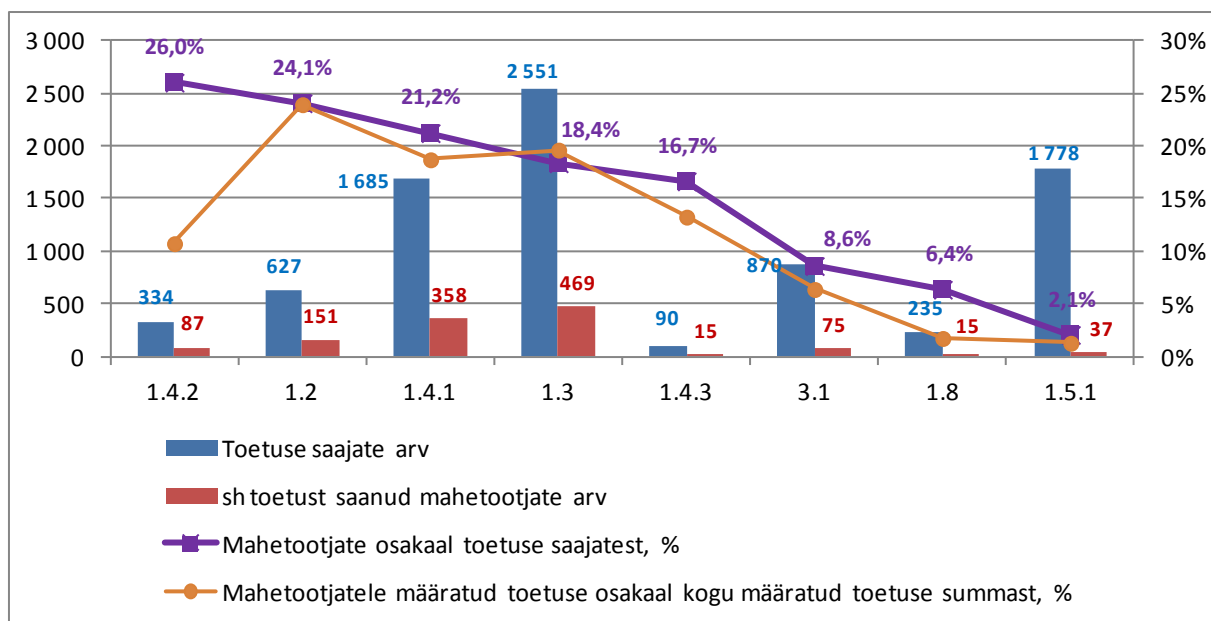
MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mil määral investeerivad MAKi 1., 3. ja 4. telje toetuse saajad keskkonnasõbralikesse tehnoloogiatesse ja rajatistesse. Analüüsiti nende meetmete tegevusi, kus teostatakse põhivarainvesteeringuid (meetmed: 1.2, 1.4, 1.5, 1.6, 3.1 ja *Leader*-meetde). Analüüsi sihtgrupiks olid need toetuse saajad, kellele määrati toetus 2010. või 2011. aastal. Uuring viidi läbi koostöös Põllumajandusuuringute Keskusega, kes andis eksperthinnangu teostatud tegevuste keskkonnasõbralikkuse kohta. Hinnang investeeringu keskkonnasõbralikkuse kohta anti analüüsides teostatava tegevuse detailset kirjeldust toetuse taotluselt.

Aastatel 2010 ja 2011 kiideti MAKi 1., 3. ja 4. telje raames heaks 8 404 toetuse taotlust. Keskkonnasõbralike investeeringute tuvastamiseks analüüsiti neist 3 901 taotlust mis olid heaks kiidetud investeeringumeetmete alusel. Analüüsitud taotlustest 375 (9,6%) sisaldavad keskkonnasõbralikku investeeringut. Ühe taotluse raames teostatakse keskmiselt 2,7 tegevust (nt traktori soetamine ja ökoäkke ostmine). Kuna sageli on ühe taotluse raames teostatavast mitmest tegevusest keskkonnasõbralik ainult üks tegevus, siis keskkonnasõbralikele tegevustele määratud toetuse summa (5,6 mln eurot) moodustab 4,4% analüüsitud taotlustele määratud toetuse summast (127,1 mln eurot). Sagedasemad keskkonnasõbralikud investeeringud meetmete 1.2, 1.4.1 ja 1.4.2 raames on ökoäkke, oraseäkke, otsekülviku ja sõnniku- või lüagaoturi soetamine ning sõnnikuhoidla ehitamine. Meetme 3.1 raames investeeritakse biopuhastitesse; maa-, tuule- ja päikeseküttesüsteemidesse ning soojustumpadesse. Samuti parandavad keskkonnaseisundit meetme 1.5.1 raames teostatavad metsauuendusprojektid.

Lisaks eelnevas lõigus kirjeldatud investeeringutele teostatakse ka meetmete 1.4.3 ja 3.1.3 raames keskkonnasõbralikke investeeringuid – meetme iseloomust tulenevalt loetakse kõiki meetme 1.4.3 ja meetme 3.1.3 investeeringuid keskkonnasõbralikeks. Perioodil 2009–2013 on meetmete 1.4.3 ja 3.1.3 raames heaks kiidetud 128 taotlust ning määratud toetuse summa on 14,0 mln eurot. Koos meetmete 1.4.3 ja 3.1.3 investeeringutega moodustavad need heakskiidetud taotlused, mille raames tehakse keskkonnasõbralik investeering, hinnanguliselt 10% meetmete 1.2, 1.4, 1.5, 1.6, 3.1 ja *Leader*-meetme heakskiidetud taotlustest ning keskkonnasõbralikeks tegevusteks määratud toetuse summa moodustab hinnanguliselt 6% määratud toetuse summast.

ÜPP üks prioriteete on keskkonnasõbraliku majandamise toetamine. Seisuga 31.12.2013 oli MAKi 1., 3. ja 4. telje raames saanud toetust kokku 9 269 erinevat isikut, kellest sama kuupäeva

seisuga 673 (7,3%) olid tunnustatud mahepõllumajanduslikud ettevõtjad (kui võtta vaatluse alla ainult 1. telje meetmed ning meede 3.1, siis on mahetootjate osakaal 14% toetuse saajatest). Kõige suurem on mahetootjate osakaal meetmete 1.4 ja 1.2 toetuse saajate hulgas, kus näitaja jääb 26% ja 17% vahele (Joonis 23). Kuna mahetootjad on keskmisest väiksemad ettevõtjad, siis meetmete 1.4 ja 1.2 raames moodustab mahetootjatele määratud toetuse summa vaid 16% kogu toetuse summast.

Joonis 23. Mahetootjate osakaal kõigist toetuse saajatest, meetmete 1.2, 1.3, 1.4, 1.5.1, 1.8 ja 3.1 lõikes

SA andmetel oli 2010. aasta lõpu seisuga Eestis 19 613 põllumajanduslikku majapidamist, kellest 47% on saanud toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje alusel. Tunnustatud mahepõllumajanduslikest ettevõtjatest (1 553 mahetootjat) 43% on saanud toetust MAKi 1., 3. ja 4. telje raames. Kokkuvõttes on mahetootjate osakaal toetuse saajate seas mõõdukas – nii mahetootjatel kui Eesti põllumajandussektoris kokku on toetuse saajate osakaal umbes 43–47% kõigist ettevõtjatest. Mahetootjatele määratud toetuse summa kokku moodustab 8,1% kõigi toetuse saajate määratud toetuse summast.

2.9. MEEDE 1.1 – KOOLITUS- JA TEAVITUSTEgevused (111)

Meetme 1.1 eesmärk on põllumajandus-, toidu- ja metsandussektori konkurentsivõime parandamine läbi vastavate sektorite inimpotentsiaali arendamise. Toetus on suunatud põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikute täiend- ja ümberõppele ning teadmiste edasiandmisele, et tõsta nende konkurentsivõimet tööturul ning arendada nende ettevõtlikkust. Ühtlasi soovitakse meetmega toetada teadmiste levikut läbi teadusinfo, teadussaavutuste ja uudsete tavade levitamise. Toetuse lõppkasusaaja on põllumajandustootja, erametsa majandaja, põllumajandus- või mittepuidulisi metsandussaadusi töötlev ettevõtja ning nimetatud ettevõtete töötaja. Koolitaja, nõustaja või teabetöötaja on lõppkasusaaja vaid teavitustegevuste puhul. Toetuse taotleja võib olla koolitusega tegelev ettevõtte, teadus- või koolitusasutus täiskasvanute koolituse seaduse § 2 tähenduses.

Meede 1.1 jaguneb tegevuste ulatuse mõistes kaheks: üleriigilised ja maakondlikud tegevused. Üleriigilised tegevused on suunatud kogu Eesti või vähemalt kahe maakonna põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatud isikutele. Maakondlikud tegevused on suunatud üksnes ühe maakonna vastavates sektorites hõivatud isikutele.

Analüüs põhineb perioodil 01.01.2008–31.12.2013 (1) heakskiidetud taotlustel, (2) väljamakstud tegevustel, (3) lõppkasusaajatel, kes on väljamakstud koolitus- ja teavitustegevustel (edaspidi tegevustel) osalenud ning (4) lõppkasusaajate või nende tööandjate ehk ettevõtjate majandusnäitajatel.

Meetme raames on seisuga 31.12.2013 toimunud kuus taotlusvooru. Kokku taotles toetust 94 ettevõtet, asutust ja organisatsiooni (esitati 1 874 taotlust) toetuse summas 7,1 mln eurot, millest toetuse saajate arv oli 71 (1 370 heakskiidetud taotlust) ning määratud toetuse summa 3,9 mln eurot. Toetus oli välja makstud 57 ettevõttele, asutustele ja organisatsioonile, kellest 65% kuulusid kolmandasse, 18% avalikku ja 17% erasektoris. Väljamakstud toetuse summa oli 2,2 mln eurot, moodustades 56% määratud toetusest. Arvestades MAK kehtivusaja lõppu (2013. a lõpp) ning MAK 1., 3. ja 4. telje meetmete heakskiidetud taotluste väljamaksmise seisu (välja oli makstud 77% toetuse summast), võib hinnata meetme 1.1 toetuse väljamaksmise seisu mitterahuldavaks.

Seisuga 31.12.2013 lõpetatud taotlusi oli 790 (58% heakskiidetud taotlustest), mille väljamakstud summa oli 2,6 mln eurot (66% määratud summast). Katkestatud taotlusi oli 83 (6,1% heakskiidetud taotlustest), mille määratud summa oli 0,1 mln eurot (3,5% määratud toetusest). 88% katkestatud taotlustest moodustasid maakondliku (määratud toetus kokku oli 89,8 tuhat eurot) ja 12% üleriigilise ulatusega taotlused (määratud toetus kokku oli 48,7 tuhat eurot).

Heakskiidetud taotlus võib sisaldada mitut erinevat tegevust. Üleriigilise ulatusega heakskiidetud taotlusi oli kokku 277, sisaldades 399 erinevat tegevust. Maakondliku ulatusega taotlusi oli kokku 1 093, sisaldades 1 119 erinevat tegevust. Üleriigiliste tegevuste puhul määrati toetust 12 ja maakondlike tegevuste puhul 11 erineva tegevuse liigile (Tabel 1). Tegevuste liikide seas on ära toodud ka esitlustehnika ja tarkvara ostmine, kuid alates II taotlusvoorst neid tegevusi meetme 1.1 raames enam ei toetata. Arvuliselt kõige enam toetati infopäevade (1 007 korral), aga ka kahe- kuni viiepäevaste koolituste korraldamist (185 korral) ja trükise koostamist (126 korral). Ülejäänud tegevuse liike toetati arvuliselt vähem. Rahalises mõttes määrati toetuse saajatele kõige rohkem rahalisi vahendeid infopäevade korraldamiseks (määratud toetus kokku 1 343,6 tuhat eurot), millele järgnesid kahe- kuni viiepäevased koolitused (määratud toetus kokku 917,1 tuhat eurot) ja trükise koostamine (määratud toetus kokku 611,4 tuhat eurot). **Määratud tegevuste arvu ja toetuse summa alusel võib järeldada, et meetme 1.1 raames toetatakse eelkõige teadusinfo ja uudsete tavade levitamist, vähem täiend- ja ümberõpet, mis tervikuna tõstab koolitustel osalejate kvalifikatsiooni, konkurentsivõimet tööturul ning ettevõtlikkust.**

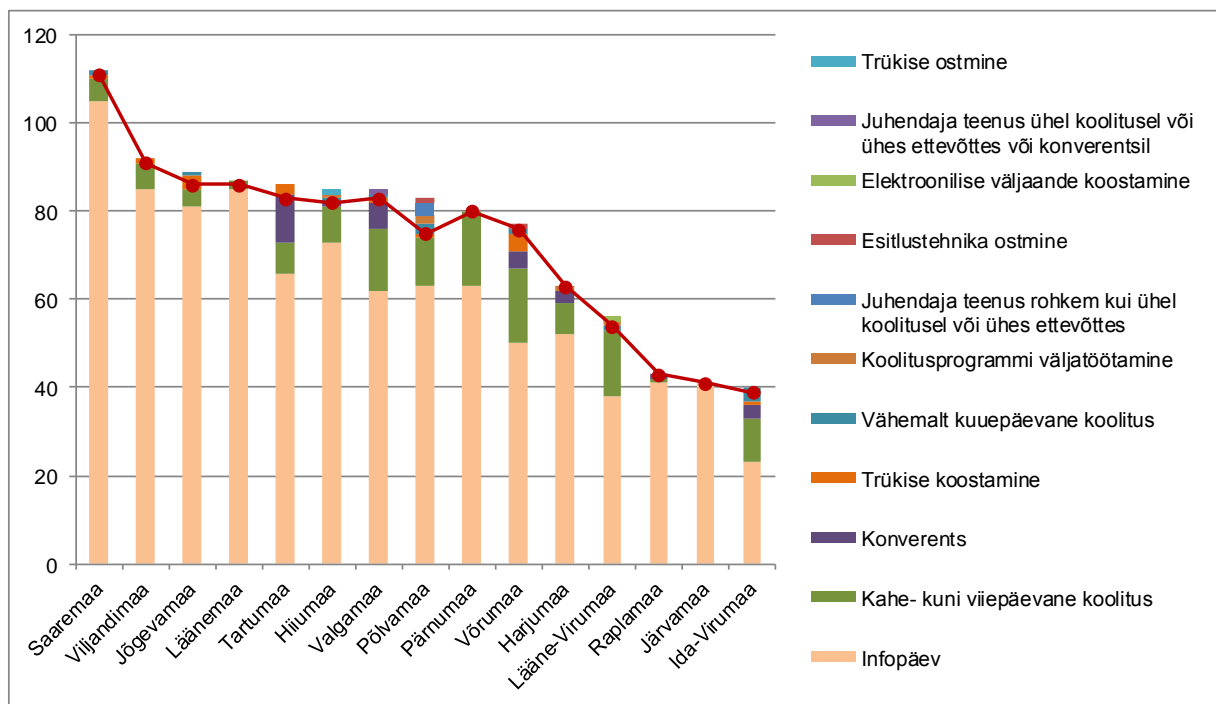
Tabel 1. Üleriigiliste ja maakondlike määratud tegevuste arv ning toetuse summa, eurot

Tegevuse ulatus	Tegevuse liik	Tegevuste arv (üks tegevus ≠ üks taotlus)	Määratud toetuse summa, eurot
Üleriigiline	Elektroonilise väljaande koostamine	19	82 778
	Esitlustehnika ostmise	1	1 354
	Infopäev	79	339 945
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	10	61 563
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	61	485 450
	Konverents	56	263 251
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	10	16 576
	Kutsekvalifikatsiooni omistamine	2	13 549
	Käsikirja koostamine	3	12 996
	Trükise koostamine	112	572 009
	Trükise ostmise	19	35 482
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	27	411 920
Maakondlik	Elektroonilise väljaande koostamine	1	1 278
	Esitlustehnika ostmise	2	3 004
	Infopäev	928	1 003 708
	Juhendaja teenus rohkem kui ühel koolitusel või ühes ettevõttes	3	14 253
	Juhendaja teenus ühel koolitusel või ühes ettevõttes või konverentsil	1	383
	Kahe- kuni viiepäevane koolitus	124	431 673
	Konverents	29	93 632
	Koolitusprogrammi väljatöötamine	5	9 771
	Trükise koostamine	14	39 370
	Trükise ostmise	1	1 406
	Vähemalt kuuepäevane koolitus	11	98 566
KOKKU		1 518	3 993 919

Analüüsides üksnes maakondliku ulatusega heakskiidetud taotluste jagunemist maakondade lõikes, selgus, et kõige aktiivsemalt planeeriti tegevusi Saaremaale, seda nii taotluste (111 heakskiidetud taotlust, Joonis 24), kui ka tegevuste (112 tegevust) arvu arvestades. Keskmisest enam planeeriti tegevusi ka Viljandi-, Jõgeva-, Lääne-, Tartu-, Hiiu- ja Valgamaale. Kõige vähem planeeriti tegevusi Ida-Virumaale (40 tegevust).

Kõikidesse maakondadesse planeeriti valdavalt infopäevi. Võru-, Pärnu-, Lääne-Viru- ja Valgamaa paistsid silma sellega, et nendes maakondades planeeriti keskmisest enam koolitusi ning Tartumaa sellega, et sinna planeeriti keskmisest enam konverentse.

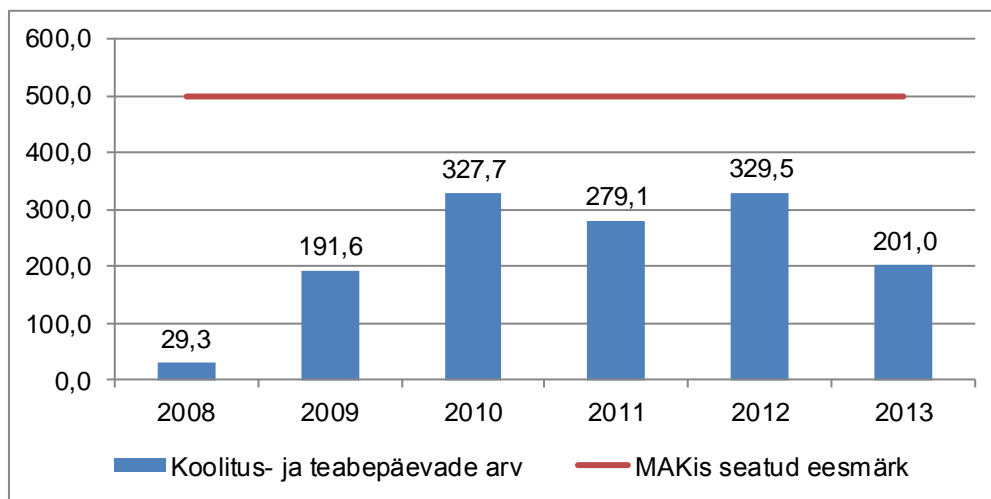

Joonis 24. Maakondliku ulatusega heakskiidetud taotluste ja tegevuste liikide arv maakondade lõikes

Toetuse saajaid oli 71, kellest 55% olid MTÜd, 18% riigiasutused, 14% OÜd ning ülejäänud olid SAd, TÜd, FIED ja ASid. Kui enamus üleriigilise ulatusega heakskiidetud taotlustest kuulusid Eesti Maaülikoolile ning Eesti Põllumajandus- ja Kaubanduskojale (vastavalt 17% ja 16% üleriigilise ulatusega taotlustest), siis enamus maakondliku ulatusega heakskiidetud taotlustest kuulusid maakondlikele tunnustatud nõuandekeskustele (46% maakondliku ulatusega taotlustest).

Meetme 1.1 toetuse taotleja võib olla koolitusasutus täiskasvanute koolituse seaduse § 2 tähenduses ehk riigi- ja munitsipaalasutused, koolitusluba omavad erakoolid, era- ja avalik-õiguslikud juriidilised isikud (kui täiskasvanute koolitus on nende seadusest või põhikirjast tulenev tegevus) ning füüsilisest isikust ettevõtjad. Samas toetuse taotleja võib kasutada koolitus- ja teavitustegevuste (infopäevade, konverentside ja koolituste) sisuliseks läbiviijaks ning kutse andjaks teise asutuse või organisatsiooni juhendajat, lektorit või korraldajat. Andmeanalüüsist selgus, et 92% tegevuste puhul (välja arvatud info- ja koolitusmaterjalide koostamine, selle soetamine ja täiendamine ning koolitusprogrammi väljatöötamine) oli toetuse saaja samaaegselt koolitus- ja teavitustegevuse sisuliseks läbiviijaks. Ülejäänud juhtudel tegi toetuse saaja tegevuste läbiviimiseks koostööd teise asutuse või organisatsiooniga.

Perioodil 2008–2013 tehti koolitus- ja teavitustegevusi kokku 1 358,2 päeva ulatuses (PRIA poolt väljamakstud tegevused). MAKis esitatud meetme 1.1 üks väljundindikaatoritest on koolitus- ja teabepäevade arv aastas. Aastaks 2013 on sihttasemeks seatud 500 koolitus- ja teabepäeva. Joonis 25 on esitatud koolitus- ja teabepäevade arv tegevuse toimumise lõppkuupäeva alusel arvestusega, kus kaheksa tundi kestnud tegevus on võrdsustatud 1 päevaga. Koolitus- ja teavituspäevade järgi toimus kõige rohkem meetme 1.1 tegevusi 2010. aastal (kokku 327,7 päeva ulatuses) ja 2012. aastal (329,5 päeva ulatuses). Kuna seisuga 31.12.2013 on meetme 1.1 tegevustest välja makstud 56%, võib arvata, et tegevuste mahtude arvestus ei ole lõplik.

Joonis 25. Väljamakstud koolitus- ja teabepäevade arv tegevuse toimumise lõppkuupäeva alusel (arvestusega, et 8 h = 1 päev)

Nii üleriigilisi kui ka maakondlikke väljamakstud koolitus- ja teavitustegevusi tehti seitsmes valdkonnas. Koolitus- ja teavitustegevusi oli kokku 1 159, millest 40% olid üleriigilised ja 60% maakondlikud tegevused. Kõige enam toimus valdkonda „muu“ (497 tegevust) jäävaid tegevusi, millele järgnesid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ (199) ja „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“ (184) valdkonda jäävad tegevused. Mõnevõrra vähem toimus „tootekvaliteedi“ (114), „maastiku säilitamise ja parandamise“ (106) ja „uute nõuete“ (56) valdkonna tegevusi. „Info- ja sidetehnoloogia“ valdkonna-alaseid tegevusi tehti kolm.

Erinevate valdkondade tegevustel osalemisi (osaleja võis tegevustel osaleda üks või enam korda) oli kokku 27 583.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Koolitus- ja teabepäevadel osalejate arv – 20 000. Täidetud 138%.

Vastavalt toimunud tegevuste arvule olid osalejaterohkemad „muu“ valdkonna tegevused (12 035 osalejat) ja seda kõigi kolme sihtgrupi puhul (lisa 1 tabel 24-1.1). Oluliselt rohkem osales põllumajanduses hõivatuid ka „juhtumis-, haldamis- ja turustamisoskuste“, metsanduses hõivatuid „uute tehnoloogiliste protsesside ja masinate“ ja „maastiku säilitamine ja parandamine“ ning toiduainete tööstuses hõivatuid „tootekvaliteedi“ tegevustel. Kõige vähem oli osalejaid „info- ja sidetehnoloogiaalasel“ tegevusel (106 osalejat), kus osalesid peamiselt põllumajanduses hõivatud isikud.

Tegevustel osalenud meeste osakaal (57%) oli kõrgem kui naiste osakaal (43%). Osalejate tegevusala võrdlusel ilmnas, et põllumajanduses hõivatute seas meeste ja naiste osakaal sarnanes osalejate üldisele soolisele jagunemisele (mehi 58% ja naisi 42%), kuid metsa majandamisega tegelevate isikute seas domineerisid mehed (mehi 76% ja naisi 24%) ning toiduainete tööstuses tegelevate isikute seas naised (mehi 34% ja naisi 66%). Tegevustel osalenu keskmine vanus oli 47,8 aastat (mediaan 48 aastat). 40-aastate ja vanemate isikute osakaal moodustas 72% osalejate koguarvust. Kui põllumajandusega ja metsa majandamisega tegelevate isikute keskmine vanus sarnanes osalejate üldisele keskmisele vanusele (keskmine vastavalt 48,2 ja 48,7 aastat), siis toiduainete tööstuses tegelevate isikute keskmine vanus oli 41,8 aastat.

Kõige enam oli osalejate seas põllumajandusega tegelevaid isikuid (24 711 isikut, 90% kõigist osalejatest). Toiduainete tööstuses oli hõivatud 1 893 (6,8% kõigist osalejatest) ja metsanduses 979 isikut (3,2%).

Kuigi erinevate teemadega tegevustel osalemisi oli kokku 27 583, osales tegevustel 12 091 isikut (Tabel 1). Kõiki tegevustel osalejaid arvestatakse toetuse saajate poolt ka tegevuse edukalt lõpetanuteks.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Õppe edukalt läbinute arv – 8 000. Täidetud 151%.

Erinevatel koolitustegevustel osalenud isikute sooline ja vanuseline analüüs näitas, et kuuel järjestikusel aastal (aastatel 2008–2013) on koolitustegevustel osalenud meeste osakaal stabiilselt pisut kõrgem kui naiste osakaal (2013. aastal moodustasid mehed 55% ja naised 45% osalejatest).

Tabel 2. Tegevustel osalejate arv osalejate tegevusala, soo ja vanuse lõikes

Osaleja tegevusala	Sugu		Vanus		Kokku	Hõivatud, 2013*	Osakaal hõivatutest, %
	mees	naine	kuni 39 a	40 a ja vanem			
Põllumajandus	5 792	4 468	3 268	6 992	10 260	17 700	58,0
Metsamajandus	407	147	179	375	554	7 200	7,7
Toiduainete tööstus	448	829	592	685	1 277	13 200	9,7
KOKKU	6 647	5 444	4 039	8 052	12 091	38 100	31,7
Osatähtsus, %	55,0	45,0	33,4	66,6	100,0	x	x

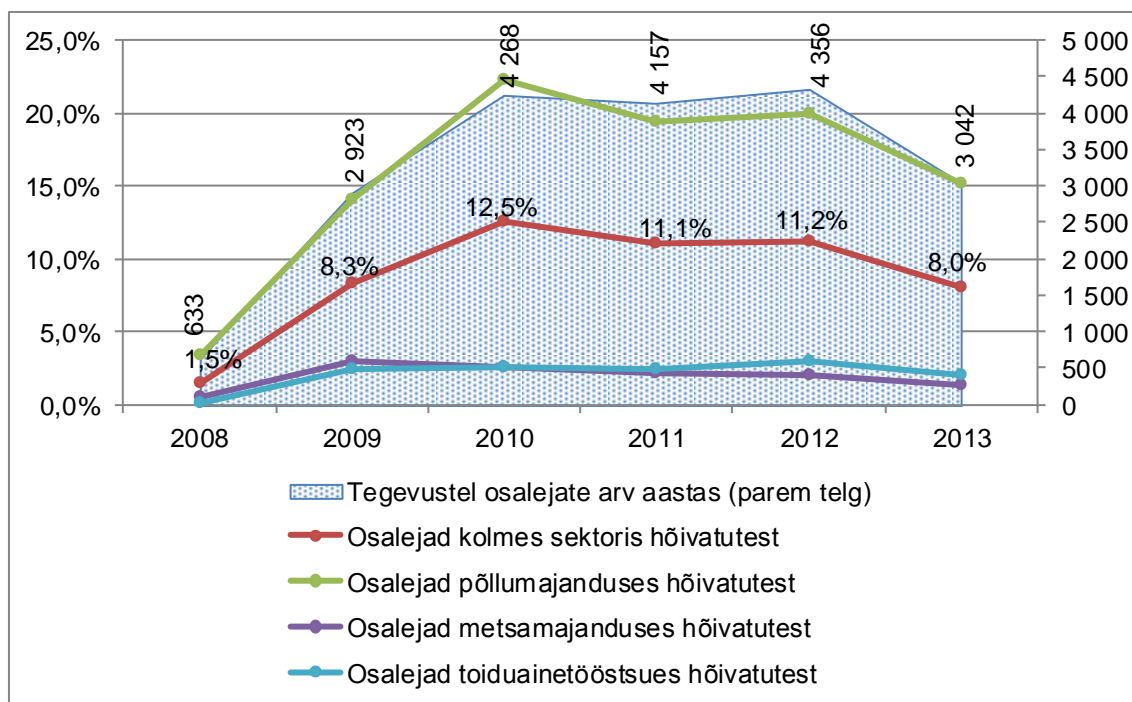
*Allikas: SA (14.02.2013)

Tegevustel osaleja keskmine vanus oli 46,2 aastat (mediaan 46 aastat). 67% osalejatest olid vanemad kui 40-aastased ja 33% olid kuni 39-aastased. Kõige enam oli osalejate seas põllumajanduses (10 260 isikut, 85% kõigist osalejatest) hõivatud isikuid. Toiduainete tööstuses oli hõivatud 1 277 (11% kõigist osalejatest) ja metsanduses 554 isikut (4% kõigist osalejatest). Statistikaameti andmetel oli 2013. aastal (EMTAK 2008 arvestades) põllumajanduses hõivatud⁴ 17 700, metsamajanduses 7 200 ja toiduainete tööstuses 13 200 isikut vanuses 15-74 aastat. **Meetme 1.1 tegevustel on osalenud 58% põllumajanduses, 9,7% toiduainete tööstuses ja 7,7% metsanduses hõivatutest, kokku 32% kolmel tegevusalal hõivatud isikutest. Seega võib arvata, et koolitus- ja teavitustegevuse meetme mõju on tervikuna suurem põllumajandussektorile kui toiduainete töötlemise ja metsandussektorile.** Samas võtta tõena, et veidi üle poole põllumajanduses hõivatutest on osalenud koolitus- ja teavitustegevustel, on ennatlik. Teavitustegevustest võivad osa võtta ka koolitajad, nõustajad või teabetöötajad, kelle tegevusvaldkond ei pruugi olla põllumajandus, metsandus või toidu tootmine, kuid osalejate nimekirjal peab tegevustel osavõtja end määratlema kolme võimaliku tegevusvaldkonna alla. Väidet kinnitab 2012. aastal valminud uuringu tulemused, kus küsitlusandmete alusel

⁴ Hõivatu (tööga hõivatu) on isik, kes töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisena; töötas otsese tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud. Andmed pärinevad SA korraldatavast Eesti tööjõu-uuringust.

vaatlusaluses kolmes sektoris töötas 80% ning mujal 20% koolitus- ja teavitustegevustel osalejatest⁵.

Tegevusalade esindajate proportsioon koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes on püsinud kuue aasta jooksul suhteliselt muutumatuna (Joonis 26). Aastatel 2008–2013 osales meetme 1.1. raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel arvestatav osa põllumajandustootjatest ning väga väike osa metsandus- ja toiduainete tööstussektoris hõivatutest (osaleja üksikarvestus ühe aasta lõikes). Kui nimetatud aastatel osales meetme 1.1 raames korraldatud koolitus- ja teavitustegevustel 3,4% kuni 22% põllumajanduses hõivatud isikutest, siis metsandus- ja toiduainete tööstuse sektoris hõivatud isikutest osales tegevustel kõigil kuuel aastal vaid 0,1% kuni 3,0% kahes sektoris hõivatutest. Osalejaterohkem aasta oli 2012, mil tegevustel osales kokku 4 356 isikut. Samas tegevustel osalejate osatähtsus kolmes sektoris hõivatutest oli suurem 2010. aastal. Nimetatud aastal osales tegevustel 22% põllumajanduses, 2% metsanduses ja 2% toiduainete tööstuses hõivatud isikutest, kokku 12% kolmes sektoris hõivatud isikutest. Madalaim osalus oli meetme 1.1 rakendumise esimesel aastal (tegevustel osales 633 isikut).

Joonis 26. Tegevustel osalejate arv ja osatähtsus kolmes sektoris hõivatutest koolitus- ja teavitustegevuse toimumise aasta lõikes

Sektoris hõivatute arvu allikas: SA (14.02.2013)

Statistikaameti andmetel elas seisuga 01.01.2013 Eestis vanusevahemikus 15–74 eluaastat 1 000 369 isikut ning meetme 1.1 tegevustel on osalenud 12 091 isikut. Seega on MAKis esitatud sihttase saavutatud järgmiselt (MAK panus Eesti üldnäitajasse):

Elukestvas õppes osaleva täiskasvanud elanikkonna osakaal – 14%. 2013. aastaks 1,2%.

⁵ Eesti Maaülikool (2012) Koolitus- ja teavitustegevuste mõju põllumajandus-, toidu- ja metsandussektoris hõivatute konkurentsivõimele. Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.1 Koolitus- ja teavitustegevused rakendamise- ja küsitlustulemuste analüüs. Tartu.

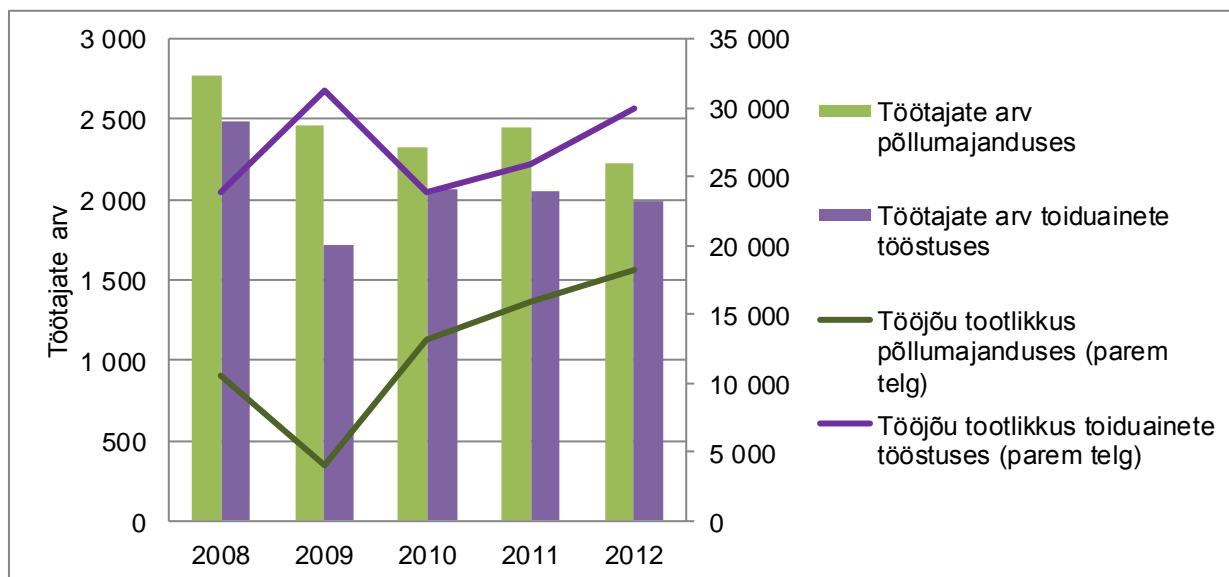
Meetme 1.1 raames toimunud tegevuste mõju tegevustel osalejate või nende tööandjate majandustegevuse analüüsi kaasati aastatel 2008–2009 tegevustel osalejate tööandjad eeldusel, et meetme 1.1 raames on korraldatud asjalikke koolitus- ja teavitustegevusi ning tegevustel osalejad rakendasid koolitus- ja teavitustegevustel saadud teadmisi ning koolituste mõju levitamisel kasutati erinevaid liike (teadmiste rakendamine, kohandamine, jagamine vms) eesmärgiga tuua ettevõttele kasu. Tööandjate leidmiseks tehti nimetatud aastatel tegevustel osalejatest juhuvalik. Tegevustel osalejate tööandjate majandusnäitajate analüüsi kaasati 222 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (83%), aga oli ka AS (14%) ja TÜ (3,0%) esindajaid. 79% ettevõtjatest tegutses põllumajanduses ja 21% toiduainete tööstuses. Analüüsiti perioodi 2008–2012 ettevõtjate majandusnäitajaid ning saadud tulemusi võrreldi Statistikaameti poolt kogutud sektorite kohta samade aastate lõikes. Andmeanalüüsi ei kaasatud erametsa majandajad, kuna (1) nende majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust ja (2) erametsa valdajaid oli valmis liiga vähe (analüüsikõlblikeks ettevõtete osutus viis ettevõtet).

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab brutolisandväärtus, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Vaatlusaluste põllumajandus ettevõtjate BLV oli aastatel 2008-2010 madalam ning alates 2011. aastast kõrgem kui sektoris keskmiselt, kuid toiduainete töötajate BLV oli kõigil viiel aastal sama sektori BLVst oluliselt kõrgem. Samas BLV muutuse trend järgis võrreldavate sektorite BLV muutust (lisa 1 tabel 16-1.1). Kui põllumajandusettevõtjate BLV näitab kasvutrendi (keskmine muutus aastas 8,3%), siis toiduainete töötajate BLV perioodil 2008-2011 oluliselt ei muutunud (0,2%, jäädes 1,3 mln euro tasemele).

Alates 2010. aastast kasvas tööjõu tootlikkus toiduainete töötlemisega tegelevates ettevõtetes (lisa 1 tabel 28-1.1). Analüüsitud põllumajandusettevõtete tööjõu tootlikkus kasvas alates 2009. aastast, samas kui kogu sektoris hakkas see peale 2011. aastat taas langema. Kõigil viiel aastal oli tööjõu tootlikkus oluliselt madalam võrreldes sektori keskmisega põllumajanduses, kõrgem aga toiduainete tööstuses. Üldistades võib öelda, et põllumajandusettevõtetes tööjõu tootlikkus muutub siis, kui muutub töötajate arv ehk töötajate arvu langedes langeb ka tootlikkus ja vastupidi (Joonis 27). Samas toiduainete tööstuses on alates 2010. aastast töötajate arv püsinud muutumatuna, kuid tootlikkus on kasvanud. Kuigi koolituse mõju tööjõu tootlikkusele on keeruline tuvastada, võib siiski arvata, et **töötajate koolitus on ettevõtte tootlikkusele positiivsemat mõju avaldanud just toiduaineid töötlevates ettevõtetes kui põllumajandusettevõtetes ehk toiduainete tööstuses on tööjõu tootlikkust suurendatud tööjõu kvaliteedi arvelt**. Samas kõrgem tootlikkus toiduainetööstuses võib tuleneda sellest, et toiduainetööstuses töötavad kõrgema haridustasemega inimesed kui põllumajanduses, kuna haridus mõjutab tootlikkust. Haridustaseme ja tootlikkuse vahel esineb positiivne seos ning III haridustaseme (kõrgharidus) korral on seos tugevam kui II taseme korral, mis peab tööandjaid stimuleerima investeerima töötajate III taseme hariduse omandamisesse.⁶

---

⁶ Minajeva, L (2011) Inimkapitali investeerimine läbi tasemekoolituse ja tervishoiukulude Eesti ettevõtete näitel. Bakalaureusetöö majanduserialal. <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1314>

Joonis 27. Analüüsitud ettevõtete töötajate arv ja tööjõu tootlikkus (eurot töötaja kohta) põllumajandus- ja toiduainete tööstuse sektoris aastatel 2008–2012

Aastatel 2008–2012 oli põllumajandussektoris ja toiduainete tööstuses tegutsevate ettevõtjate keskmine tööviljakus müügitulu alusel kõrgem võrreldes vastavate sektorite keskmisega (lisa 1 tabel 30-1.1). **Seega aastatel 2010–2012 vaatlusaluste ettevõtjate töötajad tootsid kõrgemat puhast lisandväärtust kui sektoris keskmiselt.** Analüüsitava põllumajandusettevõtjate ja toiduainete töötajate keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus oli perioodil 2008–2012 kõrgem võrreldavate sektorite keskmisega. 2012. aastal oli kõrgeim keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus toiduainete tööstuses (1 172 eurot), mis on võimalik olnud kõrgemale tööjõu tootlikkusele ehk töötaja poolt loodava lisaväärtuse kasvu arvelt.

Vaatlusaluste ettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu, puhaskasum ja müügitulu töötaja kohta aastatel 2008–2009 (lisa 1 tabel 29-1.1) tegevustel osalejate tööandjatel veidi langesid ja alates 2010. aastast tänu turgude taasaktiveerumisest tõusid ning olid aastatel 2008–2012 mõnevõrra paremad kui võrreldavates sektorites üldiselt. Seega on analüüsitud ettevõtjad suurema kasvupotentsiaaliga ja tootlikumad kui võrreldavad sektorid üldiselt. Aastatega on põllumajandusettevõtetel omakapitali rentaablus tõusnud (0,04lt 0,13le, lisa 1 tabel 32-1.1), kuid toiduainete töötajatel langenud (0,2lt 0,13le), olles siiski kõrgem vastava sektori keskmisest. Vaatlusaluste ettevõtjate käibe ärirentaabluse muutuse trend sarnanes võrreldavate sektorite ärirentaabluse muutustega. Põllumajandussektori ja toiduainete tööstuse esindajate perioodi 2008–2012 käibe ärirentaablus võrreldavate sektorite ärirentaablusest oluliselt ei erinenud. Toiduainete töötajatel on käibe ärirentaablus püsivalt alla 10%.

Konkurentsivõime sõltub omakorda jätkusuutlikkusest. Perioodil 2008–2012 intressikulude kattekordaja kasvas põllumajandussektori ettevõtjatel 2,5lt 7,9le, jäädes suhteliselt madalaks ning toiduainete töötajatel 18,5lt 48,2le. **Seega toiduainete töötajatel ei esine raskusi intressikulude tasumisega, mida küll ei saa öelda põllumajandussektoris tegutsevate ettevõtjate kohta.** Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja näitajad kahe sektori ettevõtjatel olid rahuldavad, millest võib järeldada, et ettevõtjate võime täita oma laenukohustusi jooksvatest rahavoogudest on säilinud. Vaatlusaluste ettevõtjate võlakordaja on aastatega

langenud, mis tähendab, et langenud on ettevõtjate sõltuvus võõrkapitalist. 2012. aastal oli võlakordaja oli mõnevõrra kõrgem põllumajandussektoris tegutsevatel ettevõtjatel (49%) ning madalam toiduainete töötajatel (28%). **Seega toiduainete töötajatel on pikaajaline maksevõime parem kui põllumajandusettevõtjatel.**

Kokkuvõtvalt võib öelda, et meetme 1.1 raames toetatakse kõige enam infopäevade korraldamist, mis näitab eelkõige teadusinfo ja uudsete tavade levitamist põllumajandus-, metsandus- ja toidu töötlemise sektoris ning vähem on toetatud neid tegevusi, mis tõstaksid vaatlusealuses kolmes sektoris hõivatute kvalifikatsiooni, konkurentsivõimet tööturul ning ettevõtlikkust. Koolitustel ja teavitustegevustel osalemiste arvu (27 583 osalemist) alusel enamuse osalejatest moodustasid põllumajandusega tegelevad isikud (90% kõigist osalemistest). Osalejaid toiduainete tööstuse ja metsandussektorist oli vähe (vastavalt 7% ja 3%). Osalejate arvu (12 091 isikut) alusel tegutses 85% hõivatutest põllumajanduses, 11% toiduainete tööstuses ja 4% metsanduses. Seega võib arvata, et koolitus- ja teavitustegevuse meetme mõju on tervikuna suurem põllumajandussektorile kui toiduainetööstuse sektorile. Tegevustel osalejate tööandjate ehk ettevõtjate majandustulemused näitavad, et ettevõtjad on konkurentsivõimelisemad ja jätkusuutlikumad kui võrreldavate sektorite ettevõtjad.

2.10. MEEDE 1.2 – PÕLLUMAJANDUSLIKU TEGEVUSEGA ALUSTAVA NOORE ETTEVÕTJA TOETUS (112)

Meede 1.2 on suunatud noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamisele ja põlvkondade vahetusele kaasaitamisele. Noorte ettevõtjate toetuse mõju on oluline ka noorte kaasamiseks maapiirkonna kogukonna arendamiseks. Seega meetme mõju 1. telje eesmärke arvestades on märgatavalt laiem ja ei piirdu üksnes konkurentsivõime ja tehnoloogilise taseme suurendamisega.

Meetme 1.2 taotlusvoorud on olnud avatud kuus korda:

- 1) 18. veebruar – 10. märts 2008;
- 2) 15. september – 06. oktoober 2008;
- 3) 21. september – 12. oktoober 2009;
- 4) 17. august – 30. august 2010;
- 5) 9. august – 29. august 2011;
- 6) 23. juuli – 6. august 2012;
- 7) 29. Juuli – 12. august 2013.

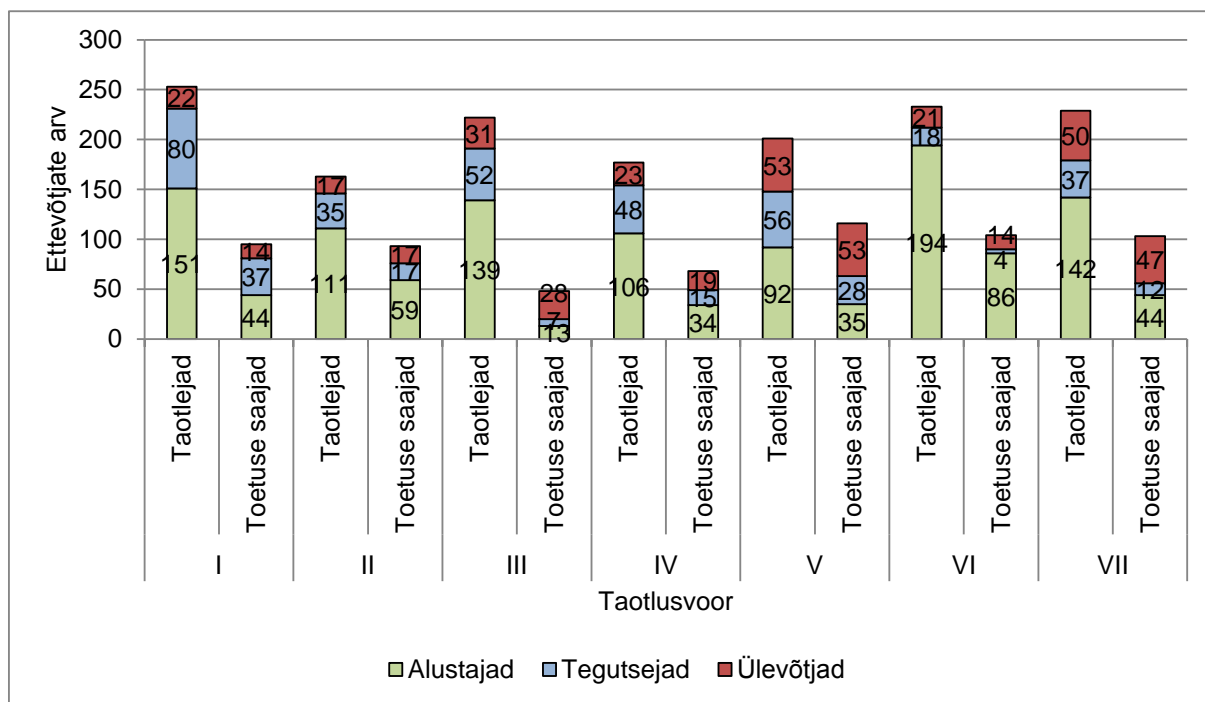
Seitsme taotlusvooru jooksul esitati kokku 1 478 taotlust. Toetust taotles seitsme taotlusvooru jooksul kokku 1 151 erinevat ettevõtjat, kellest toetust said kokku 627. Toetust oli seitsme toimunud taotlusvooru jooksul taotletud kokku 56,7 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 44% ehk 24,2 mln eurot. Meetme 1.2 eelarve MAK-i alusel seisuga 31.12.2013 oli 24,5 mln eurot, millest seitsme toimunud taotlusvooru määratud toetuse summa moodustas 99%. Keskmisest (38,6 tuhat eurot) kõrgeim määratud toetuse summa toetuse saaja kohta oli VII

taotlusvoorus ja madalaim III taotlusvoorus. Mediaan määratud toetus oli kõigi toimunud taotlusvoorude lõikes 40,0 tuhat eurot.

Meetme 1.2 raames oli võimalik toetust taotleda noortel ettevõtjatel, kes alustavad põllumajandustootmisega. Alustajateks loetakse püsihindaja metoodika alusel ettevõtjaid, kes oli registreeritud äriregistris taotluse esitamisele vahetult eelnenud aastal või hiljem (noorem kui kaks aastat) ning ei omanud taotluse esitamisele vahetult eelneval majandusaastal müügitulu. Tegutsevateks ettevõtjateks loetakse neid, kes omavad taotluse esitamisele eelnenud aastal müügitulu ja/või on asutatud vähemalt kaks aastat enne taotluse esitamise aastat ning ei ole ülevõtjad. Ülevõtjateks on ettevõtjad, kes võtavad üle vanemale või vanavanemale kuulunud põllumajandusega tegeleva põllumajandusettevõtte või asuvad omanikuks.

Seitsmes taotlusvoorus kokku oli kõige rohkem nii taotlejate kui ka toetuse saajate hulgas alustajaid – vastavalt 935 (63% kogu taotlejate hulgast) ja 315 (50% kogu toetuse saajate hulgast). Alustajate osakaal taotlejate ja toetuse saajate hulgast oli taotlusvoorude lõikes kõrgeim VI taotlusvoorus, moodustades mõlaemal juhul 83% kogu VI taotlusvooru taotlejatest. Seevastu toimunud seitsme taotlusvooru jooksul moodustas alustajatest toetuse saajate osakaal alustajatest toetuse taotlejatest 34%. (Joonis 28)

Joonis 28. Seitsme taotlusvooru ettevõtjate jaotumine ettevõtluskogemuse alusel (seisuga 31.12.2013)

Tegutsejate arv toetuse taotlejate alusel moodustas 22% kogu taotlejate arvust ning toetuse saajate alusel 19% kogu toetuse saajate arvust. Taotlusvoorude lõikes oli tegutsejatest toetuse taotlejaid ja saajaid kõige enam I taotlusvoorus, moodustades vastavalt 32% ja 39% I taotlusvooru ettevõtjate arvust. Väikseima osa seitsme taotlusvooru jooksul ettevõtluskogemuse alusel toetuse taotlejatena moodustasid ülevõtjad (14,7% toetuse taotlejatest). Samas toetuse saajate arvu alusel moodustas ettevõtjate arv 31% kogu seitsme vooru toetuse saajate arvust. Taotlusvoorude lõikes oli ülevõtjatest toetuse taotlejaid enim V taotlusvoorus (26% V taotlusvooru toetuse taotlejatest) ja toetuse saajaid enim III taotlusvoorus (58% III taotlusvooru toetuse saajatest). (Joonis 28)

Kõige enam toetuse saajaid planeerivad tegeleda põllukultuuride kasvatamisega, moodustades 34% toetuse saajatest. Ka toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa oli kõrgeim põllukultuuride kasvatamisega tegelevate toetuse saajate osas, moodustades vastavalt 35 toetatavast investeeringu summast ja 35% määratud toetuse summast.

Keskmisest kõrgem toetatav investeeringu summa oli seakasvatusega tegelevatel toetuse saajatel (46,3 tuhat eurot) ning keskmisest kõrgem määratud toetuse summa oli seakasvatuse ja püsilukultuuride kasvatusega tegelevatel toetuse saajatel (mõlemal tegevusalal 40,0 tuhat eurot). Samas toetuse saajate arv ja seeläbi ka kogu toetatav investeeringu ja määratud toetuse summa seakasvatusega tegelevatel ettevõtjatel oli madalaim, seega olid seakasvatuse tootmissuuna arendamisega seotud projektid mõnevõrra rahalises mõttes kallimad (keskmine toetatav investeeringu summa 46,3 tuhat eurot), kuid ei ole märkimisväärselt kulukamad võrreldes nt piimatootmisega seotud projektidega (keskmine toetatav investeeringu summa 45,8 tuhat eurot). (Tabel 3, lisa 1 tabel 6.1-1.2)

Tabel 3. Toetuste jagunemine tegevuste alusel

Tegevuse nimetus	Toetuse saajate arv	Toetatava investeeringu summa		Määratud toetuse summa		Määratud toetuse osakaal toetatava investeeringu summast, %
		eurot	eurot/tegevus	eurot	eurot/tegevus	
Aiandus	79	2 982 823	37 757	2 926 788	37 048	98
Lamba- ja kitsekasvatus	28	1 048 135	37 433	993 726	35 490	95
Linnukasvatus	6	241 834	40 306	227 084	37 847	94
Muu loomakasvatus	89	3 831 510	43 051	3 485 034	39 158	91
Mesindus	23	990 155	43 050	866 263	37 664	88
Piimatootmine	43	1 968 471	45 778	1 696 601	39 456	86
Põllukultuurid	213	9 322 842	43 769	8 346 330	39 185	90
Püsilukultuurid	10	423 860	42 386	400 000	40 000	94
Seakasvatus	3	138 799	46 266	120 000	40 000	87
Segatootmine	133	5 735 886	43 127	5 133 157	38 595	90
KOKKU	627	26 684 315	42 559	24 194 983	38 588	91

Seitsme taotlusvooru jooksul oli omanike ja juhatuse liikmete keskmine vanus tegevusalade lõikes jäänud vahemikku 23 kuni 39 aastat. Mõnevõrra kõrgema vanusega ettevõtjate tegutsemisala oli seotud seakasvatusega (keskmine vanus 34 aastat) ning noorema vanusega ettevõtjad põllukultuuride ja piimatootmisega (keskmine vanus 29 aastat). (Tabel 4) Vaadeldes ettevõtjate vanuselise struktuuri muutust seitsme taotlusvooru jooksul, oli taotlusvoorude lõikes lisandunud järjest nooremaid ettevõtjaid – taotlusvoorude lõikes oli keskmine vanuse muutus oli -1,5%.

Tabel 4. Toetuse saajate vanuseline jaotus tegevusalade ja taotlusvoorude lõikes

Tegevusala	Toetuse saajate keskmine vanus taotlusvoorude lõikes						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Aiandus	33	33	30	32	33	33	29
Lamba- ja kitsekasvatus	36	39	32	27	29	30	32
Linnukasvatus	-	-	37	26	26	33	32
Loomakasvatus	31	35	28	30	30	31	30
Mesindus	-	23	27	34	33	33	32
Piimatootmine	32	31	28	30	29	27	29
Põllukultuurid	31	30	29	28	29	27	28
Püsiloomad	-	41	-	23	29	26	36
Seakasvatus	33	-	-	35	-	-	-
Segatootmine	31	32	30	30	33	30	30
Keskmine	32	33	29	30	31	29	29

Naiste osatähtsus nii toetuse saajate kui ka toetuse mitte saajate osas oli võrreldes meestega madalam, moodustades 26% toetuse saajate ja 31% toetust mitte saanute hulgast. Eelistatuim tegevusala toetust saanud naisettevõtjate seas oli aiandus ja põllukultuuride kasvatus, kus naiste osatähtsus moodustas vastavalt 23% ja 20%. Vähemeelistatud tegevusalad oli seotud linnukasvatuse, püsiloomade kasvatuse ja seakasvatusega. Tabel 5)

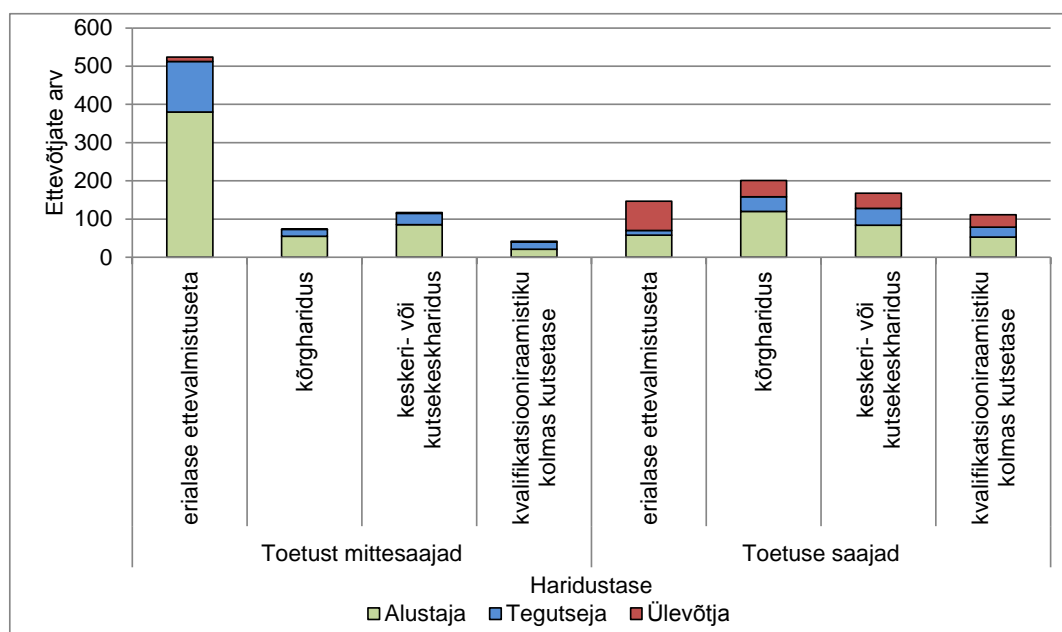
Tabel 5. Toetuse saajate ja mittedaajate sooline jaotus tegevusalade lõikes

Tegevusala	Toetuse saajad, arv		Toetust mittedaanud, arv	
	mees	naine	mees	naine
Aiandus	42	37	52	43
Lamba- ja kitsekasvatus	16	12	23	9
Linnukasvatus	4	2	5	1
Loomakasvatus	59	30	56	32
Mesindus	18	5	16	3
Muu põllumajandustootmine				1
Piimatootmine	31	12	6	3
Põllukultuurid	181	32	101	29
Püsiloomad	9	1	10	2
Seakasvatus	2	1	4	1
Segatootmine	103	30	87	40
Kokku	465	162	360	164

Taotlusvooruti oli nii meeste kui ka naiste osakaal toetuse saajate osas suurenenud vastavalt 2% ja 1%. Ettevõtluskogemuse alusel moodustasid naised alustajate seas 29%, tegutsejate seas 31% ja ülevõtjate seas 18%, mistõttu aktiivsemad taotlejad meetme 1.2 raames olid meessoost noored ettevõtjad. **Seega meetme võimalusi olid kasutanud seitsme taotlusvoorude lõikes järjest nooremad ettevõtjad ja mõnevõrra rohkem meessoost noored ettevõtjad.**

Toetust saanud noorte talunike nõutava haridustaseme enne toetuse taotlemist olid omandanud 77% kogu toetuse saajatest, seega küllaltki suurel osal toetuse saajatel (23% kogu toetuse saajatest) puudus nõutav põllumajanduslik haridus ning nende osakaal oli taotlusvoorude lõikes

suurenenud 48%. Toetuse saajate osas oli erialase ettevalmistuseta ettevõtjaid enim ülevõtjate seas. (Joonis 29)

Joonis 29. Noorte ettevõtjate haridusetase toetuse taotlemise hetkel

Haridustaseme (kõrg-, keskeri-, kutsehariduse ja kutsekvalifikatsiooniraamistiku kolmanda kutsetaseme) lõikes domineerisid alustajad ettevõtjad. Toetuse mittesaajate osas moodustasid erialase ettevalmistuseta ettevõtjad 56% toetuse mittesaajate hulgast. Ka hariduse omandanud toetuse mittesaajate seas domineerisid alustajad ettevõtjad. (Joonis 29)

Toetuse saajate ettevõtluse kogemuse omandamist hinnati läbi maakasutuse ja loomade arvu suurenemise. Vaatluse alla võeti I kuni V vooru toetuse saajad, kellel olid võrreldavatel aastatel olemas vastavad näitajad (toetusõigusliku maa suurus, loomade arv)⁷. Need toetuse saajad, kellel vastavad näitajad kahel võrreldaval aastal puudusid, jäeti analüüsist välja. Taotlusvoorude lõikes analüüsiti toetuse saajate toetusõigusliku maa ja loomade arvu muutus selliselt, et I kuni III vooru vastavate näitajate muutuse leidmise aluseks olid 2010. ja 2013. aasta andmed, IV vooru vastavate näitajate muutuse leidmise aluseks olid 2011. ja 2013. aasta andmed ning V vooru vastavate näitajate muutuse leidmise aluseks olid 2012. ja 2013. aasta andmed.

Enamuste tegevusalade lõikes olid toetuse saajad vastavalt taotlusvoorule võrreldavate aastate alusel suurendanud nii keskmist põllumaad kui ka loomühikute arvu. Taotlusvooruti olenemata toetuse saaja tegevusalast, toetusõigusliku maa kasutusele võtu kasv aeglustus. Kui I ja II taotlusvooruti toetuse saajate keskmine maakasutus suurenes 151%, siis V taotlusvooruti toetuse saajate toetusõigusliku maa suuruse muutus polnud nii märkimisväärne (muutus 10%). Taotlusvooruti oli kasutusele võetava toetusõigusliku maa muutus küllaltki hüplik, nt III taotlusvooruti toetuse saajatel suurenes keskmine toetusõiguslik maa kahel võrreldaval aastal 19%, samas IV taotlusvooruti toetuse saajatel oli vastav näitaja 80%. Keskmine loomade arv oli

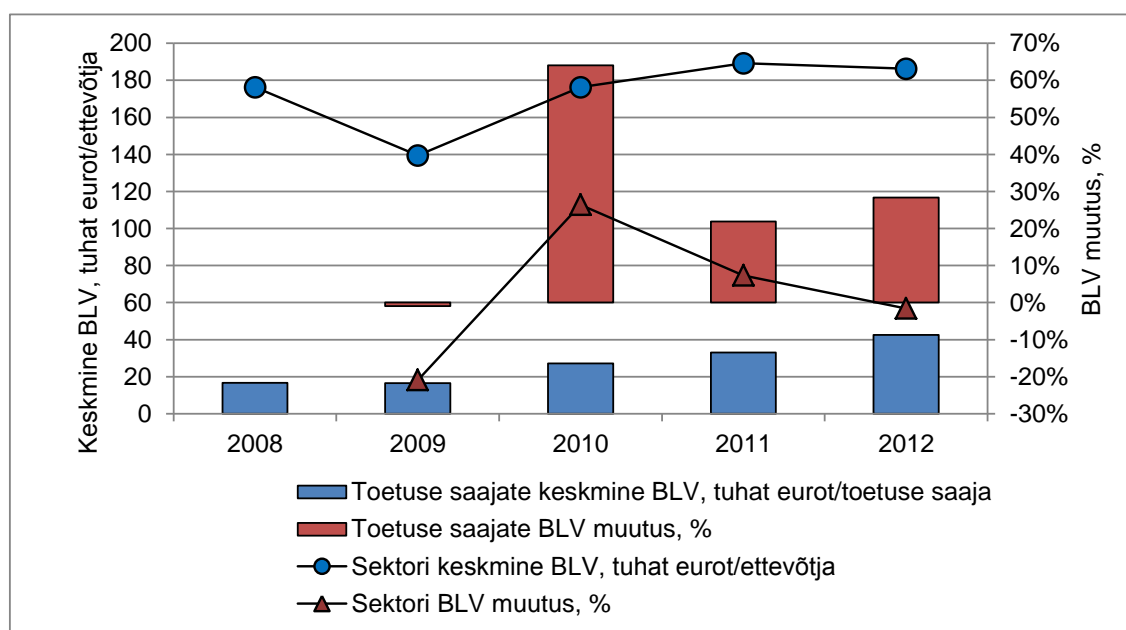
⁷ 2010–2013 aasta PRIA toetusteregistri andmed. Loomade arvu muutuse võrdlemiseks teisendati loomade arv loomühikuteks.

seevastu suurenenud taotlusvooruti: I ja II taotlusvooru toetuse saajatel suurenes loomühikute arv 58% ja V taotlusvooru toetuse saajatel oli vastav näitaja 299%.

Tegevusalade lõikes suurendasid nii maa suurust kui ka loomade arvu enim aianduse tegevusala toetuse saajad (siinjuures peaks silmas pidama, et loomade arvu osas oli tegemist vaid ühe toetuse saajaga). Ka segatootjate osas oli keskmine loomade arvu suurenemine 443%, teiste tegevusalade lõikes jäi suurenemine alla 100% või isegi vähenes. **Seega võttes arvesse, et taotlusvooruti tegevusalade lõikes oli nii keskmine toetusõiguslik maa ja loomühikute arv suurenenud, võib öelda, et seeläbi oli ka meetme 1.2 toetuse saajate ettevõtluskogemus märgatavalt suurenenud**

Meetme 1.2 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade käibekordajate, varade rentaabluuse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati perioodil 2008–2013 osaliselt või täielikult välja makstud toetuse saajad. Toetuse saajate majandusaasta aruannete näitajad koguti ja analüüsiti toetuse saajate valimi suhtes selliselt, et leitud tulemused väljendaksid kõigi toetuse saajate üldkogumit. Seega kaasati analüüsi väljamakse saanud 524-st ettevõtjast 101 toetuse saajat.

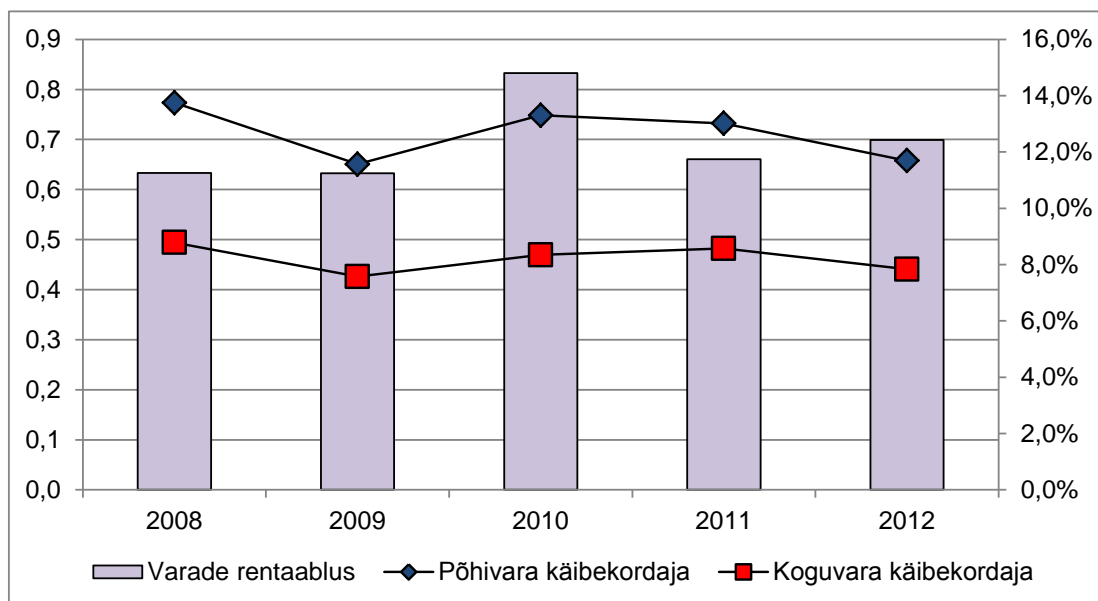
Toetuse saajate BLV keskmine muutus aastas oli 26%, mis oli võrreldes sektori (taime- ja loomakasvatusektor) keskmise näitajaga (1,4%) ligi 25 protsendipunkti kõrgem. (Joonis 30, lisa 1 tabel 16-1.2)

Joonis 30. Välja makstud toetuse saajate brutolisandväärtus ja selle muutus

Toetuse saajate suurema BLV kasvu perioodil 2008–2012 tagas BLV väiksem langus 2009. aastal ning suurem tõus 2010. aastal võrreldes sektori näitajaga samadel aastatel. Toetuse saajate BLV oli suurenenud kõikidel järgnevatel aastatel võrreldes eelneva aastaga v.a 2009. aastal, mil BLV vähenes võrreldes 2008. aasta näitajaga 0,9%. Kõige enam suurenes BLV 2010. aastal võrreldes 2009. aastaga – muutus oli 64%. Samas sektori keskmine BLV vähenes 2009. aastal

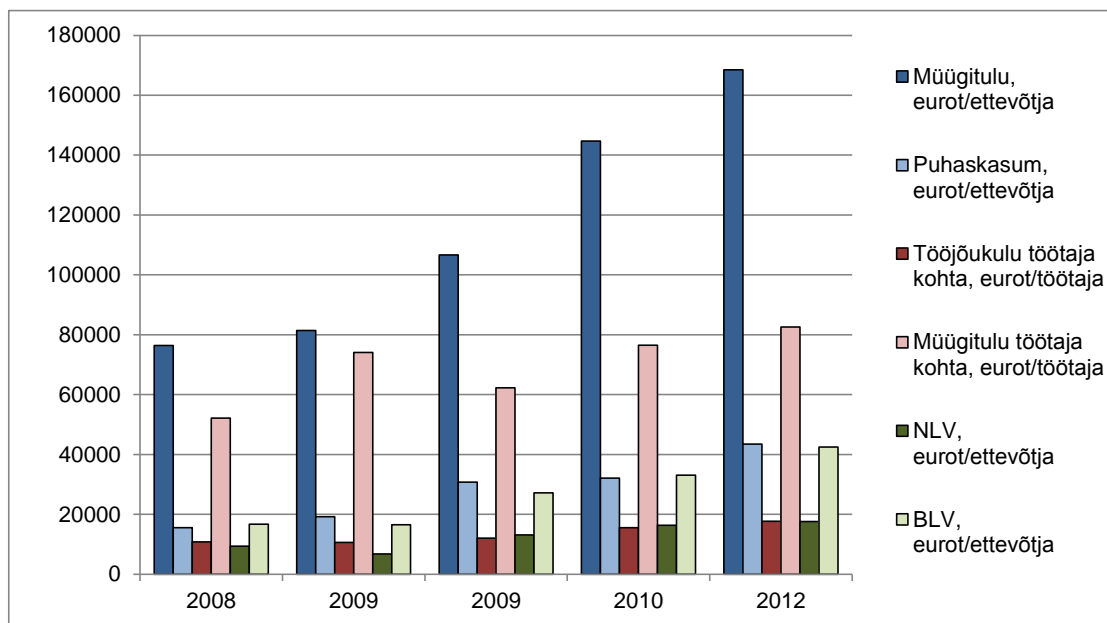
võrreldes 2008. aasta näitajaga 21% ning 2010. aastal suurenes kõigest 26% (toetuse saajatega võrreldes 38 protsendipunkti vähem) ning 2012. aastal vähenes 1,6%. (Joonis 30, lisa 1 tabel 16-1.2) Seega oli toetuse saajate BLV kasv mõnevõrra suurem võrreldes kogu sektori BLV kasvuga.

Joonis 31. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus aastatel 2008–2012

Vaadeldaval perioodil oli toetuse saajate põhivara käibekordaja vähenenud 4,0%, mis näitab, et põhivara kasutamise intensiivsus oli mõnevõrra vähenenud. Ka koguvara käibekordaja vähenes 2,8%. Samas varade rentaablus oli vaadeldaval perioodil suurenenud ja seda 2,5%. Üldkokkuvõttes olid näitajad küllaltki stabiilsed vaadeldaval perioodil. (Joonis 31, lisa 1 tabel 20-1.2)

Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad oli vaadeldaval perioodil kõikide näitajate osas suurenenud. Samas sektori keskmine muutus aastast mõningate näitajate osas oli vähenenud või oli muutus väiksem. Müügitulu oli toetuse saajatel suurenenud vaadeldaval perioodil 22%, mistõttu oli suurenenud ka BLV. Seevastu sektori müügitulu oli vaadeldaval perioodil vähenenud 1,5%. Samuti oli suurel määral suurenenud puhaskasum toetuse saajatel (29%). (Joonis 32, lisa 1 tabel 29-1.2)

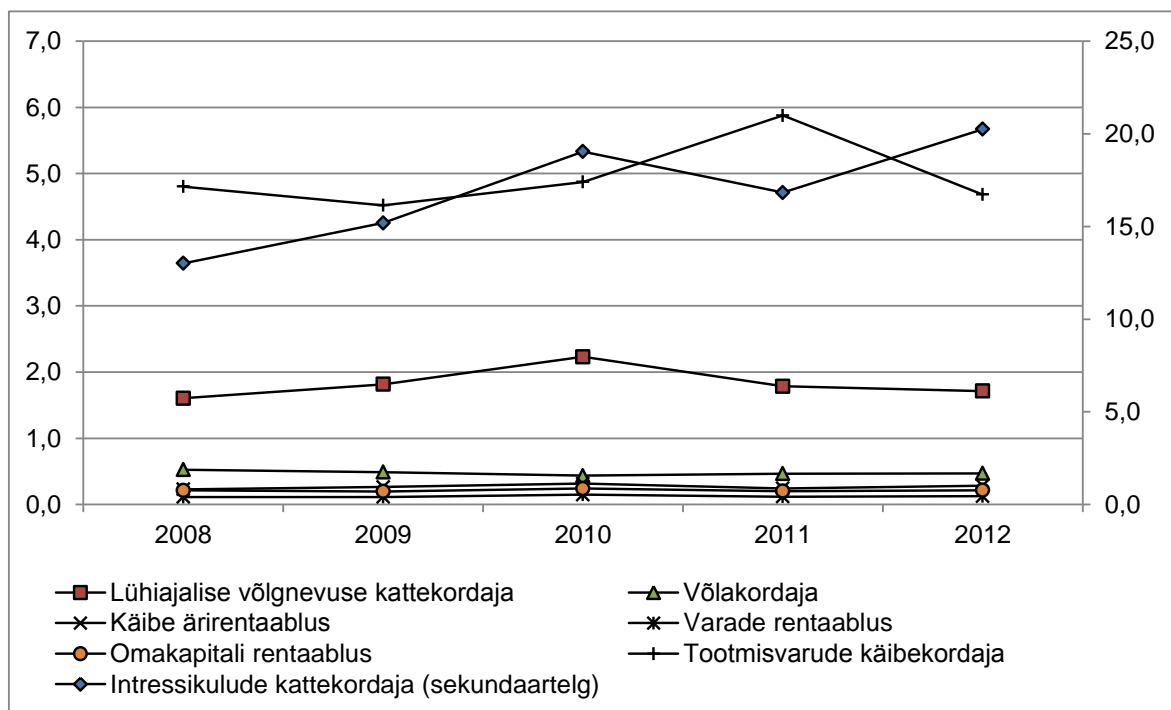
Joonis 32. Välja makse saanud toetuse saajate konkurentsivõime aastatel 2008-2012

Tööjõukulu toetuse saajatel suurenes vaadeldaval perioodil 13% (Joonis 32, lisa 1 tabel 29-1.2). Samas tööjõu tootlikkus suurenes vaadeldaval perioodil toetuse saajatel 16% ning sektori keskmine muutus aastast oli 12% (lisa 1 tabel 28-1.2). Tööjõu tootlikkuse kasvu toetuse saajate osas mõjutas enam BLV suurenemine ja vähem töötajate arvu suurenemine, kuna töötajate arv perioodil 2008–2012 suurenes vaid 8,6%.

NLV suurenes perioodil 2008–2012 toetuse saajatel 17% ja kogu sektoril 1,9%, seega oli toetuse saajate näitaja muutus märgatavalt suurem võrreldes kogu sektoriga (Joonis 32, lisa 1 tabel 29-1.2). Ka majanduskasv oli toetuse saajatel suurem võrreldes sektori keskmisega – muutus oli vastavalt 17% ja 1,8% (lisa 1 tabel 27-1.2).

Ka jätkusuutlikkuse näitajad olid toetuse saajatel vaadeldaval perioodil mõnevõrra paranenud. Intressikulude kattekordaja oli toetuse saajatel absoluutarvuna mitmeid kordi kõrgeim võrreldes kogu sektoriga, samas keskmine muutus aastast nimetatud näitaja osas oli toetuse saajatel tagasihoidlikum võrreldes sektori keskmisega – muutus vastavalt 12% ja 34%. Kuna soovitatavalt peab näitaja olema kaks või enam, pole toetuse saajatel raskusi olnud tasuda ärikasumi arvelt intressikulusid. (Joonis 33, lisa 1 tabel 32-1.2)

Vaadeldes lühiajalise võlgnevuse kattekordaja suhtarvu ning näitaja muutust vaadeldaval perioodil, olid toetuse saajad väga hea maksevõimega ning parema maksevõimega võrreldes kogu sektori näitajaga. Toetuse saajatel oli keskmine lühiajalise võlgnevuse kattekordaja muutus aastast 1,7% ning kogu sektoril 3,9%. (Joonis 33, lisa 1 tabel 32-1.2)

Joonis 33. Välja makse saanud toetuse saajate jätkusuutlikkus aastatel 2008–2012

Võlakordaja oli nii toetuse saajatel kui ka kogu sektoril vähenenud – vähenemine oli vastavalt 2,7% ja 1,7%. Vaadeldes võlakordaja näitajat toetuse saajate osas suhtarvuna, jäid näitajad kõikidel aastatel normaalsuse piirile (alla 0,5), mis näitas, et toetuse saajate ettevõtte varad olid finantseeritud võõrvahendite arvelt mõistlikul tasemel. (Joonis 33, lisa 1 tabel 32-1.2)

Tasuvusega seotud suhtarvud nagu käibe ärirentaablus, omakapitali rentaablus ja varade rentaablus oli nii toetuse saajatel kui ka kogu sektoril suurenenud vaadeldaval perioodil, kuid keskmine muutus aastas oli toetuse saajate osas mõnevõrra väiksem. Üldjoontes olid toetuse saajate tasuvusega seotud majanduslikud näitajad sektori keskmisest paremad, mis näitas, et toetuse saajad kasutasid oma ettevõtte varasid efektiivsemalt võrreldes kogu sektoriga. Käibe ärirentaablus ehk kasum reaalsest majandustegevusest oli toetuse saajatel keskmiselt suurenenud 5,5%. Omakapitali rentaablus oli toetuse saajatel aastas keskmiselt suurenenud 2,5% ehk investeringud ettevõtetesse on olnud järjest efektiivsemad. Küllaltki samale tasemel oli vaadeldaval perioodil jäänud toetuse saajatel varade rentaablus, suurenedes keskmiselt aastas vaid 0,3%. Samas suhtarvuna oli toetuse saajate varade rentaabluse näitaja sektori näitajatega võrreldes kõrgem. (Joonis 33, lisa 1 tabel 32-1.2)

Tootmisvarude käibekordaja oli nii toetuse saajatel kui ka kogu sektoril aastas keskmiselt vähenenud – muutus oli vastavalt -0,6% ja -3,1%. Toetuse saajatel oli müügiaktiivsus kõrgem 2011. aastal (varude käibekordaja oli 5,8) ja madalaim 2009. aastal (varude käibekordaja oli 4,5). Kuigi näitaja keskmine muutus aastas pole toetuse saajate osas suur olnud, näitab vähenemine siiski müügiaktiivsuse langust või siis liigsete varude tekkimist. (Joonis 33, lisa 1 tabel 32-1.2)

2.11. MEEDE 1.3 – NÕUANDESÜSTEEMI JA –TEENUSETE TOETAMINE (114, 115)

Meetme 1.3 üldeesmärk on toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust.

Meede sisaldab kolme omavahel seotud tegevust:

- 1) põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (tegevus 1);
- 2) põllumajandustootjatele ja erametsa nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine (tegevus 2);
- 3) nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks põllumajandus- ja metsandusettevõtetele (tegevus 3).

Tegevused on vastastikku sõltuvad, sest toetatavat nõuannet pakutakse vaid toimivate nõuandekeskuste kaudu. Samuti ei saa nõuandekeskused tegutseda konsulentide ja nõuandeteenuse osutamiseta. Skeemide koos rakendamine tekitab täiendava sünergia. Toetuskõlbulik on nõuandeteenus, mille on osutanud kutset omav konsulent, kes on lepingulises suhtes tunnustatud nõuandekeskusega.

Tegevuse 1 ja tegevuse 2 sihiks on nõuande kasutamise soodustamine ettevõtte või tegevuste paremaks majandamiseks majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnaaspekte arvestades, nõuande pakkumise soodustamine ettevõtete tegevuse vastavusse viimiseks kohustuslike majandamisnõuete, heade põllumajandus- ja keskkonnatingimustega ning töötervishoiu ja tööohutuse nõuetega ning nõuandesüsteemi tugevdamine kompetentse info ja teadmiste parema kättesaadavuse tagamise eesmärgil. Tegevus 1 ja tegevus 2 on suunatud põllumajandustootjatele, kes tegutsevad maapiirkonnas ja erametsa valdajatele, kelle omandis on või kes kasutab õiguslikul alusel vähemalt 0,3 ha maatulundus- ja/või metsamaad ning nõuandekeskustele ja koordineerivale keskusele.

Aastatel 2008–2013 oli nõuandeteenuse toetuse saajaid tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames kokku 2 551, kes said toetust 5 571 taotlusele ning määratud toetuse summa oli 3,6 mln eurot. Seisuga 31.12.2013 oli välja makstud 100% määratud toetusest. Perioodil 2008–2013 sai iga ettevõtja tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames heakskiidu otsuse keskmiselt 2,2 (mediaan 2,0) taotluse kohta. Tegevuse 1 ja tegevuse 2 määratud toetuse summa oli kokku 3,6 mln eurot ning keskmine toetuse summa toetuse saaja kohta oli 1 398 eurot (mediaan 1 059 eurot).

Kuigi meetme 1.3 üldeesmärk on toetada põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele ettenähtud nõuandeteenuse kättesaadavust, moodustasid põllumajandustootjad nõuandetoetuse saajatest 98% ning metsandusega tegelevate isikute osatähtsus nõuandetoetuse saajatest oli sarnaselt varasemate perioodidega tagasihoidlik (2,0% toetuse saajatest). Metsanduslik nõustamine on koondunud SA Erametsakeskuse haldusalasse. Metsandusalaste nõustamisteede loetelu, millele saavad erametsaomanikud SAlt Erametsakeskus taotleda nõustamise toetust ning metsandusalast nõuannet pakkuvate konsulentide nimekiri, kes

nõustamisteenust pakuvad, on pikk. Igal metsaomanikul on õigus saada ühe kalendriaasta jooksul kuni 15 tundi riigi finantseeritud metsaühistutes tegutsevate metsanduskonsulendi nõustamist, millest kaks esimest tundi on metsaomanikule tasuta.

Statistikaameti andmetel oli 2010. aastal toimunud põllumajandusloenduse andmetel turuletootvate põllumajanduslike majapidamiste (EMTAK 2008 arvestades) arv kokku 11 255. **Seega on meetme 1.3 nõuandeteenuse toetust saanud 23% põllumajandusele orienteeritud majapidamistest.**

Kokku oli nõuandeteenust pakkuvaid nõuandekeskuseid 16 (sh 15 nõuandekeskust ja üks koordineeriv keskus). Kuni 2008. aastani oli Lääne-Virumaal nõuandekeskuseks OÜ Põllumajanduskonsulent AT, kes lõpetas oma tegutsemise ja andis oma kohustused üle MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidule. Sellest tulenevalt arvestatakse analüüsi teostamisel OÜ Põllumajanduskonsulent AT poolt osutatud nõuandeteenused MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidu teenusteks. Kuni 2009. aastani oli Läänemaal nõuandekeskuseks Haapsalu Põllumeesteliit, kes likvideeris oma tegevuse ja andis kohustused üle MTÜ Läänemaa Nõuandekeskusele. Sellest tulenevalt arvestatakse analüüsi teostamisel Haapsalu Põllumeesteliidu poolt osutatud nõuandeteenused MTÜ Läänemaa Nõuandekeskuse teenusteks.

Tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames oli võimalik toetust saada 17 nõuandeteenuse liigile. Toetuse saajad kasutasid nõuandeteenust 107 695 tunni ulatuses (Tabel 6). Nõu saadi 12 erinevas nõuande valdkonnas.

Tabel 6. Nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ja määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuandekeskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine toetus ühe nõuandetunni kohta, eurot	Keskmine kasutatud tundide arv, h
Ettevõtte majandamisalane	395	7 114	11	240 342	34	18
Finantsmajandusalane	3 309	65 438	16	2 187 612	33	20
Keskkonna, sh põllumajanduskeskkonnaalane	46	844	4	29 603	35	18
Loomakasvatusalane	295	6 152	15	176 810	29	21
Mahepõllumajandusalane	133	1 400	12	42 131	30	11
Mesindusalane	22	778	2	26 422	34	35
Metsamajandamisalane	31	960	5	32 039	33	31
Nõuetele vastavuse nõuetealane	527	11 150	16	390 352	35	21
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	89	2	2 190	25	30
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	33	1	1 279	39	33
Taimekasvatusalane	1 014	13 520	16	428 190	32	13
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	9	216	5	10 052	47	24
KOKKU	5 785	107 695	16	3 567 022	33	19

Kõige rohkem kasutati finantsmajandusalast nõuannet (3 309 korda 65 438 tunni ulatuses) ja kõige vähem põllumajandustehnoloogiatealast nõuannet (üks kord 33 tunni ulatuses). Üldse ei kasutatud põllumajandushoonete ehitamise-, maaparanduse-, bioenergia- või biomassi-, loomade heaolu ning inimeste ja loomade tervishoiu ning taimetervise alast nõuannet. Keskmine toetus ühe nõuandetunni kohta oli 33 eurot. Keskmisest rohkem määrati toetust ühe nõuandetunni kohta töotervishoiu- ja tööohutusalase nõuande puhul (47 eurot) ning keskmisest vähem põllumajandussaaduste käitlemise (25 eurot) ja loomakasvatusalase (29 eurot) nõuande puhul. Keskmiselt kulus nõuandeteenuse saamisele 19 tundi. Keskmisest kauem kestis mesindus- ja põllumajandustehnoloogiaalase (vastavalt 35 ja 33 tundi) ning keskmisest vähem mahepõllumajandusalase nõuande osutamine (11 tundi). **Seega harvem kasutatud nõuande liigi kasutusaeg oli pikem ning sagedamini kasutatud nõuande liigi kasutusaeg jällegi lühem.**

Finantsmajandus-, nõuetele vastavuse nõuete- ja taimakasvatusalast nõuannet pakkusid kõik maakondlikud nõuandekeskused ja koordineeriv keskus. Vaid üksikud keskused pakkusid põllumajandustehnoloogiate-, põllumajandussaaduste käitlemise, mesindus-, keskkonna-, töotervishoiu ja tööohutuse- ning metsamajandamisalast nõuannet (viis või alla selle nõuandekeskuse).

Heakskiidetud 5 571 taotluse raames saadi toetust 5 785 nõuandeteenuse korrale. Keskmiselt saadi toetust ühe taotluse raames 1,04 nõuande liigile. Tulenevalt viimasest koostati alljärgnev Tabel 7 nõuandeteenuste kordade põhisel, mis sisaldab kordustoetuse saajaid. Nii põllumajandustootjad kui ka erametsa valdajad kasutasid kõige enam finantsmajandusalast nõuannet. Kui põllumajandustoote teine sagedasem kasutatav nõuande liik oli taimakasvatusalane nõuanne, siis erametsa valdajad kasutasid metsamajandamisalast nõuannet. Võrreldes eelnevate perioodidega lisandus põllumajandustootjatel keskmiselt 32% ja erametsa valdajatel 47% nõuandeteenuse kasutamise kordi (lisa 1 tabel 12.2-1.3.1). Perioodide võrdluses on põllumajandustootjad kõige rohkem kasutama hakanud nõuetele vastavuse nõuetealast (muutus 70%) ning erametsa valdajad finantsmajandusealast (muutus 64%) nõuannet.

Tabel 7. Toetuse saajate heakskiidetud taotluste nõuandeteenuse kordade põhine jaotus sektorite lõikes perioodil 2008-2013

Nõuande liik	Toetuse saaja sektor perioodil 2008-2013	
	põllumajandustootja	erametsa valdaja
Ettevõtte majandamisalane	389	6
Finantsmajandusalane	3 269	40
Keskkonna, sh põllumajandus-keskkonnavaline	40	6
Loomakasvatusalane	295	0
Mahepõllumajandusalane	133	0
Mesindusalane	22	0
Metsamajandamisalane	2	29
Nõuetele vastavuse nõuetealane	527	0
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	0
Põllumajandustehnoloogiatealane	1	0
Taimakasvatusalane	1 013	1
Töotervishoiu- ja tööohutusealane	8	1
KOKKU	5 702	83

Kuigi finantsmajandusalane nõuanne on jätkuvalt kõige enam kasutatud nõuandeteenus, on perioodide võrdluses suurem kasv toimunud nõuetele vastavuse nõuetealase nõuande kasutamises (kordade arvu kasv on 70% ning tundide arvu kasv 77%, lisa 1 tabel 12.3-1.3.1).

Järgnevates alapeatükkides vaadeldi meetme 1.3 tegevust 1, tegevust 2 ja tegevust 3 eraldi. Tegevuse 1 ja tegevuse 2 arvestus on taotlustepõhine. Nõuandeteenuse tegevuste jagamise aluseks on nõuandeteenuse toetuse taotlemise aasta ning nõuande liik. Kõik kuni 31.12.2010 esitatud taotlused kuuluvad tegevuse 1 hulka. Alates 01.01.2011 jaotati nõuandeteenus kaheks – tegevus 1 ja tegevus 2. Tegevuse 2 hulka kuuluvad kõik taotlused, mis sisaldavad selliseid nõuande liike nagu nõuetele vastavuse nõuetealane ning töötervishoiu- ja tööohutusealane nõuanne. Kui taotlus sisaldas lisaks eelpool nimetatud nõuande liigile muid nõuande liike, loetakse ka need nõuande tegevuse 2 hulka. Ülejäänud taotlused, mis ei sisaldanud eelpool nimetatud kahte nõuande liiki, loetakse tegevuse 1 hulka.

2.11.1. Tegevus 1 – põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele nõuandeteenuse võimaldamine (114)

Tegevuse 1 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud kuus taotlusvooru. Toetust määrati 2 429 põllumajandustootjale ja 54 erametsa valdajale.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 2 500. Täidetud 97%.
- Toetatud erametsa valdajate arv – 100. Täidetud 54%.

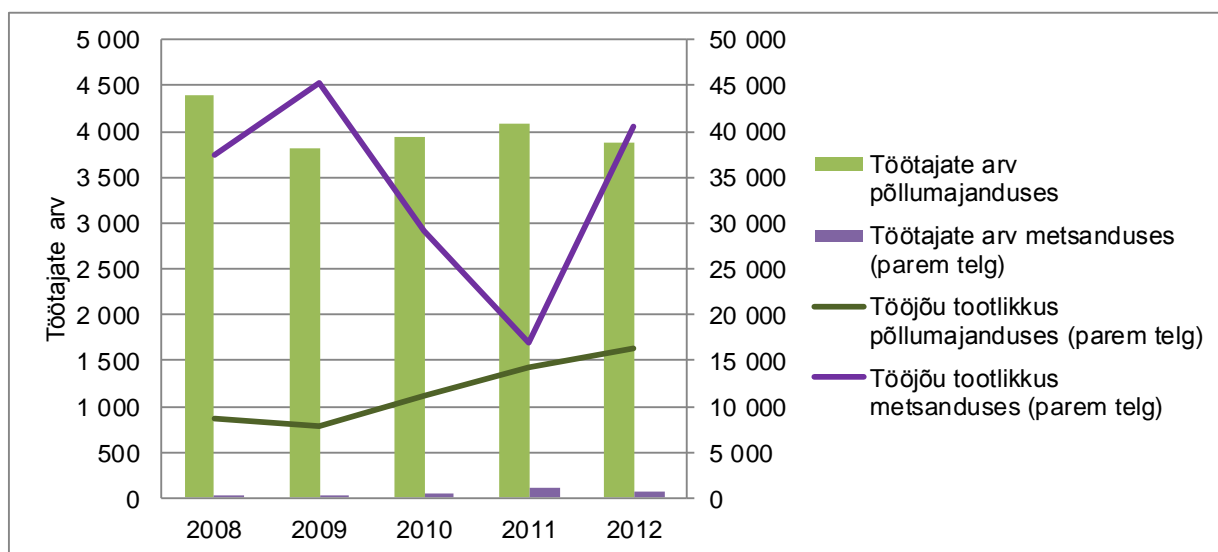
Kokku määrati toetust tegevuse 1 raames 3,2 mln eurot, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusealasele nõuandeteenusele eraldati 71,2 tuhat eurot (Tabel 8). Viimane moodustas 2,2% kogu tegevuse 1 raames määratud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli välja makstud 100% määratud toetust. Tegevuse 1 raames osutati nõuandeteenust 97 539 tundi.

Tabel 8. Perioodil 2008-2013 tegevuse 1 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuande-keskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot
Ettevõtte majandamisalane	393	7 088	11	239 639
Finantsmajandusalane	3 284	65 042	16	2 173 270
Keskkonna, sh põllumajanduskeskkonnaalane	46	844	4	29 603
Loomakasvatusalane	270	5 767	15	165 350
Mahepõllumajandusalane	124	1 296	12	39 994
Mesindusalane	22	778	2	26 422
Metsamajandamisalane	31	960	5	32 039
Nõuetele vastavuse nõuetealane	116	2 210	11	68 597
Põllumajandussaaduste käitlemisalane	3	89	2	2 190
Põllumajandus-tehnoloogiatealane	1	33	1	1 279
Taimakasvatusalane	993	13 382	16	423 624
Töötervishoiu- ja tööohutusealane	2	50	2	2 556
KOKKU	5 285	97 539	16	3 204 563

Järgnevalt analüüsiti tegevuse 1 raames nõuandetoetuse saajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti perioodi 2008–2012 toetuse saajate majandusnäitajaid ning saadud tulemisi võrreldi Statistikaameti poolt kogutud andmeid sektorite kohta samade aastate lõikes. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi kaasati 502 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (91%), aga oli ka AS (5,0%) ja TÜ (4,0%) esindajaid. 96% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad ja 4,0% erametsa valdajad. Analüüsi kaasatud ettevõtjatel oli olemas kõigil viiel vaadeldaval aastal müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väiksus tulenes asjaolust, et enamus toetuse saajatest olid FIEd, kelle majandusnäitajad ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Ettevõtjate majanduslikku efektiivsust iseloomustab BLV, mis näitab ettevõtja kogutoodangu väärtuse ja toodangu tootmiseks tehtud eri- ja üldkulude vahet. Vaatlusaluste ettevõtjate BLV oli perioodil 2008-2012 oluliselt madalam kui põllumajandus- ja metsandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 16.1-1.3.1), kuid mille muutus järgis võrreldava sektori BLV muutuse trendi. Erandiks on erametsa valdajate 2012. aasta BLV, mis oli suurem kui sektoris keskmiselt (vastavalt 153,7 tuhat ja 125,9 tuhat eurot). Samas vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastast BLV rohkem (põllumajandustootjatel 14,0% ja erametsa valdajatel 20% aastast) kui kogu sektoris tervikuna (põllumajandussektoris 1,4% ja metsandussektoris -3,5% aastast).

Joonis 34. Toetust saanud põllumajandustootjate ja erametsa valdajate töötajate arv ja tööjõu tootlikkus (eurot töötaja kohta) põllumajandus- ja metsandussektoris aastatel 2008–2012

Tööjõu tootlikkuse hindamiseks jagati vastava aasta BLV töötajate arvuga. Toetust saanud põllumajandustootjate tööjõu tootlikkus ja tööviljakus oli perioodil 2008-2012 oluliselt madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.1-1.3.1, lisa 1 tabel 30.1-1.3.1, lisa 1 tabel 30.2-1.3.1) ning muutus sama palju kui sektoris keskmiselt. Metsandussektoris oli tööjõu tootlikkus (Joonis 34) ja tööviljakus tunduvalt kõrgem võrreldes toetust saanud põllumajandustootjatega, kuid muutlikum ning erines oluliselt metsandussektori trendi suunast. Siit võib järeldada, et tegevuse 1 raames nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjad

tootsid madalamat puhast lisandväärtust kui ettevõtjad põllumajandus- ja metsandussektoris üldiselt.

Perioodil 2008–2012 oli tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta toetust saanud põllumajandustootjatel sarnane sektorile (lisa 1 tabel 29.1-1.3.1 ja lisa 1 tabel 30.1-1.3.1). Metsandussektoris on tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta suuremad (lisa 1 tabel 29.2-1.3.1 ja lisa 1 tabel 30.2-1.3.1), kuid muutlikumad nii toetust saanud erametsa valdajatel kui ka metsandussektoris keskmiselt. Tööjõukulu muutus aastast 2011 toetust saanud ettevõtjatel kui ka mõlemas sektoris tervikuna vähe (muutus jäi -5,6% ja 6,2% vahele).

Vaatlusaluste põllumajandusettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu puhaskasum ettevõtja kohta oli sektori keskmisest kõrgem, müügitulu kuni 2010. aastani madalam, alates 2011. aastast kõrgem ning NLV oli sektori keskmisest madalam (lisa 1 tabel 29.1-1.3.1). Erametsa valdajate keskmine müügitulu oli metsandussektori keskmisest madalam (lisa 1 tabel 29.2-1.3.1). Kuni 2011. aastani oli madalam ka puhaskasum ja NLV, mis alates 2012. aastast oli sektori keskmisest kõrgem. **Müügitulu, puhaskasumi ja NLV muutused ettevõtja kohta kasvasid toetuse saajatel rohkem kui sektoris tervikuna ning seega kasvas toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime kiiremini kui põllumajandus- ja metsandussektoris tervikuna.**

Tegevusest 1 toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime näitajad olid madalamad kui sektoris üldiselt. Samas üksikud näitajad nagu põllumajandustootjate müügitulu ning erametsa valdajate puhaskasum ja NLV on alates 2011. aastast kõrgem kui vastavates sektoristes keskmiselt. Sellest võib järeldada, et toetuse saajad on muutuvad konkurentsivõimelisemaks, mida aga pärsib põllumajandustootjate madal tööjõu tootlikkus ja tööviljakus.

2.11.2. Tegevus 2 – nõuetele vastavuse ning töötervishoiu ja tööohutuse alase nõuandeteenuse võimaldamine

Tegevuse 2 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud kolm taotlusvooru. Toetust määrati 337 põllumajandustootjale ja ühele erametsa valdajale.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatud põllumajandustootjate arv – 1 000. Täidetud 34%.
- Toetatud erametsa valdajate arv – 100. Täidetud 1,0%.

Kokku määrati toetust tegevuse 2 raames 362,5 tuhat eurot, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu- ja tööohutusealasele nõuandeteenusele eraldati 329,3 tuhat eurot (Tabel 9). Viimane moodustas 91% kogu tegevuse 2 raames määratud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli välja makstud 100% määratud toetuse summast.

Tegevuse 2 raames osutati nõuandeteenust 10 156 tunni ulatuses, millest nõuetele vastavuse nõuete- ning töötervishoiu ja tööohutusealane nõuanne moodustas 90% osutatud nõuande mahust. Nõuetele vastavuse nõuetealast nõuannet osutas 15 ning töötervishoiu- ja tööohutusealast nõuannet kolm nõuandekeskust.

Tabel 9. Perioodil 2008-2013 tegevuse 2 nõuandeteenust kasutatud kordade arv, maht (h), nõuandeteenuse osutajate arv ning määratud toetuse summa (eurot) nõuandeliikide lõikes

Nõuande liik	Kasutatud kordade arv	Kasutatud tundide arv, h	Osutavate nõuandekeskuste arv	Määratud toetuse summa, eurot
Ettevõtte majandamisalane	2	26	1	704
Finantsmajandusala	25	397	6	14 342
Loomakasvatusalane	25	385	3	11 460
Mahepõllumajandusala	9	104	1	2 137
Nõuetele vastavuse nõueteala	411	8 940	15	321 755
Taimakasvatusalane	21	139	5	4 566
Töötervishoiu- ja tööohutuseala	7	166	3	7 496
KOKKU	500	10 156	15	362 459

Tegevuse 1 põllumajandustootjate sihttase sai MAK lõpuks peaaegu täidetud, kuigi iga aastaga lisandus toetuse saajate hulka esmakordselt toetuse saajaid üha vähem⁸. Samas tegevuse 1 erametsa valdajate ning tegevuse 2 väljundnäitajate sihttase (toetatud põllumajandustootjate ja erametsa valdajate arv) jäi saavutamata, kuna erametsa valdajate huvi meetme 1.3 nõuandetoetuse ning põllumajandustootjate huvi tegevuse 2 nõuande liikide vastu oli tagasihoidlik, muutudes iga taotlusvooriga tagasihoidlikumaks.

Järgnevalt analüüsiti tegevuse 2 raames nõuandetoetuse saajate majandustegevuse selliseid näitajaid nagu BLV, tööjõu tootlikkus, tööviljakus ning konkurentsivõime. Analüüsiti perioodi 2008–2012 toetuse saajate majandusnäitajaid ning saadud tulemisi võrreldi Eesti Statistikaameti poolt kogutud andmeid sektori kohta samade aastate lõikes. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi kaasati 75 ettevõtjat, kellest enamuse moodustasid OÜ esindajad (83%), aga oli ka AS (9,2%), TÜ (6,6%) ja UÜ (1,2%) esindajaid. Kõik ettevõtjad olid põllumajandustootjad. Analüüsi kaasatud toetuse saajate valimi väiksus tulenes asjaolust, et enamus toetuse saajatest olid FIED, kelle majandusnäitajad ei olnud püsihindajale kättesaadavad. Jäeti välja ka need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid BLV vms arvutamisel puudulikud või oleks oluliselt moonutanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi ning selle tulemust.

Vaatlusaluste ettevõtjate BLV oli perioodil 2008-2012 oluliselt madalam kui taime- ja loomakasvatusektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 16.3-1.3.1), kuid mille muutus järgis võrreldava sektori BLV muutuse trendi. Vaatlusalustel ettevõtjatel muutus aastas BLV rohkem (11% aastas) kui kogu sektoris tervikuna (1,4% aastas).

Põllumajandustootjate tööjõu tootlikkus ja tööviljakus oli vaatlusalusel perioodil oluliselt madalam kui põllumajandussektoris keskmiselt (lisa 1 tabel 28.2-1.3.1, lisa 1 tabel 30.3-1.3.1) ning muutus sama palju kui sektoris keskmiselt. **Seega tegevuse 2 raames nõuandeteenust kasutanud põllumajandustootjad tootsid madalamat puhast lisandväärtust kui ettevõtjad põllumajandussektoris üldiselt.** Ka toetust saanud ettevõtjate keskmine tööviljakus müügitulu alusel oli madalam võrreldes sektori keskmisega (lisa 1 tabel 29.3-1.3.1) ning muutus aastas samaväärselt võrreldes sektori keskmisega (keskmine muutus aastas vastavalt 12% ja 10%).

⁸ Eesti Maaülikool 2013. Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetme 1.3 „Nõuandesüsteemi ja –teenuse toetamine“ nõuandetoetuse rakendamistulemuste analüüs.

Perioodil 2008–2012 tööjõukulu töötaja ja hõivatu kohta oli toetust saanud põllumajandustootjatel sarnane sektorile (lisa 1 tabel 29.3-1.3.1 ja lisa 1 tabel 30.3-1.3.1). Tööjõukulu muutus aastast 2008 toetust saanud ettevõtjatel kui ka sektoris tervikuna vähe (muutus jäi 3,3% ja 6,2% vahele).

Vaatlusaluste ettevõtjate sellised konkurentsivõime näitajad nagu müügitulu ja puhaskasum olid 2008. aastal sektorist kõrgemad, 2009. aastal madalamad ning alates 2010. aastast taas kõrgemad, kuid NLV oli kogu vaatlusalusel perioodil tunduvalt madalam sektorist (lisa 1 tabel 29.3-1.3.1). **Müügitulu, puhaskasumi ja NLV muutused ettevõtja kohta kasvasid toetuse saajatel rohkem kui sektoris tervikuna, seega kasvas toetust saanud põllumajandustootjate konkurentsivõime kiiremini kui põllumajandussektoris tervikuna.**

2.11.3. Tegevus 3 – nõuandesüsteemi arendamine nõuandeteenuse hea kättesaadavuse tagamiseks (115)

Tegevuse eesmärgiks on nõuandesüsteemi tugevdamine kompetentse info ja teadmiste paremini kättesaadavaks muutmise põllumajandus- ja metsandusettevõtjatele. Tegevus on suunatud nõuandekeskustele ja koordineerivale keskusele.

Nõuandesüsteemi kuuluvad 15 maakondlikku nõuandekeskust, mille juures tegutsevad 126 (seisuga 11.02.2013) taime- ja loomakasvatuse, finantsmajanduse vms valdkondades kutse omandanud konsulendid ning üks koordineeriv keskus – Maaelu Edendamise Sihtasutus. Maaelu Edendamise Sihtasutus hakkas nõuandeteenuse koordineerimisega tegelema alates 2010. aastast. Enne seda, aastatel 2003–2009, tegeles põllumajandusliku informatsiooni ja teabelevi süsteemi teabelevi valdkonnaga Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Ümberkorraldatud keskuste arv – 16. Täidetud 100%.

Tegevuse 3 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud viis taotlusvoor, millest viimane taotlusvoor toimus 2012. aastal. Võrreldes 2012. aasta kohta käiva püsihindamise aruande meetme 1.3. tegevuse 3 määramisega seotud tulemused käesoleva aruande tulemustest oluliselt ei erine. Käesolevas aruandes on kajastatud üksnes need tulemused, mis eelmise püsihindamise aruandega on muutunud.

Aastatel 2008–2013 said toetust tegevuse 3 raames kõik 15 nõuandekeskust ja üks koordineeriv keskus kokku 77 taotlusele ja 199 tegevusele. Määratud toetuse summa oli 921,9 tuhat eurot, millest seisuga 31.12.2013 oli välja makstud 899,6 tuhat eurot (98% määratud toetusest).

Peatüki alguses selgitati, et kehtiva MAK perioodil toimus kahe piirkondliku nõuandekeskuse reorganiseerimine. Seetõttu lisati selles peatükis OÜ Põllumajanduskonsulent AT taotlused MTÜ Virumaa Põllumeeste Liidu, Haapsalu Põllumeesteliiduga seonduv MTÜ Läänemaa Nõuandekeskuse ning lisaks Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda taotlused Maaelu Edendamise Sihtasutuse taotluste hulka.

Aastatel 2007–2013 said nõuandekeskused ja koordineeriv keskus kõige enam toetust palgakulude katteks (38% määratud toetusest), konsulendi töövahendite ostmiseks (29%) ning koolitusega seotud kulude katteks (18%, lisa 1 tabel 12.4-1.3.2). Kõige vähem saadi toetust nõuandetoodete väljatöötamise, uuendamise ja tööpraktikaga seotud kulude katteks (kokku 1,1% määratud toetusest), mille toetuse saajaks oli koordineeriv keskus. Tegevuste arv, millele toetust saadi, oli kõige suurem koordineerival keskusel (18 tegevust) ning kõige väiksem MTÜl Abiks Põllumehele (kaheksa tegevust) ja MTÜl Jõgevamaa Põllumeeste Liit (üheksa tegevust, Tabel 10). Kui 11 nõuandekeskusel oli domineeriv kululiik palgakulu ning neljal nõuandekeskusel konsulendi töövahendid, siis koordineeriva keskuse domineeriv kululiik oli koolitused (moodustas 56% määratud toetusest).

Tabel 10. Määratud tegevuste arv ja toetus (eurot) keskuste lõikes

Keskuse nimetus	Tegevuste arv	Määratud toetus, eurot	Domineeriva kululiigi nimetus	Domineeriva kululiigi määratud toetuse osatähtsus kogu määratud toetusest, %
Harju Taluliit	10	49 532	Palgakulu	53,5
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	15	49 532	Konsulendi töövahendid	38,1
Maaelu Edendamise Sihtasutus	18	217 300	Koolitus	55,6
MTÜ Abiks Põllumehele	8	46 336	Konsulendi töövahendid	57,1
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	7	31 713	Palgakulu	78,9
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	15	49 531	Palgakulu	45,2
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	13	49 024	Palgakulu	46,3
MTÜ Jõgevamaa Põllumeeste Liit	9	43 111	Konsulendi töövahendid	54,2
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	11	49 532	Palgakulu	67,7
Põlvamaa Põllumeeste Liit	12	49 532	Palgakulu	47,6
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	11	49 532	Konsulendi töövahendid	42,6
Rapla Nõuandjate Ühendus	15	49 532	Palgakulu	55,0
Tartumaa Põllumeeste Liit	12	49 532	Palgakulu	48,5
Valgamaa Põllumeeste Liit	16	49 532	Palgakulu	46,1
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing	12	39 133	Palgakulu	67,6
Võrumaa Talupidajate Liit	15	49 532	Palgakulu	67,1
KOKKU	199	921 934	Palgakulu	37,9

Toetuse mõjususe hindamiseks analüüsiti nõuandekeskusele määratud toetuse suhet vastavast nõuandekeskusest saadud nõuandeteenusele kulunud tundide arvuga. Kuna koordineeriva keskuse põhiülesandeks on kõigi nõuandekeskuste tegevuse üldine koordineerimine, siis alljärgnevas tabelis (Tabel 11) Maaelu Edendamise Sihtasutuse perioodil 2008-2009 teabelevi ülesandeid täitnud Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja kohta käivaid suhtarve ei arvatatud.

Kõige suuremat mõju avaldas tegevuse 3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks Tartumaa Põllumeeste Liidule, kelle ühe nõuandeteenuse tunnile arvestatud toetuse summa oli kõige väiksem (2,14 eurot) ning kelle klientide tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames heakskiidetud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste

nõuandekeskustega oli kõige suurem (23 187 tundi). Lisaks suutis Tartumaa Põllumeeste Liit pakkuda perioodil 2008–2013 toetatud nõuandeteenust rahaliselt 23 eurot ühe toetuseuro kaasabil ning perioodil 2008-2013 võrreldes perioodiga 2008-2012 kasvas Tartumaa Põllumeeste Liidus nõuandeteenusele kulunud aeg 34% (nõuandekeskuste keskmine oli 24%).

Tabel 11. Nõuandekeskustele määratud toetuse tulemuslikkus

Keskuse nimetus	Perioodil 2008-2013 toetatud nõuandeteenusele kulunud aeg, tundi	Perioodil 2008-2013 heakskiidetud taotlustes nõuandeteenuse maksumus, eurot	Nõuandekeskusele määratud toetus ühe toetatud nõuandetunni kohta, eurot/ühe tunni kohta	Nõuandeteenuste maksumus nõuandekeskuse ühe toetuseuro kohta
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	2 817	126 900	NP	NP
Harju Taluliit	2 571	113 479	19,27	2,29
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	4 964	262 856	9,98	5,31
MTÜ Abiks Põllumehele	8 073	350 175	5,74	7,56
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	815	33 957	38,91	1,07
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	11 771	582 502	4,21	11,76
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	3 676	157 136	13,34	3,21
MTÜ Jõgevamaa Põllumeeste Liit	7 614	267 514	5,66	6,21
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	8 115	280 680	6,10	5,67
Põlvamaa Põllumeeste Liit	6 884	280 203	7,19	5,66
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	7 075	341 548	7,00	6,90
Rapla Nõuandjate Ühendus	5 453	251 506	9,08	5,08
Tartumaa Põllumeeste Liit	23 187	1 136 317	2,14	22,94
Valgamaa Põllumeeste Liit	3 626	134 154	13,66	2,71
Viljandi Põllumajanduse Nõuandeühing	6 609	299 878	5,92	7,66
Võrumaa Talupidajate Liit	4 447	132 534	11,14	2,68
KOKKU	107 695	4 751 339	8,56	5,15

Kõige väiksemat mõju avaldas tegevuse 3 raames antav toetus nõuandeteenuste aktiveerimiseks MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskusele, kes pakkus iga toetuseuroga tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames toetatud nõuandeteenust 1,07 euro eest, kasutades ühe nõuandeteenuse tunni kohta 38,91 tegevuse 3 raames antavat toetuseurot ning kelle klientide tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames heakskiidetud taotluste nõuandeteenustele kasutatud kogumaht võrreldes teiste nõuandekeskustega oli kõige väiksem (815 tundi). Perioodil 2008-2013 võrreldes perioodiga 2008-2012 kasvas MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskuses nõuandeteenusele kulunud aeg 14% ehk nõuandekeskuses on ka nõuandeteenuse pakkumine muutunud passiivseks. Samas nõuandeteenuse mahtu ja mõju piirab tegutsemispiirkonna väiksus ja saarelisus. **Mandril asuvatest nõuandekeskustest oli toetuse mõju kõige väiksem Harju Taluliidule**, kuna nõuandeteenuse maksumus ühe toetuseuro kohta oli 2,29 eurot, nõuandekeskusele määratud toetus ühe toetatud nõuandetunni kohta oli 19,27 eurot ning nõuandeteenusele kulunud mahu kasv oli vaid 21%.

Nõuandeteenuste kättesaadavust iseloomustab nõuandekeskuste puhul nõuandeteenuste mitmekesisus ja selle paranemine. Kõigist maakondlikest nõuandekeskusest seitse

mitmekesisistasid 2013. aastal abikõlblikke nõuandeteenuste liike (Tabel 12). 2013. aasta lõpu seisuga pakuti mitmekesisemat nõuannet MTÜ Saarte Nõuandekeskuses (9 nõuande liiki), Tartumaa Põllumeeste Liidus (9), Valgamaa Põllumeeste Liidus (9) ja Viljandi Põllumajanduse Nõuandehingus (8).

Tabel 12. Nõuandekeskuste pakutud nõuandeteenuste liikide arv ja muutus

Nõuandekeskuse nimetus	Perioodil 2008-2012 pakutud nõuande liikide arv	Perioodil 2008-2013 pakutud nõuande liikide arv	Lisandunud nõuandeteenuste liikide arv
Harju Taluliit	6	7	1
Ida-Virumaa Talupidajate Liit	4	5	1
MTÜ Abiks Põllumehele	5	5	0
MTÜ Hiiumaa Nõuandekeskus	7	7	0
MTÜ Saarte Nõuandekeskus	9	9	0
MTÜ Virumaa Põllumeeste Liit	5	5	0
MTÜ Jõgevamaa Põllumeeste Liit	5	5	0
MTÜ Läänemaa Nõuandekeskus	5	5	0
Põlvamaa Põllumeeste Liit	6	6	0
Pärnumaa Talupidajate Nõuandekeskus OÜ	4	5	1
Rapla Nõuandjate Ühendus	6	7	1
Tartumaa Põllumeeste Liit	8	9	1
Valgamaa Põllumeeste Liit	8	9	1
Viljandi Põllumajanduse Nõuandehing	7	8	1
Võrumaa Talupidajate Liit	6	6	0

Toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi nõuandekeskuste lõikes ei tehtud, kuna ettevõtjad kasutasid lisaks oma piirkonna nõuandekeskuse teenustele ka naabermaakondade nõuandekeskuste teenuseid, millest tulenevalt võib tegevuse 1 ja tegevuse 2 raames toetust saanud ettevõtjate majandusnäitajate analüüsi tulemusi laiendada ka tegevusele 3.

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et tegevus 3 täitis oma eesmärgi, tugevdades nõuandesüsteemi ning parandades kompetentse info ja teadmiste kättesaadavust põllumajandustootjatele ja erametsa valdajatele.

2.12. MEED 1.4.1 – INVESTEERINGUD MIKROPÕLLUMAJANDUSETTEVÕTETE ARENDAMISEKS (121)

Meetme 1.4 (põllumajandusettevõtete ajakohastamine) alameede 1.4.1 (investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks) on ellu kutsutud põllumajandusettevõtjate tehnoloogilise taseme tõstmiseks, keskkonna ja loomade heaolu parandamiseks ning tööhõive säilitamiseks maapiirkondades. Meetme 1.4.1 alusel saavad toetust taotleda mikropõllumajandusettevõtjad, kelle omatoodetud põllumajandussaaduste müügitulu moodustab vähemalt 50% ettevõtja kogu müügitulust.

Meetme 1.4.1 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud kuus taotlusvooru, ning rohkem voorusid käesoleva MAK programmiperioodi jooksul plaanis avada ei ole. Kuues voorus kokku on esitatud 3 719 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 2 598 (Tabel 13). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 1 685

erinevat isikut. See näitab, et paljud ettevõtjad saavad korduvalt toetust – nt kuuenda vooru toetuse saajatest 54% olid saanud toetust ka eelnevates taotlusvoorudes. Mikroettevõtjate vajadus investeeringutoetuse järele on väga suur. MAKi eelarve piiratus tõttu on kolmes viimases voorus kokku olnud võimalik heaks kiita vaid pooled taotlustest. Kõigist toetuse saajatest (2 598 toetuse saajat) 64% on FIED ja 36% äriühingud. Määratud toetuse summa kokku oli 107,3 mln eurot, mis moodustab 72% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli sellest välja makstud 96,5 mln eurot (90% määratud toetuse summast) 2 504 toetuse saajale, millega meede 1.4.1 on üks edukamaid MAKi raames. Mikroettevõtjad on äriplaani hästi järgivad ja kohusetundlikud ettevõtjad. Seisuga 31.12.2013 on toetatud investeeringu tegemisest loobunud vaid 1,7% toetuse saajatest (45 taotlust), mis on väga väike osakaal võrreldes MAKi teiste investeeringumeetmetega.

Tabel 13. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus-voor	Esitatud taotluste arv	Heaks-kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	889	849	95,5%	36 863 740	35 445 997	96,2%
II voor	577	533	92,4%	23 560 554	21 445 268	91,0%
III voor	467	313	67,0%	13 497 888	7 864 374	58,3%
IV voor	530	211	39,8%	18 393 326	9 347 404	50,8%
V voor	592	291	49,2%	25 028 527	13 109 051	52,4%
VI voor	664	401	60,4%	31 296 182	20 121 506	64,3%
Kokku	3 719	2 598	69,9%	148 640 217	107 333 600	72,2%

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 2 598 toetuse saaja 3 853 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.1). Kõige sagedamini määrati toetust masina või seadme ostmiseks ja paigaldamiseks (2 245 korda), traktori ostmiseks (1 101 korda) ning hoone või rajatise ehitamiseks (122 korda). Keskmise määratud toetuse summa oli 27,9 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem hoone või rajatise ehitamisel (34,5 tuhat eurot), hoone või rajatise rekonstrueerimisel (34,3 tuhat eurot) ning masina või seadme ostmisel ja paigaldamisel (31,0 tuhat eurot).

Meetme 1.4.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2012 kohta kättesaadavad (232 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid.

Perioodil 2007–2012 on toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 7,4% võrra aastas (Tabel 14). SA andmetel vähenes taime- ja loomakasvatuse sektori ettevõtjate keskmine BLV samal perioodil 2,8% võrra aastas. Sektori BLV languse peamiseks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused 2008. ja 2009. aastal, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate BLV asus 2010.–2012. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule. Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

Tabel 14. Toetuse saajate BLV 2007–2012

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	38 689	17 978	4 339	19 576	29 590	55 165	7,4%
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta*, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	186 232	-2,8%

* Taim- ja loomakasvatusektor, SA andmetel

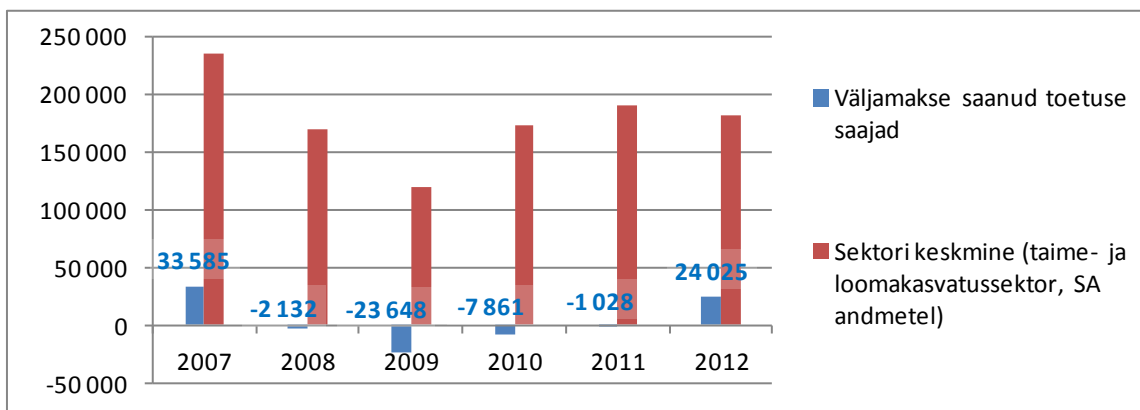
Meetme 1.4.1 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Andmeid uue tehnoloogia kohta kogus püsihindaja kolmanda kuni kuuenda vooru taotluste alusel. Uue tehnoloogiana arvestati neid projekte, kus toetuse taotlusele oli märgitud, et ettevõtjal puudub toetusobjektiga sarnane põhivara ning investering moodustas vähemalt 100% toetuse saaja olemasoleva põhivara väärtusest. Uusi tooteid eraldi ei loetletud.

Andmed analüüsi läbiviimiseks (põhivara väärtus ning märges samalaadse põhivara puudumise kohta) olid kättesaadavad 890 taotluse puhul. 890-st analüüsitud taotlusest 232 korral (26%) võtsid toetuse saajad seoses toetatud investeringuga kasutusele uue tehnoloogia. Laiendades tulemust kõigi heakskiidetud taotluste peale (2 598 taotlust) saame järeldada, et viie vooru taotluste peale kokku võetakse 677 juhul kasutusele uus tehnoloogia (lisa 1 tabel 18-1.4.1).

Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata rahuldava tulemusega. MAKis seatud sihttasemest (700 uue tehnoloogia kasutajat) on 2013. aasta lõpuks täidetud 97%.

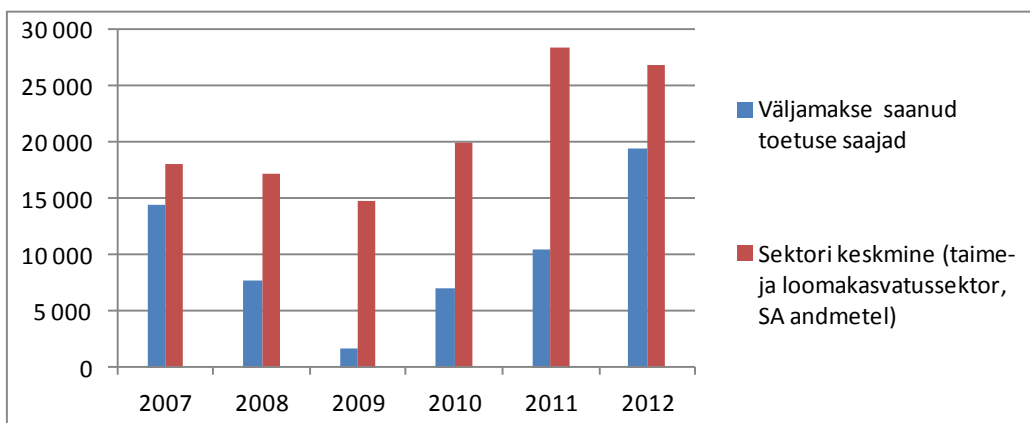
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi.

Pärast langusperioodi kasvas näitaja märkimisväärselt aastatel 2010. ja 2011. nii toetuse saajatel kui sektoris (Joonis 35). Aastal 2012 sektori näitaja langes, kuid toetuse saajatel jätkus tõus. Selle põhjuseks on toetuse saajate müügitulu kasv. Kuna investeringud suurendavad kulumit, siis olukorras kus perioodil 2007–2012 toetuse saajate BLV kasvab keskmiselt 7,4% aastas, on toetuse saajate majanduskasv jäänud 2007. aasta tasemele.

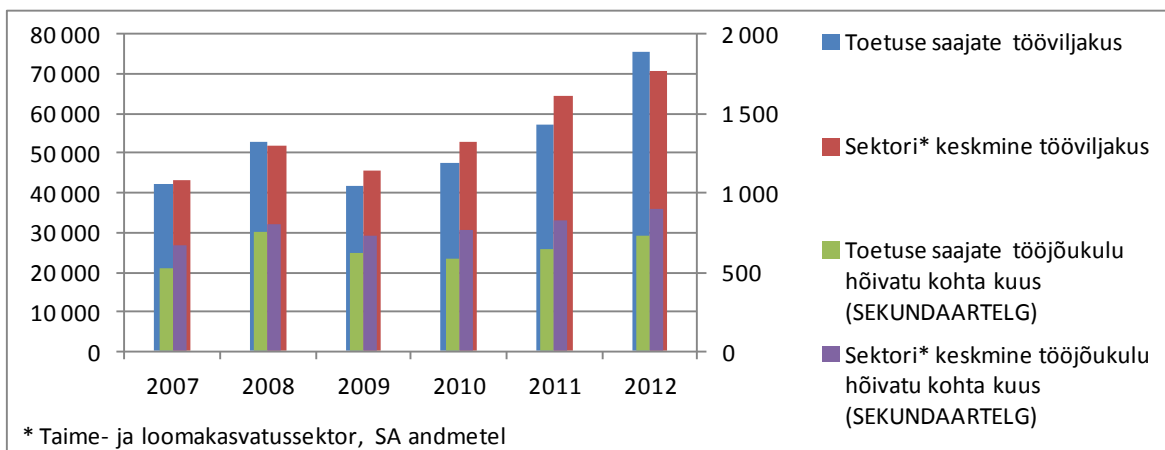
Joonis 35. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2012, eurot/ettevõtja

Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.1). Toetuse saajate tööjõu tootlikkus kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 6,2% võrra aastas (Joonis 36). SA andmetel kasvas sektori keskmine tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 8,2% võrra aastas. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate tööjõu tootlikkus on suurenenud sektori keskmisest vähem.

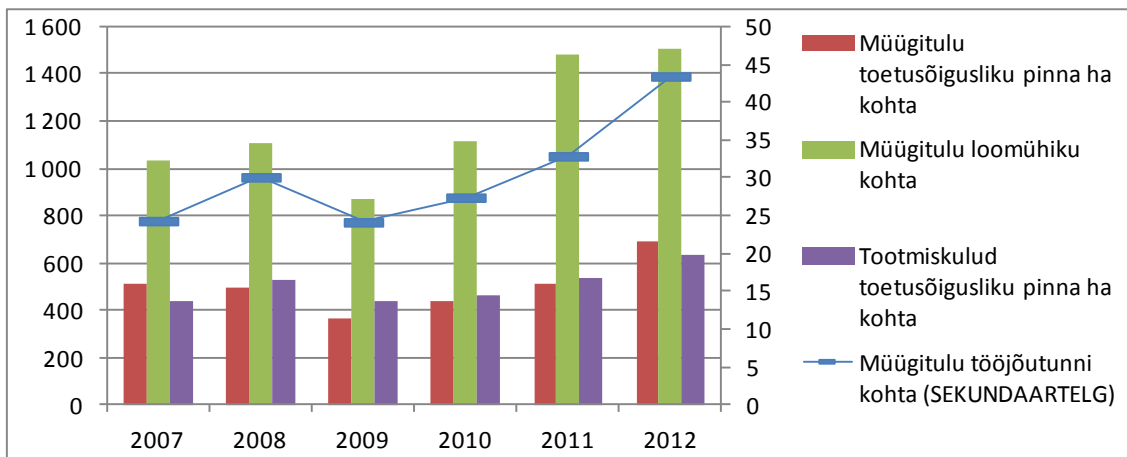
Joonis 36. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2007–2012, eurot/ettevõtja

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2012. aastal 75,8 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2012 keskmiselt 12% võrra aastas (Joonis 37). Sektori keskmine tööviljakus suurenes samal perioodil 10% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui sektori keskmised vastavad näitajad langevad. Toetuse saajate keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus oli 2012. aastal 726 eurot. Tööjõukulu hõivatu kohta on kasvanud keskmiselt 6,9% võrra aastas perioodil 2007–2012. Sektori keskmine tööjõukulu hõivatu kohta kuus kasvas samal perioodil keskmiselt 6,2% aastas (lisa 1 tabel 30-1.4.1). Toetuse saajate tulemused on sarnased sektori keskmistega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

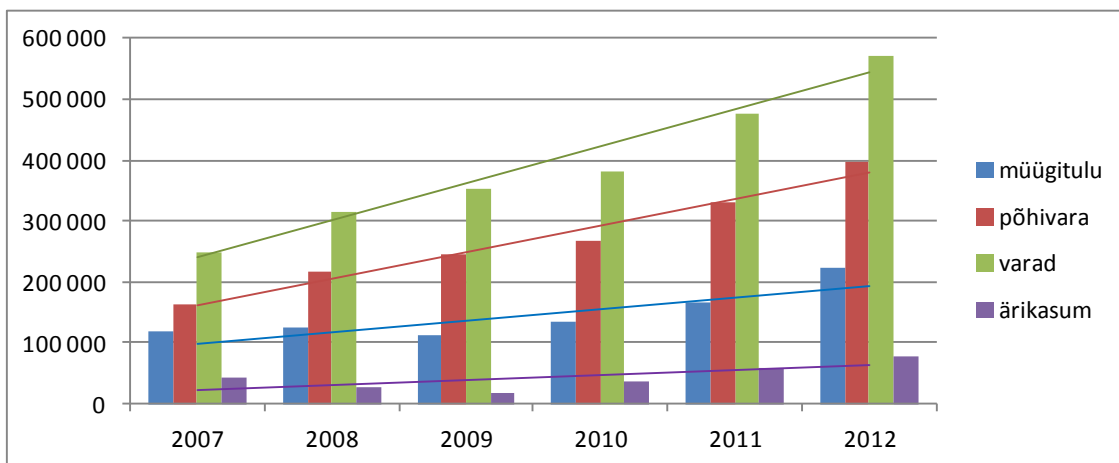
Joonis 37. Toetuse saajate ja sektori keskmine töövõljalikus ning töõjõukulu kuus 2007–2012, eurot/ettevõtja

Toetuse saajad laiendavad ja intensiivistavad majandustegevust. Toetuse saajate loomühikute arv ja kasutuses oleva maa hulk suureneb rohkem kui ülejäänud ettevõtjatel. Kuna toetuse saajate töötajate arv on stabiilne aga müügitulu kasvab, siis perioodil 2007–2012 suurenes toetuse saajate müügitulu töõjõutunni kohta keskmiselt 12% aastas (Joonis 38). Kuna toetuse saajate müügitulu kasv on mõnevõrra suurem toetusõigusliku pinna kasvust ja loomühikute kasvust, siis on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta suurenenud keskmiselt 6,1% aastas ning müügitulu loomühiku kohta kasvanud keskmiselt 7,8% aastas. Tootmiskulud toetusõigusliku maa hektari kohta kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 7,5% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.1). Tulemust saab lugeda ootuspäraseks, sest investeeringu algusaastatel võivad kulud kasvada kiiremini kui müügitulu.

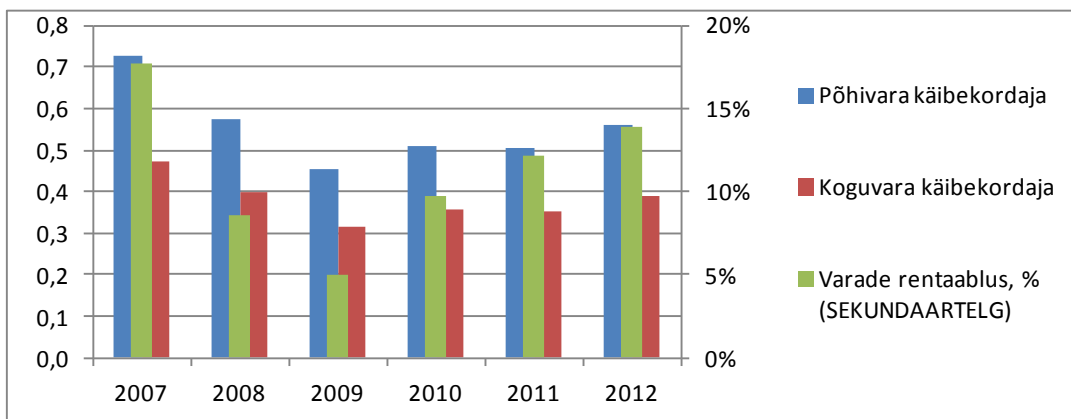
Joonis 38. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Analüüsid toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 14% aastas (Joonis 39). Samal perioodil on toetuse saajate varad kokku ning sealhulgas põhivara kasvanud vastavalt 18% ja 20% aastas. Toetuse saajate ärikasum on perioodil 2007–2012 kasvanud keskmiselt 12% aastas. Kuigi varadesse paigutatud summad ei ole müügitulu kasvuga kaetud on kahel viimasel aastal kasumlikkus ning müügitulu märkimisväärselt suurenenud, mis annab lootust, et investeeringud hakkavad ära tasuma.

Joonis 39. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentabluse komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2012 keskmiselt 5,1% võrra aastas (Joonis 40). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 3,8% aastas, mis näitab, et varasid on 2012. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentablus oli 2012. aastal 14%, mis on märkimisväärselt kõrgem kui 2008.–2010. aasta näitaja, kuid madalam võrreldes 2007. aastaga (lisa 1 tabel 20-1.4.1). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et toetuse saajate kulud ja kohustused on seoses investeeringutega kasvanud aastatel 2008–2009. Viimastel aastatel on investeeringud hakanud ennast ära tasuma, mida näitab müügitulu ja rentabluse kasv 2010.–2012. aastal.

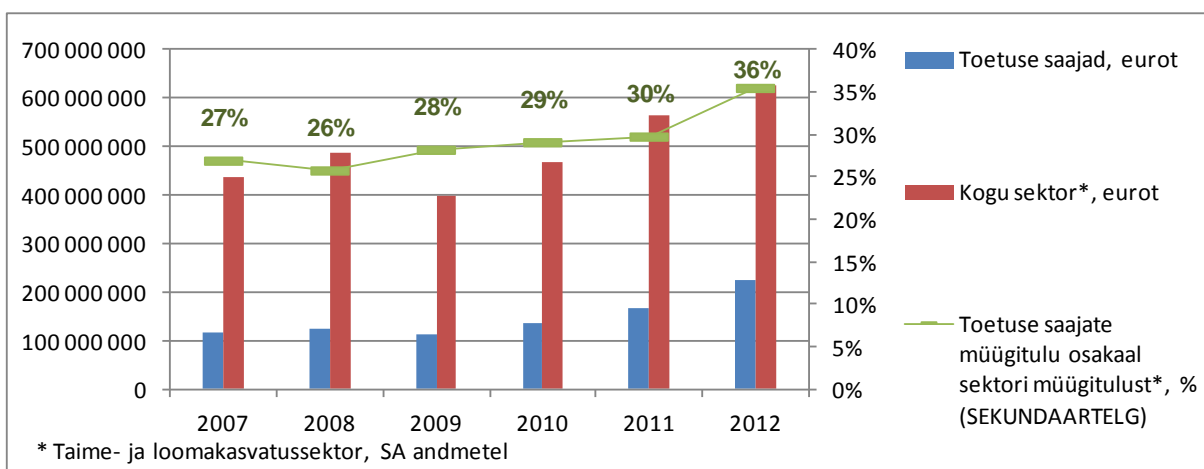
Joonis 40. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentablus 2007–2012

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010.–2012. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu

aastatel 2007–2012 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatussektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2012. aastal 223,2 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.1). Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 14% aastas (Joonis 41).

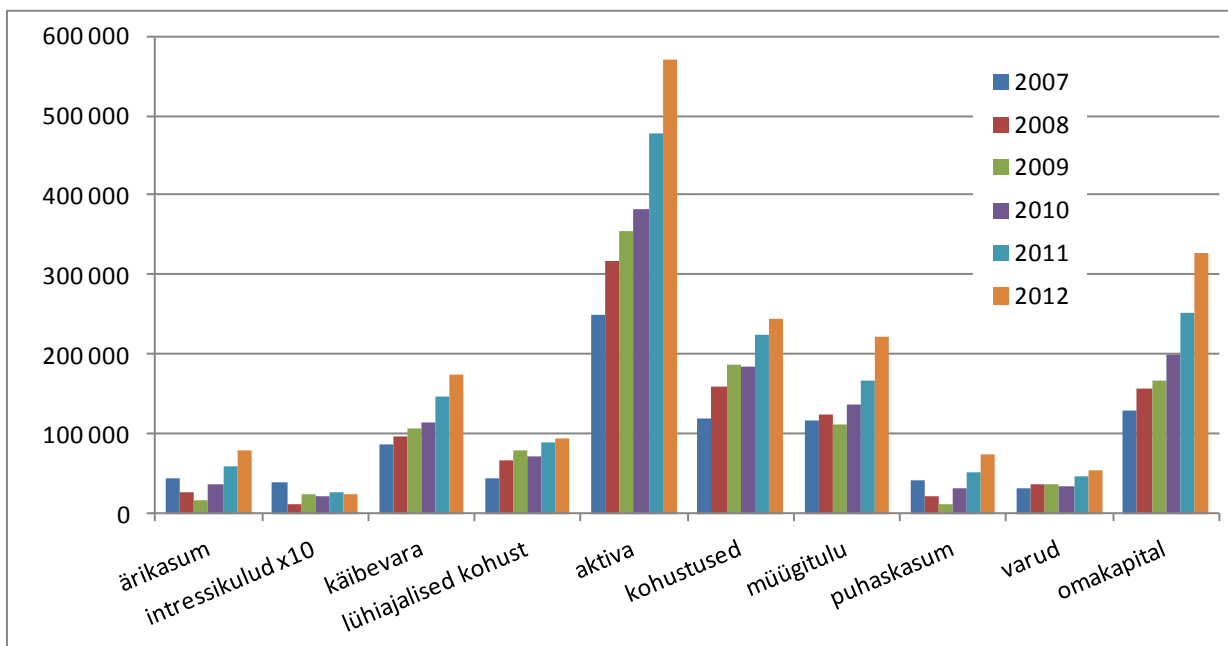
Joonis 41. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2012

SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 7,5% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 27% kogu sektori müügitulust, 2012. aastal oli vastav näitaja 36%. **Seega kasvas perioodil 2007–2012 toetuse saajate turuosa 8,6 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandus ettevõtja kehtvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi kogu taime- ja loomakasvatussektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007–2009, kuid paranenud 2010.–2012. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2011 keskmiselt 23% aastas, samas kui sektori keskmine vastava näitaja kasv oli 5,3% aastas (tabel 15). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate hea tulemus on seotud sellega, et toetuse saajate ärikasum suurenes vaatlusalusel perioodil samas kui sektori keskmine vastav näitaja langes. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2012 (Joonis 42).

Joonis 42. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohutused keskmiselt 17% aastas, samas kui käibevara kasvas 15% aastas. See on viinud lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vähenemisele keskmiselt 1,7% võrra aastas. Toetuse saajate näitaja on siiski mõnevõrra parem sektori keskmisest (lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja oli 2012. aastal toetuse saajatel 1,85 ja kogu sektoris 1,60). (Tabel 15)

Tabel 15. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Näitaja	Toetuse saajad							Sektori* näitaja keskmise muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	
Intressikulude kattekordaja	11,39	22,54	7,50	17,45	22,84	32,67	23,5%	5,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	2,02	1,46	1,37	1,61	1,64	1,85	-1,7%	0,7%
Võlakordaja	0,48	0,50	0,53	0,48	0,47	0,43	-2,3%	0,1%
Käibe ärirentaablus	0,38	0,22	0,16	0,27	0,35	0,36	-1,1%	-3,2%
Varade rentaablus	0,18	0,09	0,05	0,10	0,12	0,14	-4,8%	-7,2%
Omakapitali rentaablus	0,32	0,13	0,07	0,16	0,21	0,23	-6,4%	-6,7%
Tootmisvarude käibekordaja	3,87	3,56	3,02	3,89	3,58	4,03	0,8%	-0,7%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt püsis perioodil 2007–2012 võlakordaja ilma märkimisväärsete muutusteta, sest suhtarvu mõlemad komponendid muutusid võrdsel määral. Toetuse saajatel on vaatlusalusel perioodil nii varad kui kohustused kasvanud keskmiselt 15–18% aastas, sektoris keskmiselt on vastavad näitajad suurenenud keskmiselt 3% aastas. Toetuse saajate tulemusega saab olla rahul, sest kohustuste kasv on kaetud varadega. (Tabel 15)

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 14% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum keskmiselt 12% aastas. Sellega seoses on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus langenud 1,1% aastas. Sektori keskmine näitaja on langenud mõnevõrra rohkem. Selle põhjuseks on vähenenud ärikasum. (Tabel 15)

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Toetuse saajatel on perioodil 2007–2012 varade rentaablus vähenenud keskmiselt 4,8% võrra aastas, sest ettevõtjate ärikasumi kasv on väiksem müügitulu kasvust. Kogu sektori keskmine varade rentaablus on vaatlusalusel perioodil langenud mõnevõrra rohkem kui toetuse saajate vastav näitaja. Sektori tulemust ei saa lugeda heaks seetõttu, et olukorras kus varade väärtus pisut tõuseb ärikasum langeb. Toetuse saajate varade rentaablus on tänu paremale ärikasumile mõnevõrra kõrgem sektori keskmisest vastavast näitajast. (Tabel 15)

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse vähenemise perioodil 2007–2012 tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasumi kasv (13% aastas) oli väiksem kui omakapitali suurenemine (20% aastas). 2009. aastal langes toetuse saajate omakapitali rentaablus allapoole aktsepteeritavat taset, kuid 2010.–2012. aastal on olukord paranenud. Toetuse saajate omakapitali rentaablus oli seejuures parem kui sektori keskmine näitaja – madal omakapitali rentaablus on põllumajandussektorile iseloomulik.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Perioodil 2007–2012 on nii toetuse saajate kui sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja püsinud ilma suuremate muutusteta, sest mõlemas segmendis on nii müügitulu kui varud muutunud võrdsel määral. (Tabel 15)

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007–2009, samas 2010.–2012. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest ja maailmamajanduse muutustest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2012 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajate keskmine müügitulu on umbes kaks korda väiksem sektori vastavalt näitajast. Tegemist on meetme spetsiifikaga – meetme 1.4.1 alusel toetatakse mikroettevõtjaid. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad majanduslanguse perioodil suutnud tootmis- ja müügi mahutusi suurendada. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 14% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% võrra aastas (Tabel 16).

Tabel 16. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Näitaja	Toetuse saajad							Sektori* näitaja keskmise muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	117 454	125 299	112 351	136 036	167 424	221 786	13,6%	-0,7%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	101 047	131 772	129 512	137 362	165 651	198 346	14,4%	-0,5%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	40 926	20 625	11 445	31 864	52 056	74 056	12,6%	-4,1%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	6 443	9 309	7 705	7 234	8 025	8 989	6,9%	6,5%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	43 780	54 195	43 484	49 354	59 193	78 198	12,3%	11,6%
NLV, eurot/ettevõtja	24 652	-1 635	-18 280	-5 880	-780	18 475	-5,6%	-4,2%
BLV, eurot/ettevõtja	38 689	17 978	4 339	19 576	29 590	55 165	7,4%	-2,8%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

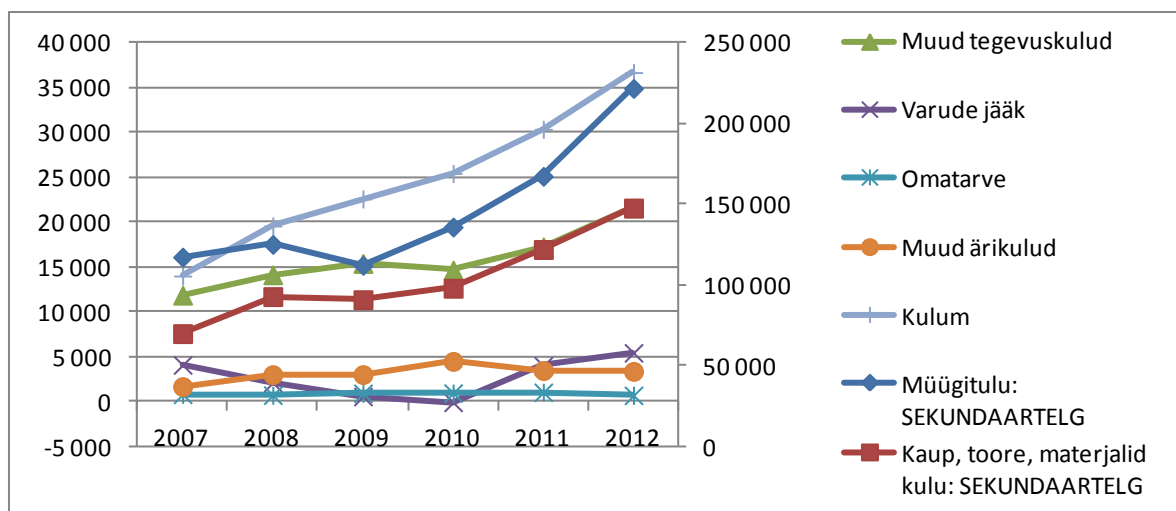
Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis kasvasid toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2012 keskmiselt 14% aastas. Arengustaadiumis võivad ettevõtja kulud ajutiselt kasvad kiiremini kui tulu, kuid järgnevatel aastatel peab müügitulu kasv katma suurenenud kulud. Toetuse saajate puhaskasum kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 13% aastas. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 4,1% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 6,9% aastas ning sektori näitaja 6,5% aastas. Toetuse saajate müügitulu töötaja kohta on sarnane sektori keskmisele, sest toetuse saajatel on nii müügitulu kui töötajate arv umbes kaks korda väiksem sektori keskmisest. Perioodil 2007–2012 kasvas nii toetuse saajate kui sektori keskmine müügitulu töötaja kohta keskmiselt 12% aastas. Toetuse saajate näitaja kasv tuleneb müügitulu suurenemisest. Sektori näitaja kasvu põhjustab töötajate arvu vähenemine.

Toetuse saajate BLV on vaatlusalustel aastatel kasvanud, samas kui NLV langeb. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (tabel 17). Toetuse saajate BLV suurenemine tuleneb müügitulu märkimisväärsest kasvust (Joonis 43).

Tabel 17. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2012

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskm. muutus, % aastas	Muutus, eurot
Müügitulu	117 454	125 299	112 351	136 036	167 424	221 786	13,6%	104 332
Kaup, toore, materjalid kulu	70 135	93 026	91 107	98 194	122 161	147 818	16,1%	77 683
Muud tegevuskulud	11 902	14 170	15 434	14 699	17 283	21 615	12,7%	9 712
Varude jääk	4 135	2 166	619	-36	4 035	5 486	5,8%	1 351
Omatarve	861	762	973	1 000	1 085	744	-2,9%	-117
Muud ärikulud	1 723	3 053	3 062	4 531	3 510	3 418	14,7%	1 695
Kulum	14 038	19 613	22 619	25 456	30 370	36 689	21,2%	22 652

Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 104,3 tuhande euro võrra (keskmiselt 14% aastas). Seevastu BLVga seotud tootmiskulud kasvasid samal perioodil 97,3 tuhande euro võrra. Toetuse saajate näitaja on parem sektori keskmisest eelkõige tänu müügitulu märkimisväärsele kasvule. NLV leitakse lahutades BLVst kulum. Kuna seoses investeeringutega on vaatlusalusel perioodil toetuse saajatel kulum suurenenud keskmiselt 21% võrra aastas, siis erinevalt BLVst on toetuse saajate NLV langenud (keskmiselt 5,6% aastas).

Joonis 43. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad halvenesid perioodil 2007–2009 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. Aastatel 2010–2012 on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on head võrreldes sektori keskmistega ning toetuse saajate konkurentsivõimet saab lugeda tugevaks.

Lisaks eelpool kirjeldatud majandusanalüüsile teostas püsihindaja CMEF juhendi kohaselt toetuse mõju hindamise nn n+2 meetodil. Nimetatud meetodi puhul arvutatakse toetuse saajate majandusnäitajad teisel aastal pärast toetatud investeeringu elluviimist ning võrreldakse tulemust investeeringu teostamise aasta näitajaga. Analüüsi kaasati kõik need toetuse saajad, kelle puhul oli võimalik analüüsida majandusnäitajaid kaks aastat pärast toetatud investeeringu elluviimist. Analüüsi teostamise ajaks olid äriregistrist kättesaadav kõige uuemad majandusnäitajad 2012. aasta kohta. Seetõttu kaasati analüüsi need toetuse saajad, kes olid seisuga 31.12.2010 saanud väljamakse vähemalt 85% määratud toetuse summast (käesoleva analüüsi kontekstis nimetatakse neid investeeringu teostanud ettevõtjateks) ning seejuures võrreldi nende 2010. ja 2012. aasta majandusnäitajaid. Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes võrreldavad, analüüsiti mõlemal aastal samasid ettevõtjaid. Analüüsi kaasati 135 toetuse saajat – kõik ettevõtjaid, kellele seisuga 31.12.2010 oli välja makstud vähemalt 85% toetusest ning kelle majandusnäitajad aastate 2010 ja 2012 kohta olid kättesaadavad.

Analüüsist selgub, et teisel aastal pärast investeeringu elluviimist on toetuse saajatel müügitulu kasvanud 60% võrreldes toetuse teostamise aastaga, tootmiskulud on samas kasvanud 42% (Tabel 18). See on viinud BLV suurenemisele 175% võrra. Samuti oli investeeringu ellu viinud

toetuse saajate puhaskasum teisel aastal pärast investeeringut 141% suurem võrreldes investeeringu teostamise aasta näitajaga.

Et investeerimisjärgsele näitajate muutumisele hinnangut anda, selleks võrreldi investeeringu ellu viinud toetuse saajate majandusnäitajaid nende toetuse saajate tulemusega, kes seisuga 31.12.2010 ei olnud investeeringut veel teostanud. Võrdlusest selgub, et investeeringu ellu viinud toetuse saajate majandustegevuse arengut peegeldavad näitajad (müügitulu, tootmiskulud ja BLV) on kahe aasta jooksul pärast investeeringu elluviimist kasvanud vähem kui samad näitajad nendel toetuse saajatel, kes seisuga 31.12.2010 ei olnud veel investeeringut teostanud. Puhaskasumi kasv seevastu on suurem investeeringu ellu viinud ettevõtjatel (Tabel 18).

Tabel 18. Toetuse saajate majandusnäitajad (eurot/ettevõtja) enne toetatud investeeringu teostamist (2010) ja kaks aastat pärast investeeringut (2012)

Näitaja, eurot/ettevõtja	Toetuse saajad						Sektori keskmine*		
	ettevõtjad, kellel seisuga 31.12.2010 on toetatud investeering teostatud			ettevõtjad, kellel seisuga 31.12.2010 ei ole toetatud investeering teostatud					
	2010	2012	Muutus	2010	2012	Muutus	2010	2012	Muutus
Müügitulu	165 794	265 957	60,4%	94 620	160 311	69,4%	407 450	433 150	6,3%
Tootmiskulud	160 571	228 555	42,3%	105 060	156 304	48,8%	392 832	415 002	5,6%
Puhaskasum	36 658	88 239	140,7%	25 191	54 315	115,6%	45 832	61 961	35,2%
BLV	26 826	73 819	175,2%	9 486	29 203	207,8%	176 233	186 232	5,7%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsist n+2 meetodil ei järeldu, et toetatud investeeringu elluviimisele järgneks ettevõtja arenguhüpe. Analüüs toob välja mõningase kasumlikkuse kasvu kuid mitte müügitulu suurenemise. Küll aga saab väita, et toetuse saajad on sektori keskmisest aktiivsemad ja tegevust arendavad ettevõtjad (sõltumata sellest, kas nad on toetatud investeeringu juba ellu viinud või mitte). Analüüsi tulemuste tõlgendamisel peab arvestama meetoodika sisuga ning ettevõtjate investeerimiskäitumisega. Arvestades, et investeerimine toob sageli kaasa kulude kasvu (investeeringukulud, amortisatsioon, tegevuse laienemine) aga müügitulu suureneb alles investeeringule järgnevatel aastatel, ei pruugi investeeringujärgseks teiseks aastaks olla äriplaani soovitud tulemused veel realiseerunud. Soovitame investeeringu mõju hindamist teostada ka järgnevatel aastatel, kui teostatud investeeringute hulk on suurem ja investeeringu elluviimisest on möödunud pikem periood.

2.13. MEEDE 1.4.2 – INVESTEERINGUD LOOMAKASVATUSEHITISTESSE (121)

Meede on ette nähtud loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime suurendamiseks, sh uute tehnoloogiate ja innovatsiooni kasutuselevõtmise soodustamiseks, samuti keskkonna- ja tööohutuse ning loomade heaolu parandamisega kaasnevate nõuete täitmisele kaasaaitamiseks. Meetme 1.4.2 alusel saavad toetust taotleda veise-, sea-, lamba-, kitse-, hobuse- või linnukasvatusega tegelevad põllumajandustootjad, põllumajandustootjate ühistegevuse organisatsioonid või omavahel lepingulist koostööd tegevad iseseisvad põllumajandustootjad.

Meetme 1.4.2 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud viis taotlusvooru ning rohkem taotlusvoorusid käesoleval programmperioodil plaanis avada ei ole. Viies voorus kokku on esitatud 586 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 423 (Tabel 19).

Tabel 19. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	138	128	92,8%	30 067 092	27 520 954	91,5%
II voor	100	89	89,0%	23 490 503	20 730 164	88,2%
III voor	106	83	78,3%	18 239 288	12 761 012	70,0%
IV voor	119	62	52,1%	22 935 007	12 629 520	55,1%
V voor	123	61	49,6%	30 467 728	16 737 092	54,9%
Kokku	586	423	72,2%	125 199 619	90 378 742	72,2%

Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 334 erinevat isikut. See näitab, et paljud ettevõtjad saavad korduvalt toetust – nt neljanda vooru toetuse saajatest 34% ja viienda vooru toetuse saajatest 26% olid saanud toetust ka eelnevates taotlusvoorudes. Loomakasvatuseetevõtjate vajadus investeeringutoetuse järele on suur. MAKi eelarve piiratud tõttu oli viimases kahes taotlusvoorus võimalik rahuldada ainult pooled taotlustest. Kõigist toetuse saajatest (423 toetuse saajat) 67% on äriühingud ja 31% FIEd. Määratud toetuse summa kokku oli 90,4 mln eurot, mis moodustab 72% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli sellest välja makstud 72,3 mln eurot (80% määratud toetuse summast) 362 toetuse saajale. Investeeringute teostamine ning toetuse väljamaksmine on toimunud suhteliselt aeglaselt tempos. Seisuga 31.12.2013 on toetatud investeeringu tegemisest loobunud 9,2% toetuse saajatest (39 taotlust), mis on suhteliselt suur näitaja.

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 423 toetuse saaja 1 010 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.2). Kõige sagedamini määrati toetust loomakasvatusehitise ehitamiseks (323 korda), loomakasvatusehitise paikse tehnoloogilise seadme paigaldamiseks (202 korda) ning sõnniku-, silo- või söödahoidla ehitamiseks (176 korda). Kõigi tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 89,5 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem loomakasvatusehitise ehitamisel (169,5 tuhat eurot).

Meetme 1.4.2 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2012 kohta kättesaadavad (116 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid.

Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate BLV keskmiselt 6,9% võrra aastas (Tabel 20). SA andmetel vähenes taime- ja loomakasvatusektori ettevõtjate keskmine BLV samal perioodil 2,8% võrra aastas. Sektoti BLV languse peamiseks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused 2008. ja 2009. aastal, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate BLV asus 2010.–2012. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule.

Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

Tabel 20. Toetuse saajate BLV 2007–2012

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	244 321	209 174	186 918	268 693	333 476	341 848	6,9%
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta*, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	186 232	-2,8%

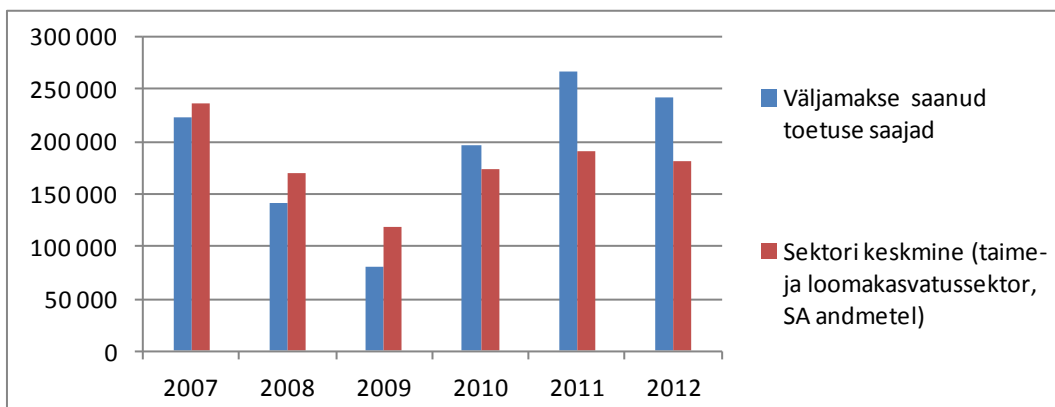
* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Meetme 1.4.2 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Uuteks toodeteks ja tehnoloogiateks loetakse põllumajanduslikku tegevust, mis viib uuel viisil toote tootmiseni või muudab toote koostist. Uus tehnoloogia on seni kasutusel oleva tehnoloogiaga võrrelduna olemuslikult uus. Toetusega seoses rakendatud uute tehnoloogiate ja toodete arvu leidis püsijandaja kolmanda, neljanda ja viienda taotlusvooru andmete alusel. Nimetatud taotlusvoorus märkis toetuse taotleja toetuse avaldusele, kas investering toob kaasa uue tehnoloogia kasutamise või uue toote valmistamise. Analüüsitud taotlusvoorude toetuse saajatest 51% on märkinud taotlusele, et seoses investeeringuga nad võtavad kasutusele uue tehnoloogia ning 15% hakkavad tootma uut toodet. Laiendades analüüsitud voorde tulemusi kõigile taotlustele (423 heakskiidetud taotlust) saame järeldada, et nelja vooru taotluste peale kokku võetakse 216 juhul kasutusele uus tehnoloogia. Uue tehnoloogia kasutuselevõtjatest 62 kavatsevad seoses investeeringuga hakata tootma uut toodet (lisa 1 tabel 18-1.4.2).

Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata positiivse tulemusega. MAKis seatud sihttase (200 uue toote või tehnoloogia rakendajat) on 2013. aasta lõpuks ületatud 7,8% võrra.

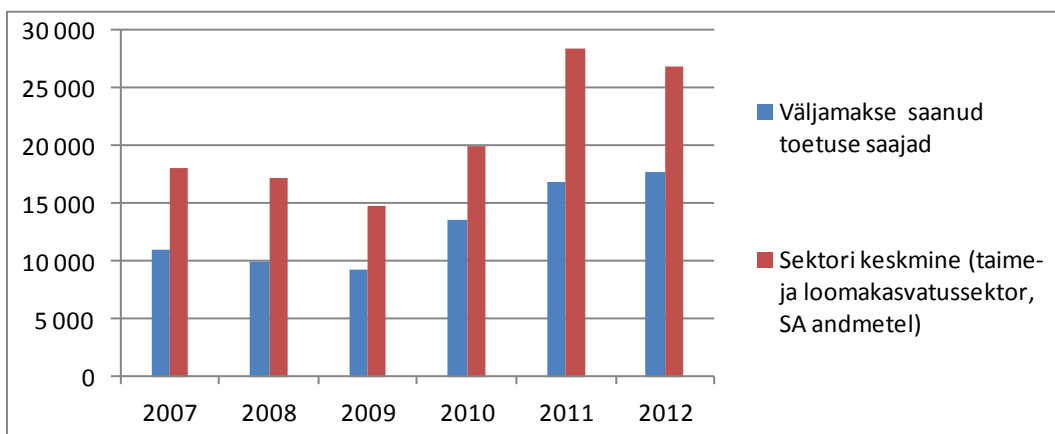
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.2). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Pärast langusperioodi kasvas näitaja märkimisväärselt aastatel 2010. ja 2011. kuid langes 2012. aastal (Joonis 44). Viimase aasta languse põhjuseks on kulum, mis 2012. aastal kasvas 19% võrreldes eelmise aastaga. Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis olukorras kus perioodil 2007–2012 BLV kasvab keskmiselt 6,9% aastas, on toetuse saajate majanduskasv jäänud 2007. aasta tasemele. Sektoris keskmiselt on samal perioodil toimunud majanduskasvu vähenemine keskmiselt 5,0% võrra aastas. Kuna toetuse saajate tulemus on parem sektori keskmisest, siis võib meetme 1.4.2 toetuse saajad lugeda tugevateks ning majanduslanguse kontekstid hästi toime tulnud ettevõtjateks (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

Joonis 44. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2012, eurot/ettevõtja

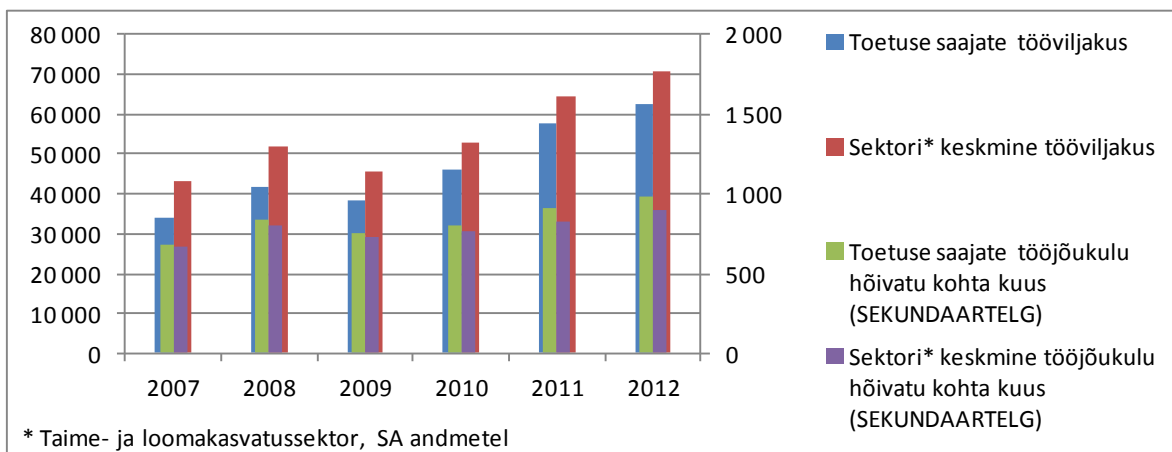
Töõjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.2). Toetuse saajate töõjõu tootlikkus suurenes perioodil 2007–2012 keskmiselt 9,8% võrra aastas (Joonis 45). SA andmetel kasvas sektori keskmine töõjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 8,2% võrra aastas. Sektori töõjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate töõjõu tootlikkus on suurenenud sektori keskmisest vähem.

Joonis 45. Toetuse saajate ja sektori keskmine töõjõu tootlikkus 2007–2012, eurot/ettevõtja

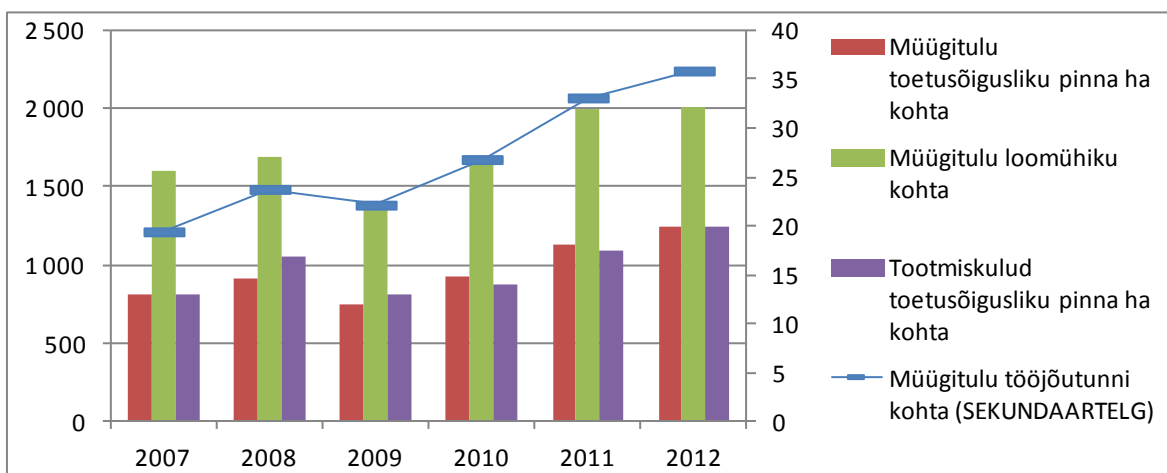
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2012. aastal 62,6 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2012 keskmiselt 13% võrra aastas (Joonis 46). Kogu sektori tööviljakus suurenes samal perioodil keskmiselt 10% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui kogu sektori keskmised vastavad näitajad langevad. Toetuse saajate keskmine töõjõukulu hõivatu kohta kuus oli 2012. aastal 990 eurot. Töõjõukulu hõivatu kohta on kasvanud keskmiselt 7,8% võrra aastas perioodil 2007–2012. Sektori keskmine töõjõukulu hõivatu kohta kuus kasvas samal perioodil 6,2% aastas (lisa 1 tabel 30-1.4.2). Toetuse saajate tulemused on sarnased sektori keskmisega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

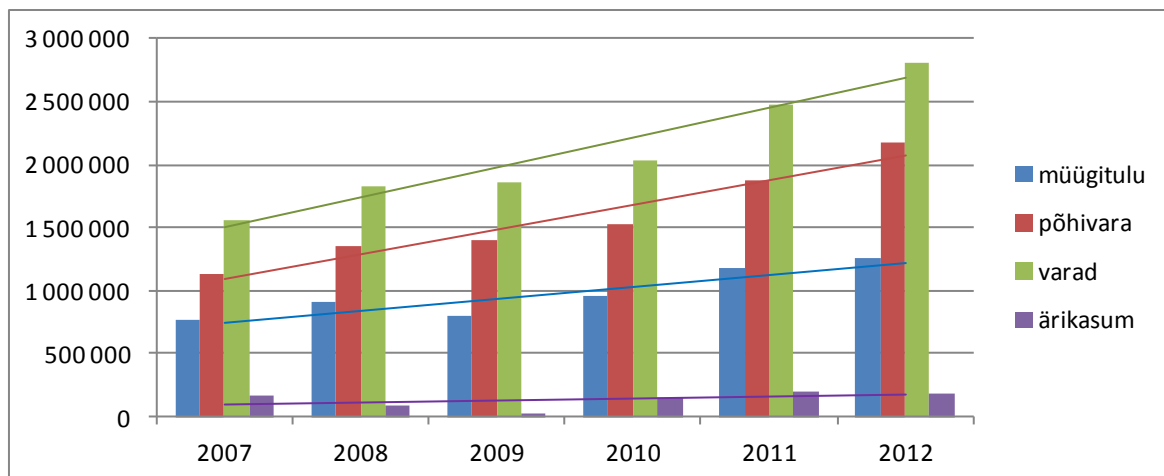
Joonis 46. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööviljakus ning tööjõukulu kuus 2007–2012, eurot/ettevõtja

Toetuse saajad laiendavad majandustegevust ja muudavad seda efektiivsemaks. Toetuse saajate loomühikute arv ja kasutuses oleva maa hulk suureneb rohkem kui ülejäänud ettevõtjatel. Toetuse saajate müügitulu kasv on keskmiselt 10% aastas. Kuna toetuse saajate töötajate arv on stabiilne ja toetusõiguslik pind suureneb mõõdukalt, siis perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta keskmiselt 13% aastas ning müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta suurenes keskmiselt 9,1% aastas (Joonis 47). Kuna vaatlusalusel perioodil on toetuse saajate loomühikute arv suurenenud keskmiselt 4,1% võrra aastas, siis müügitulu loomühiku kohta kasvas keskmiselt 4,8% võrra aastas. Tootmiskulud toetusõigusliku maa hektari kohta kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 8,9% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.2). Tulemust saab lugeda heaks, sest tootmiskulud on kasvanud vähem kui müügitulu ning tootmistegurite kasutamine on muutunud efektiivsemaks. Kahele viimasele analüüsitud aastale (2011 ja 2012) on iseloomulik see, et toetuse saajate kasutuses olev maa ei ole enam suurenenud nagu varasematel aastatel. Sellest hoolimata efektiivsus kasvab ning müügitulu ja loomühikute arv suurenevad. Kuna maaressurss on piiratud siis ühe ettevõtja suurenemine saaks toimuda ainult teiste lõpetamise arvelt. Püsihindaja peab positiivseks seda, kui ettevõtlus maal ei vähene ning majandusnäitajad paranevad tänu efektiivsuse tõusule mitte teiste ettevõtjate tegevuse lõpetamise tulemusel.

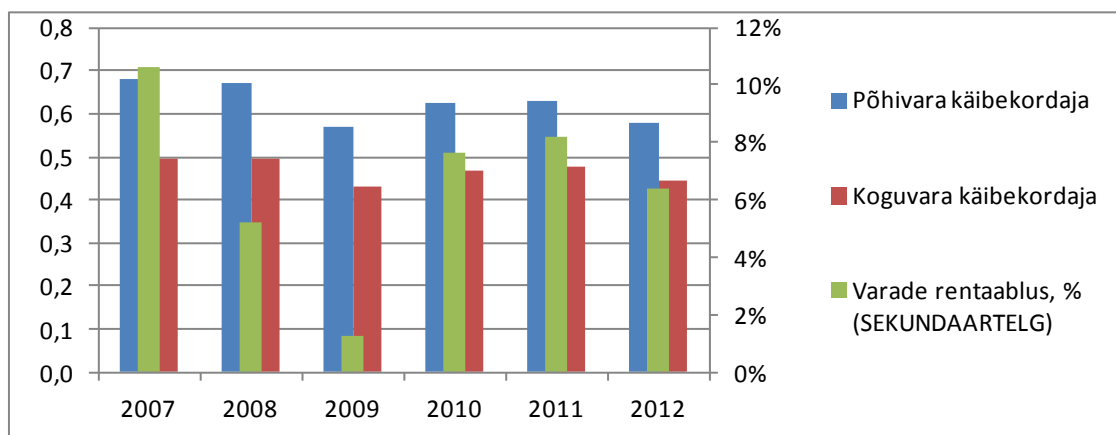
Joonis 47. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Analüüsidest toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2012 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10% võrra aastas (Joonis 48). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 13% aastas, sealhulgas põhivara 14% aastas. Põllumajandusettevõtjate ärikasum sõltub suuresti toodangu turuhinnast. Peale kolmeaastast ärikasumi langust pöördus näitaja 2010. aastal tõusule saavutades perioodi 2007–2012 keskmiseks kasvuks 1,6% aastas. Seejuures tuleb märkida, et 2012. aastal toimus ärikasumi mõõdukas langus. Languse põhjuseks oli investeringutega seoses suurenenud amortisatsioon ning kulud. Efektiivsuse tagamiseks peab investeringutest tulenev toodangu ja müügitulu kasv katma ära suurenevad kulud.

Joonis 48. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluse komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2012 keskmiselt 3,2% võrra aastas (Joonis 49). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 2,2% aastas. Analüüs näitab, et varasid on 2012. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2012. aastal 6,4%.

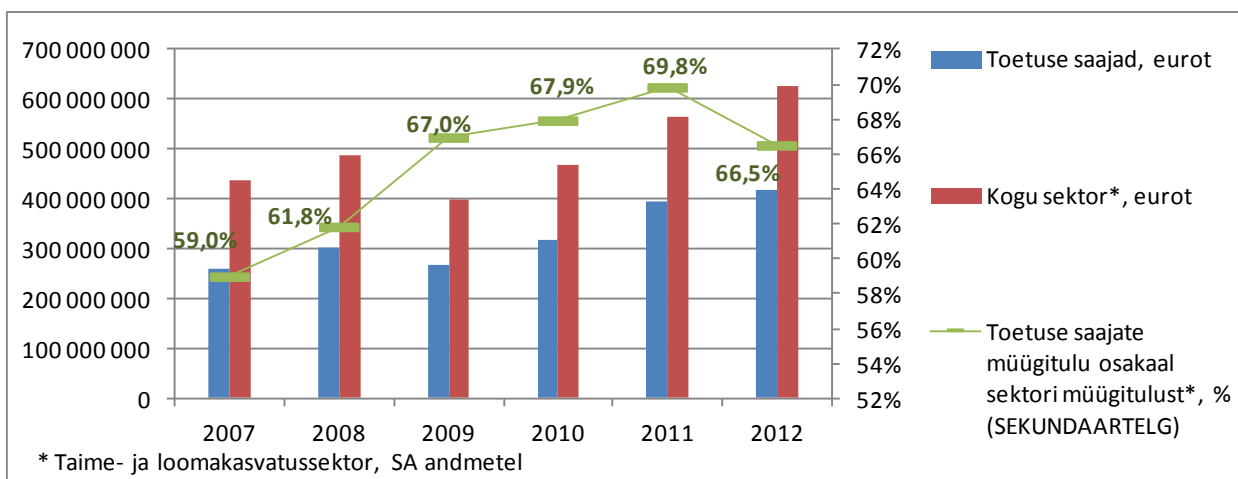
Joonis 49. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2012

Näitaja on kasvanud 2010.–2011. aastal, kuid on siiski madalam 2007. aasta tulemusest (lisa 1 tabel 20-1.4.2). Majandusnäitajate trendid on ootuspärased, sest müügitulu kasv saavutatakse

investeeringule järgnevate lähemate aastate jooksul, mitte aga investeeringuga samal aastal. Seetõttu on investeeringule järgneval esimesel ja teisel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeeringueelse perioodiga.

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010.–2011. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2007–2012 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2012. aastal 417,8 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.2). Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 10% võrra aastas (Joonis 50). SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 7,5% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 59% kogu sektori müügitulust, 2012. aastal oli vastav näitaja 67%. **Seega kasvas perioodil 2007–2012 toetuse saajate turuosa 8 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

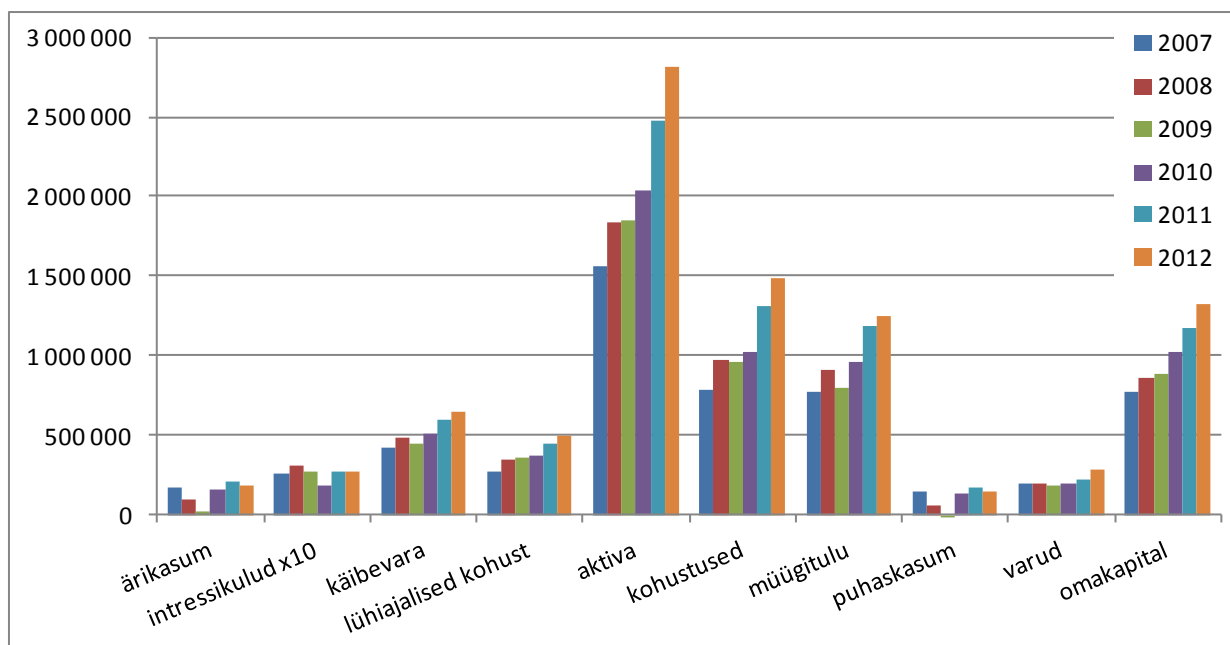

Joonis 50. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2012

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandusettevõtja kehtvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007–2009 kuid paranenud 2010.–2012. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2012 keskmiselt 5,3% aastas samas kui sektori keskmine vastav näitaja kasv oli 8,3% aastas (Tabel

21). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvab sektoriga võrreldes vähem seetõttu, et olukorras kus sektoris keskmiselt intressikulud vähenevad, siis aktiivsema investeerimistegevuse tõttu toetuse saajate intressikulud ei ole vähenenud. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks on analüüsitud toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2011 (Joonis 51).

Joonis 51. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohustused keskmiselt 13% aastas, samas kui käibevara kasvas vaid 8,9% aastas. See on viinud lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vähenemisele keskmiselt 3,8% võrra aastas. Kuna sektoris keskmiselt on ettevõtjatel lühiajalised kohustused ja käibevara kasvanud võrdsel määral, siis on sektori keskmine lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja vaatlusalusel perioodil püsinud ilma suuremate muutusteta.

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Sektori keskmine võlakordaja on vaatlusalusel perioodil püsinud stabiilne, sest kohustused ja varad on kasvanud võrdsel määral. Toetuse saajate kohustused kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 14% aastas ning varad suurenesid 13% aastas. Kuna kohustused on kasvanud pisut enam kui varad, siis on toetuse saajate võlakordaja vaatlusalusel perioodil suurenenud keskmiselt 1,0% võrra aastas. Toetuse saajate võlakordaja on kõrgem sektori keskmisest. See näitab, et seoses investeeringutega suurenevad toetuse saajate kohustused. Toetuse saajad soetavad varasid võõrvahendite abil rohkem kui seda sektoris keskmiselt tehakse.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 10% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum märksa vähem – keskmiselt 1,6% aastas. Sellega seoses on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus langenud keskmiselt 7,7% võrra aastas. Sektori keskmine

näitaja on langenud vähem – 3,2% aastas. Selle põhjuseks on asjaolu, et sektoris keskmiselt ei ole vaatlusalusel perioodil müügitulu kasvanud.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Varade rentaablus käitub sarnaselt eelnevas lõigus analüüsitud käibe ärirentaablusele, sest mõlema tulemusi mõjutab ärikasum, mis sektoris on langenud kuid toetuse saajatel suureneb. Kuna sektoris keskmiselt varad püsivad stabiilselt kuid toetuse saajate näitaja kasvab märkimisväärselt, siis on toetuse saajate varade rentaablus vähenenud mõnevõrra rohkem kui sektori näitaja.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse vähenemise tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasum ei ole perioodil 2007–2012 kasvanud, sama kui omakapital suureneb. 2009. aastal langes nii toetuse saajate kui kogu sektori omakapitali rentaablus allapoole aktsepteeritavat taset, kuid 2010.–2012. aastal olukord paranes. Toetuse saajate omakapitali rentaablus on sarnane sektori keskmisele – madal omakapitali rentaablus on põllumajandussektorile iseloomulik.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja oli perioodil 2007–2012 stabiilne, sest nii müügitulu kui varud on püsinud ilma suuremate muutusteta. Kuna toetuse saajatel on varud kasvanud vähem kui müügitulu, siis on toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja vaatlusalusel perioodil tõusnud keskmiselt 1,3% võrra aastas.

Tabel 21. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Näitaja	Väljamakse saanud toetuse saajad							Sektori keskmine*						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Muutus, % aastas	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	6,57	3,14	0,87	8,47	7,47	6,53	-0,1%	6,26	2,53	1,07	6,48	8,85	8,10	5,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	1,58	1,41	1,27	1,37	1,34	1,30	-3,8%	1,54	1,37	1,26	1,41	1,55	1,60	0,7%
Võlakordaja	0,50	0,53	0,52	0,50	0,53	0,53	1,0%	0,50	0,54	0,50	0,48	0,47	0,50	0,1%
Käibe ärirentaablus	0,21	0,11	0,03	0,16	0,17	0,14	-7,7%	0,18	0,08	0,04	0,12	0,16	0,15	-3,2%
Varade rentaablus	0,11	0,05	0,01	0,08	0,08	0,06	-9,7%	0,11	0,05	0,02	0,07	0,09	0,08	-7,2%
Omakapitali rentaablus	0,19	0,07	-0,01	0,13	0,15	0,11	-10,6%	0,19	0,06	-0,01	0,11	0,16	0,13	-6,7%
Tootmisvarude käibekordaja	4,08	4,52	4,30	4,99	5,32	4,34	1,3%	4,81	5,28	4,69	4,97	5,46	4,64	-0,7%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007–2009, samas 2010.–2011. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest ja maailmamajanduse muutustest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu kriitilisi faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2012 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajate keskmine müügitulu on umbes kaks korda suurem sektori omast, mis näitab, et meetme 1.4.2 alusel on saanud toetust aktiivsed loomakasvatajad. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad majanduslanguse perioodil suutnud tootmis- ja müügimahtusid kasvatada. Toetuse saajate müügitulu suurenes perioodil 2007–2012 keskmiselt 10% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% võrra aastas (Tabel 22).

Tabel 22. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Näitaja	Väljamakse saanud toetuse saajad						Keskmine muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	774 070	904 559	802 434	955 604	1 182 108	1 250 850	10,1%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	766 007	978 331	817 160	888 904	1 111 989	1 219 310	9,7%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	144 004	57 416	-12 295	127 623	173 688	139 967	-0,6%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 424	10 320	9 441	10 046	11 213	12 247	7,8%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	34 979	42 784	39 890	48 280	59 619	64 574	13,0%
NLV, eurot/ettevõtja	163 398	107 724	62 055	146 623	202 447	186 357	2,7%
BLV, eurot/ettevõtja	244 321	209 174	186 918	268 693	333 476	341 848	6,9%

Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis kasvasid toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2012 keskmiselt 9,7% aastas. Kuigi toetuse saajate tootmiskulud suurenevad kiiremini kui sektori keskmine näitaja, võib tulemusega olla rahul, sest toetuse saajate müügitulu kasvab samavõrd. Toetuse saajate puhaskasum langes aastatel 2008 ja 2009, kuid 2010. ja 2011. aastal tõusis märkimisväärselt. Aastal 2012 näitaja mõõdukalt vähenes võrreldes 2011. aasta tipptasemega kuid on siiski 2007. aasta tasemel.

Vahepealsete aastate langus oli põhjustatud majanduslangusest, ebasoodsatest toodangu hindadest ning investeerimisperioodil suurenenud kuludest. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum vähenes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 4,1% võrra aastas.

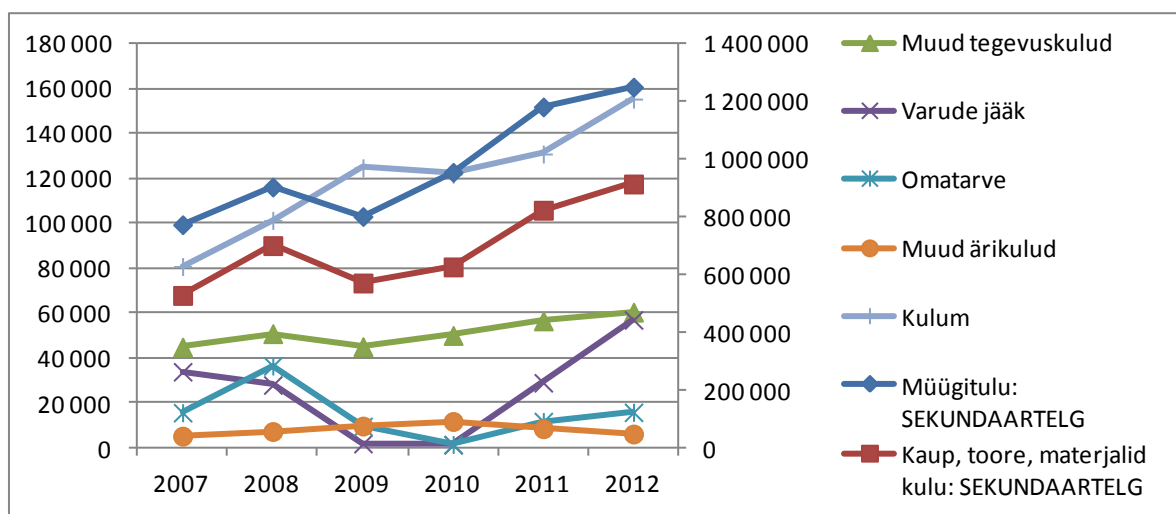
Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 7,8% aastas ning sektori näitaja 6,5% aastas. Kui sektori näitaja kasv tulenes eelkõige vähenenud töötajate arvust, siis toetuse saajate tulemust mõjutasid võrdselt tööjõukulude mõõdukas kasv ühelt poolt ning töötajate arvu minimaalne vähenemine teiselt poolt. Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu töötaja kohta pisut enam kui sektori keskmine näitaja, sest erinevalt ülejäänud ettevõtjatest ei ole toetuse saajad majanduslanguse perioodil töötajate arvu märkimisväärselt vähendanud, samas aga toetuse saajate müügitulu kasvab jõudsalt.

Toetuse saajate BLV on vaatlusalustel aastatel pisut suurenenud, samas kui NLV märkimisväärselt muutunud ei ole. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (Tabel 23).

Tabel 23. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2012

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	Muutus, eurot
Müügitulu	774 070	904 559	802 434	955 604	1 182 108	1 250 850	10,1%	476 781
Kaup, toore, materjalid kulu	529 204	701 719	572 164	627 968	824 300	915 174	11,6%	385 971
Muud tegevuskulud	45 035	51 004	45 229	50 198	56 690	60 598	6,1%	15 563
Varude jääk	34 041	28 129	2 039	1 490	29 131	57 116	10,9%	23 076
Omatarve	15 809	36 626	9 688	1 653	11 890	15 955	0,2%	147
Muud ärikulud	5 360	7 417	9 850	11 889	8 664	6 302	3,3%	942
Kulum	80 923	101 450	124 863	122 070	131 028	155 490	14,0%	74 568

Toetuse saajate BLV suurenemine tuleneb müügitulu märkimisväärsest kasvust (Joonis 52). Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 476,8 tuhande euro võrra (keskmiselt 10% aastas). Seevastu BLVga seotud tootmiskulud kasvasid samal perioodil 453,3 tuhande euro võrra. NLV leitakse lahutades BLVst kulumi. Kuna seoses investeringutega on toetuse saajatel vaatlusalusel perioodil kulum suurenenud keskmiselt 14% võrra aastas, siis erinevalt BLVst ei ole toetuse saajate NLV oluliselt suurenenud. Toetuse saajate tulemused on paremad sektori keskmisest eelkõige tänu müügitulu märkimisväärsse kasvule.

Joonis 52. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad halvenesid perioodil 2007–2009 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. Aastatel 2010–2012 on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on rahuldavad võrreldes sektori keskmistega ning toetuse saajate konkurentsivõimet saab lugeda heaks.

Lisaks eelpool kirjeldatud majandusanalüüsile teostas püsihindaja CMEF juhendi kohaselt toetuse mõju hindamise nn n+2 meetodil. Nimetatud meetodi puhul arvutatakse toetuse saajate majandusnäitajad teisel aastal pärast toetatud investeeringu elluviimist ning võrreldakse tulemust investeeringu teostamise aasta näitajaga. Analüüsi kaasati kõik need toetuse saajad, kelle puhul oli võimalik analüüsida majandusnäitajaid kaks aastat pärast toetatud investeeringu elluviimist. Analüüsi teostamise ajaks olid äriregistrist kättesaadav kõige uuemad majandusnäitajad 2012. aasta kohta. Seetõttu kaasati analüüsi need toetuse saajad, kes olid seisuga 31.12.2010 saanud väljamakse vähemalt 85% määratud toetuse summast (käesoleva analüüsi kontekstis nimetatakse neid investeeringu teostanud ettevõtjateks) ning seejuures võrreldi nende 2010. ja 2012. aasta majandusnäitajaid. Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes võrreldavad, analüüsiti mõlemal aastal samasid ettevõtjaid. Analüüsi kaasati 28 toetuse saajat – kõik ettevõtjaid, kellele seisuga 31.12.2010 oli välja makstud vähemalt 85% toetusest ning kelle majandusnäitajad aastate 2010 ja 2012 kohta olid kättesaadavad.

Analüüsist selgub, et teisel aastal pärast investeeringu elluviimist on toetuse saajatel nii müügitulu kui tootmiskulud kasvanud 26–29% võrreldes toetuse teostamise aastaga (Tabel 24). Kuna sektori keskmised vastavad kasvud on märksa väiksemad (u 6%), siis saab analüüsitud toetuse saajaid lugeda aktiivseteks ning tegevust arendavateks ettevõtjateks. Samasuguse järelduse saab teha ka BLV analüüsist, kus toetuse saajate näitaja kasvab märkimisväärselt rohkem sektori keskmisest. Erinevalt müügitulust ja BLVst, ei ole investeeringu elluviimine ettevõtjate puhaskasumit suurendanud – sektori keskmine näitaja kasvab rohkem kui toetuse saajate tulemus. Selle põhjuseks on investeeringuga kaasnev kulude kasv.

Tabel 24. Toetuse saajate majandusnäitajad (eurot/ettevõtja) enne toetatud investeeringu teostamist (2010) ja kaks aastat pärast investeeringut (2012)

Näitaja, eurot/ettevõtja	Toetuse saajad						Sektori keskmine*		
	ettevõtjad, kellel seisuga 31.12.2010 on toetatud investeering teostatud			ettevõtjad, kellel seisuga 31.12.2010 ei ole toetatud investeering teostatud					
	2010	2012	Muutus	2010	2012	Muutus			
Müügitulu	1 174 116	1 474 784	25,6%	886 078	1 179 599	33,1%	407 450	433 150	6,3%
Tootmiskulud	1 139 154	1 474 644	29,5%	809 278	1 138 067	40,6%	392 832	415 002	5,6%
Puhaskasum	174 828	218 876	25,2%	112 603	114 860	2,0%	45 832	61 961	35,2%
BLV	338 330	449 060	32,7%	246 536	307 735	24,8%	176 233	186 232	5,7%

* Taim- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Kui võrrelda investeeringu elluviinud ettevõtjate tulemusi nende toetuse saajate näitajatega, kes seisuga 31.12.2010 ei olnud investeeringut veel teostanud, siis näeme, et investeeringu elluviinud ettevõtjate BLV ja puhaskasum on kasvanud mõnevõrra rohkem ülejäänud toetuse saajate omast. Samas müügitulu kasv on suurem nendel toetuse saajatel kellel investeering veel ellu viidud ei olnud. Tootmiskulud on kasvanud vähem nendel toetuse saajatel, kes olid investeeringu ellu viinud seisuga 31.12.2010.

Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsist ei järeldu, et toetatud investeeringu elluviimisele järgneks ettevõtja arenguhüpe. Analüüs toob välja mõningase kasumlikkuse kasvu kuid mitte müügitulu suurenemise. Küll aga saab väita, et toetuse saajad on sektori keskmisest aktiivsemad ja tegevust arendavad ettevõtjad (sõltumata sellest, kas nad on toetatud investeeringu juba ellu viinud või mitte). Analüüsi tulemused võivad olla mõjutatud sellest, et käesolevasse analüüsi oli

võimalik kaasata suhteliselt vähe ettevõtjaid – ainult 26% toetuse saajatest olid seisuga 31.12.2010 saanud väljamakse vähemalt 85%. Samuti peab analüüsi tulemuste tõlgendamisel arvestama meetoodika sisuga ning ettevõtjate investeerimiskäitumisega. Arvestades, et investeerimine toob sageli kaasa kulude kasvu (investeeringukulud, amortisatsioon, tegevuse laienemine) aga müügitulu suureneb alles investeeringule järgnevatel aastatel, ei pruugi investeeringujärgseks teiseks aastaks olla äriplaani soovitud tulemused veel realiseerunud. Soovitame investeeringu mõju hindamist teostada ka järgnevatel aastatel, kui teostatud investeeringute hulk on suurem ja investeeringu elluviimisest on möödunud pikem periood.

2.14. MEEDE 1.4.3 – BIOENERGIA TOOTMISE INVESTEERINGUTOETUS (121)

Meede on ette nähtud põllumajandusettevõtete tootmise mitmekesistamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks. Biokütuse kasutamise edendamine annab panuse tõhusa energiaturu kujundamisse, suurendades taastuvatest energiaallikatest toodetava energia osatähtsust. Meetme 1.4.3 alusel saavad toetust taotleda maapiirkonnas tegutsevad ettevõtjad, kelle põllumajandussaaduste müügitulu ja omatoodetud põllumajandussaaduste töötlemisest saadud põllumajandustoodete müügitulu moodustab vähemalt 50% ettevõtja kogu müügitulust.

Meetme 1.4.3 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud viis taotlusvoor. Kokku on esitatud 194 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 114 (59%) (Tabel 25). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 90 erinevat isikut. Toetuse saajate arv on madal võrreldes MAKis seatud sihttasemega (180 ettevõtjat), mistõttu on vaja meetme võimalusi sihtgrupile jätkuvalt propageerida. Kõigist toetuse saajatest (114 toetuse saajat) 54% on äriühingud ja 46% on FIEd. Määratud toetuse summa kokku oli 11,4 mln eurot, mis moodustab 55% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli sellest välja makstud 6,6 mln eurot (58% määratud toetuse summast) 87 toetuse saajale. Investeeringute teostamine ning toetuse väljamaksmine on toimunud suhteliselt aeglasel tempos. Seisuga 31.12.2013 on toetatud investeeringu tegemisest loobunud 3,5% toetuse saajatest (4 taotlust), mis on suurem meetme 1.4.1 näitajast kui väiksem meetme 1.4.2 katkestajate osakaalust.

Tabel 25. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	29	27	93,1%	2 582 113	2 140 064	82,9%
II voor	10	10	100,0%	1 032 156	1 017 227	98,6%
III voor	38	11	28,9%	4 039 397	1 917 349	47,5%
IV voor	45	40	88,9%	4 054 601	3 670 622	90,5%
V voor	72	26	36,1%	9 016 453	2 651 708	29,4%
Kokku	194	114	58,8%	20 724 720	11 396 971	55,0%

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 114 toetuse saaja 157 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-1.4.3). Kõige sagedamini määrati toetust energiakulutuuri kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamiseks (97 korda), hoone või rajatise ehitamiseks (23 korda) ning lühikese raieringiga madalmetsa kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamiseks (9 korda). Kõigi

tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 72,6 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem hoone või rajatise ehitamisel (96,9 tuhat eurot) ning energiakulutuari kasvatamiseks, biomassi töötlemiseks ja bioenergia tootmiseks vajaliku masina või seadme soetamisel (83,6 tuhat eurot).

Meetme 1.4.3 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2012 kohta kättesaadavad. Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid (20 toetuse saajat). Analüüsi kaasati ainult need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetuse väljamakse vähemalt osaliselt tehtud.

Perioodil 2007–2012 on toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 11,8% võrra aastas (Tabel 26). SA andmetel vähenes kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV samal perioodil keskmiselt 2,8% võrra aastas. Sektoti BLV languse peamisteks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused 2008. ja 2009. aastal, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud. Toetuse saajate BLV asus 2009. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule. Toetuse saajate BLVd ja NLVd komponentide kaupa on alalüüsitud käesoleva peatüki lõpus konkurentsivõime näitajate kontekstis.

Tabel 26. Toetuse saajate BLV 2007–2012

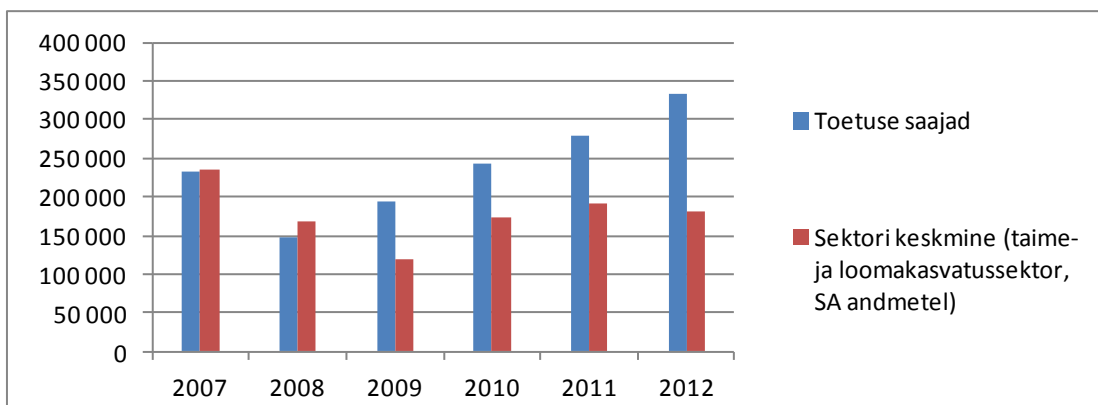
Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	212 746	164 705	214 950	262 272	302 491	372 171	11,8%
Sektori* keskmine BLV ettevõtja kohta*, eurot/ettevõtja	215 092	176 225	139 420	176 233	189 211	186 232	-2,8%

* Taim- ja loomakasvatuse sektor, SA andmetel

Meetme 1.4.3 rakendamise tulemuste hindamisel analüüsiti uute toodete ja tehnoloogiate kasutusele võtmist. Toetatud tegevuste iseloomust tulenevalt loeti kõik meetme 1.4.3 alusel heakskiidetud projektid (114 investeeringut) uute tehnoloogiate kasutuselevõtmiseks. Uute toodete loomise projektideks arvestati need investeeringud, kus bioenergiatoodet vähemalt osaliselt müüakse. Andmeid kavandatava investeeringu eesmärgi ning bioenergiatootte tarbimise kohta kogus püsihindaja toetuse taotluselt. Heakskiidetud taotlustest 26 juhul (23% heakskiidetud taotlustest) on tegemist uue toote juurutamisega (lisa 1 tabel 18-1.4.3). **Kokkuvõttes võib hindamisküsimusele, kuidas on toetatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, vastata rahuldava tulemusega. Kuigi heakskiidetud projekte on vähe, siis toetatud tegevused vastavad uue tehnoloogia määratlusele, samuti on uute toodete juurutamise osakaal kõrge.**

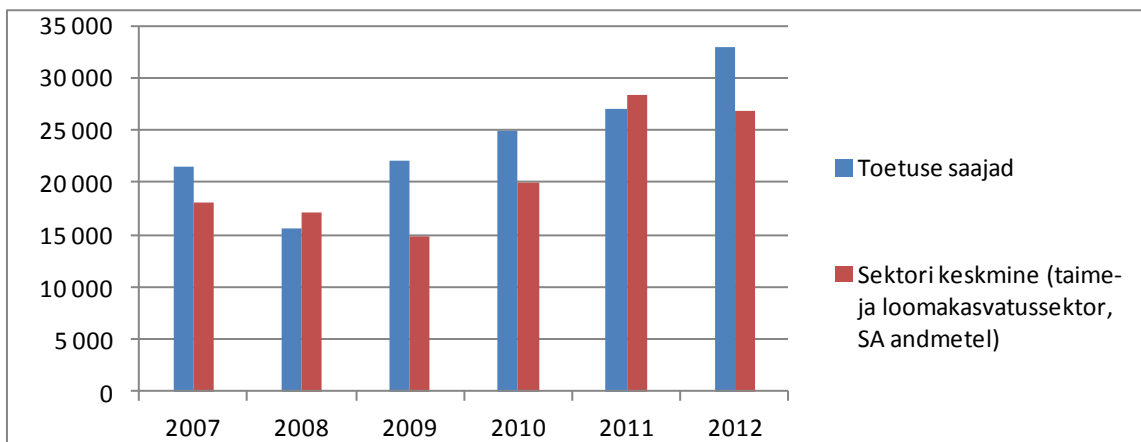
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.4.3). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2012. aastal 334,4 tuhat eurot, kasvades seejuures perioodil 2007–2012 keskmiselt 7,6% võrra aastas (Joonis 53). Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis NLV kasv on mõnevõrra väiksem BLV kasvust. Toetuse saajate

majanduskasvu tulemused on paremad sektori keskmisest, mis näitab seda, et meetme 1.4.3 toetuse saajad on tugevad ning majanduslanguse kontekstid hästi toime tulnud ettevõtjad (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

Joonis 53. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2012, eurot/ettevõtja

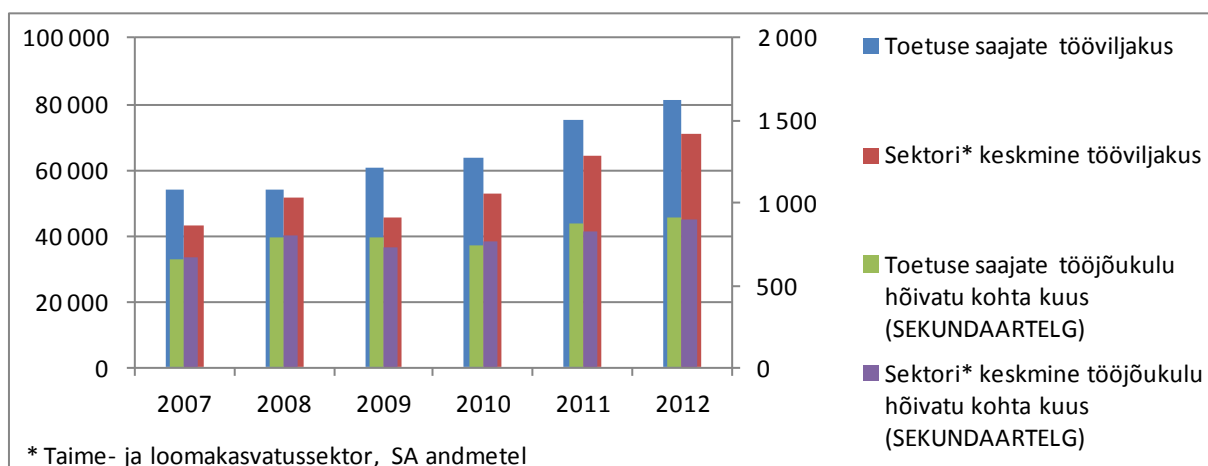
Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-1.4.3). Toetuse saajate tööjõu tootlikkus suurenes perioodil 2007–2012 keskmiselt 8,8% võrra aastas (Joonis 54). SA andmetel kasvas sektori keskmine tööjõu tootlikkus samal perioodil 8,2% võrra aastas. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate tööjõu tootlikkus suureneb tänu müügitulu kasvule.

Joonis 54. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2007–2012, eurot/ettevõtja

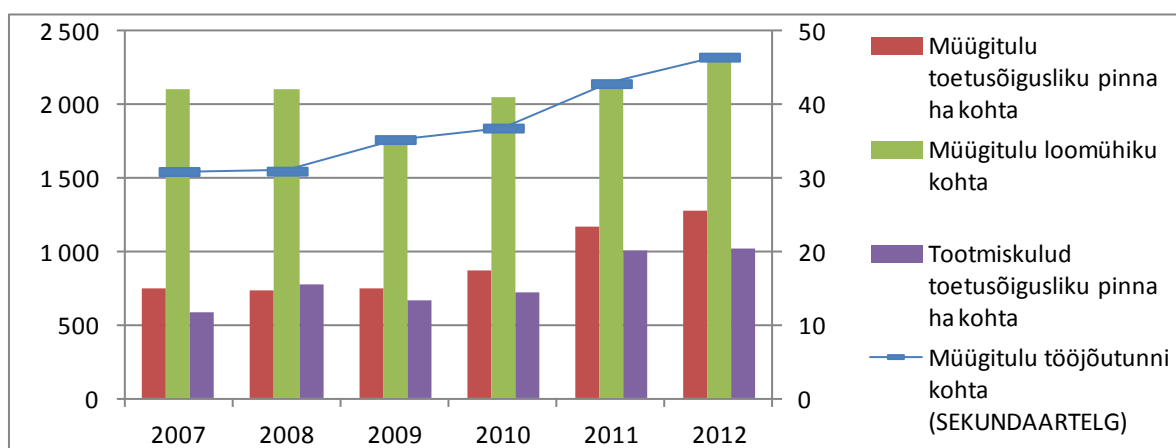
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate tööviljakust, varade käibekordajaid jm efektiivsusnäitajaid ning võrreldi tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate tööviljakus (müügitulu hõivatu kohta) oli 2012. aastal 81,2 tuhat eurot hõivatu kohta, kasvades seejuures perioodil 2007–2012 keskmiselt 8,5% võrra aastas (Joonis 55). Sektori keskmine tööviljakus suurenes samal perioodil 10,4% võrra aastas. Toetuse saajate tulemust saab lugeda heaks seetõttu, et majanduslanguse perioodil on suudetud kasvatada müügitulu ja säilitada töötajate arvu, samas kui sektori keskmised vastavad näitajad langesid. Toetuse saajate keskmine tööjõukulu kuus oli 2012. aastal 910 eurot hõivatu kohta. Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate tööjõukulu hõivatu kohta keskmiselt 6,6% võrra aastas. Sektori keskmine tööjõukulu kuus kasvas samal perioodil 6,2% võrra aastas (lisa 1

tabel 30-1.4.3). Toetuse saajate tulemused on sarnased kogu sektori omadega, mis näitab, et palgatingimused ei sõltu toetuse saamisest.

Joonis 55. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööviljakus ning tööjõukulu kuus 2007–2012, eurot/ettevõtja

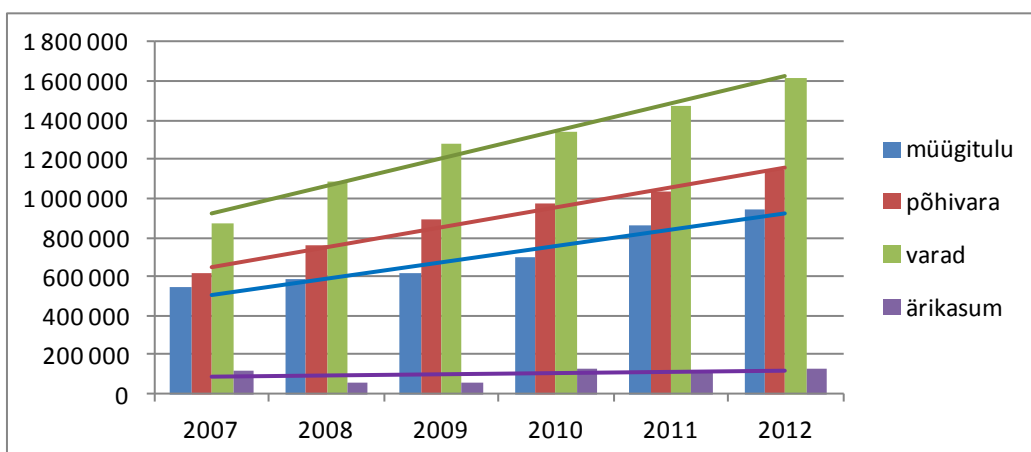
Toetuse saajad laiendavad majandustegevust ja muudavad seda efektiivsemaks. Perioodil 2007–2012 on meetme 1.4.3 toetuse saajate kasutuses olev toetusõiguslik ping, loomühikute arv ning töötajate arv kasvanud mõõdukalt (2–9% aastas). Kuna olemasolevas kontekstis on toetuse saajad suutnud müügitulu märkimisväärselt kasvatada (keskmiselt 12% aastas), siis on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate müügitulu tööjõutunni kohta kasvanud keskmiselt 8,5% aastas. Samal perioodil kasvas toetuse saajate müügitulu toetusõigusliku pinna hektari kohta ja loomühiku kohta vastavalt 11% ning 2,1% aastas (Joonis 56). Kuna toetuse saajate tootmiskulud kasvavad samas tempos müügituluga, siis on perioodil 2007–2011 toetuse saajate tootmiskulud toetusõigusliku pinna hektari kohta kasvanud keskmiselt 12% aastas (lisa 1 tabel 19-1.4.3). Tulemust saab lugeda heaks, sest tootmistegurite kasutamine on muutunud efektiivsemaks.

Joonis 56. Toetuse saajate müügitulu ja tootmiskulu tootmistegurite suhtes 2007–2012, eurot/toetuse saaja

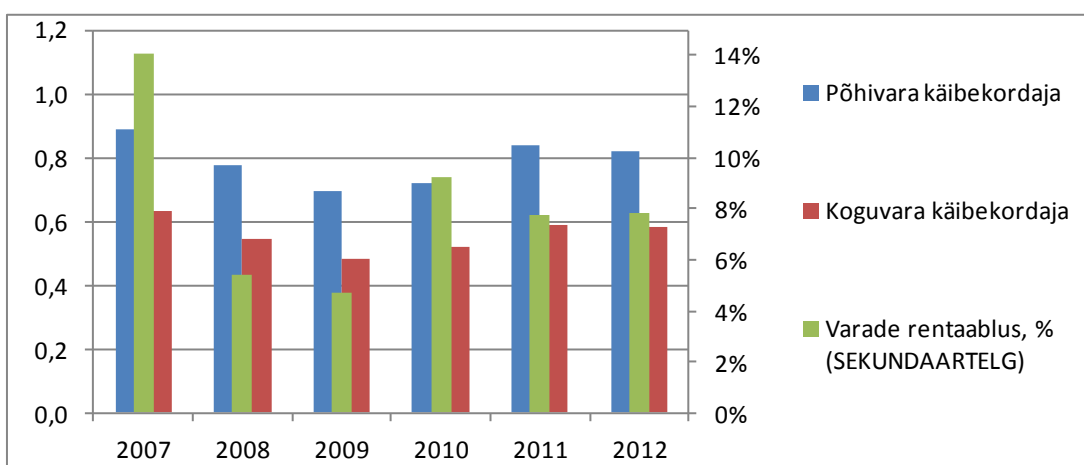
Analüüsides toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 12% aastas (Joonis 57). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 13% aastas, samuti põhivara 13% aastas. Põllumajandusettevõtjate ärikasum sõltub toodangu turuhinnast.

Peale kolmeaastast ärikasumi langust pöördus näitaja 2010. aastal tõusule saavutades perioodi 2007–2012 keskmiseks kasvuks 0,7% aastas.

Joonis 57. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluse komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2012 keskmiselt 1,6% võrra aastas (Joonis 58). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 1,5% aastas. Analüüs näitab, et kuigi 2008. ja 2009. aastal on varasid ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal, siis alates 2001. aastast on näitajad paranenud. Varade rentaablus oli 2012. aastal 7,9%, mis on mõnevõrra kõrgem nelja eelneva aasta keskmisest (erandlik oli vaid 2007. aasta, kus varade rentaablus oli äärmiselt kõrge) (lisa 1 tabel 20-1.4.3). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et varadesse paigutatud summad ei olnud investeeringu esimestel aastatel müügituluga kaetud. Tulemus on ootuspärane, sest müügitulu kasv saavutatakse investeeringule järgnevatel lähemate aastate jooksul, mitte aga investeeringuga samal aastal. Seetõttu on investeeringule järgneval esimesel ja teisel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeeringueelse perioodiga.

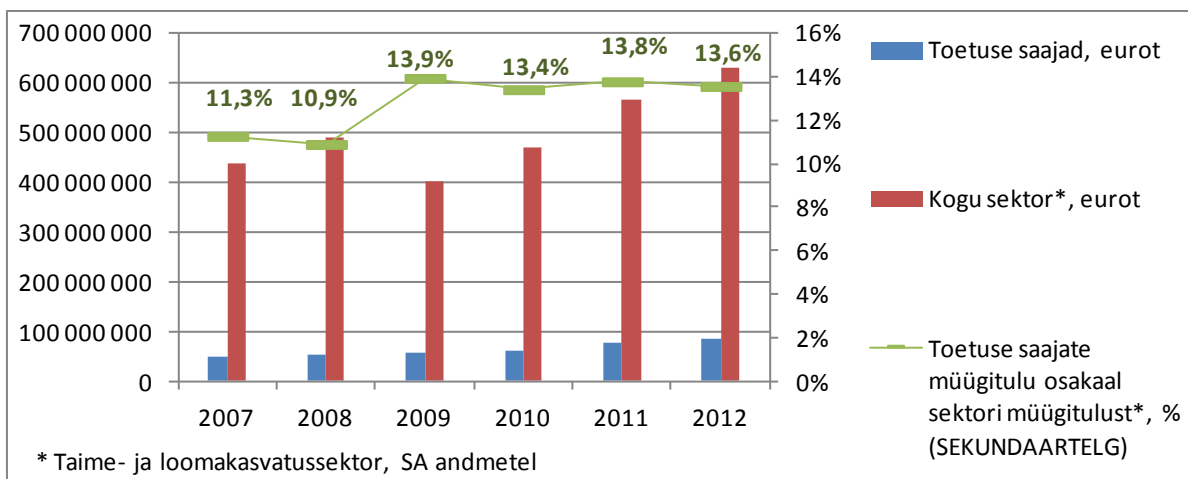

Joonis 58. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2012

Kokkuvõtvalt saab hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud aidanud kaasa tootmistegurite paremale kasutamisele põllumajandusettevõtetes, vastata rahuldava tulemusega. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010.–2012. aastal on

efektiivsusnäitajad paranenud. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Paranev majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

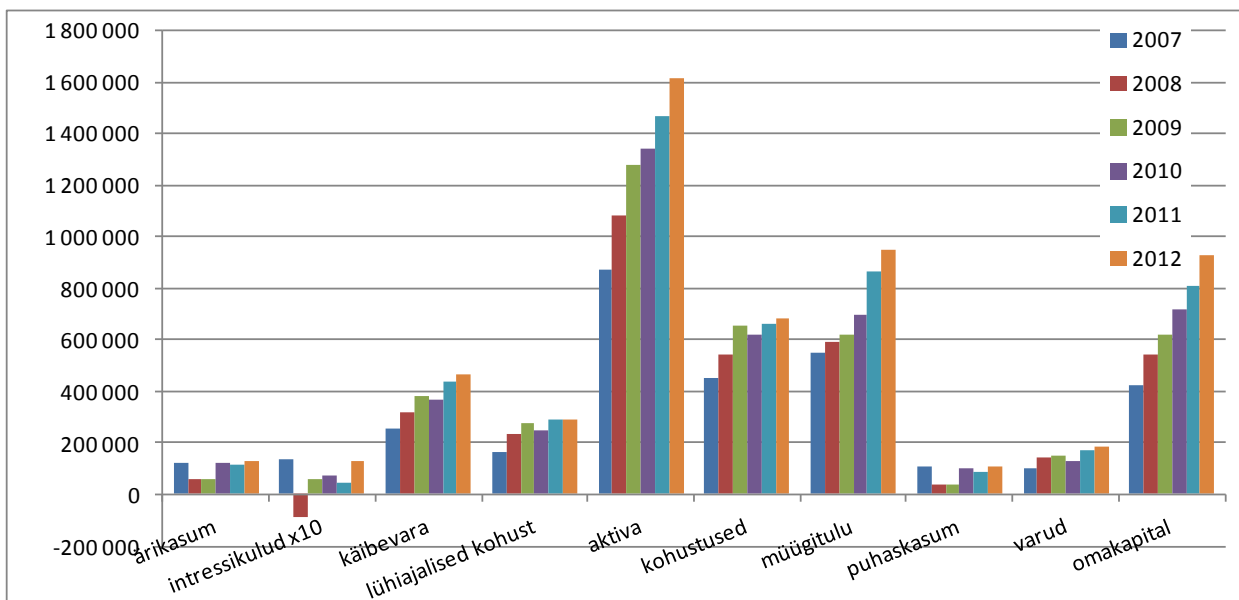
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud põllumajandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2007–2012 ning võrreldi tulemust kogu taime- ja loomakasvatussektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2012. aastal 85,2 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.4.3). Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate müügitulu keskmiselt 12% võrra aastas (Joonis 59). SA andmetel kasvas samal perioodil sektori müügitulu keskmiselt 7,5% aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2007 moodustas toetuse saajate müügitulu 11% kogu sektori müügitulust, 2012. aastal oli vastav näitaja 14%. **Seega kasvas perioodil 2007–2012 toetuse saajate turuosa 2,3 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Joonis 59. Toetuse saajate ja kogu sektori müügitulu 2007–2012

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandusettevõtja kehtvat jätkusuutlikkust, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajaid võrreldi kogu taime- ja loomakasvatussektori keskmiste vastavate näitajatega. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2007 ja 2008, kuid paranenud 2009.–2012. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 1,0% aastas, samas kui sektori keskmine vastava näitaja kasv oli 5,3% aastas (Tabel 27). Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Toetuse saajate intressikulude kattekordaja kasvab sektoriga võrreldes vähem seetõttu, et seoses investeeringutega on toetuse saajate intressikulud suuremad kui sektori keskmine näitaja. Jätkusuutlikkuse indikaatorite muutuste põhjustest parema ülevaate saamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajate üksikkomponentide trende perioodil 2007–2012 (Joonis 60).

Joonis 60. Toetuse saajate jätkusuutlikkust iseloomustavate suhtarvude komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajatel nii lühiajalised kohustused kui käibevara võrdses tempos (vastavalt 12% ja 13% aastas), mistõttu lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja on püsinud ilma suuremate muutusteta. Nii nagu toetuse saajatel, samuti ka sektoris keskmiselt on lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vaatlusalusel perioodil püsinud stabiilne.

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Sektori keskmine võlakordaja on vaatlusalusel perioodil püsinud stabiilne, sest nii kohustused kui ka varad on kasvanud võrdselt ja mõõdukalt. Toetuse saajate kohustused kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 8,8% aastas ning varad suurenesid 13% aastas. Kuna toetuse saajate varad on kasvanud rohkem kui kohustused, siis võlakordaja on perioodil 2007–2012 langenud keskmiselt 3,8% võrra aastas. Toetuse saajate võlakordaja on pisut madalam sektori keskmisest. See näitab, et seoses investeeringutega on toetuse saajate varad märkimisväärselt suurenenud.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2007–2012 keskmiselt 12% aastas. Samal perioodil suurenes toetuse saajate ärikasum keskmiselt vaid 0,7% aastas. Sellega seoses vähenes vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus keskmiselt 9,7% võrra aastas. Sektori keskmine näitaja on samas langenud keskmiselt 3,2% aastas. Selle põhjuseks on ärikasumi vähenemine.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit varade ühe euro kohta. Varade rentaablus käitub sarnaselt eelnevas lõigus analüüsitud käibe ärirentaablusele, sest mõlema tulemusi mõjutab ärikasum, mis sektoris on langenud kuid toetuse saajatel kasvab vähesel määral. Kuna toetuse saajate varade kasv on suurem ärikasumi kasvust, siis on varade rentaablus vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 11% võrra aastas. Toetuse saajate varade rentaablus on sarnane kogu sektori vastava näitajaga.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse

vähendamise tingib asjaolu, et toetuse saajate puhaskasum on perioodil 2007–2012 püsinud stabiilne olukorras kus omakapital kasvab märkimisväärselt. Toetuse saajate omakapitali rentaablus on sarnane sektori keskmisele näitajale.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Sektori keskmine tootmisvarude käibekordaja oli perioodil 2007–2012 stabiilne, sest nii varud kui müügitulu ei ole märkimisväärselt muutunud. Kuna toetuse saajatel on nii varud kui müügitulu kasvanud märkimisväärselt ja võrdsel määral, siis on toetuse saajate tootmisvarude käibekordaja vaatlusalusel perioodil püsinud samuti ilma suuremate muutusteta.

Tabel 27. Toetuse saajate jätkusuutlikkuse näitajad

Näitaja	Toetuse saajad							Sektori* näitaja keskmine muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	
Intressikulude kattekordaja	9,13	-6,45	9,55	17,61	26,77	9,59	1,0%	5,3%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	1,53	1,36	1,37	1,46	1,49	1,60	0,9%	0,7%
Võlakordaja	0,51	0,50	0,52	0,46	0,45	0,42	-3,8%	0,1%
Käibe ärirentaablus	0,22	0,10	0,10	0,18	0,13	0,13	-9,7%	-3,2%
Varade rentaablus	0,14	0,05	0,05	0,09	0,08	0,08	-11,0%	-7,2%
Omakapitali rentaablus	0,25	0,06	0,06	0,14	0,11	0,11	-14,6%	-6,7%
Tootmisvarude käibekordaja	5,37	4,06	4,13	5,46	5,12	5,02	-1,3%	-0,7%

* Taime- ja loomakasvatusektor, SA andmetel

Kokkuvõttes näeme, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenesid kasumlikkuse näitajad perioodil 2007 ja 2008, samas 2009.–2012. aastal on mitmeid paranemise märke. Majandustulemused on tugevasti mõjutatud maailmamajanduse olukorrast, ilmastikutingimustest ja toodangu kokkuostuhindade ebastabiilsusest vaatlusalusel perioodil. Toetuse saajate näitajad on siiski paremad sektori keskmistest ning analüüsist ei avaldu kriitilisi faktoreid, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse.

Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud soodustanud põllumajandussektori konkurentsivõime kasvu, vastamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid ja nende muutumist aastatel 2007–2012 ning võrreldi toetuse saajate tulemusi sektori keskmiste vastavate näitajatega.

Toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis hästi toime tulnud. Erinevalt sektori keskmisest on toetuse saajad perioodil 2007–2012 suutnud tootmis- ja müügimahtusid kasvatada. Toetuse saajate müügitulu suurenes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 12% võrra aastas, samas kui sektori keskmine müügitulu langes 0,7% aastas (Tabel 28). Kuna toetuse saajad toodavad intensiivsemalt ja investeerivad rohkem, siis on toetuse saajate tootmiskulud perioodil 2007–2012 kasvanud keskmiselt 12% aastas. Kuigi toetuse saajate tootmiskulud kasvavad kiiremini kui sektori keskmine näitaja, võib tulemusega olla rahul, sest toetuse saajate müügitulu kasvab samavõrra. Toetuse saajate puhaskasum langes aastatel 2008 ja 2009, kuid 2010.–2012. aastal tõusis märkimisväärselt, jõudes 2012. aastaks taas 2007. aasta tasemele. Vahepealsete aastate langus oli põhjustatud majanduslangusest, ebasoodsatest toodangu hindadest ning

investeeringisperioodil suurenenud kuludest. Toetuse saajate kasumlikkusega võib olla rahul, sest sektori keskmine puhaskasum on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 4,1% võrra aastas. Toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta kasvab sarnaselt sektori keskmisele – vaatlusalusel perioodil suurenes toetuse saajate näitaja keskmiselt 6,6% aastas ning sektori näitaja 6,5% aastas. Kui sektori näitaja kasv tulenes eelkõige vähenenud töötajate arvust, siis toetuse saajate tulemust mõjutas tööjõukulude mõõdukas kasv olukorras kus töötajate arv kasvab vähesel määral. Perioodil 2007–2012 on nii toetuse saajate kui sektori keskmine müügitulu töötaja kohta kasvanud märkimisväärselt. Kavu põhjused on siiski erinevad – toetuse saajatel on kasvu ajendiks müügitulu suurenemine, sektoris tulemust mõjutab suuresti aga töötajate arvu vähenemine.

Tabel 28. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Näitaja	Toetuse saajad							Sektori* näitaja keskmine muutus, % aastas
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	
Müügitulu, eurot/ettevõtja	548 673	591 410	619 465	700 139	865 257	946 414	11,5%	-0,7%
Tootmiskulud, eurot/ettevõtja	423 698	546 386	521 265	551 826	729 730	752 876	12,2%	-0,5%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	105 377	35 342	37 260	102 717	90 109	105 373	0,0%	-4,1%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	8 181	9 782	9 866	9 331	10 889	11 255	6,6%	6,5%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	55 703	55 793	63 535	66 364	77 255	83 753	8,5%	11,6%
NLV, eurot/ettevõtja	170 105	114 314	150 383	181 784	211 776	257 134	8,6%	-4,2%
BLV, eurot/ettevõtja	212 746	164 705	214 950	262 272	302 491	372 171	11,8%	-2,8%

* Taime- ja loomakasvatussektor, SA andmetel

Toetuse saajate BLV on vaatlusalustel aastatel märkimisväärselt suurenenud, samas kui NLV kasv on mõnevõrra väiksem. Tulemuse paremaks mõistmiseks vaadeldi BLVd ja NLVd komponentide kaupa (Tabel 29). Toetuse saajate BLV suurenemine tuleneb müügitulu märkimisväärsest kasvust. Perioodil 2007–2012 kasvas toetuse saajate keskmine müügitulu 397,7 tuhande euro võrra (keskmiselt 12% aastas). Seevastu BLVga seotud tootmiskulud kasvasid samal perioodil 329,2 tuhande euro võrra. NLV leitakse lahutades BLVst kulumi.

Tabel 29. Toetuse saajate BLV ja NLV komponendid 2007–2012

BLV ja NLV komponendid, eurot/toetuse saaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas	Muutus, eurot
Müügitulu	548 673	591 410	619 465	700 139	865 257	946 414	11,5%	397 741
Kaup, toore, materjalid kulu	308 062	400 511	376 879	403 630	543 192	557 946	12,6%	249 884
Muud tegevuskulud	32 303	38 247	44 032	44 413	56 275	52 605	10,2%	20 303
Varude jääk	7 186	14 230	19 318	15 522	45 013	51 449	48,2%	44 264
Muud ärikulud	2 747	3 935	4 163	5 347	8 311	15 141	40,7%	12 394
Kulum	42 642	50 390	64 567	80 488	90 715	115 037	22,0%	72 395

Kuna seoses investeeringutega on vaatlusalusel perioodil kulum suurenenud keskmiselt 22% võrra aastas, siis on toetuse saajate NLV kasv väiksem BLV suurenemisest (NLV kasv keskmiselt 8,6% aastas). Toetuse saajate tulemused on paremad sektori keskmisest eelkõige tänu müügitulu headele näitajatele.

Kokkuvõtteks näeme, et ettevõtjate konkurentsivõime näitajad on halvenenud aastatel 2007 ja 2008 nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt. Selle põhjus on peamiselt maailmamajanduse trendides, põllumajandustootmist mõjutavates ilmastikuoludes ning toodangu hindade ebastabiilsuses vaadeldaval perioodil. Aastatel 2009–2012 on toimunud majandusnäitajate märkimisväärne paranemine – seda eelkõige tänu müügitulu kasvule. Toetuse saajate kasumlikkuse näitajad on rahuldavad võrreldes sektori keskmistega ning toetuse saajate konkurentsivõimet saab lugeda heaks.

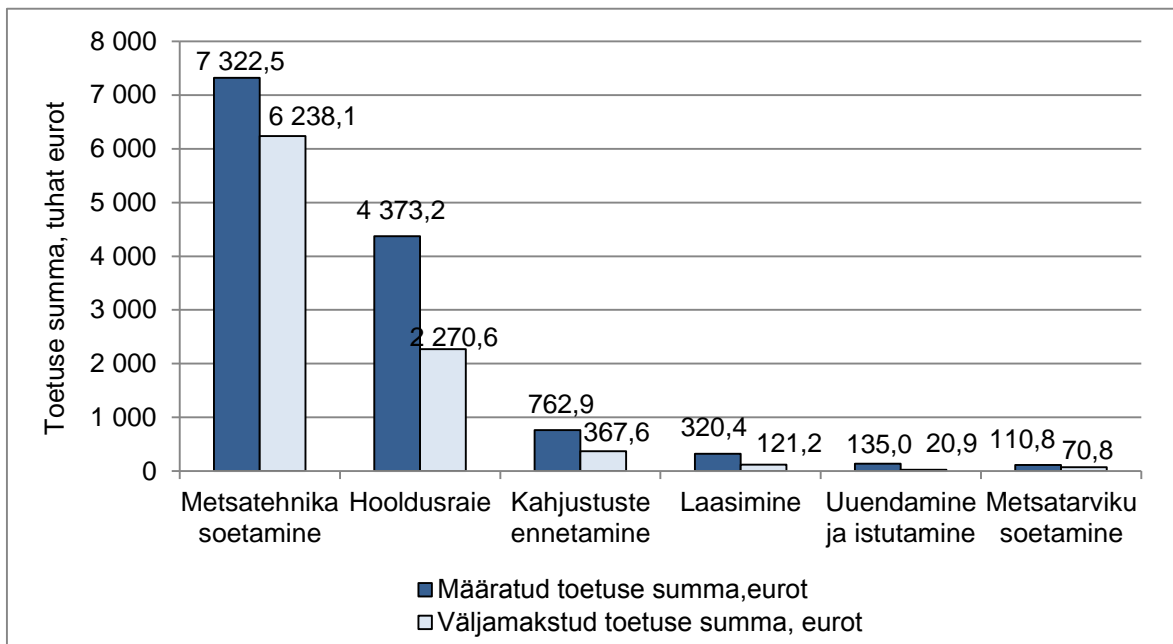
2.15. MEEDE 1.5 – METSADE MAJANDUSLIKU VÄÄRTUSE PARANDAMISE JA METSANDUSSAADUSTELE LISANDVÄÄRTUSE ANDMISE TOETUS

2.15.1. Meede 1.5.1 – metsa majandusliku väärtuse parandamine

Meetme 1.5.1 määratud toetuse abil oli planeeritud teostada metsa tootmispotentsiaali tõstvaid ja väärtust suurendavaid investeeringuid kokku 36 399 hektaril, millest 17 236 ha oli tööd teostatud ja välja makstud. Toetatud omandite arv oli 4 863 toetuse määramise alusel, ületades 2013. aasta lõpuks seatud sihttasest 62%. Kogu määratud toetuse summaga seotud abikõlblike tegevuste summa oli 29,7 mln eurot, ületades 2013. aasta lõpuks seatud sihttasest 46%.

Meetme rakendamisest alates on määratud toetus 10 197 tegevuse teostamiseks (lisa 1 tabel 6-1.5.1). Heakskiidetud taotluste hulgas oli kõige rohkem hooldusraie teostamise tegevusega taotlusi (6 445 tegevust) ja metsatehnika soetamisega taotlusi (1 789 tegevust). Metsatehnika ostmiseks määrati toetust 7,3 mln eurot (56% kogu määratud toetuse summast), hooldusraie tegemiseks 4,4 mln eurot (34%) ja kahjustuste ennetamiseks 0,8 mln eurot (4,2%). Keskmise määratud toetuse summa tegevuse kohta oli 2,9 tuhat eurot. Näitaja oli kõige suurem metsatehnika soetamisel – 7,0 tuhat eurot. Hooldusraie tegemisel oli keskmine määratud toetuse summa 221 eurot/ha, laasimisel 171 eurot/ha, metsa uuendamisel ja istutamisel 678 eurot/ha kohta (lisa 1 tabel 6-1.5.1). võrreldes eelneva aastaaruandega (2012. aastaga) oli märgatavalt suurenenud keskmine toetuse summa metsamaa kohta hooldusraiel (võrreldes eelmise aasta seisuga, suurenes hooldusraie tegemiseks keskmine määratud toetuse summa 64 eurot/ha kohta)

Toetust maksti välja seisuga 31.12.2013 kokku 9,1 mln eurot, moodustades määratud toetuse summast 70%. Kõige enam oli toetust välja makstud metsatehnika soetamiseks summas 6,2 mln eurot, moodustades kogu väljamakstud toetuse summast 69%. (Joonis 61)

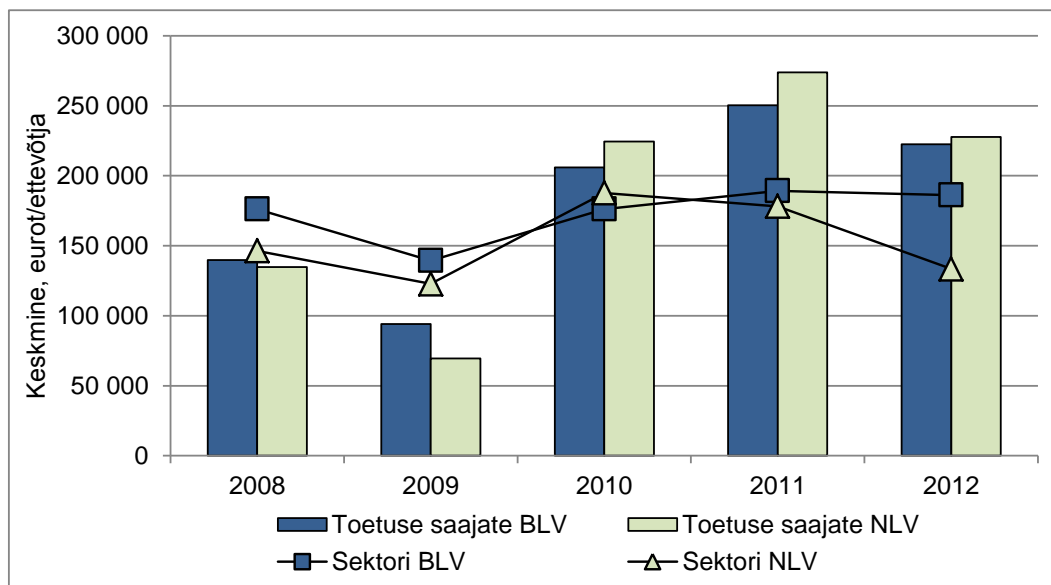

Joonis 61. Määratud toetus ja välja makstud summa perioodil 2008-2013 tegevuste liikide lõikes

Uusi tehnoloogiaid ja tooteid heakskiidetud ja välja makstud tegevuste puhul ei tuvastanud.

Meetme 1.5.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLV-d. Analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2008–2012 kohta kättesaadavad (115 toetuse saajat). Selleks, et analüüsi tulemused aastate lõikes oleksid paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldaval perioodil samade ettevõtjate majandusaasta näitajaid.

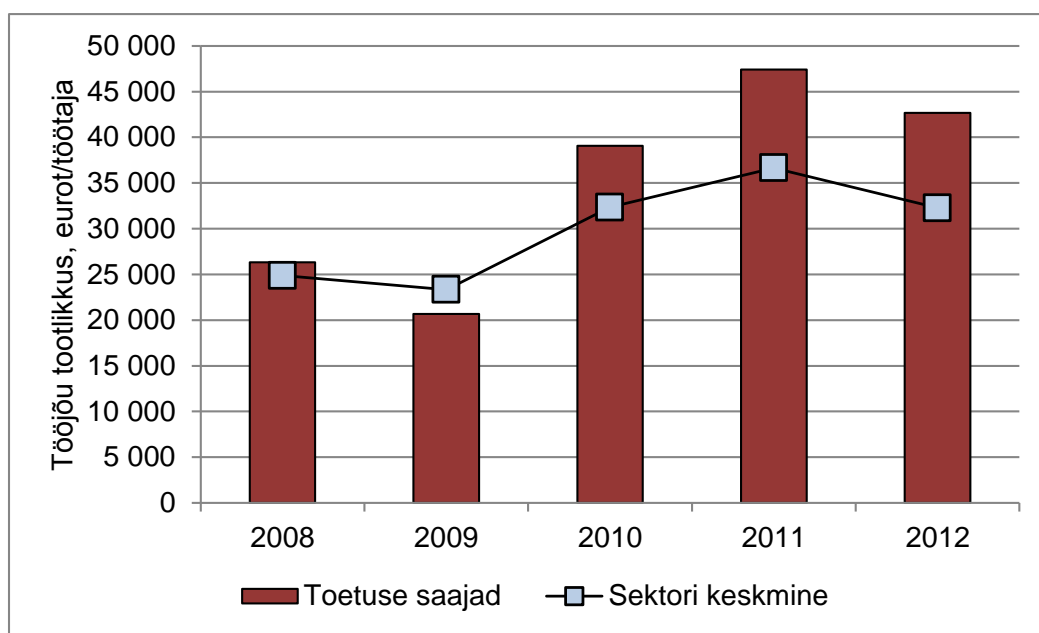
Perioodil 2008–2012 suurenes toetuse saajate BLV keskmiselt 12,3% aastas. Sektori keskmine (metsamajandus ja metsavarumine) BLV suurenes kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori BLV samal perioodil keskmiselt 1,4% võrra aastas. (lisa 1 tabel 16-1.5.1)

Joonis 62. Toetuse saajate ja sektori keskmine brutolisandväärtus ning majanduskasv (netolisandväärtus) ettevõtja kohta perioodil 2008–2012, eurot

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-1.5.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2012. aastal 227 729 eurot, suurenedes seejuures perioodil 2008–2012 keskmiselt 14% aastas. Kogu sektori aasta keskmine majanduskasv vähenes samal perioodil 2,3%. (Joonis 62)

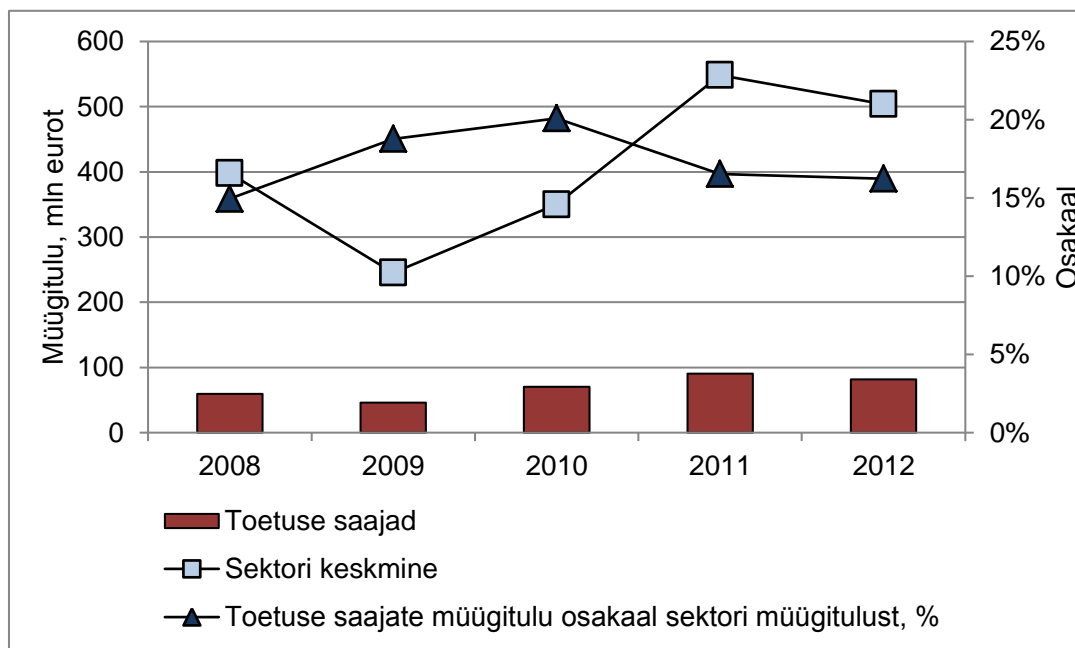
Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2012. aastal 42 655 eurot täistööajaga töötaja kohta, suurenedes perioodil 2008–2012 keskmiselt 13% võrra aastas (Joonis 63). Sektori keskmine tööjõu suurenes samal perioodil keskmiselt 6,7% võrra aastas. (lisa 1 tabel 28-1.5.1) Toetuse saajate tööjõu tootlikkuse kasvu mõjutas enim BLV kasv (12,3%), kuna töötajate arv analüüsi kaasatud toetuse saajatel oluliselt ei muutunud (vähenes 0,5%) vaadeldaval perioodil.

Joonis 63. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2008–2012, eurot

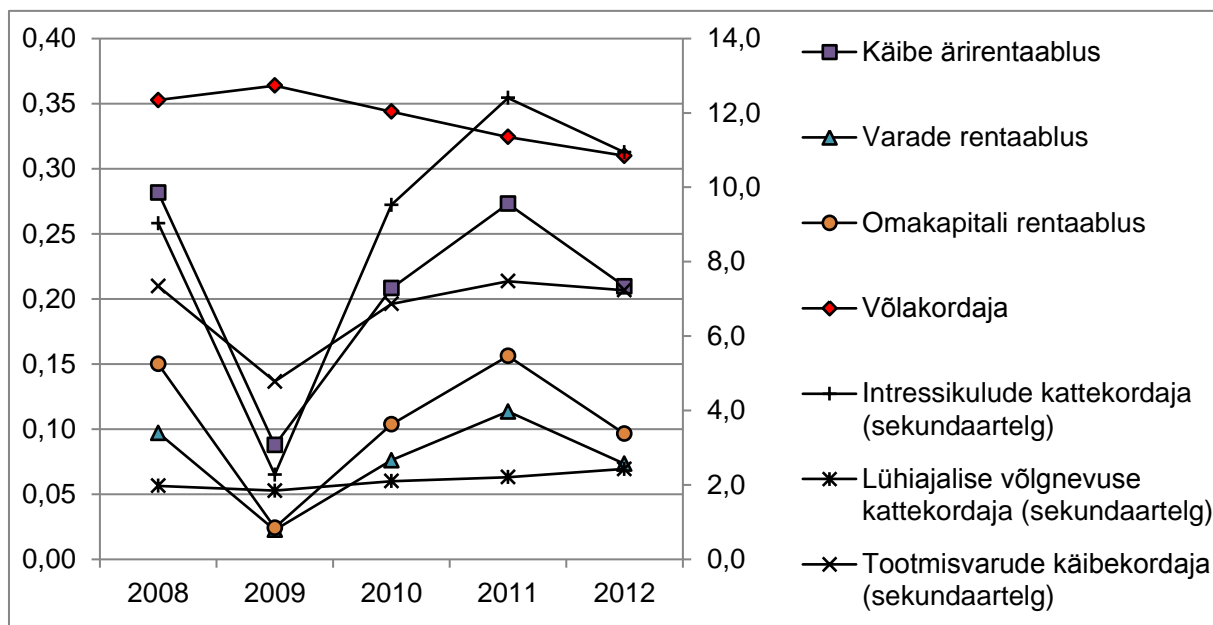
Hindamisküsimusele, mil määral on toetatud investeeringud suurendanud metsandusettevõtte turulepääsu ja turuosa, vastuse leidmiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu kasvu aastatel 2008–2012 ning võrreldi tulemust kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori müügitulu kasvuga tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2012. aastal 81,8 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.5.1). Perioodil 2008–2012 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 8,3% aastas. Sektori keskmine müügitulu suurenes samal perioodil keskmiselt 6,1% võrra aastas. (Joonis 64)

Kuna toetuse saajate müügitulu kasvas mõnevõrra kiiremini sektori keskmisest, siis toetuse saajate turuosa suurenes. Aastal 2008 moodustas toetuse saajate müügitulu 15% kogu sektori müügitulust, 2012. aastal oli vastav näitaja 16%. **Seega suurenes perioodil 2008–2012 toetuse saajate turuosa 2,1 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.**

Joonis 64. Väljamakse saanud toetuse saajate turuosa

Toetuse mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajate näitajaid võrreldi metsamajanduse ja metsavarumise sektori vastavate näitajatega. Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Meetme 1.5.1 toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenemine perioodil 2008–2012 keskmiselt 4,9% aastas, samas kogu sektori intressikulude kattekordaja suurenemine vaadeldaval perioodil 18,7% aastas. Suhtarvuna vaadeldes olid toetuse saajate intressikulude kattekordaja aastate lõikes suurem võrreldes kogu sektori vastava näitajaga. (Joonis 65, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

Joonis 65. makstud toetusega ettevõtjate jätkusuutlikkus perioodil 2008-2012 välja

Vaatlusalusel perioodil suurenemine toetuse saajate lühiajalised kohutused keskmiselt 6,0% aastas, samas kui käibevara suurenemine keskmiselt 11,7% aastas. Sellega seoses suurenes lühiajalise võlgnevuse kattekordaja keskmiselt 5,3% võrra aastas. Samas kogu sektori lühiajaliste

võlgnevuste kattekordaja vähenes 3,6%. **Nii toetuse saajatel kui ka kogu sektoril oli kõikidel vaadeldavatel aastatel maksevõime näitaja suhtarvuna heal tasemel ehk üle 1,6** (Joonis 65, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

Võlakordaja osas vaadeldi toetuse saajate varade ja kohustuste suhet ning võrreldi kogu sektoriga. Toetuse saajate kohustused suurenesid perioodil 2008–2012 keskmiselt 4,5% aastas ning varad suurenesid keskmiselt 7,9% võrra aastas, mistõttu võlakordaja vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 3,2%. Ka kogu sektori võlakordaja vähenes vaadeldaval perioodil 13,1%. Võlakordaja oli toetuse saajatel võrreldes kogu sektoriga madalam aastatel 2008–2009 ning peale seda oli järgnevatel aastatel (2010–2012) olukord vastupidine. **Seega olid toetuse saajad alates 2010. aastast võõrkapitalist rohkem sõltuvuses võrreldes kogu sektoriga. Samas suhtarvuna vaadelduna oli toetuse saajate võlakordaja kõikidel aastatel normaalsel tasemel, mis tähendab, et näitaja oli väiksem kui 0,5.** (Joonis 65, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga. Analüüsitud toetuse saajate müügitulu suurenes perioodil 2008–2012 keskmiselt 8,3% aastas ja ärikasum keskmiselt 0,6% aastas. Samas vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus vähenes keskmiselt 7,1% aastas. Toetuse saajate käibe ärirentaabluse vähenemise tingis 2009. aastal märkimisväärselt väiksem ärikasum võrreldes ülejäänud aastatega, mis eelpool nimetatud näitaja keskmise muutuse vaadeldaval perioodil negatiivseks muutis. Metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtete käibe ärirentaablus suurenes samal perioodil keskmiselt 17,6%. (Joonis 65, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit vara väärtuse suhtes. Perioodil 2008–2012 vähenes nii toetuse saajatel kui kogu sektori ettevõtetel varade rentaablus vastavalt 6,8% ja 14% aastas. Omakapitali rentaabluse muutus oli sarnane, vähenedes nii toetuse saajatel kui ka kogu sektori ettevõtetel vastavalt 10% ja 25%. **Seega nii varade kasutamise kui ka investeringud ettevõttes oli aasta aastalt muutunud ebaefektiivsemaks.** (Joonis 65, lisa 1 tabel 32-1.5.1)

2.15.2. Meede 1.5.2 – metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (123)

Meede on rakendatud vajadusest edendada puiduliste metsandussaaduste töötlemisega tegelevate mikroettevõtete konkurentsivõimelist arengut, soodustada innovaatilise ning mikroettevõtja jaoks uuendusliku tehnoloogia kasutuselevõttu ja toote sortimendi laiendamist, tagades puiduliste metsandussaaduste ökonoomse ja tõhusa kasutamise.

Meetme raames on seisuga 31.12.2013 toimunud viis taotlusvoor. Kokku on esitatud 234 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 117 (50%) (Tabel 30). Mikroettevõtjate vajadus investeringutoetuse järele on suur. Kokku sai toetust 103 erinevat ettevõtjat. Seega on korduvalt toetust saanud ettevõtjate osakaal üks väiksemaid võrreldes teiste MAK meetmetega. Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotlustest on voorude lõikes olnud varieeruv jäädes vahemikku 20–79% (Tabel 30). Määratud toetuse summa kokku oli 6,8 mln eurot, mis moodustab 45% taotletud toetuse summast. Seisuga 31.12.2013 oli sellest välja makstud 3,4 mln eurot (51% määratud toetuse summast) 79 toetuse saajale. Toetatud investeringute elluviimine ja toetuse väljamaksmine ei ole toimunud kiires tempos. Seisuga 31.12.2013 on toetatud

investeeringu tegemisest loobunud 14% toetuse saajatest (16 taotlust), mis on üks kõrgemaid näitajaid MAK meetmete seas.

Keskmine toetuse summa heakskiidetud taotluse kohta oli 58,2 tuhat eurot. Näitaja oli kõige väiksem teises taotlusvoorus (38,9 tuhat eurot) ja kõige kõrgem viiendas voorus (81,8 tuhat eurot).

Tabel 30. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine määratud toetuse summa, eurot	Välja makstud toetuse summa, eurot
I voor	47	20	43%	1 150 410	57 520	658 995
II voor	22	15	68%	584 103	38 940	400 582
III voor	41	17	41%	1 086 498	63 912	733 872
IV voor	68	54	79%	3 093 366	57 285	1 412 866
V voor	56	11	20%	900 000	81 818	283 391
Kokku	234	117	50%	6 814 377	58 243	3 489 706

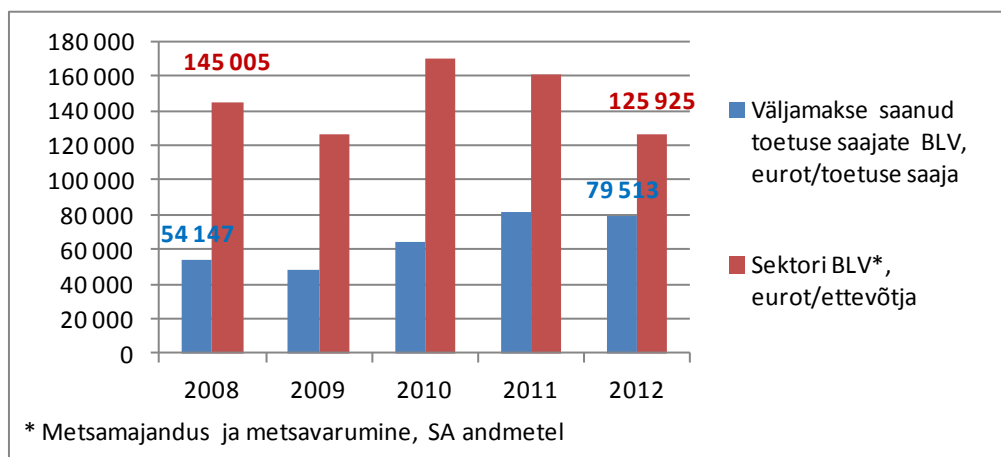
MAKis on määratud sihttasemed, mida meetme rakendamisega soovitakse saavutada. Meetme üheks sihttasemeks on seatud investeeringute maht 13,5 mln eurot. Kuna heakskiidetud taotluste toetatava investeeringu summa on 14,5 mln eurot, siis toetuse määramise alusel on sihttase ületatud 7,6% võrra. Kui vaadelda eelnimetatud sihttaseme täitmist välja makstud summa alusel, siis on eesmärgist täidetud 56% (seisuga 31.12.2013 väljamakstud investeeringute maksumus oli 7,6 mln eurot).

MAKis on seatud sihttasemeks, et programmiperioodi jooksul võiks saada meetme alusel toetust 100 ettevõtjat. Samas mahus oodatakse toetuse saajate hulka ettevõtjaid, kes loovad toetuse abil uusi tooteid või kasutavad uusi tehnoloogiaid. Seisuga 31.12.2013 oli heakskiidetud 117 taotlust ning toetuse saajaid oli kokku 103, mistõttu toetuse määramise alusel on sihttase täidetud. Tuginedes MAK määratlusele, kus uusi tooteid tootvate või tehnoloogiaid kasutavate ettevõtjate arv on võrdsustatud toetuse saajate arvuga, saame ka meetmele eesmärgiks seatud uuenduslikkuse sihttasest lugeda saavutatuks. Seisuga 31.12.2013 on 103-st toetuse saajast väljamakse saanud vaid 69 isikut (69% sihttasemest). Sihttasemete saavutamiseks on vaja, et investeeringute elluviimine hoogustuks.

Meetme 1.5.2 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (BLV), varade käibekordaja, varade rentaabluuse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlemisele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2008–2012 kohta kättesaadavad (42 toetuse saajat ehk 61% väljamakse saanud toetuse saajatest). Selleks, et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samade ettevõtjate näitajaid. Analüüsi hõlmatud ettevõtetest olid 69% metsandusettevõtted ja 31% segaettevõtted.

Perioodil 2008–2012 on toetuse saajate BLV suurenenud keskmiselt 10% aastas (lisa 1 tabel 16-1.5.2). Kogu metsamajanduse ja metsavarumise sektori BLV langes samal perioodil keskmiselt 3,5% aastas SA andmetel (Joonis 66). Sektoti BLV languse peamisteks põhjusteks olid üldine

majanduslangus ning toodete hinnamuutused 2008. ja 2009. aastal. Toetuse saajate BLV asus 2010.–2012. aastal tõusule tänu kasvavale müügitulule. Toetuse saajad on majanduslanguse järgselt hästi toime tulnud ettevõtjad. Kui 2009. aastal toetuse saajate BLV vähenes nii nagu kogu sektori näitaja, siis järgnevatel aastatel on toetuse saajatel BLV kasvanud rohkem kui sektoris keskmiselt.

Joonis 66. Toetuse saajate keskmine BLV ja sektori keskmine BLV 2008–2012, eurot/ettevõtja

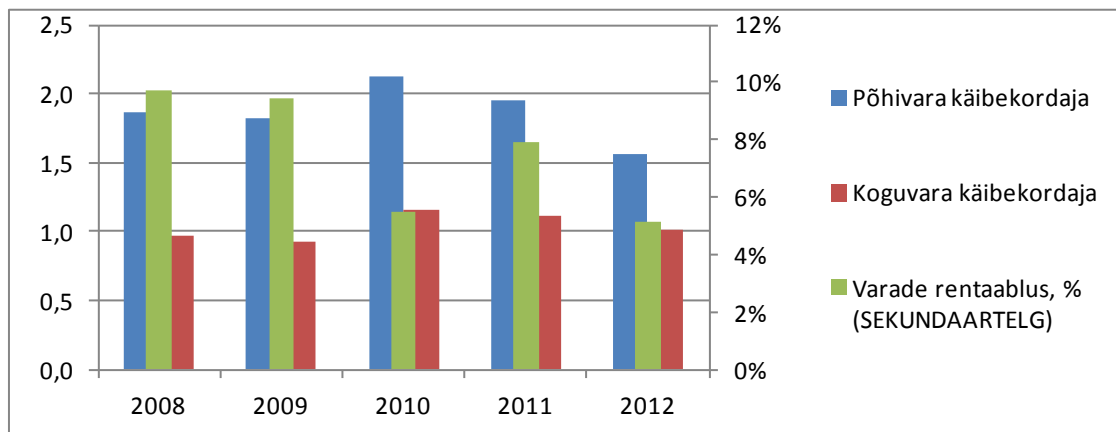
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27=100%). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2012. aastal 60,8 tuhat eurot ja 2011. aastal 73,2 tuhat eurot (lisa 1 tabel 27-1.5.2). Perioodil 2008–2012 on toetuse saajate majanduskasv suurenenud aastas keskmiselt 3,9%. Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis olukorras kus perioodil 2007–2012 BLV kasvab keskmiselt 10% aastas, on toetuse saajate majanduskasvu tõus olnud väiksem. Metsamajanduse ja metsavarumise sektori ostujõustandardi koefitsiendiga korrigeeritud NLV vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 2,3% võrra aastas. Kuna toetuse saajate tulemus on parem sektori keskmisest, siis võib meetme 1.5.2 toetuse saajad lugeda tugevateks ning majanduslanguse kontekstid hästi toime tulnud ettevõtjateks (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2012. aastal 19,0 tuhat eurot täistööajaga töötaja kohta. Perioodil 2008–2012 on toimunud toetuse saajate tööjõu tootlikkuse kasv keskmiselt 4,9% võrra aastas. SA andmetel suurenes kogu sektori tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 6,7% võrra aastas (lisa 1 tabel 28-1.5.2). Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on perioodil 2008–2012 töötajate arvu suurendanud keskmiselt 5,0% võrra aastas, siis toetuse saajate tööjõu tootlikkus on suurenenud sektori keskmisest vähem.

Toetuse saajate põhivara käibekordaja vähenes perioodil 2008–2012 keskmiselt 4,4% võrra aastas, sest vaadeldaval perioodil on põhivara kasvanud kiiremini kui müügitulu (põhivara kasv keskmiselt 22% aastas, müügitulul 16%) (lisa 1 tabel 20-1.5.2). Koguvara käibekordaja on samal perioodil püsinud ilma suuremate muutusteta, sest aktivad (koguvara) on kasvanud samas tempos müügituluga (Joonis 67). Analüüs näitab, et põhivarasid on 2012. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli

2012. aastal 5,2%. Näitaja on langenud keskmiselt 15% võrra aastas perioodil 2008–2012. Majandusnäitajate trendid on ootuspärased, sest müügitulu kasv saavutatakse investeeringule järgnevate lähemate aastate jooksul, mitte aga investeeringuga samal aastal. Seetõttu on investeeringule järgneval esimesel ja teisel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeeringueelse perioodiga.

Joonis 67. Toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2008–2012

Turuosa analüüsimiseks vaadeldi toetuse saajate müügitulu muutust perioodil 2008–2012 ning võrreldi seda kogu metsandussektori müügitulu muutusega tuginedes SA andmetele. Toetuse saajate müügitulu oli 2008. aastal 22,5 mln eurot (lisa 1 tabel 31-1.5.2). Perioodil 2008–2012 suurenes toetuse saajate müügitulu keskmiselt 16% aastas. SA andmetel suurenes sektori müügitulu samal perioodil keskmiselt 6,1% võrra aastas. Kuna toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori näitajast, siis toetuse saajate turuosa suureneb. Aastal 2008 moodustas toetuse saajate müügitulu 5,7% kogu sektori müügitulust ja aastal 2012 oli vastav näitaja 8,2%. Seega kasvas perioodil 2008–2012 toetuse saajate turuosa 2,5 protsendipunkti võrra, millega seoses saab toetuse saajate turulepääsu ja turuosa suurenemist lugeda heaks.

Seoses toetuse saajate müügitulu kasvuga on suurenenud müügitulu ka töötaja kohta 11% aastas (lisa 1 tabel 29-1.5.2). Perioodil 2008–2012 suurenes toetuse saajate töötajate arv keskmiselt 5,0% aastas. Samal ajaperioodil suurenes toetuse saajate tööjõukulu töötaja kohta keskmiselt 10% aastas. Kogu metsandussektoris suurenes müügitulu töötaja kohta samal perioodil keskmiselt vaid 0,3% aastas ja tööjõukulu töötaja kohta vähenes keskmiselt 3,0% aastas. Toetuse saajate tulemusi saab lugeda heaks, sest olukorras kus nende töötajate arv suureneb rohkem kui sektoris keskmiselt, suudavad toetuse saajad maksta ka suuremaid palkasid ning kasvatada müügitulu veelgi enam.

Toetuse mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate jätkusuutlikkust kasumlikkuse ja kohustuste täitmise võime alusel. Toetuse saajate näitajaid võrreldi metsamajanduse ja metsavarumise sektori vastavate näitajatega. Analüüsi tulemused on esitatud lisa 1 tabelis 32-1.5.2. Enamus jätkusuutlikkuse näitajaid on nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt halvenenud aastatel 2009 ja 2010, kuid paranenud 2011. ja 2012. aastal.

Ettevõtja maksevõimet näitavad intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Intressikulude kattekordaja leitakse ärikasumi jagamisel intressikuludega. Meetme 1.5.2 toetuse saajate intressikulude kattekordaja vähenes perioodil 2008–2012

keskmiselt 32% aastas, sest toetuse saajate intressikulud on kasvanud märkimisväärselt olukorras kus ärikasum on 2008. aasta tasemel. Kogu sektori intressikulude kattekordaja suurenes vaatlusalusel perioodil keskmiselt 19% aastas (lisa 1 tabel 32-1.5.2).

Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja leitakse käibevara jagamisel lühiajaliste kohustustega. Vaatlusalusel perioodil suurenesid toetuse saajate lühiajalised kohutused keskmiselt 19% aastas, samas kui käibevara kasvas vaid 6,8% aastas. See on viinud lühiajalise võlgnevuse kattekordaja vähenemisele keskmiselt 10% võrra aastas. Sektori keskmine lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja on vaatlusalusel perioodil vähenenud keskmiselt 3,6% võrra aastas.

Võlakordaja leitakse kohustuste jagamisel varadega. Sektori keskmine võlakordaja on vaatlusalusel perioodil langenud keskmiselt 13% aastas. Toetuse saajate kohustused kasvasid vaatlusalusel perioodil keskmiselt 21% aastas ning varad suurenesid 15% aastas. Kuna kohustused on kasvanud pisut enam kui varad, siis on toetuse saajate võlakordaja vaatlusalusel perioodil suurenenud keskmiselt 4,9% võrra aastas. Toetuse saajate võlakordaja on kõrgem sektori keskmisest. See näitab, et seoses investeringutega suurenevad toetuse saajate kohustused. Toetuse saajad soetavad varasid võõrvahendite abil rohkem kui seda sektoris keskmiselt tehakse.

Käibe ärirentaablus arvutatakse ärikasumi jagamisel müügituluga ja näitaja iseloomustab majandustegevuse tasuvust. Toetuse saajate müügitulu kasvas perioodil 2008–2012 keskmiselt 16% aastas. Samal perioodil on toetuse saajate ärikasum püsinud ilma suuremate muutusteta (langus keskmiselt 1,7% aastas). Sellega seoses on vaatlusalusel perioodil toetuse saajate käibe ärirentaablus langenud keskmiselt 15% võrra aastas. Sektori keskmine näitaja on samas kasvanud 18% aastas. Selle põhjuseks on asjaolu, et sektoris keskmiselt on vaatlusalusel perioodil müügitulu vähenenud.

Varade rentaablus näitab, kui palju ettevõtja toodab ärikasumit vara väärtuse suhtes. Perioodil 2008–2012 vähenes nii toetuse saajate kui metsamajanduse ja metsavarumise sektori ettevõtjate varade rentaablus keskmiselt 14–15% aastas. See näitab, et ettevõtjate varad suurenevad rohkem kui ärikasum.

Tootmisvarude käibekordaja arvutatakse müügitulu jagamisel varudega. Näitaja iseloomustab kauba ja tootmisvarude väärtuse muutumist ning müügi efektiivsust vaadeldaval perioodil. Liigsed varud mõjutavad negatiivselt varade kasutamist. Nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt on tootmisvarude käibekordaja vaatlusalusel perioodil mõõdukalt kasvanud. Toetuse saajate tulemus on seotud sellega, et nii müügitulu kui varud kasvavad mõnevõrra. Sektoris keskmiselt aga mõlemad näitajad langevad.

Omakapitali rentaablus leitakse puhaskasumi jagamisel omakapitaliga. Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse oma raha paigutamise otstarbekust. Omakapitali rentaabluse vähenemise tingib asjaolu, et nii toetuse saajatel kui sektoris keskmiselt on puhaskasum perioodil 2008–2012 mõõdukalt langenud, samas kui omakapital suureneb. Sektori keskmine omakapitali rentaabluse langus on suurem toetuse saajate omast.

Meetme rakendamist kokkuvõtlikult hinnates on näha, et ettevõtjate vajadus investeringutoetuse järele on suur. Meetme eelarve piiratuse tõttu oli võimalik rahuldada

vaid 50% esitatud taotlustest. Soovitame ka uuel MAK perioodil võimalikult palju vahendeid suunata investeringutoetuste maksmisele, sest need toovad põllumajandussektorile kõige otsesemat kasu. Toetatud investeringute elluviimine ja toetuse väljamaksmine ei ole toimunud kiires tempos. Meetme sihttasemete saavutamiseks on vaja, et investeringute elluviimine hoogustuks. Toetuse saajate enamuse majandusnäitajate trendid on positiivsemad võrreldes kogu sektori tulemusega. Eriti tähtis on asjaolu, et erinevalt sektorist on toetuse saajad suutnud kasvatada müügitulu ja suurendada töötajate arvu majanduslanguse kontekstis. Müügitulu on aluseks edasisele kasumlikkuse kasvule ning töökohtades olemasolu toetab maaelu edenemist laiemalt.

2.15.3. Meede 1.5.3 – kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine

Meedet on rakendatud vajadusest aidata kaasa metsatulekahjude ennetamise abinõude rakendamiseks ja loodusõnnetuste või tulekahju poolt kahjustatud metsa tootmispotentsiaali taastamiseks. Meede on kättesaadav erametsaomanikele ja metsaühistutele.

Meetme raames oli seisuga 31.12.2013 toimunud kuus taotlusvooru, millest toetuse määramisotsused olid tehtud viies voorus. Kuues voorus oli esitatud kokku 287 taotlust. Viies voorus esitatud taotlustest (247) oli heaks kiidetud 204 (71%). (Tabel 31). Kokku on saanud toetust 150 erinevat ettevõtjat. Seega on korduvalt toetust saanud ettevõtjate osakaal viie vooru alusel 21%.

Määratud toetuse summa (1,2 mln eurot) jaguneb järgmiselt: metsatulekahjude ennetamine 53% ja kahjustatud metsa taastamine 47%. Võrreldes 31.12.2012 seisuga pole meetme raames toetuse summa ennetustegevustele ja kahjustatud metsa taastamisele oluliselt muutunud.

Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotlustest on olnud varieeruv jäädes vahemikku 62-97%. Keskmine toetuse summa on olnud kõige suurem II taotlusvoorus, mil oli ligikaudu 20% võrra keskmisest suurem. Toetuse väljamaksmise progress muutus taotlusvooruti järjest tagasihoidlikumaks, jäädes I taotlusvooru puhul 80% ja V taotlusvooru puhul 27% juurde. Kogu väljamakstud toetuse summa osakaal kogu määratud toetuse summast oli 57%.(Tabel 31)

Tabel 31. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Määratud toetuse summa, eurot	Keskmine määratud toetuse summa, eurot	Välja makstud toetuse summa, eurot
I	21	17	81%	98 633	5 802	78 984
II	39	34	87%	255 647	7 519	180 118
III	69	43	62%	255 343	5 938	171 824
IV	64	62	97%	331 733	5 351	195 135
V	52	48	92%	296 712	6 182	80 630
VI	42	NA	NA	NA	NA	NA
Kokku	287	204	71%	1 238 068	6 069	706 691

Meetme eesmärgipärase rakendumise hindamise üheks meetodiks on meetme sihttasemete eeldatava täitumise jälgimine. MAKis on seatud sihttasemeks, et programmperioodi jooksul toetatud ennetustegevuste ja taastamiste arv võiks olla 300. SA Erametsakeskus andmetel oli 31.12.2013 seisuga määratud toetus 753 ennetus- ja taastamistegevuse teostamiseks, mistõttu oli

sihttase ületatud mitmekordselt. Samal ajal tuleb jälgida väljamaksete progressi, mille alusel I, II ja III taotlusvooru tegevustest oli 86%–96% välja makstud. V taotlusvooru väljamakse osatähtsus määratud tegevuse arvust moodustas 43%.

Meetme sihttasemenä on planeeritud loodusõnnetuste ja tulekahju poolt kahjustatud metsa taastamise võimalikuks mahuks 3500 ha ja ennetustegevusega hõlmatud pinnaks 7000 ha.

Kahjustatud metsa taastamiseks oli toetust määratud summas 559,3 tuhat eurot 579 ha uue metsakultuuri rajamiseks, 95,8 tuhat eurot 720 ha metsakultuuri hooldamiseks ja 3,1 tuhat eurot 20 ha metsa looduslikule uuenemisele. Kokku planeeritakse toetuse abil taastada 1 319 ha metsapinda (lisa 1 tabeli 6-1.5.3). Toetuse abil taastatava kahjustatud metsa kogupind moodustas 2013 aasta sihttasemest 38%.

Kuna metsatulekahjude arv perioodil 2008–2012 oli vähenenud ning selle pindala pole märkimisväärselt suur, ei ole nimetatud tegevuse raames ka tegevusi oluliselt toetatud. Võrreldes perioodiga 2009–2013 ei ole 2013. aastal tegevusi metsatulekahju poolt kahjustatud metsa taastamiseks juurde lisandunud. Samas tormi või trombi poolt kahjustatud metsa taastamise ning metsatulekahju ennetamisega seotud tegevuste arv oli 2013. aastal võrreldes varaema perioodiga muutunud vastavalt 88% ja 22%. Seisuga 31.12.2013 oli tuleohutuse tagamiseks rakendatavate ennetustegevustega seotud 7,1 tuhat ha metsamaad. Sihttasemeks seatud 7000 ha oli seega täidetud ning ületatud. (lisa1 tabel 25-1.5.3)

Metsatulekahju ennetamise eesmärgil planeeritakse rajada ja korrastada heakskiidetud taotluste alusel 31 878 meetrit tuletõkestusriba või –vööndit.

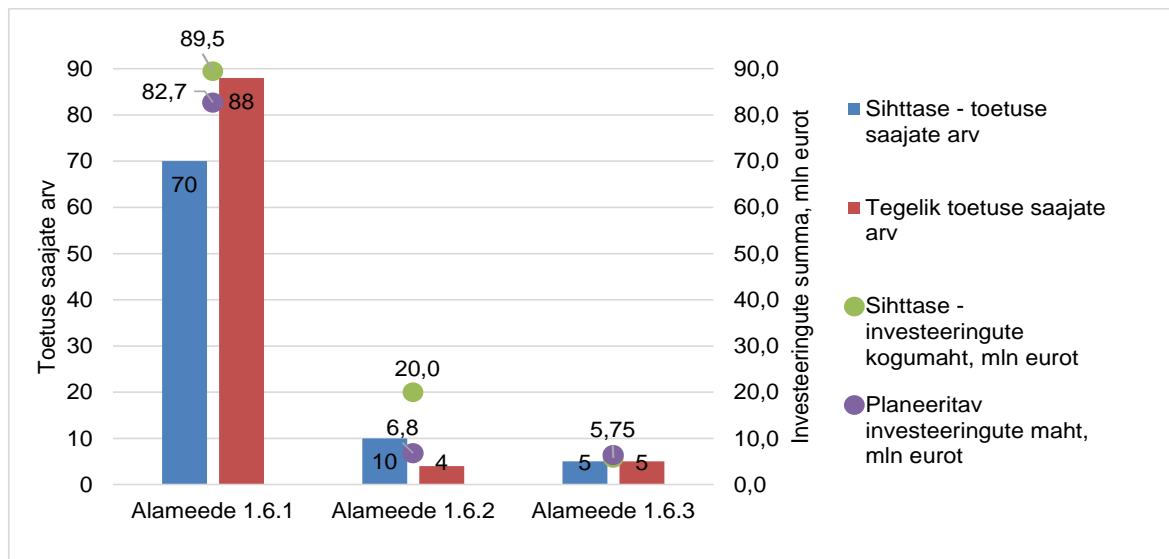
Määratud toetuse summa alusel metsatulekahjude ennetamisega seotud toetatud tegevustest (580,0 tuhat eurot) suurima osatähtsusega oli suitsetamis- ja lõkketegemiskohtade rajamine ja tähistamine (48%) ning veevõtukohtade ja juurdepääsuteede korrashoidmine (38%) (lisa 1 tabeli 6-1.5.3). Võrreldes 31.12.2012 seisuga oli suitsetamis- ja lõkketegemiskohtade rajamise tegevuse osatähtsus vähenenud kaheksa protsendipunkti ning veevõtukohtade ja juurdepääsuteede korrashoidmise tegevuse osatähtsus suurenenud viis protsendipunkti.

2.16. MEED 1.6 – PÕLLUMAJANDUSTOODETE JA MITTEPUIDULISTELE METSASAADUSTELE LISANDVÄÄRTUSE ANDMISE INVESTEERINGUTOETUS (123)

Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsandussaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus (*edaspidi* meede 1.6) jaguneb kolmeks alameetmeks: põllumajandustoodete ja mittepuiduliste metsandussaaduste töötlemine (alameede 1.6.1), piimandussektori ja mahepõllumajandustootmise kohandumine uute väljakutsetega ning põllumajandustoodete töötlemise edendamine (alameede 1.6.2), põllumajandustoodete ühisturustamise edendamine (alameede 1.6.3). Perioodil 2008–2012 toimusid taotlusvoorud kõikide alameetmete osas, kuid 2013. aastal toimus viimane taotlusvoor üksnes alameede 1.6.2 osas. Kuna meetme raames uusi taotlusi ei esitatud, siis kõigi kolme alameetme puhul oli 2013. aastal tegemist investeeringute tegemise aastaga.

Meetme 1.6 raames taotles toetust perioodil 2008–2013 kokku 148⁹ ettevõtjat (sh tulundusühistud). Toetuse saajate arv oli 111 (161 heakskiidetud taotlust) ning määratud toetuse summa 51,6 mln eurot. Meetme 1.6.2 alusel kiideti heaks nelja tulundusühistu taotlused toetuse summas 3,4 mln eurot ja meetme 1.6.3 alusel viie tulundusühistu taotlused summas 3,2 mln eurot. Seisuga 31.12.2013 on projekti tegemisest loobunud 19 ettevõtjat, kellele oli määratud alameetme 1.6.1 toetust summas 5,0 mln eurot. Tegevustest loobumisi ei ole teiste alameetmete osas. Tegevuste katkestamist tuleb pidada küllaltki oluliseks, sest toetuse summa alusel on katkestatud projektide osatähtsus 9,6% ja ettevõtjate arvu alusel 17,1%. Märgitud näitajaid tuleb arvestada seatud sihttasemetega täitmisel.

Vaadeldes meetme sihttasemetega täitmist, siis alameetme 1.6.1 puhul võib eeldada perioodi lõpuks nii ettevõtjate arvu kui investeeringute kogumahu alusel edukat rakendamist. Sihttase toetuse saajate arvu alusel on alameetme 1.6.1 puhul ületatud 25,7% ja investeeringu mahu tasemest on täidetud 92,4%. Alameetme 1.6.3 seatud tasemetest on täidetud nii toetuse saajate arv kui ka planeeritav investeeringute maht. Alameetmete 1.6.2 puhul ei ole sihttasemed täidetud. (Joonis 68)

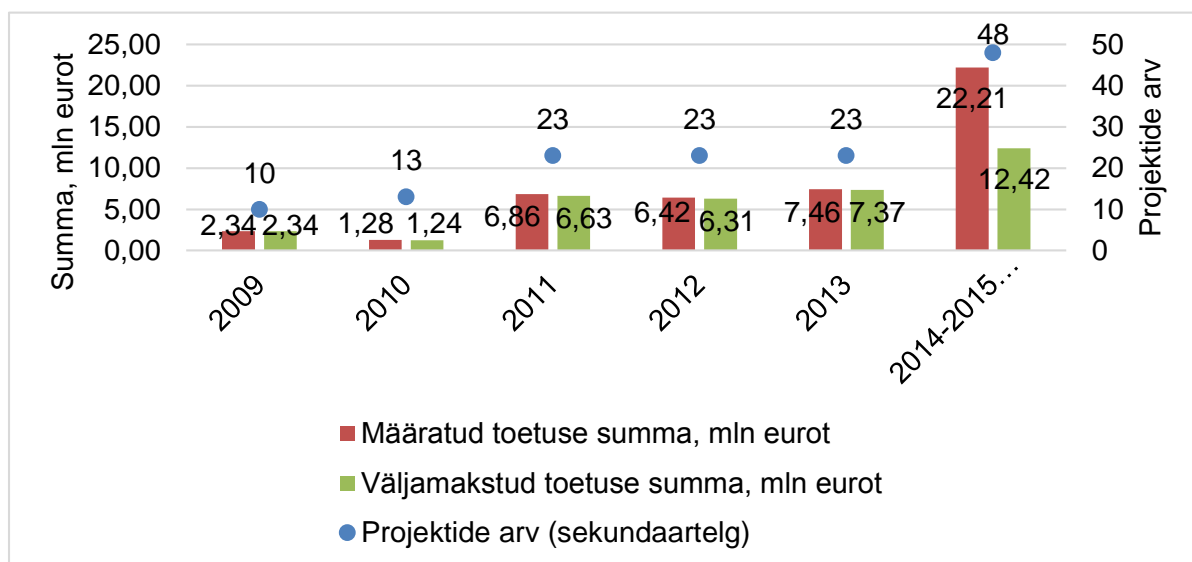

Joonis 68. Seatud sihttasemed ja nende täitmine seisuga 31.12.2013

Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid planeerisid kasutusele võtta 2013. aasta seisuga 87 ettevõtjat, seega sihttase oli täidetud ligi 2,5 kordselt. Uusi tooteid ja/või tehnoloogiaid planeerisid kasutusele võtta 2013. aasta seisuga alameetme 1.6.2 toetuse abil 4 tulundusühistut, seega sihttase oli täidetud 40,0%. Alameetme 1.6.3 toetuse abil planeerisid tulundusühistud rakendada viis uut tehnoloogiat ja tuua turule neli uut toodet. Sihttase on täidetud 100% (lisa 1 tabel 18.1-1.6). **Hindamisküsimusele, kuidas on teostatud investeeringud mõjutanud uute tehnoloogiate ja innovatsiooni juurutamist, saab anda positiivse hinnangu. MAKis seatud sihttase on kahe alameetme lõikes täidetud ning kuna alameetme 1.6.2 raames on kõik toetuse saajad uut tehnoloogiat rakendamas, siis tulemus on väga hea.**

⁹ Tulundusühistu võis saada toetust mitme alameetme raames ja ettevõtja erinevatel aastatel.

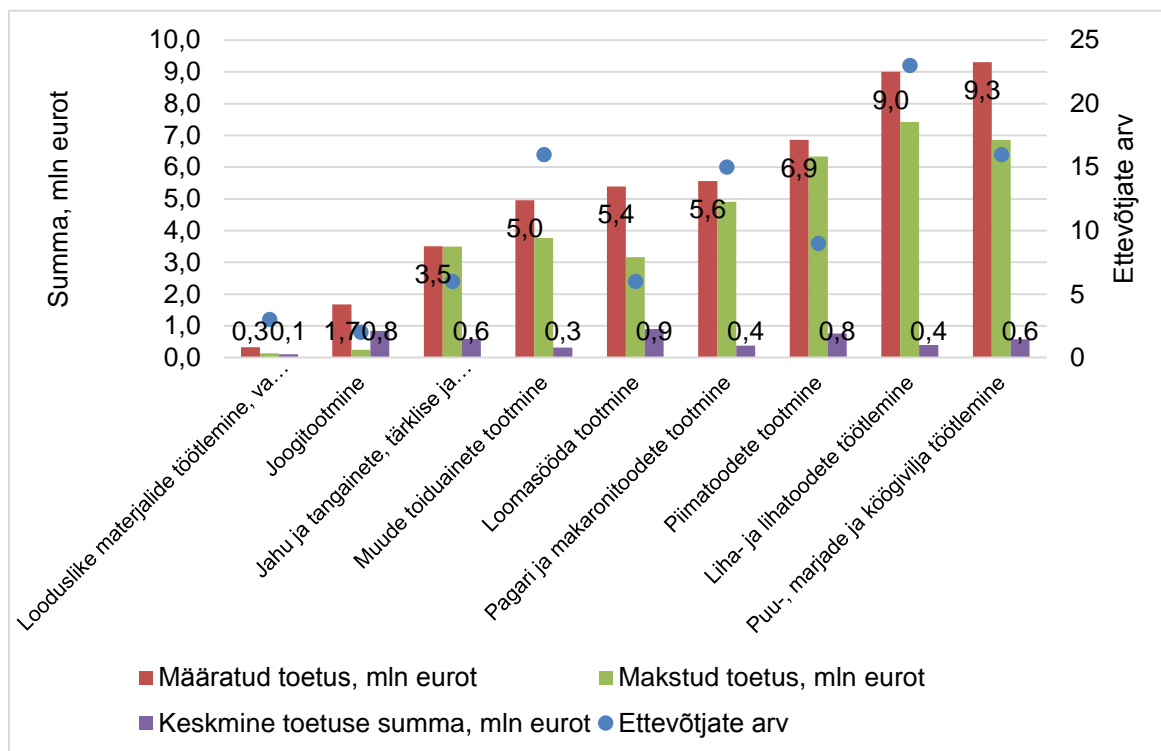
Perioodil 2009–2013 on lõpetatud kokku 92 projekti 66 ettevõtja poolt. 48 projekti, mida rakendavad 44 ettevõtjat, on veel lõpetamata. Nendest projektidest üksnes viiele ei ole väljamakset tehtud, mis tähendab, et valdavalt on investeeringuid tehtud. Aastatel 2014–2015 peavad ettevõtjad tegema veel ligikaudu 20,0 mln väärtuses investeeringuid ning kasutama 9,7 mln eurot toetust. (Joonis 69). Antud summa ei ole väga suure osatähtsusega võrreldes meetme sihttasemeid ja nende täitmist.

Joonis 69. Meetme 1.6 lõpetatud projektide arv ja välja makstud toetuse summa võrdlus määratud toetuse summaga (seisuga 31.12.2013)

Lisaks katkestatud projektide toetuse summale saame hinnata määratud toetuse summa ja tegelikult välja makstud toetuse summa vahet. Võrdluse tulemusena hindame projektide terviklikkust ja odavnemist. Joonis 69 ilmneb, et kõikidel aastatel tehtud projektide välja makstud toetuse summa osakaal on üle 96,0%. Kokku on lõpetatud ja välja makstud projektide toetuse summa vähenenud 471 538 eurot, mis moodustab 2% määratud toetuse summast. Tulemust arvestades on meetme 1.6 projekte tehtud terviklikult ja investeeringute vähenemine on olnud küllaltki minimaalne.

Jättes välja katkestatud projektid (alameetme 1.6.1), siis perioodil 2008–2013 määrati enim toetust puu-, marjade ja köögivilja ning liha- ja lihatoodete töötlemisele. Esimese tegevusvaldkonna ettevõtjatele määratud toetuse summa on 9,3 mln eurot ja teisele 9,0 mln eurot. Üle viie miljoni euro toetust on määratud veel kolme tegevusvaldkonna ettevõtjatele, milleks on piimatoodete tootmine, loomasööda tootmine ja pagaritoodete tootmine. Keskmine määratud toetuse summa on ühe ettevõtja kohta kõrgeim loomasööda tootmise valdkonna ettevõtjatel (0,9 mln eurot). Madalaim keskmine toetuse summa on looduslike materjalide töötlemise valdkonnas (0,1 mln eurot). (Joonis 70)

Joonis 70. Meetme 1.6 määratud ja makstud toetuse summa ning ettevõtjate arv tegevusalade lõikes (seisuga 31.12.2013)

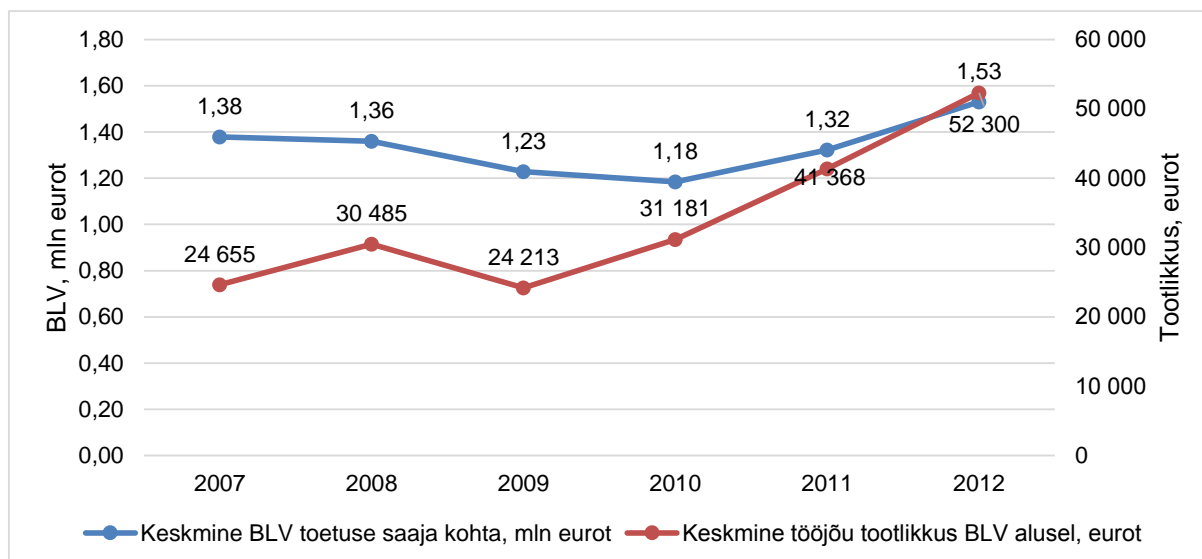
Võrreldes tegevusalade lõikes ettevõtjaid katkestatud projektide alusel, siis enim on katkestajaid liha- ja lihatoodete töötlemise hulgas (neli ettevõtjat viie projektiga) toetuse summas 1,1 mln eurot ning sama toetuse summaga on katkestajaid ka looduslike materjalide tegevusalade ettevõtjate hulgas (arvuliselt kolm ettevõtjat).

Perioodil 2008–2013 on toetust määratud kokku 202 tegevusele, millest 58,4% (118 tegevust) moodustas toiduainete ja sööda tootmiseks vajaliku seadme ja tehnoloogia ostmise, paigaldamine ja rakendamine. Toetatava investeeringu summa kokku on samuti suurim eelnimetatud tegevuste tegemiseks, kokku 51,9 mln eurot ehk 51,3% kogu toetatavast investeeringute summast. Määratud toetuse summa on vastavalt 24,9 mln eurot. Toetatav investeeringu summa ja määratud toetuse summa kokku oli madalaim puhastusseadme osaks oleva rajatise ehitamisel ja rekonstrueerimisel vastavalt 94,8 tuhat eurot ja 47,4 tuhat eurot. (lisa 1 tabel 6-1.6)

Meetme 1.6 toetuse saajate tulemuste ja konkurentsivõime hindamiseks analüüsitakse majanduslikke tulemusi brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade tootlikkuse, tööjõutootlikkuse ning mõningate jätkusuutlikkust näitavate suhtarvude kaasabil. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati perioodil 2008–2013 osaliselt või täielikult välja makstud toetusega 92 ettevõtjat. Analüüsiks ei kasutatud paneelandmete meetodit, st et kõigi aastate kohta ei ole kõigi ettevõtjate andmed olemas ja ettevõtjad aastate lõikes asendavad üksteise andmeid.

Toetuse saajate BLV muutust võrreldi kogu sektori BLV muutusega. Meetme 1.6 toetuse saajate loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2007–2012 kasvutrendis ning aasta kohta keskmine näitaja suurenemine oli 2,1%. (Joonis 71, lisa 1 tabel 16-1.6) Toetuse saajate BLV mõne

protsendilist suurenemist vaadeldaval perioodil mõjutas müügitulu stabiilne suurenemine (aasta keskmine 2,8%) ja ka kaupade, teenuste, toorainega seotud kulude minimaalne suurenemine. Ettevõtjad suudavad hoida kulusid kontrolli all. Sektori keskmine BLV ettevõtja kohta on suurenenud perioodil 2007–2012 keskmiselt aasta kohta 3,0%, mis on ühe protsendipunkti võrra suurem toetuse saajate BLV muutusest, kuid eelkõige tuleneb sektori üldine kasv väiksemate ettevõtjate kiiremast arengust. Meetme 1.6 toetust on saanud küllaltki stabiilsed ja märgatavalt suurema absoluutsummas BLV näitajaga ettevõtjad.

Joonis 71. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori (toiduaine tööstus) BLV ja tööjõu tootlikkuse muutus perioodil 2007–2012

Joonis 71 ja lisa 1 tabel 28-1.6 põhjal näeme, et tööjõu tootlikkus (BLV alusel) on oluliselt suurenenud viimastel aastatel, mis tähendab, et investeeringutega soetatud tehnoloogia abil on optimeeritud tööjõu kasutamist. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2007. aastal 24 654 tuhat eurot ja 2012. aastal 52 299 tuhat eurot. Tööjõu tootlikkus suurenes vaadeldaval perioodil 16,2%. Toiduaine tööstuse sektori keskmine tööjõu tootlikkus suurenes perioodil 2007–2012 5,7%.

Järgnevalt analüüsitakse BLV muutust investeeringu tegemisest kahe aasta jooksul (n+2 aastat) ehk BLV kumulatiivset kasvu (tulemusnäitajat). Toetuse saajatest 23 ettevõtjat tegi investeeringu aastatel 2009–2010 ja nendest 15 ettevõtjal olid majandusnäitajad kättesaadavad. Vaadeldaval perioodil hindame investeeringule järgnevaid aastaid majanduslikult aktiivseteks. Olulist mõju avaldab 2009. aastal kulmineerunud globaalne majanduskriis. Selle tõttu on müügitulu ja tootmiskulude muutus järgnevatel aastatel üle 30%. Kuna tootmiskulud suurenesid märgatavalt, siis BLV väärtuse 12,8% muutus seisneb eelkõige varude suurenemises (Tabel 32).

Tabel 32. Investeeringu teinud ettevõtjate kumulatiivsed majandusnäitajad investeeringu tegemise aastal ja kaks aastat (n+2) pärast investeeringut

Näitaja	2009-2010	2011-2012	Muutus
Müügitulu, eurot	74 728 967	100 191 711	34,10%
Tootmiskulud, eurot	59 139 944	80 329 432	35,80%
BLV, eurot	15 397 702	17 380 531	12,80%

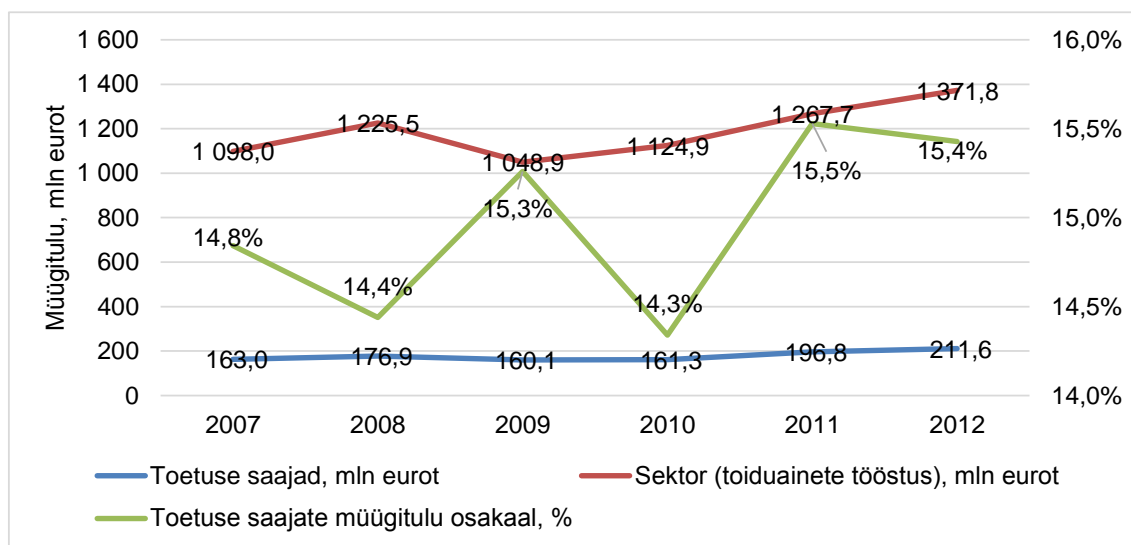
Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida korrigeeritakse ostujõu standardi koefitsiendiga (EL27 = 100%). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulum. Toetuse saajate

ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2007. aastal 1 797 035 eurot, mis on 2012. aastaks suurenenud ning absoluutväärtus on 1 838 575 eurot. Perioodi 2007–2012 keskmine aastane muutus on olnud 0,4%. Aastal 2012 on toetust saanud ettevõtjad suutnud negatiivsest NLV muutusest väljuda, mis näitab eelkõige põhivara kulumi stabiliseerumist. Kogu toiduainete tööstuse sektoris on olnud võrreldava perioodi jooksul NLV muutus 1,1%. (lisa 1 tabel 27-1.6).

Meetme 1.6 toetuse saajate varade käibekordajad ja rentaablus on jätkuvalt negatiivse suunaga. Kuna varad on suurenenud kiiremini kui müügitulemused, siis ei ole varade kasutegur suurenenud. Nii on põhivara käibekordaja perioodil 2007–2012 aastaks keskmiselt vähenenud 3,1% ja koguvara käibekordaja on vähenenud samal perioodil keskmiselt 4,9% aastas. Varade rentaablus vähenes vaadeldaval perioodil keskmiselt 17,6% aastas ning oli 2012. aastal tasemel 5,1%. (lisa 1 tabel 20-1.6)

Perioodil 2007–2012 oli meetme 1.6 toetuse saajate müügitulu stabiilne, suurenedes vaadeldaval perioodil keskmiselt 2,8% (Joonis 73). Aasta 2012 müügitulemus oli väga hea ja suurendas keskmist müügitulu ettevõtja kohta üle 475 000 euro. Toiduaine tööstuse sektori keskmine müügitulu näitaja suurenes 5,2% vaadeldaval perioodil. Kuid aastate 2011 ja 2012 võrdluses ei ole toimunud olulist muutust. Puhaskasum ettevõtja kohta oli nii meetme 1.6 toetuse saajatel kui ka kogu toiduaine tööstuse sektoril perioodil 2007–2012 vähenenud – vastavalt 4,1% ja 1,5% aasta kohta. (lisa 1 tabel 29-1.6)

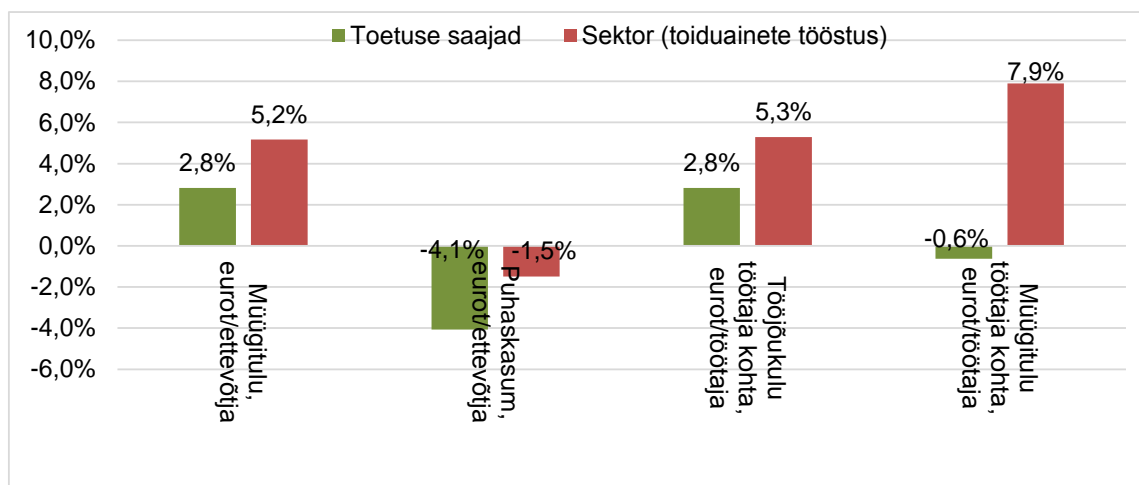

Joonis 72. Meetme 1.6 toetuse saajate turuosa ja kogu sektori müügitulu perioodil 2007–2012

Turuosa analüüsimiseks vaadeldi perioodi 2007–2012 toetuse saajate müügitulu kogusumma kasvu ning võrreldi seda toiduainete tootmise sektori müügitulu kasvuga SA andmetel. Vaadeldaval perioodil suurenes meetme 1.6 toetuse saajate müügitulu 5,7% ja kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulu 4,6%. Samuti oli vaadeldaval perioodil stabiilsena püsinud toetuse saajate müügitulu osakaal kogu toiduaine tööstuse sektori müügitulust jäädes vahemikku 14,3–15,4%. Perioodil 2007–2012 suurenes meetme 1.6 toetuse saajate turuosa 0,8% aastas. (Joonis 72, lisa 1 tabel 32-1.6)

Lisaks müügitulu ja turuosa muutusele ning BLV ja NLV muutusele saame hinnata teisi konkurentsivõime näitajaid. Perioodil 2007–2012 on toetuse saajate puhaskasum ettevõtja kohta

kui ka müügitulu töötaja kohta negatiivse muutusega. Näitajate muutus keskmiselt aasta kohta oli vastavalt -4,1% ja -0,6%. Võttes perioodi algaastaks 2008 ja vaadeldes 2012. aastal toimunud muutust, siis on olnud näitajat suund positiivne. Küll aga on suurenenud tööjõukulud töötaja kohta ja seda ka 2012. aastal. (Joonis 73, lisa 1 tabel 29-1.6)

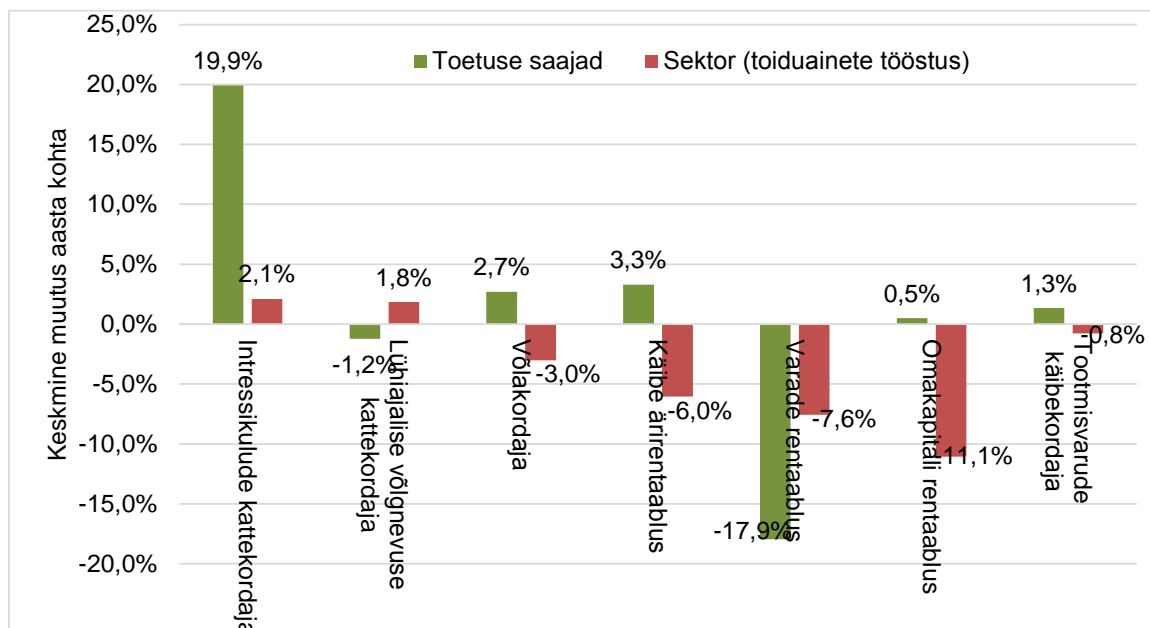

Joonis 73. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori konkurentsivõime näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2012

Meetme 1.6 toetuse saajate konkurentsivõime näitajad ei ole perioodi 2007–2012 puhul kõik positiivse aasta keskmise muutusega, kuid perioodi 2008-2012 trend on positiivne. Kogu toiduaine tööstuse sektori konkurentsivõime näitajad on liikunud kiiremini positiivses suunas, kuid seda mõjutab kindlasti mitmete suurettevõtete tulemus. Müügitulu püsis meetme 1.6 toetuse saajatel perioodil 2007–2012 stabiilsena, suurenedes vaadeldaval perioodil 2,8% aastas. Suurenenud on meetme 1.6 toetuse saajatel BLV ja NLV ning seda võrreldavas suuruses kogu sektori nimetatud näitajatega. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et meetme 1.6 toetuse saajate majandustulemused olid vaadeldaval perioodil head ning meetme 1.6 toetuse saajad on konkurentsivõimelised.

Jätkusuutlikkuse näitajatest olulisemad on maksevõimet ilmetav suhtarvud nagu intressikulude kattekordaja, lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja võlakordaja. Meetme 1.6 toetuse saajate intressikulude kattekordaja suurenes perioodil 2007–2012 keskmiselt 19,6% aastas, samas kogu toiduaine tööstuse sektori intressikulude kattekordaja suurenes tagasihoidlikult 2,1% aasta kohta (Joonis 74, lisa tabel 32-1.6).

Meetme 1.6 toetuse saajatel oli vaadeldaval perioodil lühiajalisi kohustusi vähem ning käibevara rohkem ettevõtja kohta võrreldes toiduaine tööstuse sektori keskmise näitajaga. Aasta aastalt on toetuse saajate lühiajalise võlgnevuse kattekordaja negatiivse trendiga (-1,2% aastas). Näitaja muutus kuni 2% aasta kohta ei ole märkimisväärne, kuid näiteks varade rentaabluse negatiivne muutus 7,9% on märkimisväärne. Aastal 2012 oli meetme 1.6 toetuse saajate lühiajalise võlgnevuse kattekordaja 2,7 ning kogu toiduaine tööstuse sektori näitaja 1,29. Toetuse saajate võlakordaja on suurenenud oluliselt 2012. aasta jooksul jõudes tasemele 0,52. Nii on muutnud ka perioodi 2007–2012 aasta keskmine protsent, mis on 2,7%. Sektori võlakordaja on perioodi jooksul aastas keskmiselt 3% vähenenud jäädes tasemele 0,50. (Joonis 74, lisa tabel 32-1.6)

Joonis 74. Meetme 1.6 toetuse saajate ja kogu sektori jätkusuutlikkuse näitajate keskmine muutus perioodil 2007–2012

Varade rentaablusnäitaja on meetme 1.6 toetuse saajatel ja kogu toiduainete töötlevate sektoris viimastel aastatel langenud. Perioodil 2007–2012 oli toetuse saajate varade rentaablus vähenenud keskmiselt 17,9% aastas. Kuna toodangu näitajad on suurenenud, siis näitab varade rentaabluse vähenemine väga suurt varade kasvu (varad suurenevad kiiremini kui toodangu müügitul). Kasum ettevõttes kasutatava vara ühe euro kohta oli 2007. aastal 13 senti ning 2011. aastal 5 senti. Omakapitali rentaablus on 2012. aasta jooksul suurenenud, muutes ka kogu perioodi aasta keskmise näitaja positiivseks (suurenemine keskmiselt 0,5% aastas). Sektori keskmine omakapitali rentaablus on vähenenud aastas 11,1%. (Joonis 74, lisa tabel 32-1.6) Omakapitali rentaabluse näitaja alusel hinnatakse omanike raha paigutamise otstarbekust. Seega on meetme 1.6 toetuse saajad oma finantsvahendeid otstarbekamalt paigutanud võrreldes kogu sektoriga.

Kokkuvõtvalt järeldame, et meetme 1.6 toetuse saajad olid vaadeldaval perioodil 2007–2012 jätkusuutlikkuse näitajate osas mõnevõrra paremal tasemel võrreldes kogu toiduaine tööstuse sektori samade näitajatega. Kuigi jätkusuutlikkuse näitajad lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja varade rentaablus alusel on vähenenud ning võlakordaja on suurenenud 2012. aastal, siis ei avaldu analüüsi tulemusena kriitilist piiri, mis paneks kahtluse alla toetuse saajate jätkusuutlikkuse. Lisaks on oluliselt positiivses suunas liikunud intressikulude kattekordaja, käibe ärirentaablus ja omakapitali rentaablus.

2.17. MEETME 1.7 – PÕLLUMAJANDUS- JA TOIDU- NING METSANDUSSEKTORIS UUTE TOODETE, TÖÖTLEMISVIISIDE JA TEHNOLOOGIATE ARENDAMINE (121, 124, 132, 133)

Meetme 1.7 laiem eesmärk on põllumajandusega tegelevate ettevõtjate konkurentsivõime tõstmine ja turujõu suurendamine läbi nende ühise majandustegevuse edendamise. Meetme 1.7 jaguneb kolmeks alameetmeks. Alameetme 1.7.1 üldeesmärk on põllumajandus- ja metsandussektori ning põllumajandus- ja metsasaadusi töötleva tööstuse konkurentsivõime parandamine läbi toormetootjate, töötlevate ja/või kolmandate isikute vahelise koostöö

soodustamise ja seeläbi nimetatud sektoris suurema innovatiivsuse saavutamise. Alameetmete 1.7.2 ja 1.7.3 üldeesmärgiks on põllumajandussektori konkurentsivõime parandamine läbi kõrgema kvaliteedi ning suurema turujõuga toodete tootmise edendamise (alameede 1.7.2 ei olnud 2013. aasta lõpuks rakendunud). Alameetme 1.7.3 spetsiifilisemaks eesmärgiks on lisaks sektori konkurentsivõime ning toote kvaliteedi parandamisele ka tarbija teadlikkuse tõstmine toote osas.

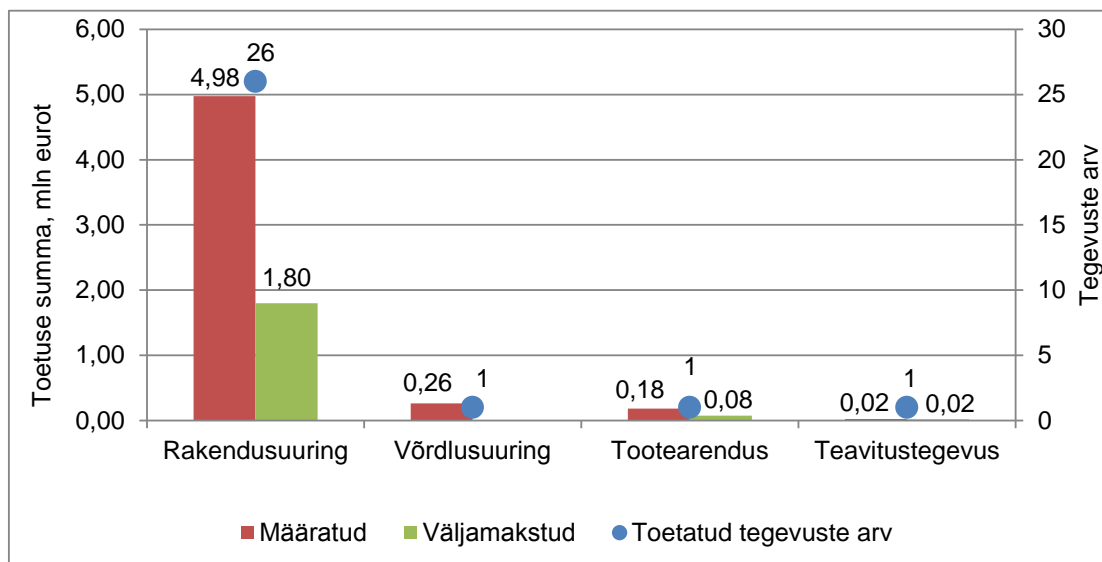
Alameetmes 1.7.1 ja 1.7.3 rakendusid 2010. aasta teisel poolel, mistõttu teostatakse finantsnäitajate analüüs toetuse saajate määramise põhjal.

Alameetme 1.7.1 osas esitati perioodil 2010–2013 kokku 42 taotlust (33 taotlejat) summas 9,2 mln eurot, millest heaks kiideti 26 taotlust (määratud toetuse saajate arv oli 22). Määratud toetuse summa oli kokku 5,4 mln eurot. Seisuga 31.12.2013 oli toetust välja makstud 1,9 mln eurot 20ne projekti raames, moodustades 35% kogu alameetme 1.7.1 raames määratud toetuse summast. Seni (31.12.2013 seisuga) on täielikult lõpetatud ehk väljamakstud üks projekt summas 27,3 tuhat eurot. Osaliselt väljamakstud projektide osas moodustas väljamakstud toetuse summa toetuse summa määratud toetuse summast keskmiselt 40%. Toetatud koostööprojektide arvu sihttase oli 35, millest heakskiidetud projektide alusel oli täidetud 74%.

MAK meetme 1.7.1 abil uusi tooteid tootvate või tehnoloogiat kasutavate ettevõtjate arvu sihttasemeks oli 20 ettevõtjat. Heakskiidetud taotluste eduka rakendamise korral on perioodil 2010–2013 toetuse saajate arvu alusel eesmärgiks seatud ettevõtjate arvu sihttase täidetud, mis isegi ületati 10% ulatuses. Alameetme 1.7.1 osas oli ka üks katkestatud projekt summas 294,7 tuhat eurot. Samas uute toodete tootmise ja tehnoloogiate kasutuselevõtu sihttaseme täitumist see ei mõjuta.

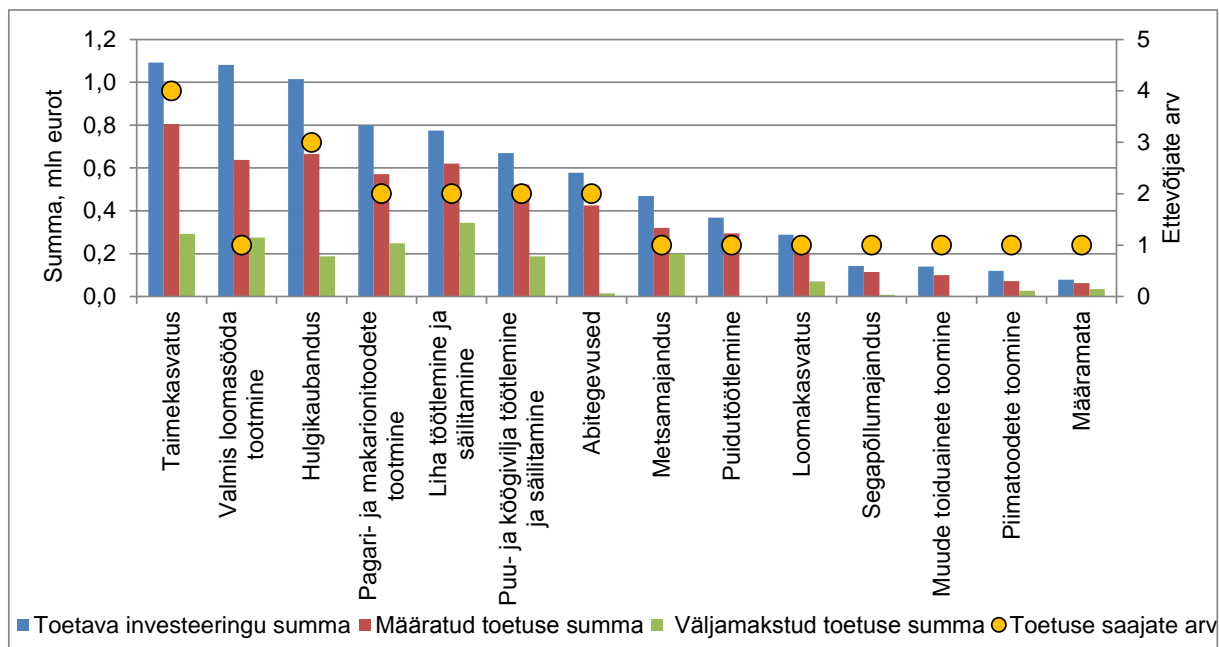
Alameetme 1.7.3 osas esitas 1 taotleja ühe taotluse, mis sai ka määramise otsuse. Toetatav investeeringusumma oli 30,0 tuhat eurot, millest määratud toetuse summa oli 21,0 tuhat eurot ja väljamakstud summa 16,8 tuhat eurot. Sihttaseme täituvus oli toetatud tegevuse arvu osas 20%.

Meetme 1.7 määratud toetuse summa jagunes tegevuste vahel järgmiselt: rakendusuuringud 91,4%; võrdlusuuring 4,8%, tootearendus 3,4% ning teavitustegevus 0,4%. Rakendusuuringute puhul moodustas määratud toetus toetatava investeeringu maksumusest 74%, teavitustegevuse puhul 70%, võrdlusuuringute puhul 66%, tootearenduse puhul 45,0%. (lisa 1 tabel 6.2-1.7) Välja oli toetust makstud rakendusuuringute teostamiseks summas 1,8 mln eurot, tootearenduseks 75,3 tuhat eurot ja teavitustegevuseks 16,8 tuhat eurot. (Joonis 75)

Joonis 75. Toetuse jagunemine heakskiidetud tegevuste alusel

Toetuse saajate tegevusalade lõikes määrati toetust meetme 1.7 raames enim taimekasvatusega tegelevatele ettevõtjatele summas 805,5 tuhat eurot, mis moodustas 15% kogu määratud toetuse summast (5,4 mln eurot). Toetuse saajatena oli enim taimekasvatusega tegelevaid ettevõtjad (4 ettevõtjat) ja hulgikaubandusega tegelevaid ettevõtjaid (3 ettevõtjat). Seisuga 31.12.2013 oli toetust PRIA poolt välja makstud enim liha töötlemise ja säilitamisega tegelevatele ettevõtjatele summas 344,3 tuhat eurot, moodustades kogu väljamakstud toetuse summast 18%. Toetust pole veel välja makstud metsamajanduse ja muude toiduainete tootmisega soetud projektide raames. (Joonis 76)

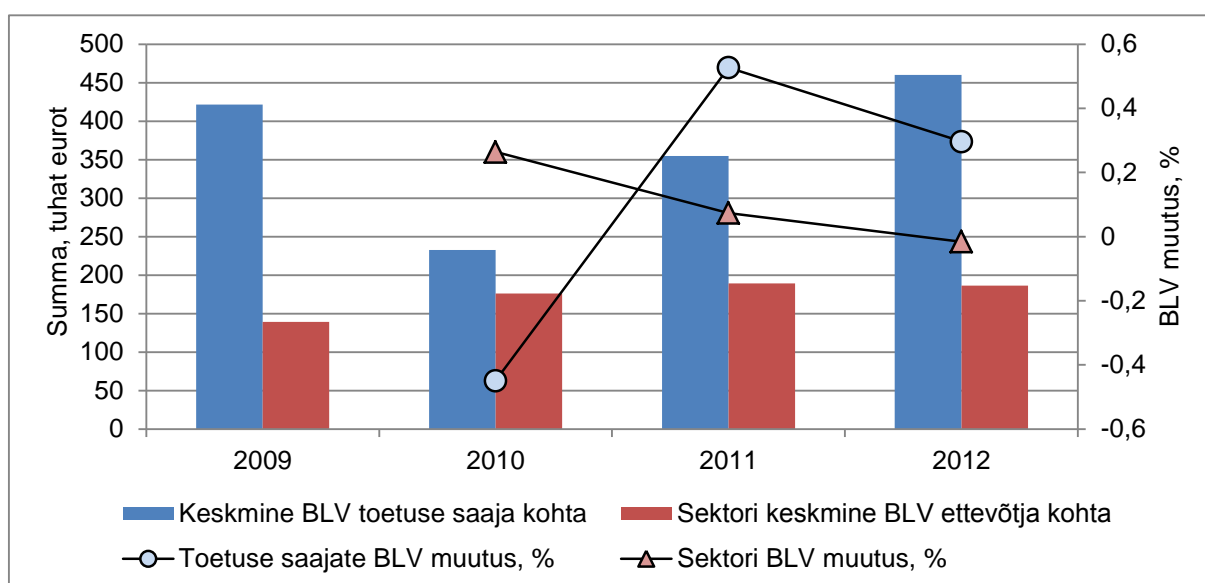

Joonis 76. Toetuse summa ja toetuse saajate arvu jagunemine toetuse saajate tegevusalade lõikes

Meetme 1.7 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsis keskenduti brutolisandväärtuse (*edaspidi* BLV), varade käibekordajate, varade rentaabluuse ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime ning jätkusuutlikkuse näitajate võrdlusele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (*edaspidi* NLV) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel.

Analüüsi kaasati perioodil 2010–2013 määratud toetuse saajad. Toetuse saajate majandusaasta aruannete näitajad koguti ja analüüsiti toetuse saajate valimi suhtes selliselt, et leitud tulemused väljendaksid kõigi toetuse saajate üldkogumit. Seega kujunes valimi suuruseks 16 toetuse saajat. Küllaltki väikese valimi (sisaldab äärmuslikke näitajaid) tõttu on tulemuste usaldusväärsus väike ning üldistusi kogu sektori osas teha ei saa.

Investeeringutoetuse mõju hindamiseks analüüsiti BLVd vastava aasta BLV kõigi toetuse saajate kohta, kellele oli toetus määratud 2013. aasta lõpu seisuga. Samuti võrreldi toetuse saajate BLV muutust kogu sektori BLV muutusega. Meetme 1.7 toetuse saajate poolt loodav BLV ettevõtja kohta oli perioodil 2009–2012 suurenenud 2,9%. Toetuse saajatel vähenes BLV 2010. aastal võrreldes 2009. aastaga 45%, samas kogu sektori võrreldavatel aastatel näitaja hoopis suurenes (26%). Järgnevatel aastatel võrreldes eelnevate aastatega toetuse saajate BLV suurenes ning kõige suurem BLV kasv oli 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga – suurenes 53%. Kogu sektoril BLV kasv aasta aastalt aeglustus ning 2012. aastal võrreldes 2010. aastaga lausa vähenes ja seda 1,6%. (Joonis 77, lisa 1 tabel 16-1.7)

Joonis 77. Meetme 1.7 toetuse saajate ja kogu sektori (taime- ja loomakasvatus) BLV ning selle muutus perioodil 2009–2011

Toetuse saajate majanduskasvu iseloomustav NLV (ostujõustandardiga korrigeeritud) oli 2009. aastal 561,8 tuhat eurot, mis oli 2012. aastaks suurenenud 663,3 tuhande euroni. Suurenemine vaadeldaval perioodil oli 5,7%. (lisa 1 tabel 27-1.7) NLV suurenemist mõjutas kulumi suurenemine (61%) ja BLV suurenemine (2,9%) vaadeldaval perioodil.

Toetuse saajate tööjõu tootlikkus oli 2009. aastal 36,3 tuhat eurot, mis oli vähenenud 2012. aasta lõpuks 27,9 tuhande euroni. (lisa 1 tabel 28-1.7) Tööjõu tootlikkuse näitaja vähenemine oli vaadeldaval perioodil 8,4% ning vähenemine tulenes enamjaolt töötajate arvu suurenemisest (12%). Müügitulu tööjõutunni kohta suurenes vaadeldaval perioodil 5,0% (lisa 1 tabel 19-1.7).

Perioodil 2009–2012 suurenesid toetuse saajatel kõik vaadeldavad konkurentsivõime näitajad. Protsentuaalselt suurenes enim müügitulu ettevõtja kohta (19%). Konkurentsivõime näitajate kasvutrendi oli näha ka kogu taime- ja loomakasvatussektoris. (Tabel 33, lisa 1 tabel 29-1.7) Toetuse saajate turuosa muutus oli võrreldes kogu taime- ja loomakasvatussektori näitajaga 14,1

protsendipunkti suurem ning toetuse saajate müügitulu osakaal kogu sektori müügitulust oli perioodil 2009–2012 suurenenud 37,5%. (lisa 1 tabel 31-1.7)

Tabel 33. Toetuse saajate konkurentsivõime näitajad

Konkurentsivõime näitajad	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Müügitulu, eurot/ettevõtja	695 587	978 713	1 265 155	1 175 489	19%
Puhaskasum, eurot/ettevõtja	70 922	47 145	202 532	119 618	19%
Tööjõukulu töötaja kohta, eurot/töötaja	9 447	9 413	9 027	11 144	6%
Müügitulu töötaja kohta, eurot/töötaja	59 835	56 127	70 531	71 242	6%
NLV, eurot/ettevõtja	433 686	258 984	388 379	510 103	6%
BLV, eurot/ettevõtja	421 786	232 468	354 966	460 211	3%

Toetuse saajate maksevõime näitaja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja osas oli perioodil 2009–2012 üsna kõrge, jäädes vahemikku 2,42–3,19. Lühiajaliste võlgnevuste kattekordaja vähenes vaadeldaval perioodil 6,1%, samas võib öelda, et valimisse sattunud ettevõtjatel oli piisavalt käibevarasid katmaks lühiajalisi kohustusi. Võlakordaja oli vaadeldaval perioodil suurenenud 7,5%, mis tähendab, et investeringute elluviimisel kaasati aasta aastalt järjest enam võörkapital. Varade rentaabluse näitaja vähenes vaadeldaval perioodil 1,8% ehk varade ärikasumi genereerimise võime oli aasta aastalt vähenenud. (Tabel 34, lisa 1 tabel 31-1.7)

Tabel 34. Toetuse saajate jätkusuutlikkus

Jätkusuutlikkuse näitajad	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Intressikulude kattekordaja	6,88	25,95	91,85	43,89	85,5%
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	2,92	2,54	3,19	2,42	-6,1%
Võlakordaja	0,34	0,41	0,38	0,42	7,5%
Käibe ärirentaablus	11%	5%	17%	11%	1,0%
Varade rentaablus	8%	4%	15%	8%	-1,8%
Omakapitali rentaablus	11%	7%	22%	12%	1,6%
Tootmisvarude käibekordaja	5,63	7,98	8,83	7,55	10,3%

Kokkuvõtvalt võib öelda, et põllumajandus- ja toidusektoris ning metsandussektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamiseks loodud meetme raames viidi enamjaolt läbi innovaatilisi rakendusuringuid. Ka majandusnäitajate põhjal võib valimisse sattunud meetme 1.7 toetuse saajate osas positiivset trendi näha. Võrreldes taotlusvooru avamisele eelnevat aastat sellele järgnevate aastatega, olid toimunud majandusnäitajate osas positiivsed muudatused.

2.18. MEEDE 1.8 – PÕLLU- JA METSAMAJANDUSE INFRASTRUKTUURI INVESTEERINGUTOETUS (125)

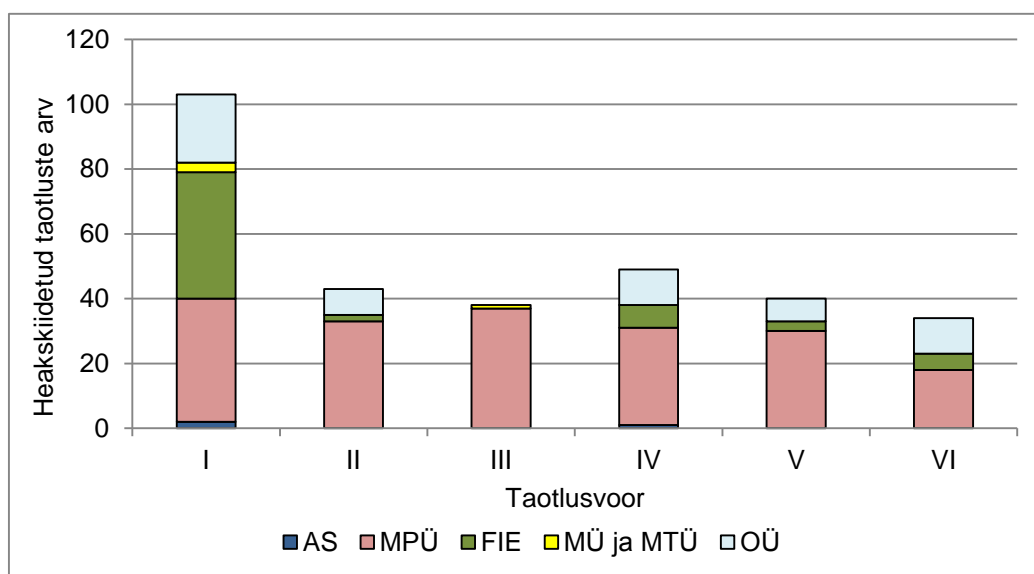
Meetme eesmärk on põllumajandus- ja erametsamaal kuivendussüsteemide toimimisvõime säilitamine, põllumajandus- ja erametsamaale juurdepääsu parandamine ja metsatulekahju ennetamine. Meetme alusel saavad toetust taotleda põllumajandusega tegelevad ettevõtjad, erametsaomanikud ja metsaühistud ning maaparandusühistud.

Meetme 1.8 taotlusvoorud on olnud avatud kuus korda:

- 1) 03. detsember 2007 – 17. jaanuar 2008;
- 2) 01. oktoober – 22. oktoober 2008;
- 3) 14. september – 02. oktoober 2009;
- 4) 06. oktoober – 18. oktoober 2010;
- 5) 03. oktoober – 11. oktoober 2011;
- 6) 01. oktoober – 08. oktoober 2012.

Kuue taotlusvooru 421 esitatud taotlustest kiideti heaks 307 taotlust, moodustades 73% esitatud taotluste arvust. Kõige aktiivsem taotlusvoor (taotluste esitamise ja heakskiidetud taotluste arvu alusel) oli I ning kõige madalama aktiivsusega VI. (Joonis 78, lisa 1 Tabel 15.1-1.8.) Esitatud ja heakskiidetud taotluste arv vähenes kuue toimunud taotlusvooru jooksul vastavalt 21% ja 20%. Toetuse saajaid oli kokku 235, moodustades kogu taotlejate arvust (279) 84%.

Joonis 78. Toetuse saajate taotluste arv ja juriidiline vorm kuue taotlusvooru lõikes

Taotlusvooruti domineerisid juriidilise vormi alusel maaparandusühistud (MPÜ) ning seda nii ettevõtjate arvu kui ka heakskiidetud taotluste arvu poolest (va I taotlusvoor, mil oli rohkem heakskiidetud taotluste ja toetuse saajate arvu poolest FIEsid). III taotlusvoorus said toetust vaid MPÜd ja MTÜ, mille tingis kehtinud hindamissüsteem, mis eelisast MPÜsid. I ja II taotlusvoorus said toetust nii MPÜd kui ka ettevõtjad. MPÜde heakskiidetud taotluste osatähtsus kõigist heakskiidetud taotlustest oli kõige väiksem I taotlusvoorus ja kõige suurem III taotlusvoorus. III taotlusvooru järgselt viidi meetme tingimuste määramisse sisse oluline muudatus, mille kaasabil jaotati taotlusvooru meetme eelarve kaheks osaks (taotlusvooru eelarvest 20% ettevõtjate esitatud taotlustele ja 80% MTÜde esitatud taotlustele). Seega **alates neljandast taotlusvoorst sisseviidud eelarve jaotamine ettevõtjate ja MPÜde vahel tagas võrdsema kohtlemise ettevõtjate taotluste osas**. Samas ei olnud ettevõtjatest toetuse saajate arv oluliselt suurenenud. Kuue taotlusvooru jooksul moodustasid MPÜd kogu ettevõtjate arvust 58% ning FIE-d 21% (lisa 1 Tabel 15.1-1.8.). Kuue taotlusvooru jooksul MPÜde heakskiidetud taotluste arv moodustas 61% kogu heakskiidetud taotluste arvust. Ka keskmine määratud toetuse summa ja investeeringu summa taotluse kohta on kõige suurem MPÜdel, ületades ettevõtjate vastavaid näitajaid üle nelja korra. (lisa 1 Tabel 15.2-1.8.)

Kuue taotlusvooru jooksul määrati toetust 1 925 tegevuse teostamiseks. Keskmine määratud toetuse summa tegevuse kohta oli 25,0 tuhat eurot. Toetatud tegevuste arvu alusel oli enim neid projekte, mis olid seotud ettevalmistava tegevusega (sh projekteerimine, ehitusgeoloogiline ja geodeetiline töö, taotluse koostamine jms). Kokku oli selliseid tegevusi 567 (moodustades kogu tegevuste arvust 30%) ning määratud summa tegevuse kohta oli 2,9 tuhat eurot. (Tabel 35)

Määratud toetuse summa alusel kasutati kõige suuremat osa ehk 50% määratud summast maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriva süsteemi) rekonstrueerimiseks. Samuti oli maaparandussüsteemi rekonstrueerimise keskmine määratud toetuse summa tegevuse kohta kõrgeim – 97,4 tuhat eurot ehk keskmisest kogu määratud toetuse summast kõikide tegevuste kohta ligi neli korda

Tabel 35. Määratud toetuste jagunemine tegevuste alusel

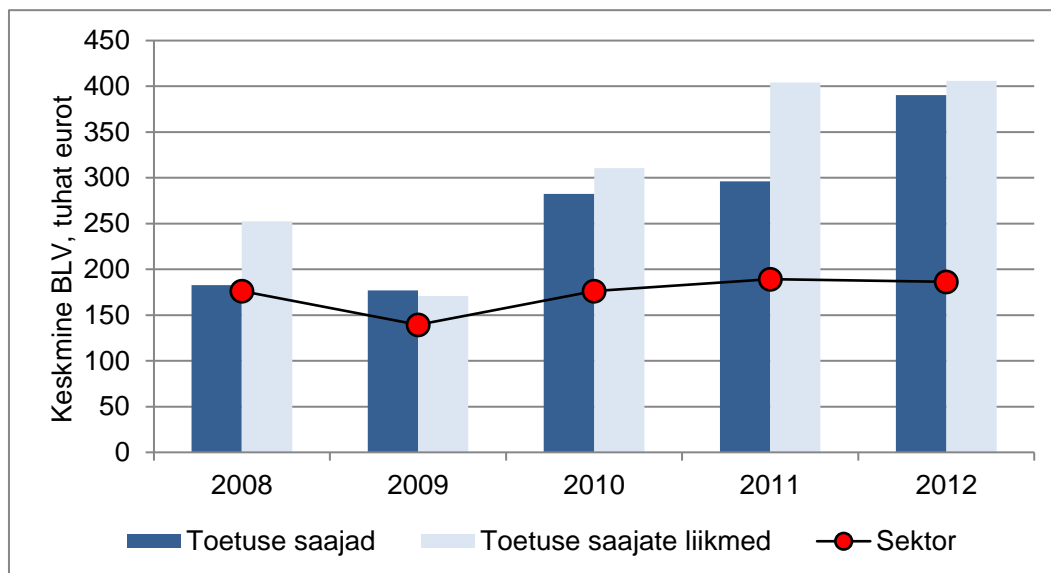
Tegevuse nimetus	Toetatud tegevuste arv	Määratud toetuse summa	
		eurot	eurot/tegevus
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) rekonstrueerimine	249	24 253 689	97 404
Teerajatiste rekonstrueerimine	176	9 262 759	52 629
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide rekonstrueerimine	173	6 756 666	39 056
Ettevalmistavad tegevused	567	1 620 272	2 858
Teerajatiste uuendamine	33	942 213	28 552
Muud, sh tuletõrjetiigi ehitamine, rekonstrueerimine	106	864 430	8 155
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) uuendamine	44	863 116	19 616
Ehitusjärelvalve 3% ja nõuetekohane tähistamine	295	824 116	2 794
Teerajatiste ehitamine	31	781 789	25 219
Keskkonnakaitserajatiste rekonstrueerimine	50	633 410	12 668
Keskkonnakaitserajatiste ehitamine	155	626 594	4 043
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide uuendamine	26	396 405	15 246
Maaparandussüsteemi (sh kuivendus-, niisutus- ja kahepoolne reguleeriv süsteem) ehitamine	13	252 770	19 444
Maaparandussüsteemi eesvooluga seotud investeeringuobjektide ehitamine	3	25 912	8 637
Keskkonnakaitserajatiste uuendamine	4	1 618	405
Kokku	1 925	48 105 759	24 990

Meetme eesmärkide täituvust hinnatakse läbi sihttasemete täituvuse. Kolme taotlusvooru tulemusena oli täidetud juba üle 100% uuendatavate teede ja keskkonnarajatiste sihttasemetest. Seisuga 31.12.2013 oli katkestatud projekte kokku 8 summas 390,5 tuhat eurot, mille korrastatud maaparandussüsteemide pindalaks oli 709 ha. Kuue taotlusvooru tulemusena saab täidetuks lugeda toetatud projektide sihttase ning investeeringute mahu sihttase. Korrastatud maaparandussüsteemide pindala sihttasemeks oli 70 000 ha. Sihttasemest täideti kuue taotlusvooru heakskiidetud projektidega 57 366 ha, moodustades 82% sihttasemest.

Investeeringu mõju hindamiseks analüüsiti toetuse saajate majandusnäitajaid: BLV, majanduskasv, tööjõu tootlikkus ja konkurentsivõime näitajaid. Majandusnäitajate arvestuse aluseks oli toetust saanud ettevõtjate majandusandmed, kelle projekti osas oli tehtud väljamakseid seisuga 31.12.2013 vähemalt 40% ulatuses. BLV osas arvutati eraldi toetust saanud ettevõtjate ja toetust saanud MPÜde liikmeskonda kuuluvate ettevõtjate lõikes. MPÜde

liikmetest kaasati analüüsi vaid need ettevõtjad, kes kuulusid nende MPÜde liikmeskonda, kelle heakskiidetud taotluse osas oli tehtud väljamakseid vähemalt 40% ulatuses ning analüüsiti perioodil 2008–2012 toimunud muutusi.

Toetust saanud ettevõtjate BLV suurenes vaadeldaval perioodil 21%, samas MPÜde liikmeskonda kuuluvate ettevõtjate BLV keskmine muutus oli oluliselt väiksem (13%). Kogu taime- ja loomakasvatuse sektori BLV püsis vaadeldaval perioodil stabiilsena, muutudes vaid 1,4%. (Joonis 79)

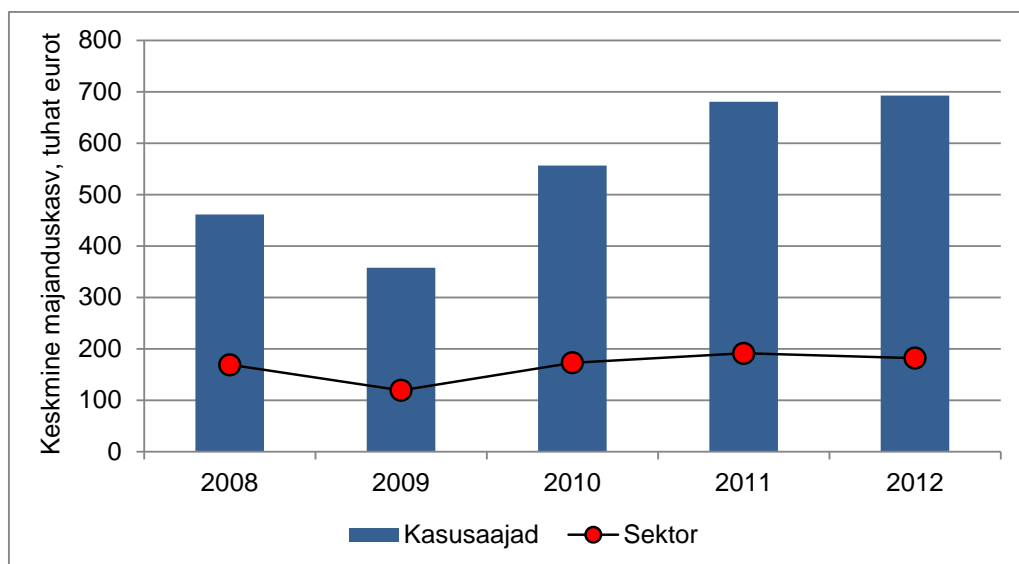
Joonis 79. Toetuse saajate ja nende liikmete ning kogu sektori keskmine BLV perioodil 2008–2012, tuhat eurot

Toetuse saajate kui ka MPÜde liikmete BLV 2009. aastal vähenes võrreldes 2008. aastaga. Niisamuti ka kogu sektori näitaja, mille tingis üldine majanduslangus. Toetuse saajate BLV oli alates 2009. aastast ainult suurenenud, samas MPÜde liikmete BLV küll alates 2009. aastast suurenes, kuid 2012. aastal vähenes 5,3% võrreldes eelmise aastaga. Seega MPÜde liikmete BLV suurenemine oli aasta aastalt väiksem võrreldes toetuse saajate BLV muutusega, mistõttu oli ka kogu perioodi BLV muutus MPÜde liikmetel mõnevõrra tagasihoidlikum. (lisa 1 tabel 16.2-1.8)

Ülejäänud majandusnäitajate osas (NLV, tööjõutootlikkus, konkurentsivõime näitajad) kaasati nii toetust saanud ettevõtjaid kui ka toetust saanud MPÜde liikmeks olevad ettevõtjad ning välistatud oli korduvad ettevõtjad. Seega nii toetust saanud ettevõtjad kui MPÜde liikmeskonda kuuluvaid ettevõtjaid nimetatakse edaspidi kasusaajateks. Valimisse kaasati 119 ettevõtjat kellest 94 ettevõtjat (79%) olid MPÜde liikmed ja 25 ettevõtjat (21%) toetuse saajad. Seega, kuna enamus analüüsi kaasatud ettevõtjad olid MPÜde liikmed, on toetuse mõju just liikmete majandusnäitajatele raske hinnata, sest tehtud investeeringud ei pruugi olla seotud nende liikmete maadega. Andmete võrreldavuse eesmärgil kaasati analüüsi vaid need ettevõtjad, kellel olid vaadeldavatel aastatel olemas müügitulu ning BLV valemis sisalduv kulu näitaja.

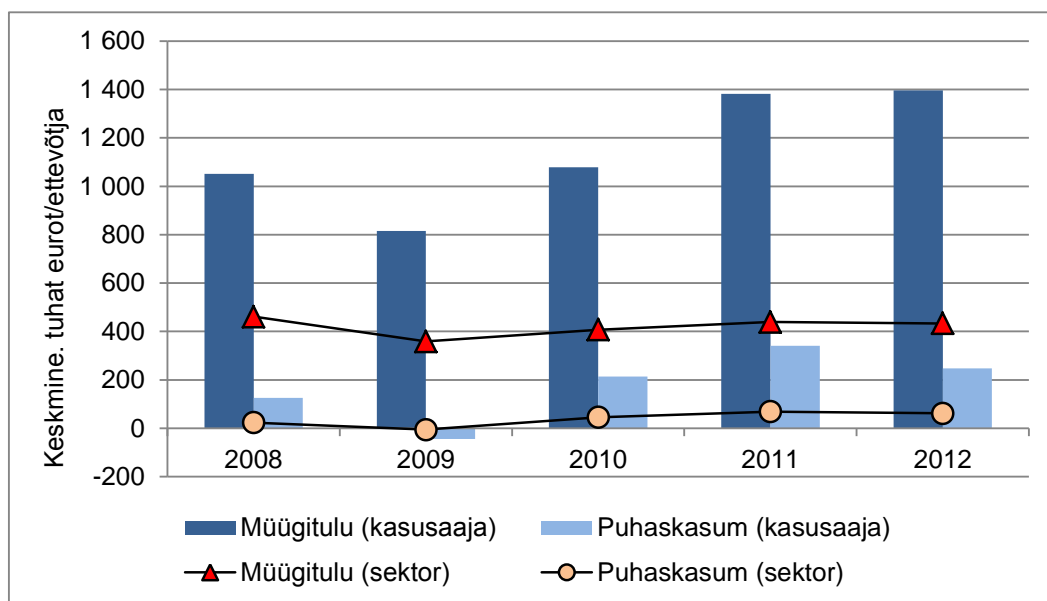
Kasusaajate majanduskasvu hinnatakse NLV ja tööjõutootlikkuse abil võttes arvesse viimase viie aasta muutust. Kasusaajate keskmine tööjõutootlikkus oli suurenenud vaadeldaval perioodil 19% ning kogu sektori keskmine näitaja oli suurenenud 12%, kuid seitse protsendipunkti vähem

võrreldes meetme 1.8 kasusaajatega (Joonis 80, lisa 1 tabel 28-1.8). Perioodil 2008–2012 suurenes kasusaajate keskmine majanduskasvu näitaja 11% ja kogu sektoril 1,8% ehk kasusaajate majanduskasv vaadeldaval perioodil oli oluliselt suurem (lisa 1 Tabel 27-1.8.). Kasusaajate majanduskasvu positiivset trendi mõjutas kõige enam BLV suurenemine (13%), samas põhivara kulum ja väärtuse langus majanduskasvu nii oluliselt ei mõjutanud (suurenes vaadeldaval perioodil 5,7%).

Joonis 80. Kasusaajate ja kogu sektori majanduskasv perioodil 2008–2012

Investeeringu mõju hindamiseks analüüsiti müügitulu ja puhaskasumi suurust ning tootmiskulude mahtu. Kasusaajate müügitulu püsis küllaltki stabiilsena, suurenedes vaadeldaval perioodil 7,3%. Samas kogu taime- ja loomakasvatuse sektori müügitulu vaadeldaval perioodil vähenes 1,5%. Nii meetme 1.8 kasusaajate kui ka kogu sektori müügitulu oli kõige madalam 2009. aastal. (Joonis 81, lisa 1 tabel 29-1.8)

Joonis 81. Kasusaajate ja sektori keskmine müügitulu ning puhaskasum perioodil 2008–2012, tuhat eurot/ettevõtja

Puhaskasum meetme 1.8 toetuse saajatel ja kogu sektori suurenes ning seda vastavalt 19% ja 28%. Puhaskasumi näitaja pöördus 2009. aastal väga suures osas ettevõtjatel nii meetme 1.8 kasusaajate kui ka kogu sektori lõikes kahjumiks. Samas meetme 1.8 kasusaajate müügitulu ja puhaskasumi näitaja muutuse trend alates 2010. aastast oli positiivne. (Joonis 81, lisa 1 tabel 29-1.8)

Lisaks kasusaajate keskmise müügitulu suurenemisele perioodil 2008–2012, suurenes ka müügitulu töötaja kohta (14%), samas töötajate arv vaadeldaval perioodil vähenes 5,6% võrra. Tööjõukulud töötaja kohta vaadeldaval perioodil suurenesid 5,9%, samas kogu tööjõukulu vaadeldaval perioodil polnud muutunud, mis tähendas palga suurenemist töötaja kohta. (lisa 1 tabel 29-1.8) Arvestades eelpool nimetatud asjaolusid, suurenes meetme 1.8 kasusaajate töötajate efektiivsus müügitulu genereerimise osas.

2.19. MEEDE 1.9 – TOOTJARÜHMADE LOOMINE JA ARENDAMINE (142)

Meetme 1.9 toetust saab taotleda põllumajandustootjaid ühendav tunnustatud tulundusühistu, kelle eesmärgiks on ühiselt turustada oma liikmete toodetud põllumajandustooteid ja nende töötlemisel saadud tooteid. Tunnustatuks loetakse põllumajandustootjaid ühendav tulundusühistu kui ta on läbinud tunnustamise taotlusvooru ja saanud tunnustuse. Kokku oli seisuga 31.12.2013.a tunnustatud 21 tulundusühistut (edaspidi tootjarühm).

PRIA alustas meetme 1.9 rakendamist esimest korda 2010. aastal, millega seoses kuulutati esmalt välja tootjarühma tunnustamise taotlusvoor 15.06.2010–27.10.2010. Esimesel rakendusaastal (2010. a) tunnustati 12 tootjarühma, järgmisel aastal tunnustamise taotlusvooru ei avatud, 2012. a lisandus kaheksa uut tunnustatud tootjarühma ning 2013. a üks tootjarühm. Tunnustuse saanud tootjarühmad said õiguse taotleda toetust meetmest 1.9.

Meetme 1.9 raames on toimunud kokku neli taotlusvooru:

- 1) 30.08–13.09.2010;
- 2) 12.10–24.10.2011;
- 3) 16.07–17.07.2012 ja 1.10–3.10.2012
- 4) 22.04–3.05.2013 ja 7.10–18.10.2013.

Neljas taotlusvoorus kokku määrati toetust 21 tootjarühma 62 taotlusele (Tabel 36). Kõigis neljas taotlusvoorus määrati toetust 11 tootjarühmale, kolmes taotlusvoorus ühele tootjarühmale, kahes voorus kuuele ja ühes taotlusvoorus kolmele tootjarühmale. Kordustaotluste esitamine on otseselt seotud tunnustamisega, sest vaid 2010. aastal tunnustatud tootjarühmadel oli võimalus taotleda toetust kõigis neljas taotlusvoorus.

Tabel 36. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud/ heakskiidetud taotluste arv	Taotletud/ määratud toetus kokku, eurot	Keskmine toetus, eurot taotlus	Esmakordselt toetust saanud ühistute arv	Esmakordselt toetust saanud ühistute keskmine toetuse summa, eurot
I voor	11	622 229	56 566	11	56 566
II voor	12	749 353	62 446	1	80 000
III voor	19	964 696	50 773	7	39 108
IV voor	20	889 603	44 480	2	27 112
KOKKU	62	3 225 881	52 030	21	-

Neljas taotlusvoorus kokku määrati toetust 3,2 mln eurot ja väljamakseid on tehtud 2,7 mln euro ulatuses (85% määratud toetusest). Kõigi taotluste keskmine määratud toetuse summa taotluse kohta oli 52,0 tuhat eurot (Tabel 36). Teise taotlusvooru keskmine määratud toetuse summa oli 62,4 tuhat eurot, mis on 10% suurem esimese taotlusvooru vastavast näitajast (56,6 tuhat eurot). Selle põhjuseks oli toetuse saajate müügitulu kasv. Kolmandas ja neljandas voorus on keskmine määratud toetuse summa vähenenud, sest valdav enamus heakskiidetud taotlustest on korduvtaotlused ning meetme määruse kohaselt kolmanda, neljanda ja viienda tegutsemisaasta toetuse määrad aasta-aastalt vähenevad (Tabel 37). Samuti põhjustab toetuse summa vähenemist asjaolu, et kolmanda ja neljanda vooru toetuse saajad on väiksema müügitulu ja liikmete arvuga kui esimeste voorude toetuse saajad.

Tabel 37. Määratav maksimaalne toetus

Periood	Toetuse maksimaalne määr (%)		Toetuse maksimaalne suurus kokku, eurot
	müügitulule suurusega kuni 1 mln eurot	müügitulu osale, mis ületab 1 mln eurot	
Esimese ja teise aasta jooksul	5	2,5	80 000
Kolmanda aasta jooksul	4	2,0	64 000
Neljanda aasta jooksul	3	1,5	48 000
Viienda aasta jooksul	2	1,5	38 000

MAKis on meetme sihttasemeteks määratud: (1) toetatud tootjarühmade arv 45; (2) toetust saavate tootjarühmade käive aastas 48,0 mln eurot; (3) turule sisenevate põllumajandustootjat arv 100.

Seisuga 31.12.2013 on toetust saanud 21 ühistut, millega seoses on toetatud tootjarühmade sihttasemest täidetud 47% ning MAK perioodi lõpuks saab prognoosida kõnealuse sihttaseme täitumist vaid pooles ulatuses.

Meetmest 1.9 toetust saanud tulundusühistute (21 ühistut) 2012. aasta müügitulu kokku oli 173 mln eurot. Toetust saavate tootjarühmade käibe sihttase on seega ületatud 3,6-kordselt (sihttase 48 mln eurot). Kuna toetuse saajate arv on planeeritust väiksem kuid müügitulu märkimisväärselt suurem, siis järelikult on toetust saanud planeeritust suuremad tootjarühmad.

Turule sisenemiseks loetakse elatustalust turuosaliseks. Elatustalu on FIEna tegutsev ettevõtja, kelle tulu majandustegevusest on maksimaalselt 18 tuhat eurot aastas. 2013. aastal toetust saanud ühistutel oli viimase tunnustamise kohaselt kokku 633 ühistu liiget. Nendest 376 (59%) olid FIEd. FIEdest liikmete elatustalust turuosaliseks kasvamist on viimati analüüsitud „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise 2012. aasta aruanded“ (esimese kolme vooru tulemused). Nimetatud analüüsi kohaselt oli toetuse saajatel kokku 90 sellist liiget, kes olid kasvanud elatustalust turuosaliseks (Tabel 38). 2013. aasta tunnustamise kohaselt lisandus nimetatud ettevõtjatele veel kaheksa sellist FIEt, kelle müügitulu varem oli alla 18 tuh euro, kuid viimase tunnustamise kohaselt see ületas 18 tuh eurot. Seega on meetme rakendamise raames turule sisenevate põllumajandustootjate arv kokku 98, mis moodustab 98% sihttasemest (sihttase on 100 tootjat).

Tabel 38. Toetuse saajate FIEdest liikmete elatustalust turuosaliseks kasvamine

Tootjarühm	FIEdest liikmed 2013	FIEde arv, kelle müügitulu võrreldes tunnustamisega suurenes kolmandaks taotlusvooruks üle 18 tuh euro (eelmise aasta püsihindamise aastaaruandes määratletud turuosaliseks saajate arv)	FIEde arv, kes 2013 a tunnustamise vooru alusel on elatustalust kasvanud turuosaliseks (FIEde kelle müügitulu 2011 a oli alla 18 tuh euro aga 2012 a üle 18 tuh euro)	FIEde arv, kes 2013 a tunnustamise vooru alusel on turuosalisest muutunud elatustalust (FIEde kelle müügitulu 2011 a oli üle 18 tuh euro aga 2012 a alla 18 tuh euro)
Eestimaa Piimatootjate ühendus	20	0	0	1
TÜ Rakvere Piimaühistu	4	0	0	0
Piimaühistu E-Piim	150	26	4	7
TÜ Jõgevamaa PM.tootjate Liit	0	0	0	0
Viru Lihaühistu	1	0	0	0
Lihaühistu PYHL	0	0	0	0
Tartumaa Piimatootjate Ühistu	7	0	0	0
TÜ Talukartul	6	0	0	0
TÜ Mulgi Piim	32	8	0	2
TÜ Laeva Piim	2	0	0	0
TÜ Eesti Mahe	63	5	3	5
Põllumeeste Ühistu Kevili	64	51	0	0
TÜ Hiiumaa Meierei	15	0	1	1
Kesk-Eesti Põllumajandusühistu	0	0	0	0
TÜ Lüüste Põllumajandusühistu	1	0	0	0
TÜ Kaarliveski	3	0	0	0
Põllumajandusühistu Rapter	2	0	0	0
TÜ Wiru Vili	1	0	0	0
TÜ Vooremaa Viljakasvatajad	0	0	0	0
TÜ Eestimaa Kartul	3	-	0	0
TÜ Kostera	2	-	0	0
KOKKU	376	90	8	16

Turule sisenevate põllumajandustootjate arvu analüüsimisel tuleb arvestada ka teist aspekti. Eesti põllumajandussektoris toimub tootjate suurenemine (ettevõtjate keskmine hektarite ja loomühikute arv kasvab ning müügitulu suureneb). Seejuures tegevust lõpetavad eelkõige väiketalunikud (FIEde). Samuti toimub tegevusvormi muutmine FIEst OÜks. See toob kaasa meetme 1.9 toetuse saajate FIEdest liikmete vähenemise. Kui kahe viimase tootjarühmade tunnustamise andmete võrdlemisel oli kaheksa sellist FIEt kes kasvasid elatustalust turuosaliseks, siis neid FIEsid, kes turuosalisest elatustalunikuks muutusid (müügitulu langes alla 18 tuh euro) oli 16.

Kokkuvõttes on näha, et toetust saavate tootjarühmade käibe sihttase ületatakse mitmekordselt kuid toetatud tootjarühmade arvu sihttasemest saavutatakse vaid ligikaudu pool. Meetme rakendamise käigus turule sisenevate põllumajandustootjate arv on küll

sihttasemele vastav, kuid kui arvestada teisest küljest ka sektoris üldiselt toimuvat tootjate keskmise suuruse kasvu ja FIEde arvu vähenemist, siis turuosaliste üldnumber ei suurene.

Meetme 1.9 toetuse saajate majanduslike tulemusnäitajate analüüsimisel keskenduti BLV ja püsihindamiseks valitud konkurentsivõime näitajate hindamisele. Mõjunäitajate osas arvutati majanduskasv (NLV mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga, $EL27 = 100\%$) ja tööjõu tootlikkus BLV alusel. Analüüsi kaasati need tootjarühmad, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2009–2012 kohta kättesaadavad (11 toetuse saajat). Selleks, et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samade tootjarühmade majandusnäitajaid.

Perioodil 2009–2012 vähenes toetuse saajate BLV keskmiselt 13% aastas (lisa 1 tabel 16-1.9). BLV vähenemise põhjuseks on asjaolu, et vaatusalusel perioodil kasvasid tootjarühmade tegevuskulud pisut rohkem kui müügitulu. SA andmetel kasvas kogu taime- ja loomakasvatussektori BLV samal perioodil keskmiselt 10% võrra aastas. Siiski võib toetuse saajate tulemusega rahul olla, sest tootjarühma eesmärk ei ole lisandväärtuse loomine või kasumi teenimine vaid oma liikmete toodangu vahendamine.

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõu standardi koefitsiendiga ($EL27=100\%$). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades viimasest kulum. Toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2012. aastal 33,0 tuhat eurot, langedes seejuures perioodil 2009–2012 keskmiselt 23% võrra aastas (lisa 1 tabel 27-1.9). Kuna toetust saanud tootjarühmadel kulumi osakaal majandusnäitajate moodustumisel ei ole väga suur, siis NLV tulemus on sarnane BLV näitajale. Taime- ja loomakasvatussektori majanduskasv oli perioodil 2009–2012 keskmiselt 15% aastas.

Tööjõu tootlikkus arvutatakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga. Toetuse saajate tööjõu tootlikkus vähenes perioodil 2009–2012 keskmiselt 26% võrra aastas (lisa 1 tabel 28-1.9). SA andmetel suurenes kogu sektori tööjõu tootlikkus samal perioodil keskmiselt 22% aastas. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajatel on majanduslanguse kontekstis töötajate arv suurenenud, siis on toetuse saajate tööjõu tootlikkus langenud mõnevõrra rohkem kui BLV.

Toetuse saajad on majanduslanguse järgsel perioodil hästi toime tulnud. Toetuse saajad ja nende liikmed on vaatlusalusel perioodil suutnud tootmis- ja müügimahtusid kasvatada rohkem kui sektor keskmiselt. Perioodil 2009–2012 suurenesid toetuse saajatel nii müügitulu kui ka tootmiskulud suhteliselt võrdsel määral (keskmiselt 17–18% aastas) (lisa 1 tabel 29-1.9). Sektoris keskmisena suurenes müügitulu rohkem kui tootmiskulud. Seetõttu on toetuse saajate puhaskasumi kasv mõnevõrra väiksem sektori keskmisest. Tootjarühmade tegevuse iseloomust tulenevalt on tootmiskulude suurenemine seotud müügitulu suurenemisega põhjusel, et tootjarühm on sisuliselt vahendustegevusega tegelev ettevõte.

Meetme rakendamise tulemusi kokku võttes tuleb märkida, et toetuse saajate arv on planeeritust väiksem, sest ühistegevus on Eesti vähe levinud. Sellest hoolimata ületab toetust saanud tootjarühmade käive MAKi sihttasest, sest toetust on saanud planeeritust

suuremad tootjarühmad. Toetuse saajate majandusnäitajate analüüsi tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada, et toetuse saajate ja analüüsitud tootjarühmade arv on väike, mis võib mõjutada analüüsi tulemusi. Siiski võib väita, et toetuse saajate müügitulu kasvab rohkem kui sektoris keskmiselt ning toetuse saajad on majanduslanguse järgsel perioodil hästi toime tulnud ning tegevust arendavad tootjarühmad.

3. MAK 3. TELJE MEETMETE RAKENDAMISE TULEMUSED

3.1. MEEDE 3.1 – MAJANDUSTEGEVUSE MITMEKESISTAMINE MAAPIIRKONNAS (311, 312)

Majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas on ette nähtud MAKi meede 3.1. Meetme üldine eesmärk on maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning sellega uute töökohtade loomisele kaasaaitamine. Meetme raames rakendatavate suurprojektide (toetuse summa 100 000 eurot kuni 300 000 eurot) eesmärk on põllumajandustootmise mitmekesistamine ja maaettevõtluse arendamine läbi bioenergiaalaste ja muude innovaatiliste investeeringute, mille kaudu soodustatakse muuhulgas keskkonnasõbraliku ettevõtluse arengut ja töökohtade loomist. 2013. aastal rakendati meetme 3.1 raames esmakordselt alameedet 3.1.3 – investeeringud bioenergia tootmisse. Alameetme alusel makstava toetuse maksimaalne suurus on 512 000 eurot toetuse saaja kohta ja alameetme spetsiifilised eesmärgid on: põllumajandustootjate tegevuse mitmekesistamine muu maaettevõtlusega väljaspool põllumajandust; kohalikul ressursil põhineva maapiirkonna mikroettevõtluse arendamine; biomassist biokütuste, bioelektri ja biosoojuse tootmise suurendamine; uute tehnoloogiate kasutuselevõtmine; keskkonnahoid; maastikuhooldus; energiatoorme tarnekindlus maapiirkondades; energiakandjate mitmekesisus; energiatootmise hajutatus. Meede 3.1 (sh alameede 3.1.3) jaguneb kaheks alameetmeks: (1) alameede 3.1.1 – mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas; (2) alameede 3.1.2 – mikroettevõtete arendamine.

Analüüs hõlmas meetme 3.1 toetuse taotlejaid, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus määratud. Kui analüüsi tulemustes ilmnemise alameetmetele löikes iseloomulikud tunnused, siis juhiti aruandes sellele tähelepanu. Meetme 3.1 raames on seisuga 31.12.2013 toimunud seitse taotlusvooru. Seitsmes voorus kokku on esitatud 1 746 toetuse taotlust, millest on heaks kiidetud 959 (Tabel 39). Kui neid ettevõtjaid, kellele määrati toetus mitmes taotlusvoorus, arvestada ühekordselt, siis on toetuse saajateks 881 erinevat isikut (seejuures alameetmes 3.1.1 on 198 erinevat toetuse saajat ja alameetmes 3.1.2 on neid 691; kaheksale toetuse saajale on määratud toetus mõlema alameetme alusel). Korduvalt toetust saanud ettevõtjate arv ei ole märkimisväärselt suur. Kõigist toetuse saajatest (959 toetuse saajat) 84% on äriühingud ja 16% on FIEd. Määratud toetuse summa kokku oli 82,9 mln eurot, mis moodustab 51,3% taotletud toetuse summast.

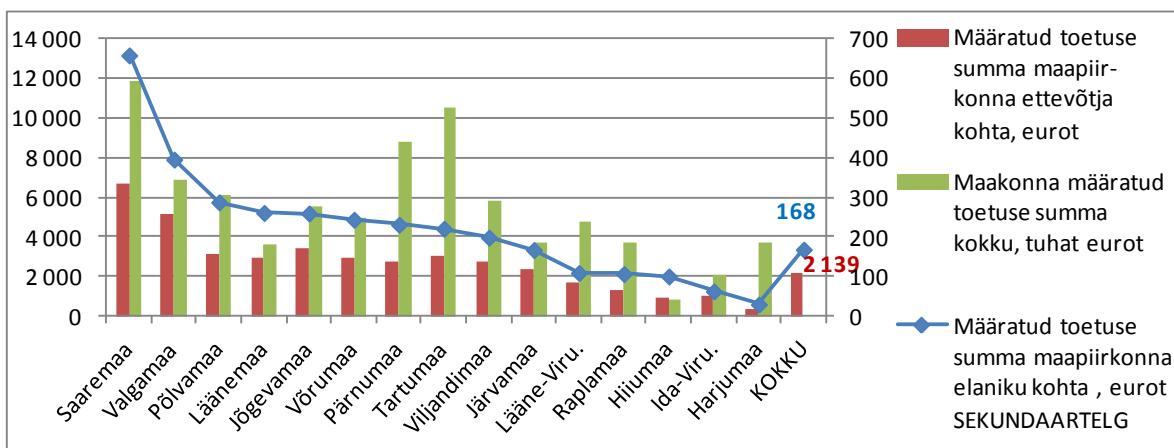
Tabel 39. Toetuse taotlemine ja määramine taotlusvoorude lõikes

Taotlus- voor	Esitatud taotluste arv	Heaks- kiidetud taotluste arv	Heakskiidetud taotluste osakaal esitatud taotluste arvust	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse osakaal taotletud toetuse summast
I voor	359	306	85,2%	23 877 131	19 735 208	82,7%
II voor	114	38	33,3%	24 116 800	7 958 157	33,0%
III voor	347	206	59,4%	21 993 925	13 173 251	59,9%
IV voor	152	65	42,8%	32 671 471	14 434 148	44,2%
V voor	388	147	37,9%	25 784 590	10 781 351	41,8%
VI voor	345	183	53,0%	24 898 475	14 213 354	57,1%
VII voor	41	14	34,1%	8 108 867	2 594 407	32,0%
Kokku	1 746	959	54,9%	161 451 260	82 889 876	51,3%

Seisuga 31.12.2013 oli sellest välja makstud 50,4 mln eurot (61% määratud toetuse summast) 731 toetuse saajale. Investeeringuprojektide elluviimine on toimunud aeglases tempos. Seisuga 31.12.2013 on toetatud investeeringu tegemisest loobunud 13% toetuse saajatest (12 taotlust), mis on üks kõrgemaid näitajaid MAK meetmete seas.

Alameetme 3.1.1 raames on seitsme taotlusvooru jooksul esitatud 302 toetuse taotlust, millest on heakskiidetud 215 (71 %). Alameetme 3.1.2 raames esitatud taotlustest on heaks kiidetud 52%. Kui heakskiidetud taotlustest 22% moodustavad alameetme 3.1.1 taotlused, siis määratud toetuse summast langeb alameetme 3.1.1 arvele vaid 17%, mis näitab, et alameetme 3.1.1 projektid on keskmisest väiksemad. Bioenergia investeerimisprojektid (alameetme 3.1.3) on ülejäänud toetatud investeeringutest märkimisväärselt suuremad. Meetme seitsmenda taotlusvooru (kus võeti vastu ainult alameetme 3.1.3 taotluseid) keskmine määratud toetuse summa oli 185,3 tuhat eurot heakskiidetud taotluse kohta, ülejäänud voorude keskmine määratud toetuse summa oli 85,0 tuhat eurot.

MAKi rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse jaotumist maakondade lõikes. 2013. aasta lõpu seisuga elas Eesti maapiirkondades (vallad ja alla 4 000 elanikuga linnad) 492,1 tuhat elanikku ning tegutses 38,8 tuhat ettevõtet (lisa 1 tabel 2-F). Määratud toetuse summa oli keskmiselt 168 eurot elaniku kohta ja 2 139 eurot maapiirkonnas tegutseva ettevõtte kohta. Mõlemad näitajad olid kõige suuremad Saaremaal ja Valgamaal, kus elanike arv on suhteliselt väike kuid majandustegevuse mitmekesistamiseks määratud toetuse summa suur (Joonis 82).

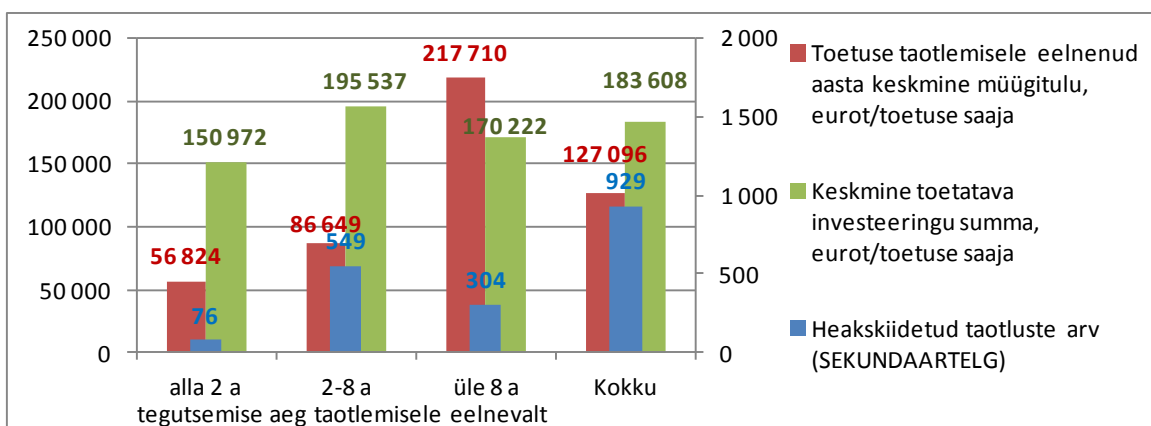

Joonis 82. Määratud toetuse summa maapiirkonna elaniku kohta ning ettevõtja kohta

Investeeringu vajadus võib sõltuda ettevõtja tegutsemise ajast. Selgitamaks, millised ettevõtjad majandustegevuse mitmekesistamiseks sagedamini toetust taotleavad, analüüsiti toetuse saajate tegutsemise aega maakonniti. Tegutsemise aja täpsemaks uurimiseks jagati toetuse saajad tegutsemise aja alusel gruppideks. Toetuse saaja tegutsemise ajaks määrati periood ettevõtja äriregistris registreerimise kuupäevast kuni toetuse taotlemise kuupäevani. Müügitulu analüüsiti toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaasta alusel (sõltuvalt taotlusvoorst 2007., 2008., 2009., 2010. või 2011. aasta müügitulu). Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja tegutsemise aeg ja müügitulu olid teada (959-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 929).

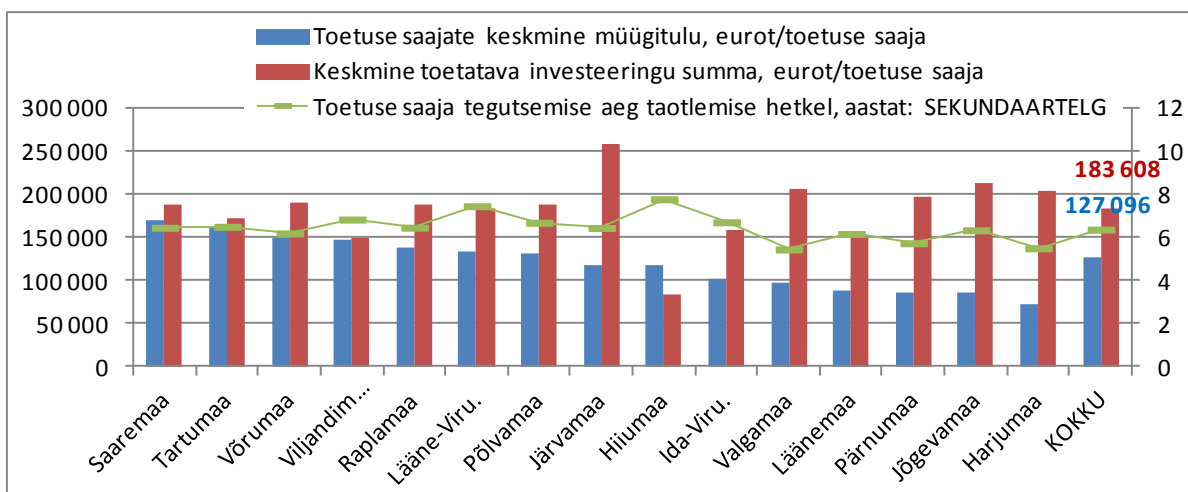
Analüüsi tulemusel selgus, et toetuse saajate keskmine tegutsemise aeg taotlemisele eelnevalt oli 6,4 aastat, s.o umbes kuus aastat ja viis kuud (lisa 1 tabel 3.1-F). Alla kahe aasta tegutsenud ettevõtjaid oli toetuse saajate seas kõigest 8,2%. Kõige suurem osa toetuse saajaid (59%) oli toetuse taotlemisele eelnevalt tegutsenud kaks kuni kaheksa aastat. Toetuse saajate keskmine müügitulu oli 127,1 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Tegutsemise aja kasvades müügitulu suureneb. Alla kahe aasta tegutsenud toetuse saajate müügitulu oli keskmisest märkimisväärselt madalam (56,8 tuhat eurot) ulatudes 45%-ni kõigi toetuse saajate keskmisest müügitulust (Joonis 83).

Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa oli 183,6 tuhat eurot. Kaks kuni kaheks aastat tegutsenud toetuse saajad teostavad keskmisest suuremaid investeeringuid. Kuna samas vanusegrupis on ka kõige rohkem toetuse saajaid, siis võib järeldada, et kaks kuni kaheksa aastat tegutsenud ettevõtjad näevad kõige enam vajadust oma tooteid ja teenuseid välja arendada toetuse abil.

Joonis 83. Toetuse saajate keskmine müügitulu ja toetatava investeeringu summa ettevõtjate tegutsemise aja gruppide lõikes

Analüüsi tulemusi maakondade lõikes hinnates selgub, et toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatav investeeringu summa ja tegutsemise aeg erinevad märkimisväärselt piirkonniti (Joonis 84).

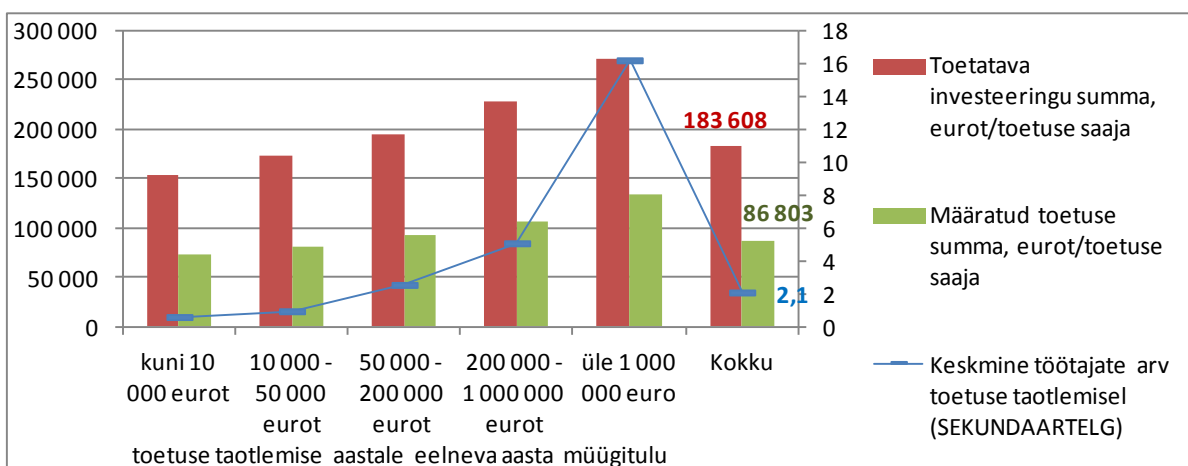
Joonis 84. Toetuse saajate keskmine müügitulu, toetatava investeeringu summa ja tegutsemise aeg maakondade lõikes

Suurem toetatav investeeringu summa ei tulene otseselt suuremast müügitulust, vaid seos on maakondade lõikes erinev. Samuti puudub märkimisväärne seos toetuse saajate tegutsemise aja ning toetatav investeeringu summa vahel.

Eraldi analüüsiti tegutsemise aja ning müügitulu ja toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid nende ettevõtjate osas, kellele seisuga 31.12.2013 oli toetus kas osaliselt või täielikult välja makstud. Selliseid toetuse saajaid oli 731. Analüüs viidi läbi 710 toetuse saaja alusel – kõik ettevõtjad kelle andmed müügitulu ja tegutsemise aja kohta olid kättesaadavad (lisa 1 tabel 3.2-F). Analüüsist selgus, et kiiremini viiakse ellu väiksemad investeeringud. Väljamakse saanud ettevõtjate keskmine toetatav investeeringu summa oli 4,1% väiksem kõigi toetuse saajate keskmisest vastavast näitajast.

Majandustegevuse mitmekesistamiseks ellukutsutud meetmete rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate müügitulu, töötajate arvu ning toetatava investeeringu summa vahelisi seoseid. Toetuse saajad jagati müügitulu alusel suurusgruppideks. Analüüs viidi läbi nende heakskiidetud taotluste alusel, kus toetuse saaja töötajate arv ja müügitulu olid teada (959-st heakskiidetud taotlusest analüüsiti 929). Toetuse saajate töötajate arv määrati äriregistri andmete alusel. Kui äriregistris puudusid andmed ettevõtja töötajate arvu kohta, siis võeti töötajate arv toetuse taotluselt. Töötajate arvu analüüsides tuleb silmas pidada, et püsihindaja hinnangul paljud FIEd ja mõned äriühingud ei arvesta oma tööjõudu objektiivselt. Võib arvata, et toetuse saajate tegelik töötajate arv on suurem, kui äriregistris või toetuse taotlusel esitatud.

Toetuse saajate keskmine müügitulu toetuse taotlemise aastale eelnenud majandusaastal oli 127,1 tuhat eurot toetuse saaja kohta. Toetuse saajatest 24% teenisid müügitulu kuni 10,0 tuhat eurot ja 1,4% üle 1,0 mln euro. Kõige suurem osa toetuse saajatest (62%) teenisid müügitulu 10,0 tuhat kuni 200,0 tuhat eurot (lisa 1 tabel 4-F). Toetuse taotlemisele eelneval aastal töötas meetme 3.1 toetust saanud ettevõtetes keskmiselt 2,1 töötajat. Töötajate arv kasvab müügitulu suurenedes (Joonis 85). Keskmiselt oli toetuse saajatel 16,6 töötajat 1,0 mln euro müügitulu kohta.

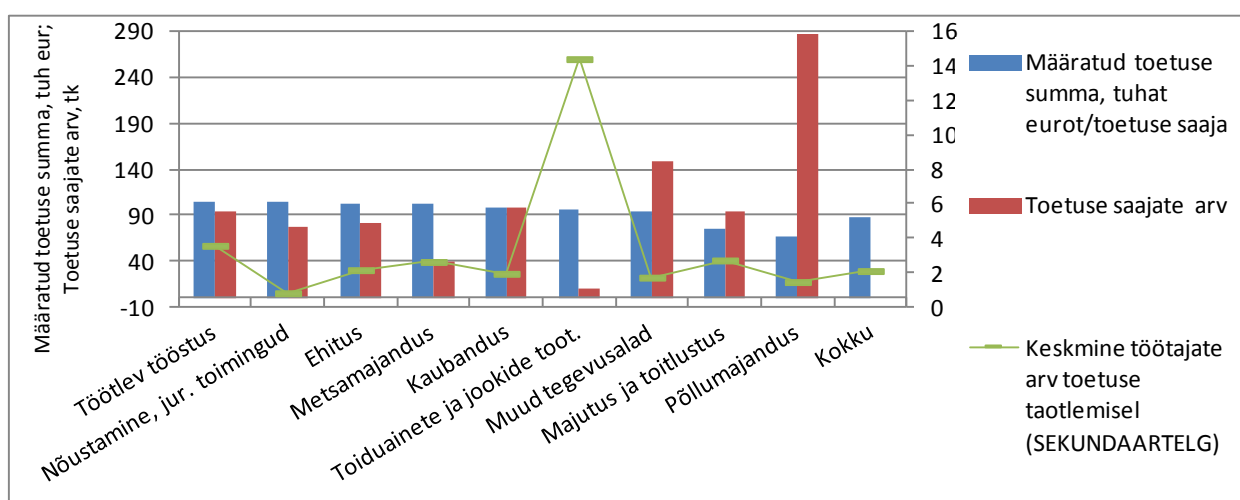

Joonis 85. Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa, määratud toetuse summa ja keskmine töötajate arv toetuse saajate müügitulu suurusgruppide lõikes

Toetuse saajate keskmine toetatava investeeringu summa ning määratud toetuse summa kasvavad ühtlaselt müügitulu suurenedes. Analüüsitud toetuse saajate keskmine toetatava

investeeringu summa oli 183,6 tuhat eurot. Toetatava investeeringu summa ületab toetuse saaja müügitulu 45% võrra. Analüüsitud toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa oli 86,8 tuhat eurot. Määratud toetuse summa moodustab 47% toetatava investeeringu summast. Määratud toetuse ühe euro kohta teenisid toetuse saajad keskmiselt 1,5 eurot müügitulu.

Analüüsides toetuse määramise tulemusi ettevõtjate põhitegevusalade lõikes näeme, et kõige suurema osa (31%) toetuse saajatest moodustavad põllumajandusettevõtjad (Joonis 86). Peaaegu võrdsete osatähtsustega järgnevad kaubandusettevõtjad, majutus- ja toitlustusettevõtjad ning töötleva tööstuse esindajad (vastavalt 10,7%, 10,1% ja 10,0% toetuse saajatest). Põllumajandus- ning majutus- ja toitlustusettevõtjate keskmine määratud toetuse summa ning toetatava investeeringu summa on ülejäänud tegevusaladega võrreldes märksa madalam. Kõrge töötajate arvu poolest paistavad silma toiduainete ja jookide tootmise ettevõtjad ning madala näitajaga eristuvad ülejäänutest nõustamisega tegelevad toetuse saajad.

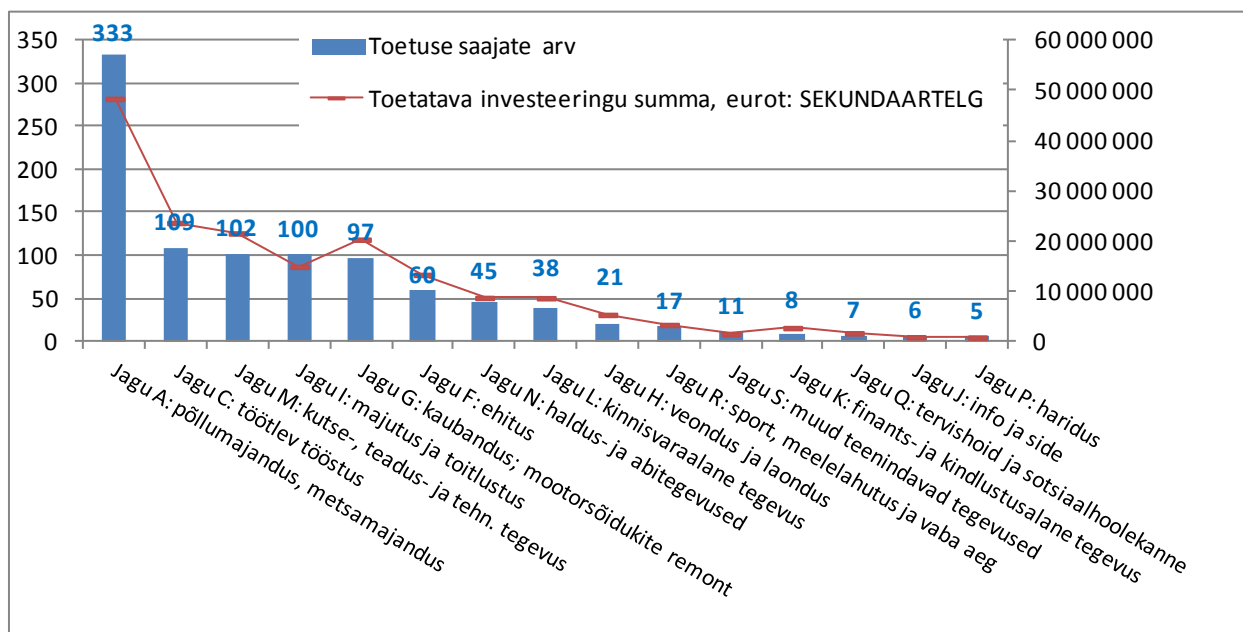
Joonis 86. Toetuse saajate keskmine määratud toetuse summa ja töötajate arv toetuse saajate põhitegevusalade lõikes

Kokkuvõttes saab öelda, et meetme 3.1 abil on märkimisväärselt panustatud majandustegevuse mitmekesistamise heaks maapiirkondades. Meetme 3.1 alusel määratud toetuse summa moodustab 14% MAKi kõigi meetmete määratud toetuse summast. MAKi eelarve on võimaldunud rahuldada ainult 55% taotlustest, mis näitab, et ettevõtjad kasutavad aktiivselt võimalust toetuse abil investeerida. Samas on meetme alusel määratud toetuse summast ainult 17% eraldatud nendele ettevõtjatele, kelle põhitegevusala toetuse taotlemisel oli põllumajandus. Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas on vajalik, sest intensiivne tootmine koondub suurtootjate kätte. Maaelu säilimise üheks võimaluseks on mikroettevõtjate tegevuse mitmekesistamine. Meetme rakendamisel soovitage edaspidi toetust rohkem suunata taime- ja loomakasvatajatele, sest MAK on mõeldud eelkõige maamajanduse arendamiseks. Kuna seni on meetme üheks eelistuseks olnud maaturismitegevuste arendamine, siis on toetus teatud määral koondunud turismile sobilikesse piirkondadesse (nt Saaremaa, Lõuna-Eesti). Toetuse määramist ja toetuse saajaid iseloomustavad majandusnäitajad erinevad maakondade lõikes, kuid erinevused ei ole sedavõrd süsteemsed, et selle alusel saaks teha otsuseid toetusmeetmete kujundamise kohta. Samuti on toetuse saajad väga erineva põhitegevusalaga, müügituluga ja

tegutsemise ajaga. See näitab, et majandustegevuse mitmekesistamiseks on olnud võimalik toetust saada erinevatel ettevõtjatel

Meetme rakendamise tulemuste hindamiseks uuriti, mis tegevustele kõige sagedamini toetust määrati. Toetus on määratud 959 toetuse saaja 1 659 tegevuse elluviimiseks (lisa 1 tabel 6-3.1). Kõige sagedamini määrati toetust masina või seadme ostmiseks ja paigaldamiseks (441 korda), olemasoleva hoone või hoone osa ehitamiseks (311 korda) ning uue hoone püstitamiseks (271 korda). Kui nimetatud tegevused kokku moodustavad 62% tegevuste üldarvust (1 659 tegevust), siis samadele tegevustele määratud toetuse summa kokku moodustab 86% määratud toetuse kogusummast, sest ehitamise näol on tegemist suuremate projektidega. Kõigi tegevuste keskmine määratud toetuse summa oli 50,0 tuhat eurot tegevuse kohta. Määratud toetuse summa tegevuse kohta oli kõige suurem uue hoone püstitamisel (88,1 tuhat eurot). Masina ostmine ning olemasoleva ja uue hoone ehitamine on kõige enamesinenud ning kõige suurema määratud toetuse summaga tegevused nii alameetme 3.1.1 kui 3.1.2 puhul. Alameetme 3.1.3 rakendamisega seoses 2013. aastal hakati määrama toetust uuele tegevusele mida varem meetme 3.1 raames ei kasutatud – bioenergia tootmiseks, sh biomassi töötlemiseks vajaliku masina või seadme ostmine. Nimetatud tegevusele on toetust määratud 12 korda kokku summas 1,9 mln eurot (keskmiselt 161,1 tuhat eurot tegevuse kohta).

Toetuse saajate senistest tegevusaladest ülevaate saamiseks analüüsiti ettevõtjate jagunemist põhitegevusala EMTAK koodide lõikes äriregistri andmetel (Joonis 87). Kuna alameede 3.1.1 on suunatud põllumajandusettevõtjatele, siis nimetatud alameetme 215-st toetuse saajast 198-e põhitegevusala toetuse taotlemisel kuulus EMTAK jao A (põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) koosseisu (lisa 1 tabel 13-3.1.1). Seejuures enamesinenud tegevusalad olid üheaastaste põllukultuuride kasvatus (45% alameetme toetuse saajatest) ja loomakasvatus (19%).

Joonis 87. Meetme 3.1 toetuse saajate jagunemine põhitegevusalade lõikes

Alameetme 3.1.2 toetuse saajate enamesinenud tegevusalad kuulusid järgmiste EMTAK jagude alla: põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (jagu A, 18% toetuse saajatest); töötlev tööstus (jagu C, 14%), majutus ja toitlustus (jagu I, 13%) ning kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus

(jagu M, 13%) (lisa 1 tabel 13-3.1.2). Kuna põllumajandusettevõtjad teevad keskmisest väiksemaid investeeringuid, siis toetatava investeeringu summast kõige suurem osa (16%) langeb töötleva tööstuse ettevõtjate arvele. Alameetme 3.1.2 toetuse saajatest 601 (81%) investeerivad lisategevusala loomisesse ning 143 (19%) kavandavad investeeringu senise põhitegevusala arendamiseks.

Toetuse saajate arv, kelle investeeringuobjekt on seotud maaturismitegevusega, oli alameetme 3.1.1 puhul 85 ja alameetme 3.1.2 puhul 383. MAKis on seatud toetatavate maaturismitegevuste sihttasemeks alameetme 3.1.1 puhul 20 ja alameetmel 3.1.2 korral 250. Seisuga 31.12.2013 on sihttase ületatud, millega seoses saab meetme rakendamist maaturismi arendamisel lugeda edukaks.

Meetme 3.1 rakendamise tulemuste hindamiseks analüüsiti toetuse saajate BLVd jm majandusnäitajaid. Nii BLV kui kõigi ülejäänud käesolevas peatükis esitatud majandusnäitajate analüüsi kaasati need ettevõtjad, kellele seisuga 31.12.2013 oli määratud toetusest välja makstud vähemalt 85% (st ettevõtja on investeeringu olulises osas ellu viinud) ning kelle majandusnäitajad olid aastate 2007–2012 kohta kättesaadavad (alameetme 3.1.1 puhul 17 toetuse saajat ja alameetme 3.1.2 puhul 218 toetuse saajat). Et analüüsi tulemused oleksid aastate lõikes paremini võrreldavad, analüüsiti vaadeldava perioodi igal aastal samasid ettevõtjaid. Majandusnäitajaid võrreldi vastava sektori keskmiste näitajatega SA andmetel. Võrreldavaks sektoriks alameetme 3.1.1 puhul võeti taime- ja loomakasvatusektor. Alameetme 3.1.2 tulemuste ja meetme 3.1 koondtulemuste analüüsimisel arvutati võrreldava sektori näitajaks toetuse saajate seas enamesindatud sektorite kaalutud keskmine näitaja. Toetuse saajate seas oli kõige rohkem järgmiste sektorite esindajaid: taime- ja loomakasvatus, metsamajandus, majutus, töötlev tööstus, kaubandus, ehitus ning kutse- ja teadustegevus. Nimetatud sektorite kaalutud keskmiste majandusnäitajate arvutamisel kasutati kaaludena vastavasse sektorisse kuuluvate toetuse saajate arvu.

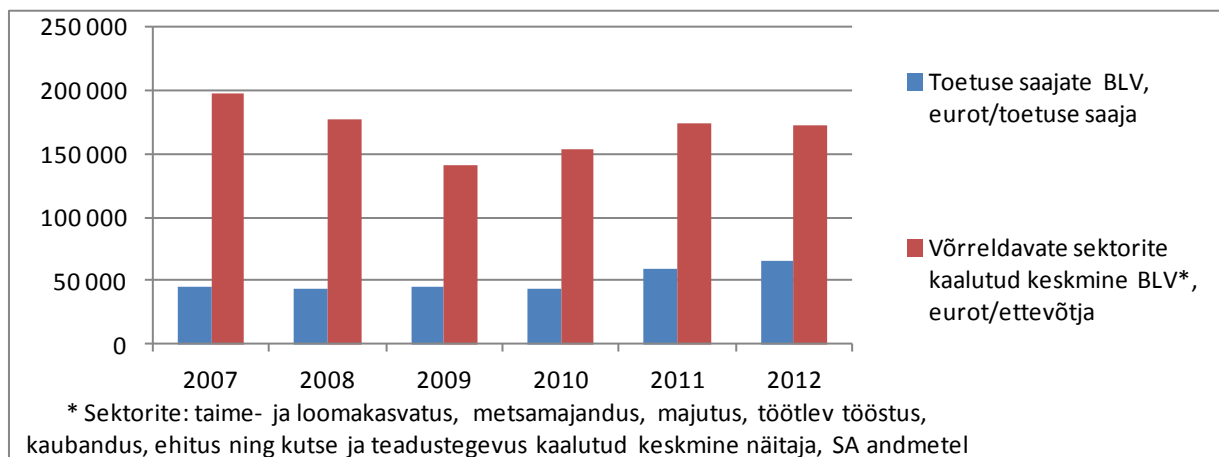
Perioodil 2007–2010 on meetme 3.1 toetuse saajate BLV püsinud ilma suurema muutuseta, kuid näitaja on paranenud 2011. ja 2012 aastal tänu kasvavale müügitulule. Vaatlusalusel perioodil on toetuse saajate BLV kasvanud keskmiselt 8,2% võrra aastas (Tabel 40). SA andmetel vähenes võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV samal perioodil keskmiselt 2,6% võrra aastas (Joonis 88). Sektori BLV languse peamisteks põhjusteks olid üldine majanduslangus ning toodete hinnamuutused, samuti põllumajandustootmist mõjutavad ilmastikuolud.

Tabel 40. Meetme 3.1 toetuse saajate BLV 2007–2011

Näitaja	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Keskmine muutus, % aastas
Keskmine BLV toetuse saaja kohta, eurot/toetuse saaja	44 392	44 232	44 753	43 969	58 545	65 806	8,2%
Võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV*, eurot/ettevõtja	197 226	176 638	140 787	154 026	174 272	172 630	-2,6%

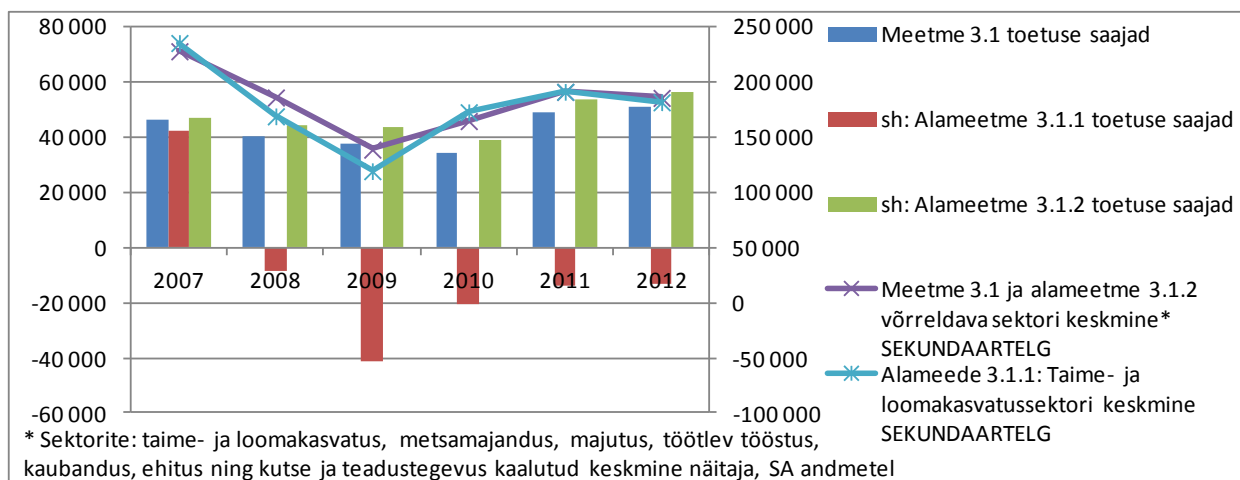
* Sektorite: taime- ja loomakasvatus, metsamajandus, majutus, töötlev tööstus, kaubandus, ehitus ning kutse- ja teadustegevus kaalutud keskmine näitaja (SA andmetel)

Alameetme 3.1.2 toetuse saajate BLV analüüsi tulemused kattuvad meetme 3.1 koondtulemustega (lisa 1 tabel 16-3.1.2). Alameetme 3.1.1 analüüsist näeme, et põllumajandusettevõtjate BLV on ebastabiilsem kui teiste sektorite esindajate tulemus. Põllumajandussektoris on toodete hinnamuutused suuremad ning lisaks mõjutab majandustulemusi ilmastik. Müügitulu vähenemise tõttu langes 2009. aastal alameetme 3.1.1 toetuse saajate BLV järsult. Samas toimus 2010.–2012. aastal müügitulu veelgi suurem tõus, mis viis BLV järsu kasvuni. Kokkuvõttes on perioodil 2007–2012 alameetme 3.1.1 toetuse saajate BLV vähenenud keskmiselt 2,3% võrra aastas mis vastab taime- ja loomakasvatuse sektori keskmisel tulemusele (lisa 1 tabel 16-3.1.1).

Joonis 88. Meetme 3.1 toetuse saajate BLV ja võrreldavate sektorite kaalutud keskmine BLV 2007–2012, eurot/ettevõtja

Majanduskasvu iseloomustab NLV, mida on korrigeeritud ostujõustandardi koefitsiendiga (EL27 = 100%) (lisa 1 tabel 27-3.1). NLV arvutatakse BLV alusel, lahutades sellest kulumi. Meetme 3.1 toetuse saajate ostujõustandardiga korrigeeritud NLV oli 2012. aastal 50,9 tuhat eurot. Perioodil 2007–2012 on näitaja kasvanud keskmiselt 1,8% võrra aastas (Joonis 89). Kuna investeeringud suurendavad kulumit, siis on NLV kasv väiksem kui BLV kasv. Arvestades, et vaatlusalusel perioodil on võrreldavate sektorite kaalutud keskmine majanduskasv olnud negatiivne (-4,0% aastas), siis võib meetme 3.1 toetuse saajaid lugeda tugevateks ning majanduslanguse kontekstis hästi toime tulnud ettevõtjateks (mida kinnitab ka järgnev analüüs).

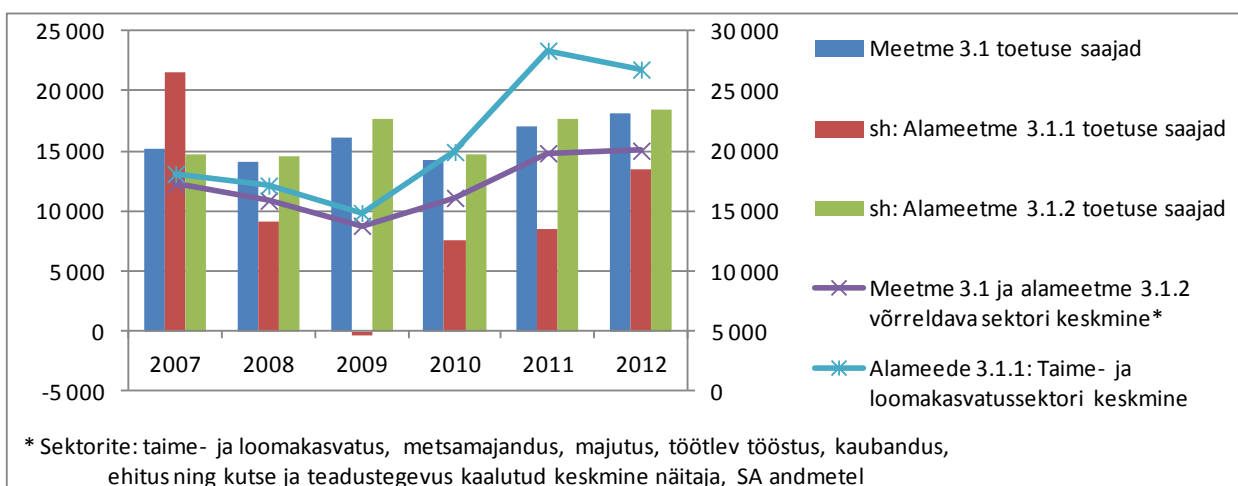

Joonis 89. Toetuse saajate majanduskasv ja sektori keskmine majanduskasv 2007–2012, eurot/ettevõtja

Alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasvu analüüsi tulemus erineb meetme 3.1 koondtulemusest ja alameetme 3.1.2 näitajast selle poolest, et alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasv on vaatlusalusel perioodil olnud märksa ebastabiilsem. 2009. aastal langes alameetme 3.1.1 toetuse saajate majanduskasv negatiivseks, sest majanduslanguse ning toodangu hinnamuutuste tõttu müügitulu vähenes, samas kulud järske muutuseid läbi ei teinud. Järgnevatel aastatel on tänu stabiliseerunud majanduskeskkonnale NLV küll paranenud, kuid positiivse tulemusini seni jõutud ei ole.

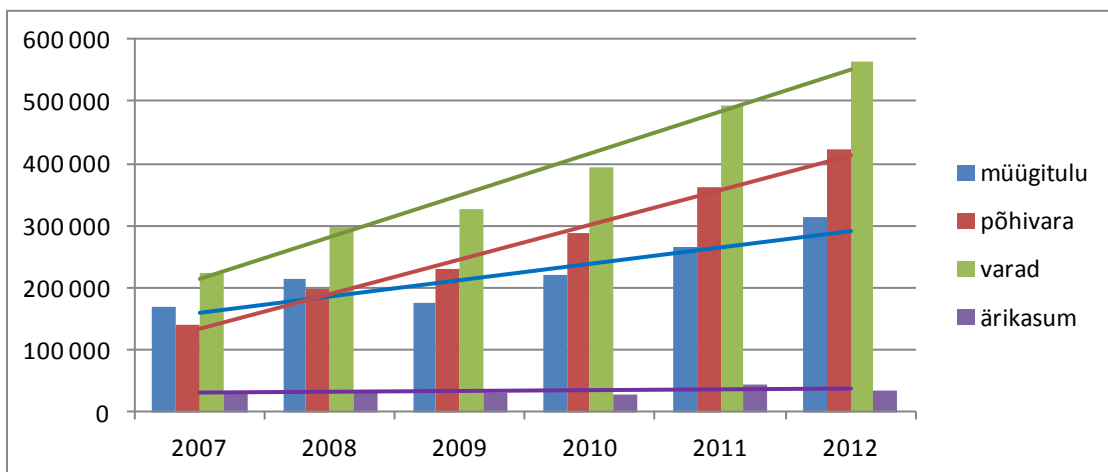
Tööjõu tootlikkus määratakse BLV alusel, jagades BLV täistööajaga töötajate arvuga (lisa 1 tabel 28-3.1). Meetme 3.1 toetuse saajate tööjõu tootlikkus on perioodil 2007–2012 suurenenud keskmiselt 3,6% võrra aastas (Joonis 90). SA andmetel on võrreldavate sektorite kaalutud keskmine tööjõu tootlikkus samal perioodil kasvanud keskmiselt 3,0% võrra aastas. Sektori tööjõu tootlikkuse kasv tuleneb töötajate arvu vähendamisest. Kuna toetuse saajad on majanduslanguse kontekstis töötajate arvu säilitanud, siis toetuse saajate tööjõu tootlikkus on suurenenud tänu müügitulu märkimisväärsele kasvule.

Joonis 90. Toetuse saajate ja sektori keskmine tööjõu tootlikkus 2007–2012, eurot/ettevõtja

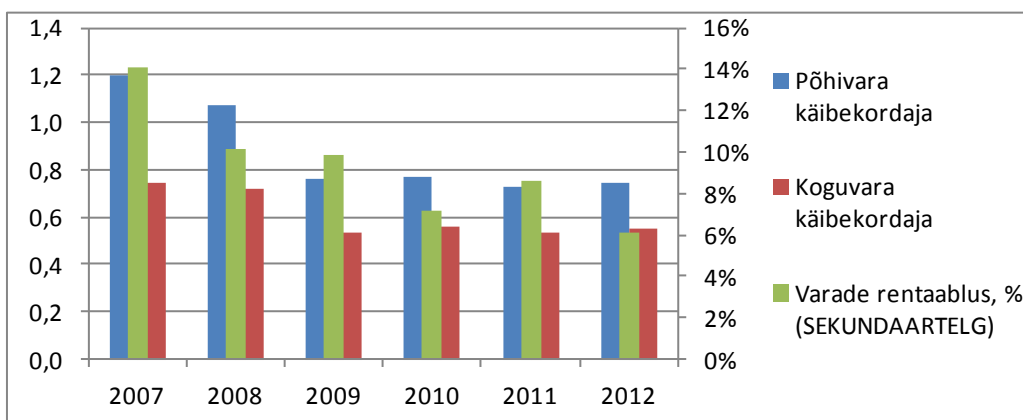
Nii nagu BLV ja majanduskasvu analüüsis selgitasime, samadel põhjustel erinevad alameetme 3.1.1 toetuse saajate tööjõu tootlikkuse näitajad meetme 3.1 koondtulemustest – alameetme 3.1.1 toetuse saajate näitaja on ebastabiilsem põhjusel, et ebasoodsad ilmastikuolud ja toodete hinnamuutused on põllumajandusettevõtjate majandusnäitajaid mõjutanud rohkem kui teiste sektorite majandusnäitajaid (lisa 1 tabel 28-3.1.1).

Analüüsides toetuse saajate varade käibekordajaid ning rentaablust, hindame kõigepealt tulemusi mõjutavaid komponente eraldi. Analüüsi tulemused kujunevad müügitulu, varade (sh põhivara) ning ärikasumi väärtustest. Perioodil 2007–2012 kasvas meetme 3.1 toetuse saajate müügitulu keskmiselt 13% aastas (Joonis 91). Samal perioodil kasvasid toetuse saajate varad keskmiselt 20% aastas, sealhulgas põhivara 25% aastas. Varade kasvu põhjuseks on investeeringud, mis on tehtud suuresti meetme 3.1 toel. Ettevõtjate ärikasum on mõjutatud üldisest majanduskeskkonnast. Ärikasum on vähenenud aastatel 2008 ja 2010, seevastu heade kasuminäitajatega paistis silma 2011. aasta. Kokkuvõttes on vaadeldaval perioodil ärikasum olnud küll ebastabiilne kuid 2012. aasta tulemus sarnaneb 2007. aasta tasemel.

Joonis 91. Meetme 3.1. toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaabluste komponendid 2007–2012, eurot/toetuse saaja

Eelnevas lõigus käsitletud majandusnäitajate alusel on toetuse saajate põhivara käibekordaja langenud perioodil 2007–2012 keskmiselt 9,1% võrra aastas (Joonis 92). Koguvara käibekordaja vähenes samal perioodil keskmiselt 5,7% aastas, sest varad on kasvanud kiiremini kui müügitulu. Analüüs näitab, et varasid on 2012. aasta seisuga ebaefektiivsemalt kasutatud müügitulu genereerimiseks kui 2007. aastal. Varade rentaablus oli 2012. aastal 6,2%, mis on 7,9 protsendipunkti võrra madalam võrreldes 2007. aastaga (lisa 1 tabel 20-3.1). Majandusnäitajate trendid viitavad sellele, et varadesse paigutatud summad ei ole müügituluga kaetud. Tulemus on ootuspärane, sest müügitulu kasv saavutatakse investeringule järgnevate lähemate aastate jooksul, mitte aga investeringuga samal aastal. Seetõttu on investeringule järgneval esimesel aastal sageli varade käibekordaja ja rentaablus madalam võrreldes investeringueelse perioodiga.

Joonis 92. Meetme 3.1 toetuse saajate varade käibekordaja ja rentaablus 2007–2012

Analüüsides varade käibekordajaid ja rentaablust meetme 3.1 alameetmete lõikes saab tuua välja alameetme 3.1.1 erisuse, kus 2010. ja 2011. hea ärikasum viis varade rentaabluste kõrgeks, kuid 2012. aasta näitaja on taas langenud ärikasumi vähenemise tõttu olukorras kus varad jätkuvalt kasvavad.

Meetme üheks eesmärgiks on uute töökohtade loomine. Need toetuse saajad, kes on projekti lõpetanud ning kelle esitatud seirearuannete info oli püsihindajale kättesaadav (275 taotlust), on seoses toetatud investeringuga loonud keskmiselt 1,66 töökohta heakskiidetud taotluse kohta. Seisuga 31.12.2013 on meetmes 3.1 kokku 519 heakskiidetud taotlust, millel väljamakstud

toetuse summa moodustab vähemalt 85% määratud toetuse summast (käesoleva analüüsi kontekstis loetakse neid täielikult teostatud projektideks). Arvestades, et ühe teostatud projektiga luuakse keskmiselt 1,66 töökohta ning lõpetatud projekte on 519, saame seisuga 31.12.2013 loodud töökohtade arvuks hinnanguliselt 861. Arvestades, et kokku on heaks kiidetud 959 taotlust ning loodavate töökohtade sihttase on 300, saab meetme mõju töökohtade loomisele lugeda heaks.

Kokkuvõttes näeme, et meetme 3.1 toetuse saajate majandusnäitajad on head võrreldes sektori keskmiste vastavate näitajatega. Toetuse saajate müügitulu kasvab kiiremini sektori keskmisest, mis on peamiseks eelduseks konkurentsivõime suurenemisele. Investeeringu esimestel aastatel kulud kasvavad, kuid 2010.–2012. aastal on efektiivsusnäitajad paranenud. Stabiliseeruv majanduskeskkond annab kõigi eelduste kohaselt toetuse saajatele võimaluse hakata investeeringutesse paigutatud raha tagasi teenima.

3.2. MEEDE 3.2 – KÜLADE UUENDAMINE JA ARENDAMINE (321, 322, 323)

Meetme üldeesmärk on parandada maapiirkonna elukeskkonna atraktiivsust ja elukvaliteeti läbi kohaliku aktiivsuse suurendamise ning mittetulundussektori arendamise. Meede aitab kaasa maapiirkonna sotsiaalse ja majandusliku mahajäämuse ning rahvaarvu vähenemise negatiivsete arengute pidurdamisele. Perioodil 2008–2013 oli meede jaotatud neljaks alameetmeks:

- Alameede 3.2.1 Majanduse ja maaelanikkonna põhiteenused, mille eesmärk on leida uudeid lahendusi erinevate teenuste kättesaadavuse ja jätkusuutlikkuse parandamiseks;
- Alameede 3.2.2 Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine, mille eesmärgiks on lairiba internetiühendust võimaldavate kaasaegsete järgmise põlvkonna juurdepääsuvõrgu ühenduste loomine maapiirkondadesse, kus seni ei ole piisavalt kiiret lairiba-teenust võimaldavaid võrguühendusi;
- Alameede 3.2.3 Külade uuendamine ja arendamine, mille eesmärgiks on omaalgatuse, koostöötahte ning sotsiaalse suhete tugevdamine, külade elukeskkonna säilitamine, taastamine ja kvaliteedi parandamine ning sotsiaalse infrastruktuuri arendamine;
- Alameede 3.2.4 Maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine, mille eesmärk on maapiirkonna kultuuripärandi säilitamine, taastamine ja parandamine.

Meetmega toetatakse mittetulundusühinguid, sihtasutusi ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtjaid ning toetust antakse neile tegevustele, mis tavatingimustes ei tooda rahalist tulu.

Analüüsi kaasati perioodi 2008–2013 toetuse saajad. Osaliselt analüüsiti eraldi alameetme 3.2.2 rakendumist. Alameede 3.2.2 (Eesti lairiba internetivõrgu katvuse tõstmine) rakendus 2011. aasta mai kuus. Võrreldes 2012. aasta püsihindamisaruande meetme 3.2 taotlemise ja määramisega seotud tulemusi käesoleva aruande tulemustega, ei ole nende tulemuste osas muudatusi toimunud. Käesolevas aruandes on tulemuste kajastamisel välja jäetud meetme 3.2

toetatava ja määratud toetuse summaga seonduv (toetatud tegevused, iseloomustavad näitajad alameetmete lõikes) ning detailsem ülevaade on leitav 2012. aasta püsihindamise aruandest.

Heakskiidetud taotluste alusel oli toetuse saajate arv perioodil 2008–2013 kokku 790. Toetust määrati 1 245 heakskiidetud taotluse alusel 2 459 (sh 85 tegevust alameetme 3.2.2 raames) tegevusele. Toetust on välja makstud summas 51,6 mln eurot 1 195 projekti alusel 760-le toetuse saajale. Kusjuures alameetmete lõikes eraldi vaadelduna tuleb silmas pidada, et üks projekt võis hõlmata mitut alameedet (sellised projekte oli kokku 28). Väljamakstud toetuse summa moodustas määratud toetuse summast 95% ehk suurem osa investeringuid on elluviidud. Alameetme 3.2.2 taotlejaks oli üks SA, kes esitas 17 taotlust, millest kiideti heaks kõik taotlused. Külade arendamiseks määratud abikõlblik maksumus oli 31.12.2013 seisuga 64,3 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 84,7% (54,5 mln eurot). Alameetme 3.2.2 (maaelu edendamise lisaraha) määratud toetuse summa moodustas meetme 3.2 määratud toetuse summast 11,7% (6,4 mln eurot), millest välja maksti 6,37 mln eurot (12% meetme 3.2 väljamakstud toetuse summast).

Seisuga 31.12.2013 oli toetust enim välja makstud alameetme 3.2.3 raames (44,9 mln eurot), moodustades kogu meetme 3.2 väljamakstud toetuse summast 87%, seega suurem osa väljamakstud toetuse summa osas toetati uuendamist ja arendamist. Vähem maksti toetust välja alameetmete 3.2.1 ja 3.2.4 raames, millede väljamakstud toetuse summa moodustas mõlema alameetmete lõikes kogu 3.2 väljamakstud toetuse summast alla 1%-i. Summaliselt tehti kõige enam väljamakseid 2011. aastal (summas 16,6 mln eurot), samas väljamakstud projektide arv oli nimetatud aastal kõige väiksem. (Tabel 41)

Tabel 41. Väljamakstud toetuse summa ja projektide arv meetme 3.2 alameetmete lõikes aastatel 2007, 2008, 2009 ja 2011

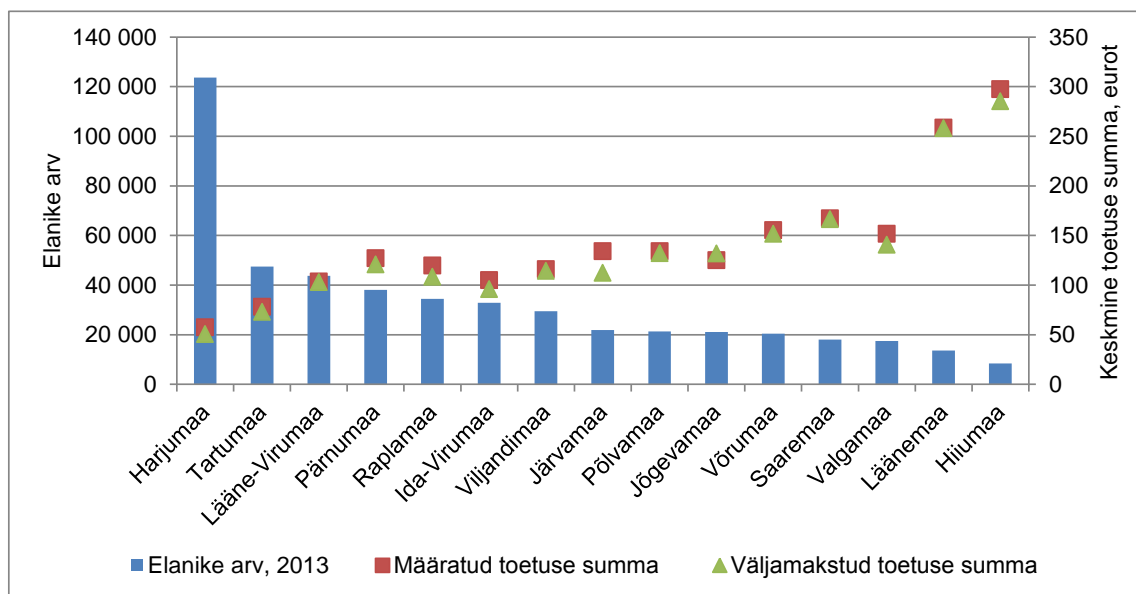
Taotlusvoor	3.2.1		3.2.2		3.2.3		3.2.4	
	Taotluste arv	Toetuse summa, eurot	Taotluste arv	Toetuse summa, eurot	Taotluste arv	Toetuse summa, eurot	Taotluste arv	Toetuse summa, eurot
2007	8	26 803			263	9 072 027		
2008	8	128 135			330	12 651 759	9	75 003
2009	9	49 935			328	13 051 103	4	29 339
2011	3	40 129	17	6 366 412	242	10 142 288	2	13 574
Kokku projektide arv	1195							
Kokku toetuse summa, eurot	51 646 507							

Katkestatud projekte oli seisuga 31.12.2013 kokku 44 summas 1,6 mln eurot. Enim katkestati projekte 2011. aastal – 21 projekti summas 804,3 tuhat eurot. Katkestatud projektidele määratud toetuse summa moodustas kogu määratud toetuse summast 3,1%. Seega jäi otseselt välja maksta 1,2 mln eurot.

Analüüsides toetuse saajate arvu maakondade lõikes, olid erinevused kuue maakonna osas kahekuni kolmekordsed. Enim määrati toetust külade arendamiseks elanike arvu kohta Hiiumaal ja Läänemaal, kusjuures nimetatud maakondade lõikes jäi toetuse saajate arv alla keskmise. Määratud ja väljamakstud toetuse summat elaniku kohta ühtisid enamvähem kõikides maakondades, suurem erinevus oli Järvamaal, kus keskmine väljamakstud toetuse summa

elaniku kohta oli madalam määratud toetuse summast. Määratud toetuse summa muutust aastal 2013 võrreldes perioodiga 2008-2012 elaniku kohta mõjutas mitte määratud toetuse summa lisandumine vaid elanike arvu muutus maapiirkonnas. (Joonis 93, lisa 1 tabel 2-G¹⁰)

Kõige aktiivsemad investeeringute elluvijad asusid väljamakstud toetusesumma alusel Harjumaal (6,3 mln eurot), Pärnumaal (4,6 mln eurot) ja Lääne-Virumaal (4,5 eurot). Vähemaktiivsemad investeeringute elluvijad asusid Hiiumaal (väljamakstud toetuse summa oli 2,4 mln eurot). Väljamakstud toetuse summa maapiirkonna elaniku kohta oli aga kõrgeim Hiiumaal ja Läänemaal ning madalaim Harjumaal.

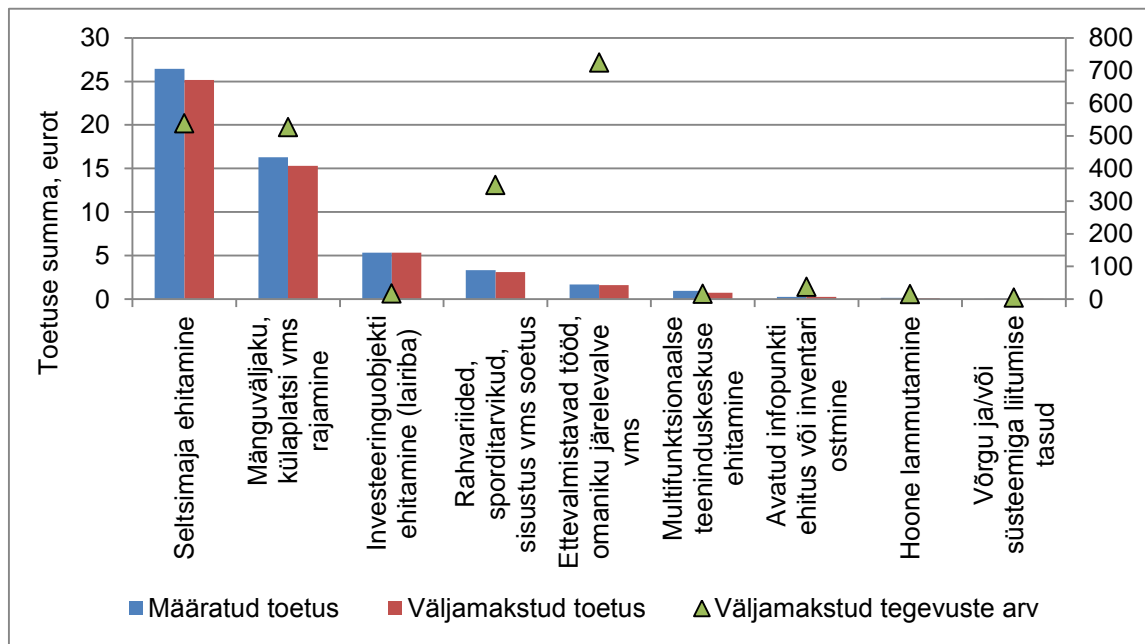

Joonis 93. Maapiirkonna elanike arv ja meetme 3.2 määratud toetuse summa ning väljamakstud toetuse summa jagunemine seisuga 31.12.2013 maakondade lõikes

Toetust maksti välja 2 226 korda 37 erineva tegevuse raames. Joonis 94 kajastab 37 erinevat tegevust koondatult. Kõige suurema osa väljamakstud tegevustest moodustasid ettevalmistavad tööd (33%), seltsimaja vms ehitus (24%), mänguväljaku vms vaba aja veetmise rajatise (24%). Tegevustele, mis seostusid avatud infopunkti, teeninduspunktiga, hoone lammutamisega või lairiba investeeringutega, saadi toetust harvem. (Joonis 94)

Kõige suurema osa väljamakstud summast moodustas seltsimajade vms ehitus (25,2 mln eurot) ning mänguväljaku, külaplatsi vms rajamine (15,3 mln eurot). Keskmisest kulukamad tegevused väljamakstud toetuse summa alusel külade arendamisel olid lairiba internetivõrgu katvuse tõstmisega seotud tegevused (alameede 3.2.2), mille ühe objekti ehituse maksumus oli keskmiselt 314,4 tuhat eurot, seltsimaja ehitamine (ühe objekti keskmine maksumus oli 46,8 tuhat eurot) ning multifunktsionaalse teeninduskeskuse (ühe objekti ehitus maksis keskmiselt 46,6 tuhat eurot).

¹⁰Meetme 3.2 toetuse saajate loendamisel maakondade lõikes, nende arv alameetme 3.2.2 osas dubleeriti (reaalselt oli alameetme 3.2.2 toetuse saajaid 1), sest rakenduspiirkonnaks oli 11 maakonda ning tegevuste käigus loodi rakenduspiirkondades ka uusi töökohti, mistõttu lisa tabelis 2 märgitud toetuse saajate arv aritmeetiliselt (802) erineb eelpool nimetatud toetuse saajate arvust (790). Samuti jagunevad investeeringuga seotud toetuse summad 11. maakonna vahel.

Joonis 94. Toetuse summa jagunemine ning toetatud tegevuste arv tegevuste lõikes

Vaadeldes väljamakstud toetuse summa osakaalu määratud toetuse summast, oli toetus 100% välja makstud vaid alameetme 3.2.2 tegevuste raames (investeeringuobjekti ehitamine (lairiba) ja võrgu ja/või süsteemiga liitumise tasud). Tegevuste lõikes moodustas kõige väiksema väljamakstud toetuse summa osakaalu määratud toetuse summast multifunktsionaalse teeninduskeskuse ehitamine. Nimetatud tegevuse raames oli toetust väljamakstud 78% määratud toetuse summast.

4. LEADER-MEETME RAKENDAMISE TULEMUSED (341, 41, 421, 431)

Leader-meede on Euroopa Liidu algatus maaelu arengu ja kohaliku initsiatiivi edendamiseks. Eestis alustati *Leader*-meetme rakendamist RAKi meetme 3.6 Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimine – *Leader*-tüüpi meetme kaudu. Taotlusvoor oli avatud 2006. aasta sügise alguses, mil meetme raames taotles toetust 24 kohalikku tegevusgruppi piirkondliku arengustrateegia koostamiseks, hõlmates 181 omavalitsusüksust ning ligi 93% kogu maapiirkonna pindalast. MAKi alguses loodi juba tegutsevale 24 tegevusgrupile lisaks kaks uut tegevusgruppi. Kohalike tegevusgruppide arv 2013. aasta lõpu seisuga oli 26, hõlmates 192 omavalitsusüksust ning 100% kogu maapiirkonna pindalast (42 837,1 km², 99% Eesti pindalast, kuhu ei ole arvestatud Peipsi järve Eestile kuuluvat osa ja Võrtsjärve).

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 1) – 2. Täidetud 100,0%.
- Toetatavate tegevusgruppide arv (tegevus 2) – 26. Täidetud 100,0%.
- Kohalike tegevusgruppidega hõlmatud territoorium – 42 000 km². Täidetud 102%.

Leader-meetme üldeesmärk on kohaliku algatuse edendamine, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, keskkonna ja paikkonna ning eriti maapiirkonna elukvaliteedi parandamine ja majandustegevuse mitmekesistamine läbi maapiirkonna sisemiste arenguvõimaluste parema kasutamise.

Leader-meetme rakendamine koosneb (1) piirkondlike arengustrateegiate koostamisest, (2) kohalike tegevusgruppide arendamisest (sh projektitoetuste taotlusvoorude korraldamine ning tegevuspiirkonna teavituse- ja arendustegevus) ja (3) kohalike tegevusgruppide strateegiate elluviimisest. Arengustrateegiate koostamise etapp on lõppenud. 2013. aastal jätkus kohalike tegevusgruppide arendamine ning tegevusgruppide poolt oma piirkonnas *Leader*-meetme projektitoetuste taotluste vastuvõtmine kohaliku arengustrateegia elluviimiseks.

Leader-meetme projektitoetuse taotlused olid perioodil 2009–2013 seotud MAK 1. telje ja 3. telje meetme koodidega. Ükski tegevusgrupp ei kasutanud 2. telje meetmete võimalusi.

Järgnevalt on välja toodud *Leader*-meetme tulemused alameetmete lõikes.

4.1. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIADE KOOSTAMINE (341)

MAK perioodi algusel alustas oma piirkondliku maaelu arengustrateegia koostamist kaks tegevusgruppi Harjumaal – MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu ja MTÜ Ida-Harju Koostöökoda. Alameede andis uutele tegevusgruppidele võimaluse saada toetust strateegia koostamiseks, et tugevdada kohalikku kogukonda. Nimetatud kaks tegevusgruppi esitasid ja said toetust kumbki ühele taotlusele 2008. aastal. Mõlema tegevusgrupi taotlus sisaldas kümmet tegevust. Võrreldes 2012. aasta lõpu seisuga ei ole 2013. aasta lõpul alameetme 341 raames määratud ja väljamakstud toetuse summad muutunud (määratud toetuse summa oli 197,8 tuhat eurot, millest välja oli makstud 142,3 tuhat eurot).

Samuti ei ole võrreldes 2012. aasta lõpu seisuga muutnud alameetme seirenäitajad. Tegevusgrupid viisid perioodil 2008–2010 läbi 104 tegevust, kus osales kokku 806 isikut.

MAKis esitatud sihttase on saavutatud järgmiselt:

- Kohaliku arengustrateegia väljatöötamise tegevustes osalejate arv – 750. Täidetud 108%.

4.2. ALAMEEDE – KOHALIKE TEGEVUSRÜHMADE JUHTIMINE, OSKUSTE OMANDAMINE JA PIIRKONNA ELAVDAMINE (431)

Leader-meetme alameede 431 annab tegevusgruppidele võimaluse saada toetust kohaliku arengustrateegia täiendamiseks, strateegia meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks ning kohalike tegevusgruppide arendamiseks. Kohaliku arengustrateegiate rakendamise toetust said seisuga 31.12.2013 kõik 26 kohalikku tegevusgruppi.

Järgnevalt on vaadeldud tegevusgruppide eelarvet ja selle kasutust. Eelarve sisaldab sealhulgas kahe viimati moodustatud tegevusgrupi kohaliku arengustrateegia koostamiseks määratud ja väljamakstud summasid, moodustades kõikidele tegevusgruppidele nii määratud kui ka väljamakstud summast 1,2%.

Kohalike arengustrateegiate koostamiseks ja rakendamiseks koostati perioodiks 2008–2013 kaks eelarvet:

- esimese perioodi (aastad 2008–2010) eelarve – 36,3 mln eurot, millest kohalike tegevusgruppide toetus oli 7,2 mln eurot;
- teise perioodi (aastad 2011–2013) eelarve – 49,5 mln eurot, millest kohalike tegevusgruppide toetus oli 9,9 mln eurot.

MAK perioodil on kogu *Leader*-meetme eelarve kokku 85,8 mln eurot (Tabel 42). Kohaliku tegevusgrupi toetust antakse tegevusgrupi kohta kuni 20% strateegia rakendamise ja projektitoetuse eelarvest. Seisuga 31.12.2013 oli tegevusgruppidele määratud 16,6 mln euro ulatuses tegevusgrupi toetust, moodustades 19,3% *Leader*-meetme eelarvest. Kõige enam määrati tegevusgrupi toetust MTÜ Tartumaa Arendusseltsile (1,0 mln eurot) ning kõige vähem MTÜ Virumaa Koostöökogule (434,1 tuhat eurot).

Väljamakstud kohaliku tegevusgrupi toetuse summa oli 2013. aasta lõpu seisuga 11,9 mln eurot. Toetust oli enim välja makstud tegevuskulude katteks MTÜ Tartumaa Arendusseltsile summas 885,1 tuhat eurot ning kõige vähem MTÜ Partneritele summas 209,1 tuhat eurot. Keskmiselt oli tegevusgruppidele välja makstud 72% tegevusgrupile määratud toetusest. Tegevusgruppidele määratud eelarvest oli ära kasutanud alla poole tegevuskulude katteks määratud toetusest kaks tegevusgruppi ning üle poole ülejäänud 24 tegevusgruppi.

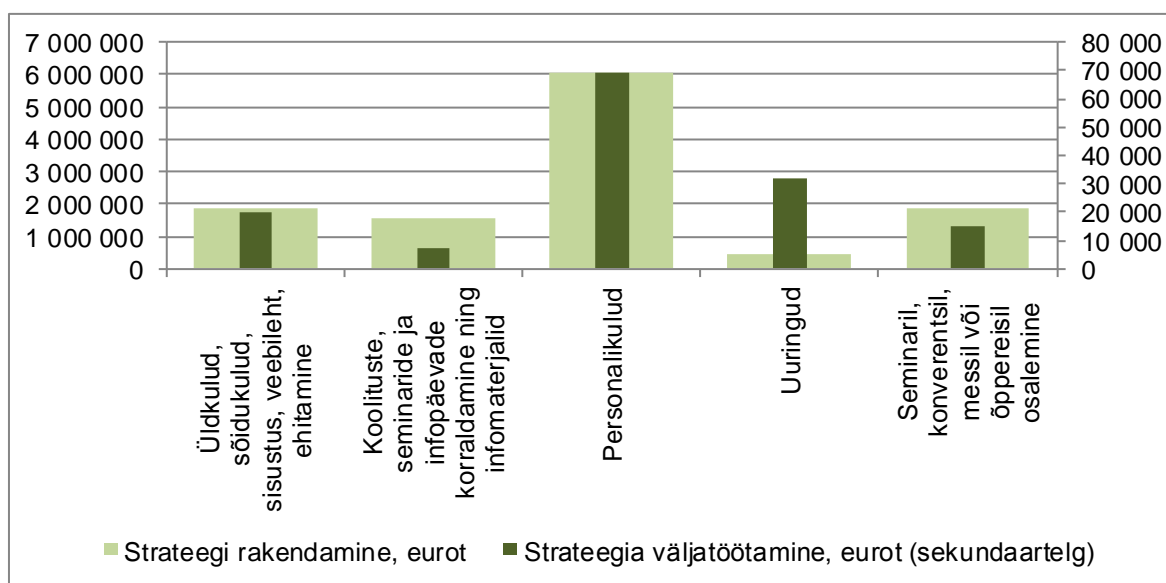
Tabel 42. Kohalikele tegevusgruppide eelarve aastateks 2008–2013, määratud tegevusgrupi toetuse summa (eurot) ja osatähtsus eelarvest (%) ning väljamakstud tegevusgrupi toetuse summa (eurot) ja osatähtsus määratud toetusest (%)

Tegevusgrupp	Eelarve aastatel 2008-2013 kokku, eurot	Määratud tegevusgrupi toetus, eurot	Määratud tegevusgrupi toetuse osatähtsus eelarvest, %	Väljamakstud tegevusgrupi toetuse summa, eurot	Väljamakstud tegevusgrupi toetuse osatähtsus tegevusgrupile määratud toetusest, %
MTÜ Arenduskoda	3 881 211	776 242	20,0	706 186	91,0
MTÜ Hiidlaste Koostöökogu	2 897 563	579 512	20,0	478 444	82,6
MTÜ Ida-Harju Koostöökoda	1 960 842	473 796	19,4*	222 159	46,9
MTÜ Jõgevamaa Koostöökoda	4 034 263	738 356	18,3	542 973	73,5
MTÜ Järva Arengu Partnerid	2 807 836	561 565	20,0	488 252	86,9
MTÜ Kirderanniku Koostöökogu	2 848 330	564 667	19,8	427 623	75,7
MTÜ Kodukant Läänemaa	3 527 418	705 484	20,0	549 986	78,0
MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu	2 464 119	492 824	20,0	437 923	88,9
MTÜ Lääne-Harju Koostöökogu	2 755 569	541 207	19,6	350 235	64,7
MTÜ Mulgimaa Arenduskoda	2 440 676	488 135	20,0	355 672	72,9
MTÜ Nelja Valla Kogu	3 322 142	483 368	14,5	343 789	71,1
MTÜ PAIK	2 863 555	562 711	19,7	396 849	70,5
MTÜ Partnerid	2 966 128	593 224	20,0	209 137	35,3
MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda	2 614 016	522 803	20,0	438 908	84,0
MTÜ Piiriveere Liider	2 734 953	546 991	20,0	403 633	73,8
MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu	2 503 458	588 418	19,3*	409 244	69,5
MTÜ Põlvamaa Partnerluskogu	3 004 047	600 809	20,0	340 531	56,7
MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu	3 911 200	810 133	20,7	629 774	77,7
MTÜ Raplamaa Partnerluskogu	4 964 366	961 458	19,4	638 560	66,4
MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu	4 592 860	861 267	18,8	480 485	55,8
MTÜ Saarte Koostöökogu	5 095 269	759 054	14,9	535 889	70,6
MTÜ Tartumaa Arendusselts	5 086 145	1 017 213	20,0	885 130	87,0
MTÜ Valgamaa Partnerluskogu	3 511 092	672 730	19,2	546 410	81,2
MTÜ Virumaa Koostöökogu	2 170 501	434 100	20,0	302 312	69,6
MTÜ Võrtsjärve Ühendus	3 139 685	576 901	18,4	289 487	50,2
MTÜ Võrumaa Partnerluskogu	3 551 835	710 367	20,0	511 456	72,0
Liitumata KOVid	109 982	0	0,0	0	0,0
KOKKU	85 759 063	16 623 334	19,3	11 921 046	71,7

*Osatähtsuse arvutamisel arvestati määratud toetusest maha strateegia väljatöötamisega seotud määratud toetus.

Nii strateegia väljatöötamise, kui ka strateegia rakendamise ½ väljamakstud kuludest moodustasid personalikulud (strateegiate väljatöötamisel 69,0 tuhat eurot ning strateegiate rakendamisel 6,0 mln eurot, Joonis 95). Kui strateegiate väljatöötamisel teine suurem kuluallikas olid uuringud (moodustas 22% väljamakstud toetusest), siis strateegiate rakendamisel oli uuringutele väljamakstud toetuse osatähtsus kogu toetusest väikseim (4,0% väljamakstud toetusest). Strateegiate rakendamisel kulutati suhteliselt võrdselt seminaridel, konverentsidel, messidel või õppereisidel osalemistele (16% väljamakstud toetusest), üld- ja sõidukuludele,

sisustusele, veebilehele ja ehitamisele (16%) ning koolituste, seminaride ja infopäevade korraldamiseks ning infomaterjalidele (13%).

Joonis 95. Kohalikele tegevusgruppidele väljamakstud toetuse jaotumine perioodil 2008–2013, eurot

Tegevusgruppid viisid perioodil 2008–2013 läbi 2 706 strateegia edendamise- ja teavitustegevust, kus osales 103 305 isikut. Kokku viidi läbi 33 uuringut, kus osales 3 803 isikut. Korraldati 588 koolitust, kus osales 7 676 isikut. Strateegia rakendamisega seotud muude tegevuste arv oli kokku 2 519, kus osales 11 isikut. Kokku toimus strateegia väljatöötamisel 5 846 tegevust, kus osales 114 795 isikut.

4.3. ALAMEEDE – KOHALIKU ARENGUSTRATEEGIA RAKENDAMINE (41)

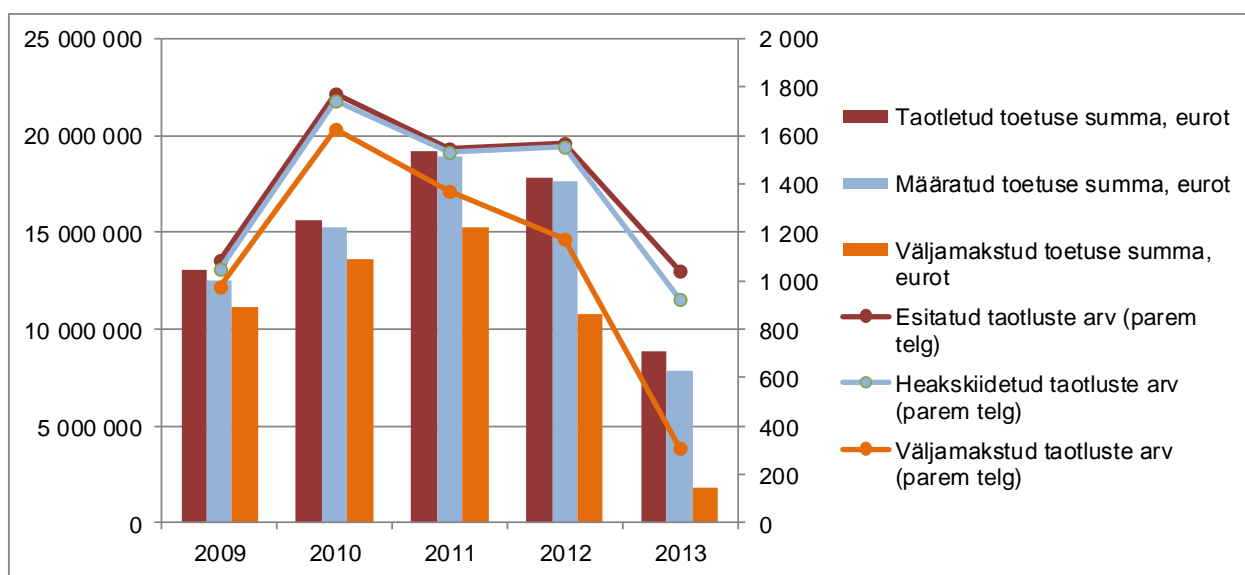
Alameetme eesmärgiks on rakendada kohalikule eripärale, sh loodus- ja kultuuripärandi säästlikumale kasutamisele ja tutvustamisele, kogukonna tegevuste arendamisele, tööhõive parandamisele, identiteedi rõhutamisele, sise- ja väliturismi potentsiaali kasutamisele, omapära ja traditsioonide väärtustamisele suunatud kohalikku arengustrateegiat. Olulisel kohal on innovaatiliste ja lisandväärtust loovate lähenemiste julgustamine ning seeläbi kohalike teenuste ja elukvaliteedi arendamine. Tegevusgruppide poolt koostatud strateegiate ning selles sisalduvate meetmete kaudu saavad toetust taotleda ettevõtjad, KOVid, MTÜd, kohalikud tegevusgruppid ja muud ühendused.

Finantsressursside ammendumise tõttu ei avanud 2013. aastal taotlusvoore kolm tegevusgruppi: MTÜ Nelja Valla Kogu, MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu ja MTÜ Virumaa Koostöökogu. Taotlusvooru ei avanud ka MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoda, kuna PRIA peatas tegevusgruppi tegevuse. Ülejäänud tegevusgruppid avasid taotlusvoorusid ehk jätkasid oma strateegia rakendamist.

Perioodil 2009–2013 esitasid kohalikud tegevusgruppid PRIA-le 7 026 taotlust, millest PRIA kiitis heaks 6 813 taotlust (moodustas 97% tegevusgruppide poolt esitatud taotlustest). PRIA poolt heakskiidu saanud taotlustest 75 olid koostööprojektid (nendest 43 olid rahvusvahelised ja 32

siseriiklikud), mille toetuse saajateks olid 23 kohalikku tegevusgruppi. Sõlmitud oli 57 koostöölepingut, millest 28 olid rahvusvahelised ja 29 siseriiklikud.

Taotletud toetuse summa kokku oli vaadeldaval perioodil 74,6 mln eurot, millest määratud toetuse summa moodustas 72,2 mln eurot (moodustas 97% taotletud summast). Välja oli makstud 52,6 mln eurot (moodustas 73% määratud summast). Kõige vähem taotlusi esitati 2013. aastal ning kõige rohkem 2010. aastal (Joonis 96), kuid taotletud ning määratud toetuse summa oli kõige suurem 2011. aastal (vastavalt 19,2 mln eurot ja 18,9 mln eurot). Perioodil 2009–2013 keskmine taotletud toetuse summa ühe taotluse kohta oli 10 613 eurot (mediaan 5 885 eurot) ning keskmine määratud toetuse summa ühe taotluse kohta oli 10 591 eurot (mediaan 5 800 eurot).

Joonis 96. Leader-meetme taotluste arvu ja toetuse summa (eurot) taotluse esitamise aastate lõikes perioodil 2009–2013

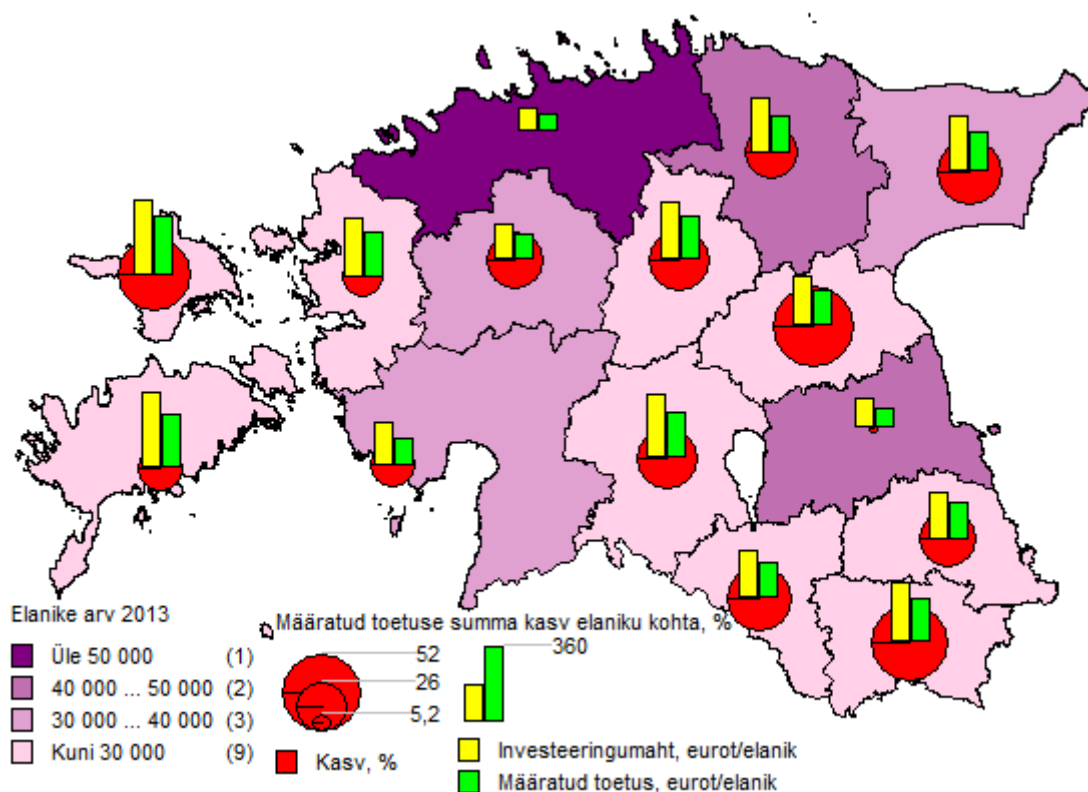
Seisuga 31.12.2013 oli lõpetatud taotlusi 5 023 (moodustas 73% heakskiidetud taotlustest), mille väljamakstud summa oli 48,5 mln eurot (moodustas 67% määratud summast). Katkestatud taotlusi oli 276 (moodustas 4,0% heakskiidetud taotlustest), mille määratud summa oli 3,4 mln eurot (moodustas 4,8% määratud toetusest). 96% katkestatud taotlustest kuulusid 3. telje taotluste hulka (peamiselt meetme koodiga 322 – külade uuendamine ja arendamine – taotlused). 64% heakskiidetud, kuid hiljem katkestatud taotlused kuulusid kolmandas, 31% era- ja 5,0% avalikus sektoris tegutsevatele isikutele. Kõige enam katkestatud projekte oli MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (36 taotlust) ning kõige vähem MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu (4 taotlust) ja MTÜ Virumaa Koostöökogu (4 taotlust) piirkonnas. Samas katkestatud taotluste määratud toetussumma oli suurem MTÜ Võrumaa Partnerluskogu (katkestatud taotluste määratud summa oli kokku 382,2 tuhat eurot), MTÜ Saarte Koostöökogu (335,7 tuhat eurot) ja MTÜ Rohelise Jõemaa Koostöökogu (277,0 tuhat eurot) piirkonnas ning väiksem MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu (38,9 tuhat eurot), MTÜ Partnerid (32,9 tuhat eurot) ning MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu (17,1 tuhat eurot) piirkonnas.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Kohalike tegevusgruppide poolt rahastatavate projektide arv – 5 000. Täidetud 136%;

- Toetatud koostööprojektide arv – 40. Täidetud 187%.
- Koostööd tegevate kohalike tegevusgruppide arv (koostööprojektide alusel) – 20. Täidetud 115%.

Määratud toetus ja investeeringumaht elaniku kohta oli suurem Ida-Virumaal ja Hiiumaal ning väiksem Harjumaal ja Tartumaal (Joonis 97). Samas määratud toetus ja investeeringumaht ettevõtja kohta oli suurem Viljandimaal ja Ida-Virumaal ning väiksem Harjumaal (lisa 1 tabel 2-4). Toetuse saamise aktiivsus elaniku kohta suurenes 2013. aastal võrreldes perioodiga 2008–2012 kõige enam Võrumaal (52%), Jõgevamaal (51%) ja Hiiumaal (49%) ning kõige vähem Tartumaal (1,2%). Määratud toetus elaniku kohta vähenes Harjumaal (vähenemine 7,0%), mille tingis oluline maaelanikkonna kasv.

Joonis 97. Toetuse jagunemine ja kasv (%) maakondade lõikes elanike arvu kohta

Tegevusgruppide lõikes oli 2013. aasta lõpuks PRIA poolt heakskiidetud kõige enam taotlusi MTÜ Tartumaa Arendusseltsi (490 heakskiidetud taotlust) ja MTÜ Valgamaa Partnerluskogu (407) piirkonnas ning kõige vähem MTÜ Virumaa Koostöökogu (98) piirkonnas (lisa 1 tabel 14-4). Kõige suurem investeeringu ja ühtlasi määratud toetuse summa kasv (keskmine 1,2 korda) oli võrreldes perioodiga 2009–2012 MTÜ Kirderanniku Koostöökogu piirkonnas (1,6 korda). Keskmine toetatava investeeringu summa tegevusgrupi pindala (keskmine 2,3 tuhat eurot/km²) kohta oli oluliselt suurem MTÜ Nelja Valla Kogu ja MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonnas (vastavalt 6,9 tuhat ja 5,4 tuhat eurot/km²) ning väiksem MTÜ Kodukant Läänemaa piirkonnas (1,6 eurot/km²). Keskmine toetatav investeeringu summa elanike arvu (keskmine 205 eurot/elanik) kohta oli suurim MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoja piirkonnas (484 eurot elaniku kohta) ja väiksem MTÜ Põhja-Harju Koostöökogu piirkonnas (64 eurot elaniku kohta).

PRIAsse esitas 2013. aasta lõpuks projektitoetuse taotlusi kokku 3 376 ettevõtjat ja organisatsiooni. Toetust määras PRIA 3 288 ettevõtjale ja organisatsioonile. Perioodil 2009–2013 taotles ja sai üks ettevõtja ning organisatsioon toetust keskmiselt 2,1 korda. Kõige enam esitasid PRIAle taotlusi MTÜd (4 472 taotlust, Tabel 43, Tabel 42), moodustades 64% esitatud taotlusest. Samuti moodustasid MTÜde heakskiidetud ja väljamakstud taotlused enamuse nimetatud taotlustest (vastavalt 64% ja 66%). MTÜde poolt taotletud ja nende poolt esitatud taotlustele määratud ning väljamakstud toetuse summa oli samuti juriidiliste vormide lõikes suurim, moodustades vastavalt 60% (44,5 mln eurot), 60% (43,3 mln eurot) ja 62% (32,8 mln eurot). Teise suurema grupi moodustasid OÜ esindajad, kelle esitatud, heakskiidetud ja väljamakstud taotlused moodustasid veidi üle 17% nimetatud taotlustest ning taotletud, määratud ja väljamakstud toetuse summa moodustas veidi üle 21% nimetatud summadest. Teiste juriidiliste isikute taotluste arv ja toetuse summad olid esindatud tagasihoidlikumalt. Kõige enam kasvas taotlemise aktiivsus perioodil 2009–2013 võrreldes perioodiga 2009–2012 OÜ esindajatel (kasv 24%). Teiste juriidilise isikute arvu kasv toetuse taotlemisel oli 18% või alla selle.

Tabel 43. Taotluste arvu ja toetuse summa (eurot) jagunemine juriidilise vormi lõikes perioodil 2009–2013

Juriidiline vorm	Taotluste arv	Heakskiidetud taotluste arv	Väljamakstud taotluste arv	Taotletud toetuse summa, eurot	Määratud toetuse summa, eurot	Väljamakstud toetuse summa, eurot
MTÜ	4 472	4 364	3 580	44 516 766	43 255 500	32 781 670
OÜ	1 301	1 247	904	17 720 870	17 122 253	10 975 037
KOV	586	567	468	5 756 833	5 556 766	4 340 802
SA	340	326	255	3 741 466	3 609 192	2 648 257
FIE	218	206	164	1 764 383	1 676 295	1 204 645
Seltsing	67	66	59	260 658	256 547	220 751
AS	31	26	19	672 356	543 282	337 548
TÜ	7	7	7	109 524	109 524	96 536
UÜ	2	2	1	4 151	4 151	2 195
TÄ	2	2	0	22 685	22 685	0
KOKKU	7 026	6 813	5 457	74 569 690	72 156 194	52 607 441

MTÜde tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel oli keskmiselt 5,9 aastat (2012. aasta seisuga 5,7 aastat, 2011. aasta seisuga 5,5 aastat) ja mediaan 5,4 aastat (2012. aasta seisuga 5,1 aastat, 2011. aasta seisuga 4,9 aastat). Maksimaalne tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel oli ühel toetust saanud MTÜl 17,0 aastat.

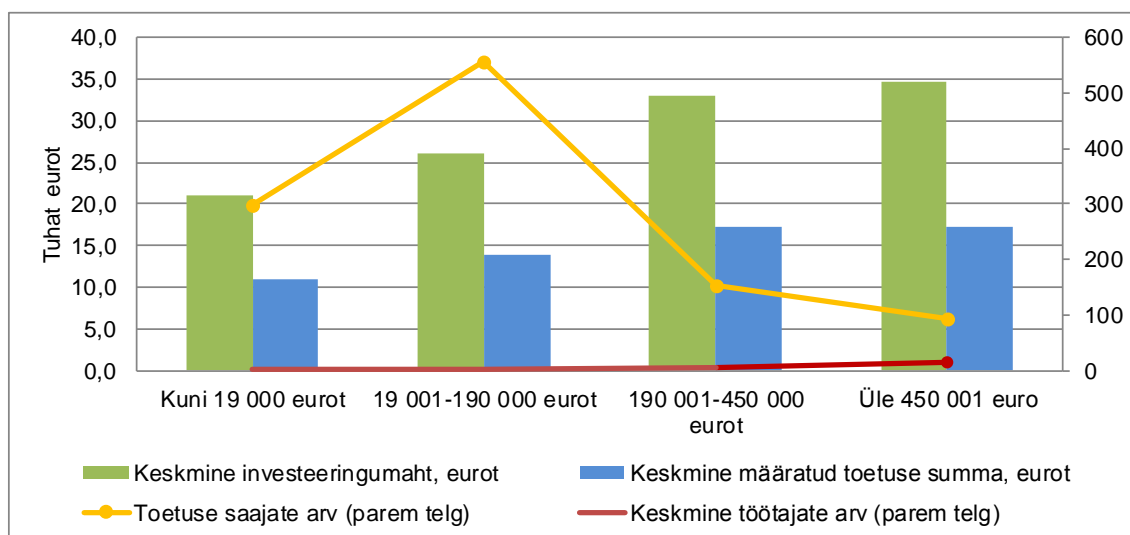
Toetust saanud ettevõtjate investeeringu summat, müügitulu ja muid näitajaid analüüsiti ettevõtjate tegutsemise aja (lisa 1 tabel 3-4) ja müügitulu suurusgruppide (lisa 1 tabel 4-4) lõikes. Analüüs tehti 1 098 ettevõtja kohta. Valdav osa toetuse saajatest (52%) oli tegutsenud 2 kuni 8 aastat. Ettevõtjate keskmine tegutsemise aeg toetuse taotlemise esitamise hetkel oli 7,1 aastat (2012. aasta seisuga 7,2 aastat, 2011. aasta seisuga oli 6,7 aastat, 2010. aasta seisuga 6,2 aastat) ja mediaan 6,3 aastat (2012. aasta seisuga 6,3 aastat, 2011. aasta seisuga oli 5,9 aastat, 2010. aasta seisuga 5,3 aastat). Maksimaalne tegutsemise aeg toetuse taotlemise hetkel oli ühel toetust saanud ettevõtjal 17,2 aastat. **Seega toetust saanud ettevõtjate ja MTÜde tegutsemise aeg pikeneb iga aastaga. Samas ettevõtjad on veidi pikemaajalise tegutsemise kogemusega kui MTÜd.**

Perioodil 2009–2013 oli MTÜdel keskmine toetatav investeeringu summa 11,8 tuhat eurot, kuid ettevõtjatel oli see 2,2 korda suurem (26,04 tuhat eurot). Keskmine toetatav investeeringu summa ettevõtja tegutsemise aega arvestades oli suurem ettevõtjatel, kes olid toetuse taotlemise hetkel tegutsenud üle 8 aasta (keskmine toetatav investeeringu summa oli 29,5 tuhat eurot). Maakondade lõikes keskmisest tunduvalt suurem toetatava investeeringu summa oli Saaremaa (keskmine investeeringu summa 59,7 tuhat eurot ettevõtja kohta) ning keskmisest tunduvalt väiksem Hiiumaa ettevõtjatel (7,6 tuhat eurot ettevõtja kohta). Ettevõtja keskmine müügitulu toetuse taotlemisele eelneval aastal oli 179,7 tuhat eurot.

Toetust saanud ettevõtjad jaotati nende tegevusala alusel kümnesse EMTAK 2008 jakku järgnevalt (lisa 1 tabel 4-4):

- põllumajandus;
- metsandus;
- töötlev tööstus;
- ehitus;
- hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont;
- veondus ja laondus;
- majutus ja toitlustus;
- haldus- ja abitegevused;
- kunst, meelelahutus ja vaba aeg;
- muu.

Enamuse (51% toetuse saajatest) analüüsi kaasatud ettevõtjate müügitulu toetuse taotlemise eelneval aastal jäi vahemikku 19 001–190 000 eurot (Joonis 98). Tegevusala lõikes oli kõige enam esindatud töötleva tööstusega (19% toetust saanud ettevõtjatest), majutuse ja toitlustusega (18%) ning põllumajandusega (14%) tegelevad ettevõtjad. Kõige vähem oli veonduse ja laondusega tegelevaid ettevõtjaid (2,8% ettevõtjatest).

Joonis 98. Toetuse saajate ja keskmine töötajate arv ning keskmine investeeringumaht (eurot) ja määratud toetuse summa (eurot) müügitulu suurusgruppide lõikes

Keskmine töötajate arv oli kõrgeim nendel ettevõtjatel, kelle müügitulu toetuse taotlemise eelneval aastal oli üle 450 001 euro (keskmiselt 14,0 töötajat). Tegevusalade lõikes oli suurim

töötajate arv laonduse ja veondusega tegelevates ettevõtetes (keskmiselt 8,7 töötajat). Kui keskmine investeeringumaht oli suurim toetuse saajatel, kelle toetuse taotlemise eelneva aasta müügitulu ületas 450 001 eurot (keskmine investeeringumaht 34,5 tuhat eurot), siis keskmine määratud summa oli sarnane nendel ettevõtjatel, kelle müügitulu jäi vahemikku 190 001–450 000 eurot või ületas 450 001 eurot (vastavalt 17,3 tuhat eurot ja 17,2 tuhat eurot). Tegevusalade lõikes keskmine investeeringumaht ja määratud toetuse summa oli suurim veonduse ja laondusega tegelevatel ettevõtjatel (vastavalt 36,4 tuhat eurot ja 19,0 tuhat eurot).

Järgnevalt analüüsiti *Leader*-meetmest toetust saanud ettevõtjate perioodi 2008–2012 majanduskasvu ning saadud tulemisi võrreldi Eesti Statistikaameti poolt kogutud andmeid sektorite kohta samade aastate lõikes. Perioodil 2009–2013 oli toetuse saajaid kokku 3 288, kellest ettevõtjaid oli 1 087 (33% toetuse saajatest). Majanduskasvu analüüsi kaasati 278 ettevõtjat, kellele oli seisuga 31.12.2013 määratud toetusest vähemalt 40% välja makstud ning kellel oli vaadeldaval viiel aastal olemas müügitulu ning kaupade, toore, materjali ja teenuse kulu näitajad. Analüüsitud ettevõtjatest enamuse moodustasid OÜ esindajad (97%), aga oli ka AS (2,1%) ja TÜ (0,9%) esindajaid. 15% ettevõtjatest olid põllumajandustootjad, 5% metsa majandajad ning 80% olid muu sektori esindajad (peamiselt majutus- ja toitlustusettevõtted, tööstusettevõtted, hulgi- ja jaekaubandusettevõtted).

Lisa 1 tabelist 27-4 ilmneb, et *Leader*-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv kasvas perioodil 2008–2012 1,9 tuhandelt eurolt 39,7 tuhandele eurole, keskmiselt 112% aastas. Põllumajandussektoris keskmiselt kasvas majanduskasv 169,0 tuhandelt eurolt 181,8 tuhandele eurole, keskmiselt 1,8% aastas. Seega *Leader*-meetmest toetust saanud põllumajandustootjate majanduskasv on olnud võrreldes sektori keskmisega väga kiire (põhjuseks eelkõige müügitulu peaaegu kahekordistumine võrreldes 2008. aastaga), kuid absoluutarvudes on tegemist väga väikese majanduskasvuga. *Leader*-meetmest toetust saanud metsandusettevõtjate majanduskasv muutus 23,9 tuhandelt eurolt 43,8 tuhandele eurole, keskmiselt 16,3% aastas. Samas metsandussektoris tervikuna muutus majanduskasv aastas - 2,3%. Muus sektoris tegutsevate ettevõtjate majanduskasvu keskmine muutus aastas oli tagasihoidlikum (0,7% aastas), muutudes 61,2 tuhandelt eurolt 62,8 tuhandele eurole. **Seega *Leader*-meetmest toetust saanud ettevõtjad on saavutanud majanduskasvu. Kõige kiirema majanduskasvu on saavutanud põllumajandustootjad, kuigi nende majanduskasvu näitajad on tunduvalt tagasihoidlikumad kui metsandus- ja muus sektoris tegutsevatel ettevõtjatel.**

MAK 1. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid kuut meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

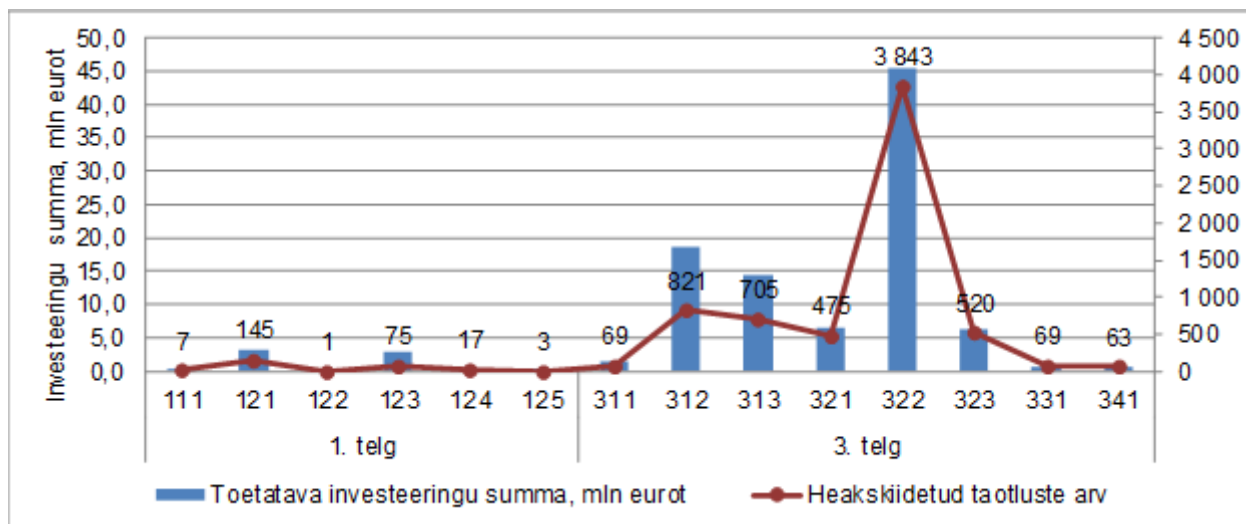
- 111 – kutseõppe- ja teavitamismeede põllumajandus- ja toidusektori ning metsandussektoriga seotud isikutele;
- 121 – põllumajandusettevõtte moderniseerimine;
- 122 – metsa majandusliku väärtuse parandamine;
- 123 – põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmine;
- 124 – põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamine;

- 125 – põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur.

Toetust oli võimalik taotleda ka tegevustele, mis hõlmasid selliseid meetme koodi nagu 112, 114, 115, 132, 133 ja 142, kuid *Leader*-meetme kaudu nende meetme koodidega seotud taotlusi PRIAsse ei laekunud.

Perioodil 2009–2013 moodustas MAK 1. telje meetmete raames heakskiidetud taotluste investeeringud kokku 6,7 mln eurot. Kõige enam investeeriti põllumajandusettevõtte moderniseerimise (kokku 3,1 mln eurot) ning põllumajandustoodetele ja metsasaadustele lisandväärtuse andmise (kokku 3,0 mln eurot) ning kõige vähem metsa majandusliku väärtuse parandamise (kokku 35,5 tuhat eurot, Joonis 99) valdkonda. Kõige suurema osatähtsuse 1. teljega seotud taotluste arvu üldarvestuses moodustasid meetme koodiga 121 taotlused (2,1%, lisa 1 tabel 14a-4). Toetatava investeeringu summa alusel moodustasid nimetatud meetme koodiga taotlused 3,1% kõikide heakskiidetud taotluste investeeringu summast (lisa 1 tabel 14b-4). 1. telje tegevusi hõlmavast 248 taotlusest oli väljamakse tehtud 187 taotluse osas (moodustades 75% heakskiidetud taotlustest). Välja makstud toetuse summa oli 2,5 mln eurot (moodustades 76% määratud toetusest).

Joonis 99. Perioodil 2009–2013 *Leader*-meetme heakskiidetud taotluste arv ja toetatava investeeringu summad (eurot) MAK telgede ja meetme koodide (EK meetme kood) lõikes

MAK 1. telje puudutavate seirenäitajate alusel viidi kutseõppe- ja teavitamismeetme raames (meetme kood 111) läbi seitse koolitust 15 päeva ulatuses, mille läbis edukalt 242 isikut. Koolitused toimusid viiel teemal: juhtumis-, haldamis- ja turustamisioskused; info- ja sidetehnoloogiakoolitus; uued tehnoloogilised protsessid ja masinad, uuenduslikud meetodid; tootekvaliteet; muu. Kokku loodi 21,5 põllumajanduslikku töökohta (Tabel 44), millest 15,5 kohta meestele ning kuus kohta naistele. Täistööajaga põllumajanduslikke töökohti loodi 19.

Tabel 44. Põllumajanduslike töökohtade arv 1. telje meetme koodide, soo ja vanuse lõikes

Meetme kood	Meestele loodud töökohtade arv kokku	Mehed		Naistele loodud töökohtade arv kokku	Naised	
		< 25 aastat	≥ 25 aastat		< 25 aastat	≥ 25 aastat
121	10,5	2,0	7,5	6,0	1,5	4,5
123	2,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0
125	3,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0
KOKKU	15,5	2,0	12,5	6,0	1,5	4,5

Heakskiidetud taotluste arv oli 3. telje meetmete koodidega 6 565, mis kogu taotluste hulgast (6 813) moodustas 96%. Kokku määrati perioodil 2009–2013 *Leader*-meetme raames MAK 3. telje meetmete kaudu 68,9 mln eurot ehk 95% määratud toetuse mahust.

MAK 3. teljega seonduvate taotlustega saadi toetust tegevustele, mis hõlmasid kaheksat meetme koodi (lähtudes EK meetme koodidest):

- 311 – mitmekesisistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas;
- 312 – mikroettevõtte rajamis- ja arendamistoetus;
- 313 – turismi soodustamine;
- 321 – põhiteenused majanduse ja maaelanikkonnale;
- 322 – külade uuendamine ja arendamine;
- 323 – maapiirkondade kultuuripärandi säilitamine ja selle kvaliteedi parandamine;
- 331 – koolitus ja teavitamine 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjatele;
- 341 – oskuste omandamine ja elavdamine kohaliku arengustrateegia koostamiseks ja arendamiseks.

Nimetatud meetme koodid katavad MAK 3. telje põhimeetmete sekkumisvaldkonnad. Kõige suurema osatähtsuse 3. teljega seotud taotlustest (56% taotlustest, lisa 1 tabel 14a-4) ja toetatava investeeringu summast (45% investeeringu summast, lisa 1 tabel 14b-4) moodustasid külade uuendamise ja arendamisega seotud (meetme koodi 322) heakskiidetud taotlused. Järgnesid meetme koodiga 312 (12% taotlustest ja 19% investeeringu summast) ja meetme koodiga 313 (vastavalt 10% ja 14%) heakskiidetud taotlused. 3. telje tegevusi hõlmavast 6 565 taotlusest oli väljamakse tehtud 5 270 taotluse osas (moodustades 80% heakskiidetud taotlustest). Välja makstud toetuse summa oli 50,1 mln eurot (moodustades 73% määratud toetusest).

MAK 3. telje puudutavate seirenäitajate alusel toimus koolitus- ja teavitamistegevuste 3. teljega hõlmatud valdkondades tegutsevatele ettevõtjale (meetme kood 331) 46 koolitust 377 päeva ulatuses, mille läbis edukalt 36 362 isikut. Koolitused toimusid kolmel teemal: info- ja sidetehnoloogiakoolitus; juhtumis-, haldamis- (raamatupidamine) ning turustamistegevus ning muu. Oskuste omandamist ja elavdamist (meetme kood 341) viidi läbi 47 taotluse raames, mille läbis edukalt 31 086 isikut. Sealhulgas uuringutes osales 19, teavitamismeetmetega seotud tegevustel 53, muudel tegevustel 6 421 ja edendustegevustel 24 593 isikut.

Kokku loodi 302,05 mittepõllumajanduslikku töökohta (Tabel 45), millest 143,55 kohta meestele ja 158,5 kohta naistele. Täistööajaga mittepõllumajanduslikke töökohti loodi 290 (siia ei ole lisatud meetme koodiga 341 seotud seirenäitajaid). Lisaks loodi meetme koodiga 341 seotud ühe taotluse raames meestele 162 ja naistele 91 töökohta, kuid taotluse sisukirjelduse alusel on teada, et tegemist oli õpilasmaleva projektiga ning taotluse raames loodud töökohad ei pruugi püsima jääda. Siinjuures peab juurde lisama, et tabelis 4 meeste ja naiste töökohtade arvu summa vanuse lõikes ei ühti meeste ja naiste töökohtade arvu summaga, kuna tabelis kajastatud andmed peegeldavad PRIA poolt kogutud seirenäitajaid muutmata kujul.

MAKis esitatud sihttasemed on saavutatud järgmiselt:

- Loodud töökohtade arv – 80. Täidetud 404%.
- Kaasnevad loodavad täistööajaga töökohad – 40. Täidetud 725%.

Tabel 45. Mittepõllumajanduslike töökohtade arv 3. telje meetme koodide, soo ja vanuse lõikes

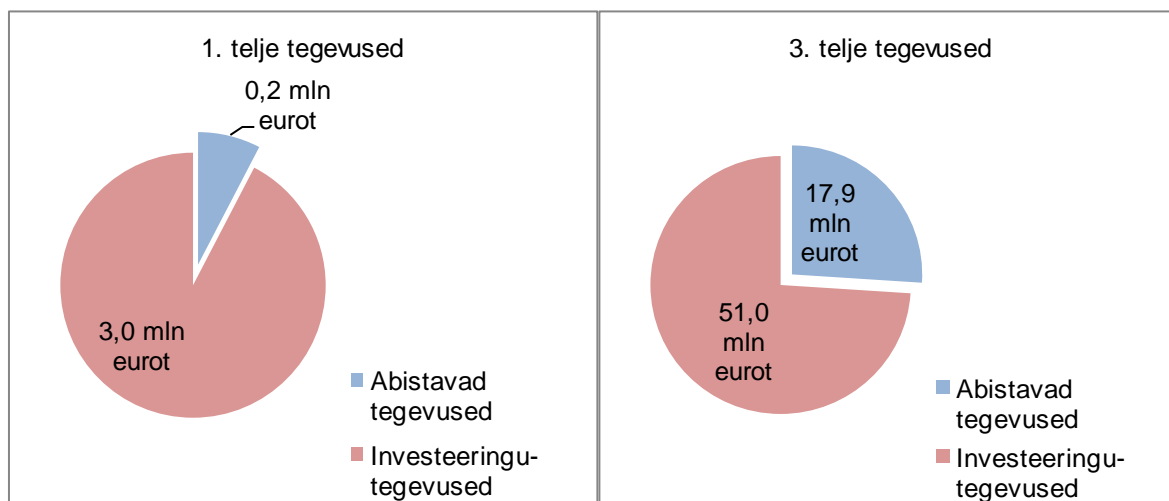
Meetme kood	Meestele loodud töökohtade arv kokku	Mehed		Naistele loodud töökohtade arv kokku	Naised	
		< 25 aastat	≥ 25 aastat		< 25 aastat	≥ 25 aastat
311	8	4	5	5	3	4
312	93,05	31,75	79,5	53,3	9,25	67,3
313	7	2	6,5	18,5	8	12,5
321	14,5	4	7,06	21,2	4	19,2
322	17	17,25	20,25	59,5	42	41
323	4	1	3	1	0,0	1
341	162	69	2	91	84	7
KOKKU	305,55	129,0	123,31	249,5	150,25	152,0

Seega *Leader*-meetme raames kogutud andmed, mille esitavad toetust saanud isikud koos viimase kuludeklaratsiooniga, on puudustega ning neid näitajaid ei saa võtta heakskiidetud taotluste lõpliku tulemusena. Andmete esitajad, kogujad ja analüüsijad mõistavad kuludeklaratsioonil esitatud seirenäitajate mõisteid erinevalt ning võib arvata, et toetuse saajad on kuludeklaratsiooni seirenäitajate osa selle keeruka ülesehituse, sõnastuse või mõistete selgituste puudumise tõttu täitnud oma isikliku äranägemise järgi, nii, kuidas endale kõige parem, mugavam või sobivam tundus.

Järgnevalt on analüüsitud heakskiidetud taotluste tegevusi kahes grupis:

- Abistavad tegevused. Siia kuuluvad sellised tegevused nagu koolitused, projekteerimine, planeeringud, omanikujärelevalve, sümboolika, projektijuhtimine ning vabatahtlik tasustamata töö.
- Investeeringutegevused. Siia kuuluvad sellised tegevused nagu ehitamine, rekonstrueerimine ning masinate, seadmete, tarvikute ja istikute ostmise.

MAK 1. telje tegevustele määratud toetus oli kokku 3,2 mln eurot (Joonis 100). Abistavate ja koolitustegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 0,2 mln eurot, moodustades kogu 1. telje sekkumisvaldkondades määratud toetuse summast 7,6%. Kõige enam määrati toetust abistavate tegevuste osas põllumajandus- ja toidusektoris uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiaalase koostöö valdkonnas koolituste jms läbiviimiseks, moodustades 1. telje sekkumisvaldkondades määratud toetuse summast 4,7% (lisa 1 tabel 6-4). Toetus abistavate tegevuste osas suurenes enim 2013. aastal võrreldes perioodiga 2009–2012 põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas koolituste jms osas (kasv 1005%, määratud toetuse summa 5,1 tuhat eurot). 2013. aastal varem toetatud abistavatele tegevustele uusi tegevusi ei lisandunud.

Joonis 100. Määratud toetuse summa jagunemine toetatavate tegevuste ja MAK telgede lõikes, mln eurot

MAK 1. telje investeeringutegevustega soetud kulutuste katteks määrati toetust kokku 3,0 mln eurot, moodustades kogu 1. telje määratud toetuse summast 92%. Kõige enam määrati toetust põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas masinate ja seadmete ostmiseks, mis moodustas investeeringutegevuse toetuse summast 30%. Toetus investeeringutegevuste osas suurenes enim 2013. aastal võrreldes perioodiga 2009-2012 põllumajandusettevõtte moderniseerimise valdkonnas ehitamine (kasv 62%, määratud toetuse summa 190,0 tuhat eurot). 2013. aastal lisandus varem toetatud investeeringutegevustele metsade majandusliku väärtuse parandamise valdkonnas masinate ja seadmete ostmine (määratud toetuse summa 12,8 tuhat eurot). **MAK 1. telje sekkumisvaldkondadega seotud tegevuste jaotus on tasakaalus, kuna abistavate tegevuste määratud toetuse osatähtsus 1. telje raames määratud toetusest oli alla 10% (moodustas 7,6%).**

MAK 3. telje tegevustele määratud toetus oli 2013. aasta lõpuks kokku 68,9 mln eurot, moodustades 1. ja 3. telje raames taotlustele määratud toetuse summast 95%. Abistavate tegevustega seotud kulude katteks määrati toetust 17,9 mln eurot, moodustades kogu 3. telje määratud toetuse summast 26%. Kõige enam määrati toetust abistavate tegevuste osas külade uuendamise ja arendamise raames koolituste jms läbiviimiseks, moodustades kogu 3. telje määratud toetuse summast 12%. Toetus abistavate tegevuste osas suurenes kõige enam 2013. aastal võrreldes perioodiga 2009-2012 põhiteenused majandusele ja maaelanikkonnale ning mikroettevõtete rajamis- ja arendamistoetuse raames koolituste jms osas (mõlemal juhul kasv 24%, määratud toetuse summa vastavalt 1,0 mln eurot ja 268,2 tuhat eurot). 2013. aastal varem toetatud abistavatele tegevustele uusi tegevusi ei lisandunud.

MAK 3. telje investeeringutegevustega seotud kulude katteks määratud toetus oli kokku 51,0 mln eurot, moodustades 1. ja 3. telje raames taotlustele määratud toetuse summast 74%. Kõige enam määrati toetust külade uuendamise ja arendamise valdkonnas ehitamisele, moodustades kogu 3. telje toetuse summast 14% (määratud toetus 9,5 mln eurot). Toetus investeeringutegevuste osas suurenes kõige enam 2013. aastal võrreldes perioodiga 2009-2012 mitmekesistamise mittepõllumajandusliku tegevuse valdkonnas ehitamise osas (kasv 39%, määratud toetuse summa 112,8 tuhat eurot). 2013. aastal varem toetatud investeeringutegevustele uusi tegevusi ei lisandunud. **MAK 3. telje sekkumisvaldkonnaga seotud tegevuste jaotus ei**

ole tasakaalus, kuna abistavate tegevuste määratud toetuse osatähtsus 3. telje raames määratud toetusest oli üle 10% (moodustas 26%).

Leader-meetme sekkumine ja tugi MAK 1. telje ning 3. telje kohta ei ole tasakaalus ning 2013. aasta ei ole võrreldes perioodiga 2009-2012 määratud toetuse proportsioonis suuri muutusi kaasa toonud (perioodil 2009-2012 moodustas 3. telje tegevused 96% määratud toetusest, perioodil 2009-2013 moodustas 95%). Kui 1. ja 3. telje abistavate tegevuste osas toetati kõige enam koolitusi, siis 1. telje investeeringutegevuste valdkonnas toetati kõige enam masinate ja seadmete ostmist ning 3. telje investeeringutegevuste osas ehitamist ja rekonstrueerimist.

5. PÜSIHINDAMISTE GEVUSTE KOKKUVÕTE

5.1. PÜSIHINDAMISE TAGAMISEKS TEOSTATUD TEGEVUSED

Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt toimub Eestis MAK 2007–2013 püsihindamine. Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut on 1., 3. telje ja *Leader*-meetme hindamist teinud alates veebruarist 2009. Püsihindamine toimub kalendriaastaks kokku lepitud hindamisplaani kohaselt. Iga-aastane hindamisplaan kooskõlastatakse Korraldusasutuse ja kokkukutsutud MAK hindamiskomisjoni poolt. Püsihindamise analüüsi andmed on kogutud eelnevate aastate jooksul ja seega on kasutada andmete aegrida. Aastal 2013 koostati püsihindamise raames 14 meetme rakendusanalüüs (meetme 1.2, 1.3, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3, 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1.6.1, 1.6.2, 1.6.3, 1.8, 3.1 ja *Leader*-meetme viimase vooru toetuse saajate analüüsimiseks). Aasta alguses lõpetati uuring Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuste mõju hindamiseks I etapp. Koostati statistiline ülevaade Maapiirkonna äriühingute ja FIEde majandustulemuste muutus 2009–2011. Lisaks tegeleti märkimisväärselt 2014–2020 MAK perioodi ettevalmistamiseks andmete väljastamisega. Püsihindamist teostas 2013. aastal Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut kolm täistööajaga analüütikut ja üks koosseisuväline analüütik perioodil jaanuar-mai ning koordineeriv juht.

Aruandeaastal toimunud administratiivsed tegevused:

1. Aasta kohta hindamistegevuste ajaplaani koostamine ja hindamisplaani järgimine;
2. Andmete kogumiseks suhtlemine erinevate osapooltega – makseasutuse ja rakendusüksusega (PRIA), rakendusüksusega (SA Erametsakeskus), MAK korraldusasutusega, 2. telje püsihindajaga (PMK), maaeluvõrgustiku koordinaatoriga ning päringud Statistikaametisse ja Maksu- ja Tolliametisse;
3. Täiendkoolitustel osalemine;
4. Aastaks 2014 hindamisplaani ettepanekute tegemine ja hindamisplaani ette valmistamine. Sh uuringute lähteülesannete täiendamine;
5. Aastaks 2014 hindamisplaani kooskõlastamine (püsihindaja ja Korraldusasutuse poolt ettevalmistatud ja kooskõlastatakse MAK hindamiskomisjoni poolt).

Aastaks 2014 on planeeritud täiendavate uuringutena meetme 1.6 „Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus“ kordusuuring toetust saanud ettevõtjate konkurentsivõime ja arenguperspektiivide hindamiseks. Planeeritakse tegeleda toetuste mõju hindamiseks ökonomeetrilise mudeli arendamisega (II etapp). Samuti planeeritakse koostada ülevaade Põllumajandusettevõtjate sh, investeeringutoetuste taotlejate finantsolukord ja väljavaated 2014.aastal. Lisaks aidatakse kaasa Koolitus- ja teavitustegevuste vajaduste hindamise metoodika väljatöötamisel ning põllumajanduse investeeringutoetuste taotluste hindamismetoodika uuendamisel.

5.2. TEOSTATUD HINDAMISTOIMINGUD

Aastal 2013 teostatud hindamistoimingud põhinesid Korraldusasutusega kokkulepitud aastasel püsihindamise plaanil.

Hindamistoimingutena tehti järgmised tööd:

1. Püsihindamise andmebaasi tehniline täiendamine ja hooldus;
2. Seirekoondtabelites kokkulepitud andmete kogumine PRIA andmebaasidest, taotlustoimikutest ja äriregistri andmebaasist;
3. Koostati iga-aastane püsihindamise aruanne (aasta 2012 kohta, teostati veebruar-aprill);
4. Koostati rakendatud meetmete väljundnäitajate koondaruandeid seisuga 15. aprill, 30. september, 30. november 2013 ning andmed esitati Põllumajandusministeeriumile;
5. Perioodil jaanuar–november teostati 14 meetme rakendusanalüüs. Analüüsiti meetmete taotlusvoorude tulemuslikkust viimase taotlusvooru toetuse saajate võrdluses ja meetme eesmärkide järgides;
6. Perioodil september–oktoober koostati statistiline ülevaade Maapiirkonna äriühingute ja FIEde majandustulemuste muutus 2009–2011;
7. Osaleti MAK 2014–2020 ettevalmistusprotsessis;
8. **Uuringute teostamine:**
  - Lõpetati 2012. aastal alustatud hindamistöö Ökonomeetriliste mudelite kasutamine toetuste mõju hindamiseks investeeringute teostamisel ja ettevõtjate jätkusuutlikkuse puhul.

Üldine eesmärk oli välja töötada ökonomeetrilised mudelid, mille abil analüüsida investeeringutoetuste mõju taime- ja loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate investeeringukäitumisele ning investeeringute mõju nende majanduslikule seisule, maakasutusele, loomade arvule ja jätkusuutlikkusele. Võrreldes seni kasutatavate analüüsimeetoditega on ökonomeetriliste meetodite abil võimalik analüüsida ka mõju suurust ning statistilist olulisust. See tõstab analüüsitulemuste kvaliteeti.

Projekti lähteülesandes püstitati esimeseks etapiks järgnevad ülesanded: investeeringute ja investeeringutoetuste mõju hindamise teoreetiliste aluste läbitöötamine, Eestile iseloomuliku põllumajandustootjate investeeringukäitumise kaardistamine, andmestiku loomine perioodi 2001-2010 kohta, kirjeldavate mudelite (skemaatilised mudelid) koostamine nii toetust saanud ettevõtete kui ka toetust mitte saanud ettevõtete kohta, ökonomeetrilistest võrranditest tulenevalt seoste ning nende statistilise olulisuse hindamine.

5.3. ANDMEKOGUMINE

Andmete kogumine 2013. aastal on toimunud ajaliselt järgmiselt:

1. Väljundnäitajate kogumine makseasutusest (PRIA):

- 31. detsember 2012 seisuga toetuse väljund-, tulemus- ja seirenäitajate kogumine veebruaris 2013 - kõikide meetmete andmete uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise kui ka väljamaksete info). Andmeid kasutati 2012. aasta aastaaruande koostamisel;
- seisuga 15. aprill, 30. september, 30. november ja 31. detsember 2013 väljundnäitajate statistika uuendamine (vastuvõetud taotluste, toetuse määramise ja väljamaksete info).

2. Tulemus- ja väljundnäitajate kogumine äriplaanidest:

Perioodil jaanuar, aprill–mai ja november–detsember 2013 meetme 1. telje meetmete taotluste andmete sisestamine püsihindaja poolt.

3. Tulemus- ja mõjunäitajate analüüsimiseks andmete kogumine äriregistrist majandusaasta andmete osas – vastavalt vajadusele aasta jooksul.

4. Statistikaametist maapiirkonna ettevõtjate andmete kogumine.

5. *Leader* tegevusgruppidele andmete saamine vastavalt hindamisküsimustele. Andmete kogumise koordineerimisega tegeles Põllumajandusministeerium.

6. Täiendavalt koguti ja võrreldi sektori andmeid Eesti Statistikaameti, FADN andmebaasi ja Eurostati andmebaasi alusel.

5.4. KOMMUNIKATSIOON JA TEAVITAMINE HINDAMISE PROTSESSIS

Püsihindaja ja Põllumajandusministeeriumi vahel toimus aasta jooksul mitmeid arutelusid püsihindamise tööde ja andmete täpsustamise küsimustes. Alljärgnevalt on toodud ülevaade olulisematest kohtumistest 2013. aastal:

- 14. veebruar – Ettekande tegemine *Leader*-meetme hindamise tulemustest Eesti linnade-valdade päeval Tallinnas (Mati Mõtte);
- 05. märts – Põllumajandusinvesteeringutoetuse sihtgrupi arutelul püsihindamise tulemuste esitamine. Põllumajandusministeeriumis;
- 06.–07. juuni – MAK 2007–2013 seirekomisjoni XIV istung. Sh püsihindaja ettekande tegemine;
- oktoober – Perioodi 2014–2020 indikaatorite arutelu Põllumajandusministeeriumis;
- 16. oktoober – MAK 2007–2013 hindamiskomisjoni 7. istung.
- 28. november – Ettekande tegemine püsihindamise tulemustest põllumajanduskonsulentide teabepäeval (Mati Mõtte).
- 13. detsember - Maaeluvõrgustiku koostöökoja 10. istungi arutelul osalemine

Andmete töötlemiseks ja metoodikate arutamiseks on jooksvalt suheldud järgmiste asutustega:

- Sihtasutus Erametsakeskus;

- Põllumajandusuuringute Keskus (PMK, 2. telje hindaja) – arutlemine telgede tulemuste ja mõjude teemal;
- Maamajanduse Infokeskus – *Leader*-meetmete andmete kogumine maaeluvõrgustiku kaasabil.

Osalemine komiteedes, seminaridel ja töögruppides

Kersti Aro – osalemine Euroopa piirkondade ja linnade nädalal "Open Days 2013". Brüssel, 7.-10. oktoober 2013.

Jaana Prants – osalemine konverentsil *Ex-ante Evaluations - Preparing For EU 2014-2020*. Budapest, 25.-27. september 2013.

Osalemine seminaril "Taani Leader kohalike tegevusgruppide lisandväärtus demokraatialle ja valitsemisele". Tallinn, 24. oktoober 2013.

Mati Mõtte – osalemine Leader innovatsioonilaagris. Pärnumaa, 22.-23. august 2013.

Osalemine Põllumajanduskonsulentide Kutsekomisjoni töös Maaülikooli esindajana alates 18. september – 31. detsember 2013.

Osalemine Hindamiskomisjoni istungil – 15th *ExCo meeting*, Brüssel, 30. aprill 2013.

Osalemine PRIA kliendinõukoja istungil. Valgamaa, 12. aprill 2013.

Risto Räisa – osalemine konverentsil "*Living local economies - Supportive financial tools and instruments*". Konverentsi eesmärgiks on leida uudseid võimalusi, kuidas elavdada kohalikku majandust praeguses globaliseerunud maailmas. Rootsi, 25.-27. juuni.

Osalemine rahvusvahelisel konverentsil Head praktikad maaelu arendamisel. Helsingi, 7.-10. oktoober 2013.

Osakonnaga osaleti koolitusseminari korraldamisel *Study Visit on Monitoring and Evaluation of a National Rural Development Programme* Horvaatia Põllumajandusministeeriumi ja makseagentuuri töötajatele TAIEX programmi raames 8-12. aprill 2013.

5.5. TUVASTATUD RASKUSED JA LISATÖÖ VAJADUS

Aastal 2013 teostatud hindamistööde alusel võib välja tuua järgmised täiendamist ja arendamist vajavaid aspekte:

- *Leader*-meetme seirenäitajate esitamine toetuse saajate poolt on mitte rahuldava kvaliteediga (nt osalemiste arv koolitustel, töökohtade arv). Tagajärjeks on ebaloogilised näitajad seireandmetes. Ühtsustada tuleb praktikas ja hindamisteoorias käsitletavaid aluseid.

LISAD

Lisa 1 Püsihindamismetoodika kohased seiretabelid

Lisa 2 Kohustuslike tulemusindikaatorite tabelid